



**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ  
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ  
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ  
«ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ  
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ»**

### **ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

**ΘΕΜΑ: ΟΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.  
Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΛΛΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ  
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗΣ.  
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ Ε.Υ.Δ.Α.Π.**



**Εκπόνηση εργασίας: Ε. Παπανικολάου**

**Επιβλέπων Καθηγητής: Π. Λιαργκόβας**

*Οι δημόσιες υπηρεσίες δεν παρέχονται δωρεάν.*

*Απλώς ο μέσος πολίτης δεν συνειδητοποιεί το κόστος τους.*

---

<sup>(1)</sup> **ΣΑΒΒΑΣ Σ.Ε., ΚΟΝΔΥΛΗΣ Κ. Ε.,** *Ιδιωτικοποίηση και Παραγωγικότητα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1993, σελ. 25

## ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Οι ιδιωτικοποιήσεις δημοσίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα (όπως η ΔΕΗ, η ΕΥΑΘ, η ΕΥΔΑΠ) αποτελούν το πλέον πρόσφατο θέμα δημόσιας συζήτησης και προβληματισμού. Οι ιδιωτικοποιήσεις – όπως θα δούμε αναλυτικότερα στην εργασία – δεν αφορούν απλά τη μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων του κράτους στον ιδιωτικό τομέα. Μετατοπίζονται τα όρια του κράτους, αναπροσδιορίζονται τα όρια δημόσιου – ιδιωτικού, αποκαλύπτεται το ιδεολογικό υπόβαθρο (εάν αυτό υπάρχει), επαναπροσδιορίζεται η ποσότητα και η ποιότητα της κρατικής παρέμβασης, επαναπροσδιορίζονται έννοιες όπως δημόσια υπηρεσία, δημόσιο συμφέρον, δημόσια επιχείρηση, δημόσιο αγαθό και διαμορφώνεται το μέλλον της χώρας. Οι ιδιωτικοποιήσεις σηματοδότησαν μια ολόκληρη εποχή και μετέτρεψαν τη σχέση κράτους και αγοράς, καθώς και την αντίληψη, τον προβληματισμό γύρω από το κράτος και την αποστολή του. Κανείς δεν αμφισβητεί τη χρησιμότητα των ιδιωτικοποιήσεων το ερώτημα που τίθεται όμως είναι μέχρι πού μπορούν να φτάσουν. Είναι δυνατόν να ιδιωτικοποιηθούν οι δημόσιες επιχειρήσεις ύδρευσης? Μπορεί να ιδιωτικοποιηθεί η ΕΥΔΑΠ? Ναι, μπορεί, θα απαντήσουν οι υπέρμαχοι των ιδιωτικοποιήσεων, τα πάντα μπορούν να πωληθούν, το θέμα είναι αν πρέπει και για ποιον λόγο, με ποιο κίνητρο και τι έχει να κερδίσει αυτός που προβαίνει στην πώληση.

Αυτό ακριβώς θα προσπαθήσουμε να διαπιστώσουμε στην εργασία αυτή – όσο αυτό είναι δυνατόν – εξετάζοντας τις περιπτώσεις ιδιωτικοποιήσεων δημοσίων επιχειρήσεων ύδρευσης σε διάφορα κράτη, στη Γαλλία (Παρίσι, Γκρενόμπλ), τη Γερμανία (Βερολίνο, και δευτερευόντως Μόναχο και άλλες μικρότερες πόλεις), την Ιταλία (Νάπολη), τη Βολιβία (Κοχαμπάμπα), την Αργεντινή (Μπουένος Άιρες, Σάλτα), τις Φιλιππίνες (Μανίλα), θα ακολουθήσουμε δηλαδή μια συγκριτική μέθοδο μελέτης, αναλύοντας περιπτώσεις σε διακρατικό επίπεδο, μέσα στο πλαίσιο της νεοκλασικής – νεοφιλελεύθερης οικονομικής αντίληψης. Στο πρώτο μέρος της εργασίας θα εξετάσουμε ως case studies τις περιπτώσεις των χωρών αυτών, καθώς και το ευρύτερο διεθνές περιβάλλον, τη στάση δηλαδή διεθνών οργανισμών, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τον ΟΗΕ, καθώς και τη στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και πόσο και πώς επηρεάζει τις εξελίξεις στην Ελλάδα. Παρουσιάζουμε το ιστορικό υπόβαθρο της διαχείρισης του νερού σε διάφορες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, πώς συνδέθηκε το σύστημα της ύδρευσης και αποχέτευσης με τη δημόσια υγεία, για ποιους λόγους η διαχείριση των επιχειρήσεων αυτών πέρασε από το δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα και πώς τώρα επιστρέφει στα χέρια των δημοσίων – κρατικών ή δημοτικών – αρχών.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας αναφέρεται στην Ελλάδα. Μετά από μια σύντομη ιστορική αναδρομή στις δύο βασικές περιόδους της οικονομικής ιστορίας της χώρας, στο διάστημα των κρατικοποιήσεων (1950-1990) και στο διάστημα των αποκρατικοποιήσεων (1990 έως σήμερα), θα εξετάσουμε τι εννοούμε όταν χρησιμοποιούμε τους όρους «δημόσια επιχείρηση», «δημόσια υπηρεσία», «δημόσιο αγαθό». Ο στόχος είναι να γίνει κατανοητή η ιδιαίτερη αποστολή μιας δημόσιας επιχείρησης ύδρευσης και αποχέτευσης και η ιδιαίτερη φύση του νερού, ως κοινού αγαθού, ενός αγαθού που δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπισθεί ως ένα εμπορευματοποιήσιμο

προϊόν για τη δημιουργία κέρδους και η αγοραιοποίησή του – όπως αποδεικνύουν και τα πλείστα όσα παραδείγματα – μπορεί να αποβεί από ανέφικτη έως επικίνδυνη. Θα εξετάσουμε επίσης τι εννοούμε με τον όρο «ιδιωτικοποίηση» και ποια τα μεθοδολογικά προβλήματα στη μελέτη διαφόρων περιπτώσεων.

Το τρίτο και τελευταίο μέρος της εργασίας περιλαμβάνει πληροφορίες για την ΕΥΔΑΠ, τη λειτουργία της εταιρείας, τους στόχους και τη στρατηγική της, καθώς και τα οικονομικά της στοιχεία. Από τη στιγμή που η εταιρεία δεν έχει υποστεί τη διαδικασία της ιδιωτικοποίησης, δεν μπορούμε ούτε να τη συγκρίνουμε με άλλες εταιρείες, ούτε και να συγκρίνουμε οικονομικά δεδομένα από πριν και μετά την ιδιωτικοποίηση. Με την παράθεση των οικονομικών στοιχείων δείχνουμε την κατάσταση, την απόδοση και τις προοπτικές της εταιρείας, ότι δηλαδή πρόκειται για μια κερδοφόρα επιχείρηση – ήταν από τις λίγες επιχειρήσεις που διατήρησαν την κερδοφορία τους ακόμα και στο διάστημα της οικονομικής κρίσης – με μεγάλο δυναμικό και με σημαντικές δυνατότητες εξέλιξης και επέκτασης, η οποία – και αυτό είναι το πιο σημαντικό – προμηθεύει τους κατοίκους του λεκανοπεδίου Αττικής με νερό εξαιρετικής ποιότητας, γι αυτό και έχει λάβει επανειλημμένως διεθνείς διακρίσεις και βραβεία.

Στο πλαίσιο της διερεύνησης του θέματος, πραγματοποιήθηκαν προσωπικές συνεντεύξεις με στελέχη της ΕΥΔΑΠ – την κα Μαργαρίτα Ξανθάκη, Διευθύντρια Μονάδων Επεξεργασίας Νερού, τον κ. Στέργιο Αγιοστρατίτη, Προϊστάμενο Αποχέτευσης και τον κ. Κωνσταντίνο Ρίπη, μέλος του Συλλόγου Μηχανικών της ΕΥΔΑΠ – και στελέχη του Ταμείου Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ) – κα Μαρία Τσιναρίδου, Υπεύθυνη Ενημέρωσης και τον κ. Άρη Μαθιόπουλο, Υπεύθυνο του Προγράμματος Ιδιωτικοποιήσεων).

Όσον αφορά τις πηγές, τα τμήματα της εργασίας που περιλαμβάνουν θεωρητική ανάλυση εννοιών ή ιστορική αναδρομή – κυρίως για την Ελλάδα – βασίζονται σε εκτενή ελληνική και ξένη βιβλιογραφία, ενώ τα στοιχεία για τις περιπτώσεις μελέτης, για τις πρωτεύουσες άλλων χωρών συλλέχθηκαν από ιστοσελίδες και εμπειρικές μελέτες που είχαν πραγματοποιηθεί για τις περιπτώσεις αυτές. Καταβλήθηκε κάθε προσπάθεια τόσο τα οικονομικά στοιχεία όσο και οι θεωρητικές μελέτες να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο εμπειριστατωμένα και έγκυρα.

**ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ**

<u>ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ</u>	<b>σελ. 3</b>
<u>ΠΡΟΛΟΓΟΣ</u>	<b>σελ. 7</b>
<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u> : Το Νερό – το Πετρέλαιο του 21 <sup>ου</sup> αιώνα	<b>σελ. 10</b>

**ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ****ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ**

A. Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ ΔΙΕΘΝΩΣ	
A.1. Προβληματισμός και σύγχρονες προκλήσεις	<b>σελ. 13</b>
A.2. Η ιδιωτικοποίηση του νερού στα μεγάλα αστικά κέντρα της Ευρώπης και των ΗΠΑ. Σύντομη εξέταση της ιστορικής εξέλιξης	<b>σελ. 16</b>
A.2.1. Η σχέση μεταξύ νερού και δημόσιας υγείας	<b>σελ. 18</b>
A.3. Η εμπειρία από τις ιδιωτικοποιήσεις του νερού στη σύγχρονη εποχή	<b>σελ. 20</b>

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ**

B. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ	
B.1. Η Παγκόσμια Τράπεζα, τα ΗΕ και η Ιδιωτικοποίηση του Νερού	<b>σελ. 23</b>
B.2. "Privatization goes wrong"	<b>σελ. 26</b>
B.3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	<b>σελ. 27</b>

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ- ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕΛΕΤΗΣ**

Γ.1. <u>ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ</u>	
<b>ΠΑΡΙΣΙ</b> : Πώς μια Δημοτική Αρχή ξαναπαίρνει στα χέρια της τη Διαχείριση του Νερού	<b>σελ. 31</b>
Γ.1.1. Οι τοπικές δημοτικές υπηρεσίες	<b>σελ. 31</b>
Γ.1.2. 1 <sup>η</sup> Ιανουαρίου 2010: Το Νερό στο Παρίσι απελευθερώνεται!	<b>σελ. 35</b>
Γ.1.3. Τελικά είναι η δημόσια διαχείριση καλύτερη από την Ιδιωτική?	<b>σελ. 38</b>
Γ.1.4. Η επαναδημοτικοποίηση του νερού στο Παρίσι – Παράδειγμα προς μίμηση	<b>σελ. 39</b>
Γ.1.5. Ο αντίκτυπος της επαναδημοτικοποίησης του νερού στο Παρίσι	<b>σελ. 40</b>
I) Εξάπλωση της τάσης σε όλη την Ευρώπη (Μόναχο – Βερολίνο – Νάπολη – Λιθουανία)	<b>σελ. 40</b>
II) Ενίσχυση των συμμαχιών και των συνεργασιών ανάμεσα στους δημόσιους φορείς	<b>σελ. 50</b>
Γ.1.6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	<b>σελ. 52</b>
Γ.1.7. Λίγα στοιχεία για τις ιδιωτικές Γαλλικές Εταιρείες Ύδρευσης	<b>σελ. 54</b>
Γ.2. <u>ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ: ΓΚΡΕΝΟΜΠΛ</u>	<b>σελ. 58</b>
Γ.3. <u>ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ: ΜΑΝΙΛΑ (ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣ)</u>	<b>σελ. 60</b>
Γ.4. <u>ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ: ΚΟΧΑΜΠΑΜΠΑ (ΒΟΛΙΒΙΑ)</u>	<b>σελ. 71</b>
Γ.5.1. <u>ΠΕΜΠΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ: ΜΠΟΥΕΝΟΣ ΑΪΡΕΣ (ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ)</u>	<b>σελ. 75</b>
Γ.5.2. Η εξέλιξη της ιστορίας	<b>σελ. 76</b>
Γ.5.3. Η ιδιωτικοποίηση του νερού στην Αργεντινή και η παιδική θνησιμότητα	<b>σελ. 83</b>
Γ.6. Και όμως υπάρχει και ένα θετικό παράδειγμα συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα σε τοπικό επίπεδο: η περίπτωση της πόλης <b>Salta</b> στην Αργεντινή	<b>σελ. 86</b>
Γ.7. ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	<b>σελ. 88</b>
Γ.8. Ο πόλεμος του νερού στον κόσμο και οι εννέα αρχές της Vandana Shiva	<b>σελ. 92</b>

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ****Δ. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΝΕΡΟ**

- Δ.1. Η Ευρωπαϊκή νομοθεσία για το πόσιμο νερό **σελ.** 98
- Δ.2. Η θέση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής όσον αφορά τις ιδιωτικοποιήσεις των δημοσίων επιχειρήσεων ύδρευσης **σελ.** 104
- Δ.3. Το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για το πόσιμο νερό (3 Ιουλίου 2012) **σελ.** 109

**ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ****ΕΙΣΑΓΩΓΗ****σελ.** 113**ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ**

- A.1. Κράτος, Αγορά και Ιδιωτικοποιήσεις **σελ.** 115
- A.2. Ελληνική Οικονομία και Ιδιωτικοποιήσεις. Ιστορική Ανασκόπηση **σελ.** 119
- A.2.1. Η περίοδος των Κρατικοποιήσεων (1950-1990) **σελ.** 119
- A.3. Το διάστημα 1990 έως σήμερα.  
Από τις Κρατικοποιήσεις στις Αποκρατικοποιήσεις **σελ.** 123
- A.4. Το Περιβάλλον στην Ελλάδα όσον αφορά τις ιδιωτικοποιήσεις **σελ.** 128

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ**

- B.1. Ιδιωτικοποίηση: Η Έννοια – ο Όρος – οι Θεωρήσεις **σελ.** 130
- B.2. Ιδιωτικοποιήσεις. Μεθοδολογικά Προβλήματα Έρευνας **σελ.** 134
- B.3. Το Φαινόμενο των Ιδιωτικοποιήσεων και η Σύγχρονη Τάση **σελ.** 137

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ**

- Γ. Οι Δημόσιες επιχειρήσεις και Οργανισμοί
- Γ.1. Έννοια – Χαρακτηριστικά – Στόχοι **σελ.** 140
- Γ.2. Οι ιδιωτικοποιήσεις των Δημοσίων Επιχειρήσεων στην Ελλάδα **σελ.** 143
- Γ.3. Βασικά χαρακτηριστικά και διακρίσεις των αγαθών και υπηρεσιών **σελ.** 149

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ**

- Δ. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ **σελ.** 153
- Δ.1. Τα σημαντικά γεγονότα το 2012 και το 2013 **σελ.** 155
- Δ.2. Οι τομείς δραστηριότητας της Εταιρείας: Ύδρευση – Κατανάλωση – Αποχέτευση - Τιμολογιακή πολιτική – Εταιρική Υπευθυνότητα – Διακρίσεις **σελ.** 156
- Δ.3. Η ποιότητα του νερού **σελ.** 159
- Δ.4. Περισσότερα στοιχεία για την Εταιρεία
- Δ.4.1. Στρατηγικός Σχεδιασμός της Εταιρείας **σελ.** 160
- Δ.4.2. Εκσυγχρονισμός τομέων λειτουργίας **σελ.** 161
- Δ.5. Οικονομικά αποτελέσματα 2012 **σελ.** 164
- Δ.6. Ανάλυση κύκλου εργασιών 2012 **σελ.** 164
- Δ.6.1. Ανάλυση εσόδων ύδρευσης 2012 **σελ.** 165
- Δ.6.2. Ανάλυση εσόδων αποχέτευσης 2012 **σελ.** 166
- Δ.6.3. Ανάλυση λειτουργικών εξόδων 2012 **σελ.** 166
- Δ.6.4. Ανάλυση αμοιβών και εξόδων προσωπικού 2012 **σελ.** 167
- Δ.6.5. Στοιχεία ισολογισμού 2012 **σελ.** 168
- Δ.6.6 Ταμειακές ροές 2012 **σελ.** 168

**ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ****σελ.** 171**ΕΠΙΛΟΓΟΣ****σελ.** 175**ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ / ΠΗΓΕΣ****σελ.** 185

## ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα - και όλη η Ενωμένη Ευρώπη - βρέθηκαν στη δίνη μιας ισχυρής χρηματοπιστωτικής κρίσης, η οποία είχε ως αποτέλεσμα μια παρατεταμένη ύφεση και υψηλά ποσοστά ανεργίας. Η κρίση εξουδετέρωσε πολλά χρόνια οικονομικής και κοινωνικής προόδου και έφερε στην επιφάνεια τις διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας της Ευρώπης (δημογραφική γήρανση, ύφεση, ανεργία, μετανάστευση), προβλήματα που συνεχώς επιδεινώνονται. Επίσης έφερε στο προσκήνιο τους στενούς δεσμούς και «διαχύσεις» μεταξύ των οικονομιών των κρατών μελών, ιδίως στη ζώνη του ευρώ. Οι μεταρρυθμίσεις ή η έλλειψη μεταρρυθμίσεων σε μια χώρα επηρεάζει τις επιδόσεις όλων των άλλων. Επιπλέον, η κρίση και οι μεγάλοι περιορισμοί ως προς τις δημόσιες δαπάνες κατέστησαν σε ορισμένα κράτη δυσκολότερη την επαρκή χρηματοδότηση των βασικών υποδομών που έχουν ανάγκη, σε τομείς όπως οι μεταφορές και η ενέργεια, όχι μόνο για να αναπτύξουν τις οικονομίες τους, αλλά και για να συμμετάσχουν πλήρως στις νέες υπό διαμόρφωση συνθήκες.

Βασικός στόχος της «Λισαβόνας» και της στρατηγικής «Ευρώπη 2020»<sup>(2)</sup> ήταν να γίνει η Ενωμένη Ευρώπη η «πιο ανταγωνιστική οικονομία στον κόσμο»<sup>(3)</sup>. Οι προσπάθειες για εντατικοποίηση του ανταγωνισμού εντός της ευρωζώνης έθεσαν υπό αμφισβήτηση τον παραδοσιακό ρόλο του ευρωπαϊκού κράτους πρωτίστως σε τομείς όπως οι τηλεπικοινωνίες και η ενέργεια, ενώ η έμφαση που δόθηκε στην αγορά εργασίας και τις συντάξεις, στο πλαίσιο της νέας μεταρρυθμιστικής ατζέντας, προκάλεσε έναν εντονότατο διάλογο γύρω από τον «εκσυγχρονισμό» και/ή την «επαναδιαπραγμάτευση» του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου (Martin, Ross 1999, Pochet 1999). Με ζητούμενο λοιπόν την ανάκαμψη των οικονομιών και τη στροφή προς την ανάπτυξη, αναδύθηκε έντονος προβληματισμός γύρω από το κράτος, «λιγότερο ή περισσότερο κράτος», «επιτελικό κράτος», πώς θα διαμορφωθεί ο ρόλος του κράτους μέσα στις εξελίξεις, ποια θα είναι η σχέση κράτους και αγοράς, πώς θα επαναπροσδιορισθούν τα όρια δημόσιου – ιδιωτικού. Το κράτος συρρικνώνεται, ο δημόσιος τομέας συρρικνώνεται και τα διοικητικά συστήματα των κρατών μελών ανασχηματίζονται, από δέκτης εντολών μετατρέπονται σε υποκείμενο δράσεων, πρωτοβουλιών και συνεργασίας και αναλαμβάνουν έναν νέο σημαντικό ρόλο μέσα στο διεθνές γίγνεσθαι.

-----  
<sup>(2)</sup> i) **Πασσάς Γ. Αργύρης, Τσέκος Ν. Θεόδωρος**, επιμ., *Εθνική Διοίκηση και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Η Ελληνική εμπειρία*, Δημόσια Πολιτική και Θεσμοί, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2009

ii) **Μιχαλόπουλος Νίκος**, *Στρατηγική Λισαβόνας και Δημόσια Διοίκηση. Συγκριτική ανάλυση των εθνικών προγραμμάτων διοικητικής μεταρρύθμισης*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010

iii) **Χίου – Μανιατοπούλου Θεοδώρα**, *Η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη της Λισαβόνας. Documents of International and European Law*, Papazissis Publishers, International and European Law Library, Athens 2008

iv) **Eckehard Rosenbaum**, "Lisbon, Europe 2020 and the Case for Soft Coordination in EU Policymaking", *Intereconomics* 2010, [http://www.ceps.eu/system/files/article/2010/12/Rosenbaum\\_0.pdf](http://www.ceps.eu/system/files/article/2010/12/Rosenbaum_0.pdf)

v) **Radaelli M. Claudio**, *The Open Method of Coordination: A new governance architecture for the European Union?*, Sieps, Swedish Institute for European Policy Studies, March 2003

<sup>(3)</sup> **Bongardt Annette & Torres Francisco**, "The Competitiveness Rationale, Sustainable Growth and the Need for Enhanced Economic Coordination", *Intereconomics Forum* 2010, <http://www.intereconomics.eu/archive/year/2010/3/731/>

Αυτό δεν είναι αποτέλεσμα μόνον του αιτήματος για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα, διαφάνεια και συντονισμό, αλλά και πρακτική ανάγκη λόγω της αδυναμίας χρηματοδότησης πλέον των διαφόρων πολιτικών. Τις τελευταίες δεκαετίες, η αδυναμία χρηματοδότησης και ο προβληματισμός που αναγκαστικά την περιβάλλει, έχει οδηγήσει πλέον στη συνειδητοποίηση ότι οι υπηρεσίες πρόνοιας είναι αδύνατον να διατηρηθούν στο τρέχον επίπεδο χωρίς τη συνεχή αύξηση της φορολογίας – αλλιώς θα πρέπει να βρεθούν άλλοι τρόποι χρηματοδότησης. Αυτό συνοδεύεται και από τον προβληματισμό ως προς το που θα τεθούν τα όρια στην ανάμειξη του κράτους - από τη μια πλευρά υποστηρίζεται ότι οι παροχές του κράτους υπονομεύουν την οικογενειακή και ατομική υπευθυνότητα, περιορίζουν τη δυνατότητα επιλογής και καταπνίγουν την προσωπική επιχειρηματικότητα, ενώ, από την άλλη πλευρά, η ιδιωτική ή άτυπη παροχή έχει κατηγορηθεί ότι είναι ανεπαρκής, αναποτελεσματική και άνιση.

Οι ζυμώσεις αυτές έχουν οδηγήσει σε αλλαγές και αναπροσαρμογές στον τομέα της πολιτικής και σε ένα περίπλοκο μείγμα /συνδυασμό δημόσιας, ιδιωτικής και άτυπης παροχής υπηρεσιών (welfare provision) με τον ιδιωτικό τομέα να κερδίζει συνεχώς έδαφος. Οι Papadakis και Taylor-Gooby (1987)<sup>(4)</sup> προσδιορίζουν πέντε φάσεις στην ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας από το 1800 και μετά, και σε κανένα από αυτά τα στάδια δεν μπορεί να διαχωριστεί πλήρως ο δημόσιος από τον ιδιωτικό τομέα. Σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις αυτές διαδραματίζει η διαδικασία των ιδιωτικοποιήσεων, διότι μετασχηματίζει αμφότερους τους πόλους, το κράτος και την αγορά, και τροποποιεί τη μεταξύ τους ισορροπία<sup>(5)</sup>. Όπως λέει ο Whitfield, "*Υποστήριζα από τις αρχές της δεκαετίας του '80 ότι η ιδιωτικοποίηση δεν είναι μόνον η απομείωση του δημόσιου τομέα από την ιδιοκτησία του. Είναι μια σφαιρική στρατηγική για τη μόνιμη μεταμόρφωση του κράτους πρόνοιας και των δημόσιων υπηρεσιών σύμφωνα με τα συμφέροντα του κεφαλαίου* (Whitfield, 1983, pp. 1-2)<sup>(6)</sup>.

Όπως θα δούμε στη συνέχεια της παρούσης εργασίας, οι ιδιωτικοποιήσεις σήμερα «πλήττουν» πλέον τομείς που παραδοσιακά ανήκαν στον «σκληρό πυρήνα» της κρατικής παντοδυναμίας, όπως οι φυλακές ή τα νοσοκομεία, τομείς που βρίσκονταν στην «καρδιά» του κράτους (core functions or close-to-the-state)<sup>(7)</sup> και μέχρι πρότινος κανένας δεν θα το σκεπτόταν αυτό. Οι υπηρεσίες αυτές θεωρούνταν ότι «απέχουν από την αγορά», ότι ήταν "market distant" λόγω της φύσης τους, ενώ τώρα πλέον μιλούμε για "Public services, privately provided", ενώ το κράτος μετατρέπεται σε άλλον έναν «πάροχο υπηρεσιών» ("service provider").

-----  
<sup>(4)</sup> **Burchardt Tania**, (Research Officer in the Center for Analysis o Social Exclusion, in STICERD, at the London School of Economics), BOUNDARIES BETWEEN PUBLIC AND PRIVATE WELFARE: A TYPOLOGY AND MAP OF SERVICES [http://eprints.lse.ac.uk/6534/1/Boundaries\\_between\\_Public\\_and\\_Private\\_Welfare\\_a\\_typology\\_and\\_map\\_of\\_services.pdf](http://eprints.lse.ac.uk/6534/1/Boundaries_between_Public_and_Private_Welfare_a_typology_and_map_of_services.pdf)

<sup>(5)</sup> **Καζάκος Πάνος**, *Ο δύσβατος δρόμος της πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων*, ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΘΕΜΑΤΑ Τριμηνιαία Έκδοση Επισημονικού Προβληματισμού και Παιδείας, τχ. 120, σ. 40-46, Ιουλίου 16, 2013

<sup>(6)</sup> **Whitfield Dexter**, Public Services or Corporate. Rethinking the Nation State in the Global Economy, Pluto Press, London, 2001, preface pg. xix

<sup>(7)</sup> **Dr. Renate Reiter**, FernUniversität in Hagen, Germany, **Prof. Dr. Annette E. Toller**, FernUniversität in Hagen, Germany, [The new policies of Privatization](http://www.icpublicpolicy.org/The-new-Policies-of-Privatization), <http://www.icpublicpolicy.org/The-new-Policies-of-Privatization>



Η Παγκόσμια Τράπεζα υποστηρίζει ότι ο δημόσιος τομέας είναι λιγότερο αποτελεσματικός στη διαχείριση των νέων δραστηριοτήτων υποδομών και ότι, άρα, «έφτασε η ώρα για τους ιδιώτες (*private actors*) να παράσχουν ό,τι κάποτε θεωρείτο ότι ήταν αμιγώς δημόσια υπηρεσία» (Ferreira and Khatami, 1995 p.vi). Ήδη στις ΗΠΑ, το (νέο) μότο είναι «η ιδιωτικοποίηση του κράτους – πρόνοιας» (to privatize the welfare state)<sup>(8)</sup>!

---

<sup>(8)</sup> **Goodman John** (Kellye Wright Fellow in Health Care at the National Center for Policy Analysis, Dallas and an author), "It's time for Congress to privatize the Welfare State", <http://www.forbes.com/sites/johngoodman/2013/06/19/its-time-for-congress-to-privatize-the-welfare-state/>

## **ΕΙΣΑΓΩΓΗ**

### **ΤΟ ΝΕΡΟ – ΤΟ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ ΤΟΥ 21<sup>ΟΥ</sup> ΑΙΩΝΑ**

Τις τελευταίες δεκαετίες η τάση που επικράτησε ήταν η ιδιωτικοποίηση των «παγκόσμιων δημόσιων αγαθών» (“global public goods”) (Kaul 2003 et al), με έμφαση στο νερό<sup>(9)</sup>. Υπό την πίεση της παγκοσμιοποίησης, η αυξανόμενη ιδιωτική παροχή νερού περιλαμβάνει τη μεταφορά των υδάτινων πόρων, της υποδομής και της διαχείρισης, από τις δημόσιες επιχειρήσεις σε εθνικό επίπεδο, σε διεθνώς οργανωμένες και ελεγχόμενες ιδιωτικές εταιρείες. Το νερό αποκτά παγκοσμίως όλο και μεγαλύτερη σημασία και θα γίνει ακόμα πιο σημαντικό στο μέλλον. Σήμερα, σχεδόν ένα άτομο στα πέντε, παγκοσμίως, δεν έχει πρόσβαση σε ασφαλές πόσιμο νερό και δύο στα πέντε στερούνται των βασικών υπηρεσιών αποχέτευσης. Ένας συνεχώς αυξανόμενος αριθμός αυτών των ανθρώπων ζουν σε μεγα-πόλεις οι οποίες ραγδαία εξελίσσονται σε υπερ-πόλεις του ανεπτυγμένου κόσμου (Davis 2004)<sup>(10)</sup>. Μόνον στις χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής, στις χώρες ΛΑΚ (Latin America and Caribbean, LAC) περισσότερο από το ένα τέταρτο ενός δισεκατομμυρίου ανθρώπων δεν έχουν πρόσβαση σε ασφαλές πόσιμο νερό και αποχέτευση. Οι «πόλεμοι για το νερό» (Shiva 2002), οι πόλεμοι για την ιδιοκτησία και τον έλεγχο αυτού του στρατηγικού πόρου θα είναι οι μελλοντικοί πόλεμοι της ανθρωπότητας. Παρά το γεγονός ότι δύο τρίτα του πλανήτη μας είναι νερό, η ανθρωπότητα βρίσκεται αντιμέτωπη με σοβαρή έλλειψη νερού/ υδάτινων πόρων. Η κρίση του νερού είναι η πιο σοβαρή, η πιο διαβρωτική, αλλά και η πιο αόρατη διάσταση της οικολογικής ερήμωσης της γης. Το 1998, 28 χώρες βίωσαν κάποιου είδους έλλειψη νερού (water stress or water scarcity). Το νούμερο αυτό αναμένεται να φτάσει το 56 μέχρι το 2025. Από το 1990 ως το 2025 ο αριθμός των ανθρώπων που ζουν σε χώρες χωρίς επαρκείς υδάτινους πόρους αναμένεται να αυξηθεί από 131 εκατομμύρια σε 817 εκατομμύρια.

Η Ινδία (Shiva 2002) αναμένεται να βρεθεί στην κατηγορία των χωρών σε water stress πολύ πριν το 2025. Λέγεται ότι μια χώρα αντιμετωπίζει σοβαρή κρίση νερού όταν το διαθέσιμο νερό είναι λιγότερο από 1.000 κυβικά μέτρα το άτομο τον χρόνο<sup>(11)</sup>. Κάτω από το επίπεδο αυτό, η υγεία και η οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας αρχίζουν να απειλούνται. Όταν η ετήσια κατανάλωση ανά άτομο πέσει κάτω από τα 500 κυβικά μέτρα, τότε απειλείται η ίδια η επιβίωση των ανθρώπων. Το 1951, η μέση ποσότητα διαθέσιμου νερού στην Ινδία ήταν 3.450 κυβικά μέτρα ανά άτομο τον χρόνο. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990, η ποσότητα αυτή μειώθηκε στα 1.250 κυβικά μέτρα. Μέχρι το 2050, αναμένεται να πέσει στα 760 κυβικά μέτρα. Από το 1970, συνολικά, η κατά κεφαλήν κατανάλωση του νερού έχει μειωθεί κατά 33%.

ii) **Husock Howard**, Research Fellow at Harvard University's Hauser Center for Nonprofit Organizations, "Privatize the Welfare State", The Wall Street Journal, Manhattan Institute for Policy Research, March 9, 2006

<sup>(9)</sup> **Kaul Inge, Conceicao Pedro, Le Goulvent Katell and Mendoza U. Ronald**, *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*, Oxford University Press, 2003

<sup>(10)</sup> **Davis Mike**, "Planet of Slums: The Third World's Megacities", New Left Review 26, March-April 2004

<sup>(11)</sup> **Shiva Vandana**, "Water Wars: Privatization, Pollution, and Profit", South End Press, 2002, [http://www.thirdworldtraveler.com/Vandana\\_Shiva/Water\\_Wars\\_VShiva.html](http://www.thirdworldtraveler.com/Vandana_Shiva/Water_Wars_VShiva.html)

Η μείωση των υδάτινων πόρων στον πλανήτη δεν οφείλεται μόνον στην αύξηση του πληθυσμού. Ευθύνεται κατά πολύ και η υπερβολική σπατάλη νερού. Στη διάρκεια του τελευταίου αιώνα, ο ρυθμός μείωσης του νερού έχει υπερβεί το ποσοστό αύξησης του πληθυσμού κατά 2,5%. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι η υπερβολική εκμετάλλευση των υδάτινων πόρων και η διατάραξη των κύκλων του νερού δημιουργούν σοβαρές ελλείψεις τις οποίες οι αγορές δεν μπορούν να υποκαταστήσουν με άλλα αγαθά. Εάν το νερό εξαφανιστεί, δεν υπάρχει τίποτε άλλο που να μπορεί να το αντικαταστήσει.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Παγκόσμιας Τράπεζας, μέχρι το 2025, τα δύο τρίτα του παγκόσμιου πληθυσμού θα μείνουν χωρίς φρέσκο πόσιμο νερό. Αφού δεν υπάρχει άλλος τρόπος να αντιμετωπισθεί η ανάγκη για νερό, καθώς οι διαθέσιμοι πόροι συρρικνώνονται, το περιοδικό Fortune αποκάλυψε το νερό «το πετρέλαιο του 21<sup>ου</sup> αιώνα»<sup>(12)</sup>. Εξαιτίας της ζωτικής (κατά κυριολεξία) σημασίας του πόσιμου νερού και της αποχέτευσης για την ανθρώπινη υγεία και την ανάπτυξη, και εξαιτίας της αυξανόμενης ανησυχίας για τον κίνδυνο μιας βιολογικής και πολιτικής έκρηξης λόγω της ραγδαίας επέκτασης και διόγκωσης (supernova-like expansion) των πρωταρχικών και δευτερευουσών πόλεων του Τρίτου Κόσμου<sup>(13)</sup>, το πρόβλημα της ιδιοκτησίας και του ελέγχου επάνω στους υδάτινους πόρους αναδύθηκε στην κορυφή της πολιτικής ατζέντας σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης, όπως εξάλλου φαίνεται και στους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας που υιοθέτησαν τα Ηνωμένα Έθνη. Ο Peter Spillet, ανώτερο στέλεχος της εταιρείας Thames Water, αναφέρει: «Υπάρχει τεράστιο δυναμικό ανάπτυξης. Θα υπάρξουν πόλεμοι για το νερό στο μέλλον. Πρόκειται για έναν σπάνιο, περιορισμένο πόρο, άρα η αγορά (the growth market) δεν θα σταματήσει ποτέ να ενδιαφέρεται»<sup>(14)</sup>.

Οι υποστηρικτές της ιδιωτικοποίησης του νερού υποστηρίζουν ότι ο ιδιωτικός τομέας μπορεί να εξασφαλίσει βασικά αγαθά και υπηρεσίες πολύ αποτελεσματικά και με χαμηλότερα κόστη από ό,τι ο δημόσιος τομέας. Στην πραγματικότητα πολύ λίγα στοιχεία επιβεβαιώνουν την άποψη ότι η ιδιωτικοποίηση ωφελεί τους καταναλωτές – ειδικά τα πιο φτωχά κοινωνικά στρώματα – βελτιώνοντας την πρόσβαση και μειώνοντας τις τιμές. Αυτό που συμβαίνει συνήθως, είναι το ότι οι τιμές αυξάνονται ραγδαία και ακριβώς μετά ακολουθούν προβλήματα και στην ποιότητα<sup>(15)</sup>. Η ιδιωτική ιδιοκτησία και έλεγχος των υδάτινων πόρων οδηγεί στην υπαγωγή υπό ιδιωτικό έλεγχο των δημοκρατικών συστημάτων διοικητικού και πολιτικού ελέγχου που ρυθμίζουν τη διαχείριση του νερού, σε διάλυση των συλλογικών θεσμών οι οποίοι αποτελούν ανάχωμα στις αυθαιρεσίες της αγοράς, σε διάβρωση των κοινωνικών δικαιωμάτων, και στη μετατροπή των χρηστών (users) των δημοσίων υπηρεσιών σε καταναλωτές (consumers) που είναι

(12) Water Privatization Case Study: Cochabamba, Bolivia, Public Citizen 30 years protecting Health, Safety & Democracy, [http://www.citizen.org/documents/Bolivia\\_\(PDF\).PDF](http://www.citizen.org/documents/Bolivia_(PDF).PDF)

(13) Η αστική έκρηξη στις πόλεις του Τρίτου Κόσμου έρχεται σε αντίθεση με τις ορθόδοξες οικονομικές απόψεις οι οποίες προέβλεπαν ότι η αρνητική ανατροφοδότηση της αστικής ύφεσης θα μείωνε τον ρυθμό ή θα ανέστρεφε την τάση μετανάστευσης από την ύπαιθρο προς τις πόλεις. Εν μέρει αυτό οφείλεται και στο γεγονός ότι η Παγκόσμια Τράπεζα και ο Διεθνής Οργανισμός Εμπορίου επέβαλαν πολιτικές απορρύθμισης της γεωργίας (agricultural deregulation and "devillagization") οι οποίες τελικά επιτάχυναν την έξοδο του πλεονάζοντος αγροτικού δυναμικού προς τις παραγωγούπολεις, αφού οι ίδιες οι πόλεις σταμάτησαν να είναι πλέον μηχανές ανάπτυξης.

(14) Συνέντευξη του Peter Spillet στον Bob Carty, CBC Radio, February 3, 2003.

υποχρεωμένοι να πληρώνουν για το νερό που πίνουν, παρά να είναι πολίτες που έχουν δικαίωμα να έχουν πρόσβαση και να απολαμβάνουν τις βασικές τουλάχιστον υπηρεσίες που μπορεί να τους παρέχει, να τους εξασφαλίσει το κράτος. Εξάλλου, όπως θα αναφέρουμε και πιο κάτω, οι περισσότερες συμφωνίες που συνάπτει η Παγκόσμια Τράπεζα, συμπεριλαμβανομένων και των συμβάσεων ιδιωτικοποίησης του νερού, θεωρούνται ως «πνευματική ιδιοκτησία» και κατά συνέπεια, κοινότητες και δημόσιοι θεσμοί τους οποίους αφορούν οι συμβάσεις, δεν έχουν καμία πρόσβαση σε αυτές.

Πάντως, για να κλείσουμε το κεφάλαιο αυτό, τα τελευταία χρόνια, μετά από τις επανειλημμένες αποτυχίες των ιδιωτικοποιήσεων των συστημάτων ύδρευσης και αποχέτευσης σε πολλά κράτη, τη λαϊκή κατακραυγή και αντίσταση που προκάλεσαν και τον ευρύτερο κοινωνικό και πολιτικό προβληματισμό για το μέλλον, η τάση δείχνει να αντιστρέφεται και ακόμα και η Παγκόσμια Τράπεζα έχει αρχίσει να αμβλύνει τις εκφράσεις της στο συγκεκριμένο θέμα. Δείχνει να εγκαταλείπει το δόγμα ότι οι ιδιωτικοποιήσεις αποτελούν το καταλληλότερο μέσον για την αντιμετώπιση της φτώχειας και από τα μέσα του 2003 εγκαταλείπεται σταδιακά ο όρος «ιδιωτικοποίηση» και αρχίζει να αντικαθίσταται από άλλους πιο ήπιους όρους, όπως η «συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα» (“private sector participation”) και η «σύμπραξη δημόσιου – ιδιωτικού τομέα» (“public-private partnership”). Ο Αντιπρόεδρος της Τράπεζας, Michael Klein, υπεύθυνος του Τμήματος για την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα, στην προσπάθειά του να διασώσει τη δημόσια εικόνα της Τράπεζας, δήλωσε: «Δεν υπήρξε ποτέ συγκεκριμένη πολιτική [της Παγκόσμιας Τράπεζας] που να λέει ότι πρέπει να ιδιωτικοποιήσετε ο,τιδήποτε κινείται. Αλλά οι άνθρωποι το ερμήνευσαν με αυτόν τον τρόπο» (Wall Street Journal 2003, 21 Ιουλίου, C12).

Στη συνέχεια της εργασίας θα δούμε αναλυτικά τις πιο σημαντικές περιπτώσεις ιδιωτικοποιήσεων συστημάτων ύδρευσης και αποχέτευσης σε ορισμένα κράτη και πώς αυτά κατέληξαν, καθώς και τον ρόλο των διεθνών οργανισμών σε αυτές.

---

<sup>(15)</sup> News and Notices on for IMF and World Bank Watchers, Vol. 2, No 4, Spring 2001

<sup>(16)</sup> **Bosman M. Martin**, University of South Florida, Tampa, “A Review of Privatization of Water and Sanitation Systems: The Case Greater Buenos Aires”, Draft Discussion Paper prepared for Conference on Global Cities: Water, Infrastructure and Environment, Santa Barbara, CA, 16-19 May 2005 p. 6

<sup>(17)</sup> **Bosman M. Martin**, University of South Florida, Tampa, “A Review of Privatization of Water and Sanitation Systems: The Case Greater Buenos Aires”, Draft Discussion Paper prepared for Conference on Global Cities: Water, Infrastructure and Environment, Santa Barbara, CA, 16-19 May 2005 p. 9

**Α΄ ΜΕΡΟΣ****ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ****A. Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ ΔΙΕΘΝΩΣ****A.1. Προβληματισμός και σύγχρονες προκλήσεις**

Ο όρος «ιδιωτικοποίηση του νερού» (water privatization) χρησιμοποιείται για να δηλώσει την πλήρη ιδιωτικοποίηση, αλλά και τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην παροχή ύδρευσης και αποχέτευσης, γεγονός που έχει προκαλέσει πολλές και έντονες αντιπαραθέσεις. Οι υποστηρικτές της συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα υποστηρίζουν ότι έχει συμβάλει στην αύξηση της πρόσβασης στο νερό, ότι έχει οδηγήσει σε βελτιώσεις στην αποτελεσματικότητα και την ποιότητα των υπηρεσιών, καθώς και ότι έχουν αυξηθεί οι επενδύσεις και αναφέρουν ως παραδείγματα επιτυχίας τη Γκουαγιακουίλ στον Ισημερινό, το Βουκουρέστι, και άλλες πόλεις στην Κολομβία και το Μαρόκο.

Οι επικριτές από την άλλη πλευρά υποστηρίζουν ότι η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα έχει οδηγήσει σε αυξήσεις των τιμολογίων και έχει μετατρέψει ένα δημόσιο αγαθό σε ιδιωτικό. Επικρατεί επίσης η άποψη ότι η ιδιωτικοποίηση είναι ασύμβατη με την ιδιότητα του νερού ως ανθρώπινο δικαίωμα. Ιδιωτικοποιήσεις στην Κοχαμπάμπα (Βολιβία), στην Τανζανία, στη Τζακάρτα, αλλά και στο Βερολίνο, παρουσιάζονται ως επιβεβαίωση της αποτυχίας. Υπάρχουν στατιστικά στοιχεία συγκρίσεων μεταξύ του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα που δεν εμφανίζουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους (στατιστικές κυρίως διεθνών οργανισμών!), ενώ ακόμα και τα στοιχεία που απεικονίζουν πόσα νοικοκυριά υδροδοτούνται από τον ιδιωτικό τομέα είναι αμφιλεγόμενα. Σύμφωνα με ορισμένες πηγές, 681 εκατομμύρια άνθρωποι υδροδοτούνταν το 2007 από ιδιωτικές εταιρείες, και 909 εκατομμύρια άνθρωποι το 2011<sup>(18)</sup>. Τα στοιχεία όμως αυτά περιλαμβάνουν και εταιρείες που έχουν αναθέσει σε ιδιώτες την κατασκευή και λειτουργία ορισμένων εγκαταστάσεων (outsourcing), όπως είναι λ.χ. οι εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων.

Γεγονός είναι πάντως ότι το νερό αποτελεί ένα πολύ σημαντικό θέμα δημόσιου προβληματισμού και συζήτησης στην εποχή μας, και αυτό διότι υπάρχουν σημαντικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τόσο οι αναπτυσσόμενες όσο και οι ανεπτυγμένες χώρες. Όσον αφορά τις αναπτυσσόμενες χώρες, η σχέση μεταξύ νερού και φτώχειας έχει πλέον αναγνωρισθεί από τη διεθνή κοινότητα. Ο Στόχος 10 των Αναπτυξιακών Στόχων για τη Χιλιετία (Millennium Development Goals, MDG)– «*Μέχρι το 2015 να μειωθεί στο μισό το ποσοστό του πληθυσμού χωρίς πρόσβαση σε ασφαλές πόσιμο νερό και βασικές παροχές υγιεινής*» - αποτελεί απόδειξη αυτής της αυξανόμενης ανησυχίας. Κατά συνέπεια, ζητείται από τις χώρες να αυξήσουν την πρόσβαση στην ασφαλή παροχή ύδατος.

Όσον αφορά τις ανεπτυγμένες χώρες, η πρώτη πρόκληση έχει να κάνει με τη συντήρηση της υπάρχουσας υποδομής, με στόχο τη μείωση των διαρροών/ της απώλειας ύδατος, την αντικατάσταση, τον εκσυγχρονισμό και την επέκταση των υφιστάμενων δικτύων.

-----  
<sup>(18)</sup> [http://en.wikipedia.org/wiki/Water\\_privatization](http://en.wikipedia.org/wiki/Water_privatization)

Αυτό προϋποθέτει οικονομική ανεξαρτησία, δηλαδή βιώσιμα (sustainable) και δίκαια (equitable) τιμολόγια και αποτελεσματική συγκέντρωση των εσόδων. Επιπλέον, η δημόσια επιχείρηση πρέπει να έχει αποτελεσματική διοίκηση το οποίο σημαίνει διοικητικές ικανότητες του προσωπικού και βελτίωση της αποτελεσματικότητας και παραγωγικότητάς της. Δεδομένου ότι το νερό αποτελεί βασική ανθρώπινη ανάγκη, πρέπει να ληφθούν υπόψη κοινωνικο-πολιτικά θέματα, όπως η λογική τιμολόγηση, η διαφάνεια και η λογοδοσία. Και τέλος, πολύ σημαντικά και πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη είναι και τα θέματα που αφορούν την προστασία και τη διαχείριση του περιβάλλοντος και τη δημόσια υγεία.

Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα (Private Sector Participation, PSP)<sup>(19)</sup> στη διαχείριση του νερού είναι ένα από τα πλέον φλέγοντα ζητήματα που εγείρει αντιπαραθέσεις στη δημόσια συζήτηση για την ανάπτυξη. Στην μια πλευρά, βρίσκονται όσοι υποστηρίζουν ότι από τη στιγμή που οι κυβερνήσεις έχουν αποτύχει να εξασφαλίσουν ποιοτικό νερό για όλους, ο ιδιωτικός τομέας θα επιλύσει το πρόβλημα χρησιμοποιώντας τις αρχές της αγοράς. Με άλλα λόγια, ο ιδιωτικός τομέας είναι αυτός που θα βελτιώσει την αποτελεσματικότητα, θα επεκτείνει τις απαραίτητες υπηρεσίες, θα προσελκύσει περισσότερες επενδύσεις και θα ανακουφίσει τις κυβερνήσεις από ελλείμματα στον προϋπολογισμό τους. Στην άλλη πλευρά, βρίσκονται εκείνοι που θεωρούν ότι το νερό αποτελεί κοινό αγαθό και δεν θα πρέπει να περάσει στα χέρια της ιδιωτικής εκμετάλλευσης. Υποστηρίζουν ότι από τη στιγμή που το νερό ΔΕΝ είναι σαν τις άλλες υπηρεσίες και από τη στιγμή που το νερό αποτελεί στοιχείο της ίδιας της ζωής, δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με τον ίδιο τρόπο όπως τα υπόλοιπα αγαθά στα οποία μπορούν ίσως να εφαρμοστούν οι κανόνες της αγοράς. Με άλλα λόγια, ο ιδιωτικός τομέας δεν μπορεί να εφαρμόσει τα σωστά κριτήρια για τη βασική αυτή ανθρώπινη ανάγκη. Σε αυτό το πλαίσιο, η πρόσβαση στο νερό για όλους γίνεται ένα ανθρώπινο δικαίωμα και είναι καθήκον και αρμοδιότητα του κράτους να παράσχει αυτόν τον ζωτικό πόρο σε όλους. Υπό αυτό το πρίσμα, ορισμένες χώρες, όπως η Σουηδία, έχουν απαγορεύσει στις εταιρείες ύδατος να έχουν κέρδος. Σε άλλες χώρες, όπως στην Ολλανδία και την Ουρουγουάη, έχουν αποκλείσει την ιδιωτικοποίηση από το σύστημά τους. Υπάρχει επίσης μια άλλη ομάδα χωρών που βρίσκεται ανάμεσα στις δύο αυτές ακραίες θέσεις. Η ομάδα αυτή χωρών πιστεύουν ότι οι λύσεις μπορούν να βρεθούν στην αντιμετώπιση, στη θεώρηση του νερού ως ένα οικονομικό αγαθό και ως ανθρώπινο δικαίωμα ταυτόχρονα.

Η ύδρευση (και η αποχέτευση /sanitation), ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες, είναι μια από τις πιο σημαντικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα η παγκόσμια κοινότητα. Ωστόσο, ο δημόσιος προβληματισμός για αύξηση της πρόσβασης δεν είναι καινούργιος. Πρωτοεμφανίστηκε στις ανεπτυγμένες χώρες διακόσια χρόνια πριν. Στις αρχές του 19<sup>ου</sup> αιώνα, η προμήθεια ύδατος δεν ήταν αρκετή, ήταν χαμηλής ποιότητας και, στις περισσότερες περιπτώσεις, ακριβή.

-----  
<sup>(19)</sup> **PRASAD NAREN**, Research Coordinator, United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD), PRIVATISATION OF WATER: A HISTORICAL PERSPECTIVE, LEAD JOURNAL (LAW ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT JOURNAL), Volume 3/2, p.224, International Environmental Law Research Centre (IELRC), Switzerland, [www.lead-journal.org](http://www.lead-journal.org)

Μόλις στις αρχές του 20<sup>ου</sup> αιώνα, άρχισε στη Βρετανία να παρέχεται το νερό σε επαρκείς ποσότητες, ενώ άρχισε να βελτιώνεται αισθητά και η ποιότητά του. Μέχρι τα μέσα του 20<sup>ου</sup> αιώνα, η πρόσβαση στο νερό είχε γίνει σχεδόν καθολική.

Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα (PSP) στην παροχή ύδρευσης στα αστικά κέντρα έχει μακρά ιστορία. Οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες ήταν καθοριστικές για την εγκατάσταση σύγχρονων συστημάτων παροχής ύδρευσης, οι οποίες οδήγησαν σε συστήματα που είχαν ιδιωτική ιδιοκτησία ή ιδιωτική λειτουργία. Αυτό ξεκίνησε ως αποτέλεσμα της αστικής ανάπτυξης από τα μέσα της δεκαετίας του 1800 στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής. Η Βρετανία ήταν ο προπομπός όσον αφορά τα σύγχρονα συστήματα ύδρευσης, τα οποία στη συνέχεια μεταδόθηκαν στη Γερμανία, σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες και στις ΗΠΑ. Ωστόσο, στα τέλη του 1800, ως αποτέλεσμα της μη ικανοποιητικής απόδοσής τους (αναποτελεσματικότητα, υψηλά κόστη και διαφθορά) ή λόγω αυξημένης ανησυχίας για τη δημόσια υγεία, οι υπηρεσίες αυτές επέστρεψαν στο κράτος ή στους δήμους. Η τάση προς την ιδιωτικοποίηση του νερού επανεμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1990, μετά από τις ιδιωτικοποιήσεις της Θάτσερ στη Βρετανία, το άνοιγμα των οικονομιών στα πρώην κομμουνιστικά κράτη και την έμφαση στις διαδικασίες της ελεύθερης αγοράς σε παγκόσμιο επίπεδο. Η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο έπαιξαν καθοριστικό ρόλο προς αυτήν την κατεύθυνση μέσω των προϋποθέσεων που έθεταν για τη σύναψη δανειακών συμβάσεων. Ωστόσο, η αποτυχία της ιδιωτικοποίησης του νερού σε ορισμένα μέρη, όπως στην Κοχαμπάμπα, στη Βολιβία, άνοιξαν τον δρόμο για μια νέα πραγματιστική θεώρηση της κατάστασης και αναστροφή της τάσης προς τις ιδιωτικοποιήσεις.

Σήμερα, στις ευρωπαϊκές χώρες, η παροχή ύδρευσης στα αστικά κέντρα (urban water supply)<sup>(20)</sup> παρουσιάζει σημαντικές διαφορές και μεγάλη ποικιλομορφία, από τη μη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα (Ολλανδία), σε ένα αμάλγαμα συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα (Βέλγιο, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία) και στη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα χωρίς όμως τη δημιουργία κέρδους (Αυστρία, Δανία και Σουηδία), έως την πλήρη ιδιωτικοποίηση με ισχυρό όμως νομοθετικό πλαίσιο (Αγγλία και Ουαλία).

Αφού λοιπόν εξετάσουμε τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην παροχή του νερού από ιστορική σκοπιά, θα παρουσιάσουμε το πώς έχει διαμορφωθεί σήμερα ο προβληματισμός γύρω από το θέμα αυτό και θα δούμε ποια στάση διαμορφώνεται από τους διεθνείς οργανισμούς. Τέλος, θα δούμε γιατί η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην παροχή ύδατος θα πρέπει να επανεξετασθεί, όχι υπό όρους ιδιωτικό versus δημόσιο, αλλά μέσα σε ένα ευρύτερο μεταρρυθμιστικό πλαίσιο.

---

<sup>(20)</sup> **PRASAD NAREN**, Research Coordinator, United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD), PRIVATISATION OF WATER: A HISTORICAL PERSPECTIVE, pg 226, LEAD JOURNAL (LAW ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT JOURNAL), Volume 3/2, p.224, International Environmental Law Research Centre (IELRC), Switzerland, [www.lead-journal.org](http://www.lead-journal.org)

## **Α.2.Η ιδιωτικοποίηση του νερού στα μεγάλα αστικά κέντρα της Ευρώπης και των ΗΠΑ** **Σύντομη εξέταση της ιστορικής εξέλιξης**

Εάν θέλει κανείς να κατανοήσει τις σύγχρονες προκλήσεις, είναι εποικοδομητικό το να εξετάσει το πώς διάφορες πόλεις αντιμετώπισαν το δικό τους σύστημα ύδρευσης στην πάροδο του χρόνου. Λέγεται ότι οι Ρωμαίοι ήταν οι πρώτοι που διαχειρίστηκαν το πόσιμο νερό ως ένα αγαθό που είχε αντίτιμο<sup>(21)</sup>. Στην αρχαία Ρώμη, αγωγοί μετέφεραν καθαρό νερό στις πόλεις. Το σύστημα το συντηρούσε (χρηματοδοτούσε) ο αυτοκράτορας και δωρεές από ιδιώτες. Τα σιντριβάνια με το νερό ήταν χαρακτηριστικά του Ρωμαϊκού πολιτισμού. Οι αγωγοί δεν κατασκευάστηκαν τόσο για λόγους υγιεινής όσο για κοινωνικούς λόγους, όπως τα λουτρά. Όσοι λοιπόν χρησιμοποιούσαν τους αγωγούς για να μεταφέρεται νερό από το κεντρικό σύστημα στις κατοικίες τους, πλήρωναν έναν ειδικό φόρο. Το να έχει κανείς νερό στο σπίτι του ήταν σύμβολο κοινωνικού κύρους και πολυτέλειας, ένα status symbol που απολάμβαναν κυρίως οι Συγκλητικοί. Τα ποσά που συγκεντρώνονταν από τους φόρους χρησιμοποιούνταν για τη συντήρηση του δικτύου. Με αυτή τη μέθοδο, το νερό για τους πλούσιους θεωρείτο οικονομικό αγαθό, ενώ για τον μέσο πολίτη, το νερό ήταν δωρεάν και είχε πρόσβαση σε αυτό δικαιωματικά.

Ιστορικά, οι βιομηχανοποιημένες χώρες βρέθηκαν αντιμέτωπες με την ανάγκη για αυξανόμενη διεύρυνση των δικτύων ύδρευσης και αποχέτευσης και οι βελτιώσεις των συστημάτων συνδέθηκαν άμεσα με τη νομοθεσία που διαμόρφωνε τους τομείς αυτούς<sup>(22)</sup>. Τα κίνητρα για την επέκταση και τις βελτιώσεις των συστημάτων ήταν η ανάγκη για πυρόσβεση, η έλλειψη ποιότητας ή η χαμηλή ποιότητα ύδατος, η προστασία της δημόσιας υγείας, η προστασία του περιβάλλοντος, η βιομηχανική χρήση κ.ά. Πάντως το βασικό κίνητρο για την ανάληψη της πρώτης ιδιωτικής πρωτοβουλίας στον τομέα της ύδρευσης ήταν η ευρύτερη επιχειρηματική δραστηριότητα στα μέσα του 1800. Οι εμπειρίες της Γαλλίας, της Βρετανίας και των ΗΠΑ αποτελούν ένα καλό παράδειγμα των πρώτων εξελίξεων.

Το Δουβλίνο ήταν η πρώτη σύγχρονη πόλη που εισήγαγε τη δημόσια παροχή ύδατος στον 13<sup>ο</sup> αιώνα<sup>(23)</sup>. Την εποχή αυτή στις άλλες ευρωπαϊκές πόλεις, το νερό το μετέφεραν μεταφορείς /νερουλάδες (street carriers).

Στο Λονδίνο η πρώτη σημαντική προσπάθεια εγκατάστασης ενός κεντρικού συστήματος ύδρευσης έγινε το 1582 από έναν Ολλανδό, τον Peter Morris, ο οποίος κατασκεύασε έναν τροχό στη Γέφυρα του Λονδίνου. Ως αποτέλεσμα της αυξανόμενης αστικοποίησης στην Ευρώπη του 19<sup>ου</sup> αιώνα, η εξάρτηση από πηγάδια, νερουλάδες ή άλλα μέσα σταμάτησε όταν άρχισαν να δημιουργούνται κεντρικά συστήματα ύδρευσης<sup>(24)</sup> τα οποία αντικατέστησαν τα έργα αποσπασματικού και τοπικού χαρακτήρα. Αυτό συνέβη το 1808 στο Λονδίνο, το 1856 στο Βερολίνο και το 1902 στο Παρίσι.

(21) **Salzman J.**, "Thirst: a Short History of Drinking Water", 17/3 Yale Journal of Law & the Humanities 94, 2006

(22) **Juuti P. and Katko T.**, "City in Time" *Water Time* (2005), [http://www.watertime.net/wt\\_reports.asp](http://www.watertime.net/wt_reports.asp)

(23) **Wingate F. C.**, "The Water-supply of Cities", 136 *North American Review*, 1883, p. 364-365

(24) **Candy M.**, *Water, Sanitation and the Modern City: Colonial and Post-colonial Experiences in Lagos and Mumbai*, H. D. R. O. Occasional paper for Human Development Report 2006, United Nations Development Programme, 2006



Στο Λονδίνο, ο ιδιωτικός τομέας άρχισε να δραστηριοποιείται στον τομέα της ύδρευσης, κατά τη διάρκεια της πρώτης βιομηχανικής επανάστασης τον 16<sup>ο</sup> αιώνα, και μέχρι τον 19<sup>ο</sup> αιώνα, την ύδρευση της πόλης διαχειρίζονταν εννέα εταιρείες νερού. Μετά τη μεγάλη επιδημία χολέρας το 1840, οι εταιρείες αυτές μετατράπηκαν σε δημόσια ελεγχόμενες οντότητες και αναγκάστηκαν να τοποθετήσουν φίλτρα στους αγωγούς. Το μερίδιο των ιδιωτικών εταιρειών στην αγορά, μειώθηκε από 40% το 1860, σε 10% το 1900. Το 1902, με τον Νόμο για την Ύδρευση της Μητρόπολης (Metropolis Water Act), οι οντότητες αυτές δημοτικοποιήθηκαν, ενώ ορισμένη ποσότητα νερού διετίθετο δωρεάν για φιλανθρωπικούς λόγους<sup>(25)</sup>.

Στο διάστημα 1900-1974 οι Δήμοι ήταν υπεύθυνοι για τη διαχείριση της ύδρευσης, ενώ 20% του πληθυσμού προμηθεύονταν νερό από ιδιωτικές εταιρείες. Μεταξύ 1974 και 1989 υπήρχαν 29 ιδιωτικές εταιρείες που προμήθευαν σχεδόν το ένα τέταρτο του πληθυσμού της Αγγλίας και της Ουαλίας με νερό, ενώ μετά το 1989, οι τοπικές παροχές ύδατος ιδιωτικοποιήθηκαν. Στη δεκαετία του 1980, το μερίδιο του ιδιωτικού τομέα στην Αγγλία και την Ουαλία βρισκόταν περίπου στο 25%. Το 1989 τα πράγματα άλλαξαν ριζικά με τις ιδιωτικοποιήσεις της κυβέρνησης Θάτσερ, εκτός από τη Σκωτία, όπου επικράτησαν οι τοπικές αρχές μέσω του Εργατικού Κόμματος και κράτησαν τα συστήματα ύδρευσης στα χέρια του δημοσίου.

Στη Νέα Υόρκη, τον 18<sup>ο</sup> αιώνα, μετά από τη χρήση δημόσιων πηγαδιών – με πολλά προβλήματα φυσικά για τη δημόσια υγιεινή - το νερό άρχισε να πωλείται σε όσους μπορούσαν να το αγοράσουν, από επιχειρηματίες που ήταν γνωστοί ως “Tea water men”<sup>(26)</sup>. Από τη στιγμή που δεν είχαν όλοι τη δυνατότητα να αγοράσουν “tea water” και εξαιτίας του αυξημένου κινδύνου πυρκαγιάς, το 1774 η πόλη άρχισε να κατασκευάζει υδραγωγεία, παρόμοια με εκείνα των Ρωμαίων. Η προσπάθεια αυτή καταπνίγηκε από την Επανάσταση (Revolutionary War, 1775-1783). Το 1795 ξέσπασε επιδημία κίτρινου πυρετού για την οποία υπεύθυνα θεωρήθηκαν τα πηγάδια και η κακή ποιότητα του νερού. Κάτω από αυτήν την πίεση, η πόλη, οι δημοτικές αρχές, μην μπορώντας να κάνει η ίδια τις απαραίτητες επενδύσεις, στράφηκε στον ιδιωτικό τομέα για την κατασκευή των απαραίτητων υποδομών και την προμήθεια καθαρού πόσιμου νερού. Έτσι, το έργο ανέλαβε η Manhattan Company (αργότερα Chase Manhattan Bank), η οποία όμως χρειάστηκε 32 χρόνια για να κατασκευάσει 23 μίλια αγωγών και ανάγκασε τους Νεοϋρκέζους να συνεχίσουν να εξαρτώνται από τα πηγάδια. Λέγεται ότι η εταιρεία αυτή ήταν μία «από τις πιο διεφθαρμένες, ανίκανες και καταστροφικές εμπειρίες στην ιστορία της ιδιωτικοποίησης του νερού»<sup>(27)</sup>. Τελικά, το θέμα της ύδρευσης ανέλαβε μια ειδική Επιτροπή (Board of Water Commissioners) η οποία συγκέντρωσε τα απαραίτητα κεφάλαια και κατασκεύασε τις απαραίτητες υποδομές.

-----  
<sup>(25)</sup> **Hunter W.**, “London Water Supply”, 47/2422 Journal of the Society of Arts 475, 476 (1898)

<sup>(26)</sup> **PRASAD NAREN**, Research Coordinator, United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD), PRIVATISATION OF WATER: A HISTORICAL PERSPECTIVE, LEAD JOURNAL (LAW ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT JOURNAL), Volume 3/2, p.220, International Environmental Law Research Centre (IELRC), Switzerland, [www.lead-journal.org](http://www.lead-journal.org)

<sup>(27)</sup> **Snitow A. and Kaufman D. et al.**, *Thirst: Fighting the Corporate Theft of Our Water* (San Francisco: John Wiley, 2007)

Η Φιλαδέλφεια ήταν η πρώτη πόλη που κατασκεύασε εξελιγμένα δίκτυα ύδρευσης το 1801. Ωστόσο, η ιδιωτική διαχείριση ταυτίστηκε με διαρροές στους αγωγούς, ρύπανση και ασθένειες. Ακολούθησαν και οι άλλες μεγάλες πόλεις<sup>(28)</sup>. Το θέμα της ύδρευσης και αποχέτευσης το ανέλαβαν οι Δήμοι και μόνον τότε ακολούθησαν οι πραγματικές επενδύσεις και η επέκταση των δικτύων μέσω της έκδοσης δημοτικών ομολόγων (municipal bonds).

Στη Γαλλία η διαχείριση του νερού θεωρήθηκε ευθύς εξαρχής ως μια δραστηριότητα που ανήκε στον ιδιωτικό τομέα. Το 1782, δόθηκε άδεια στους αδελφούς Perrier να προμηθεύουν το Παρίσι με νερό (ripened water). Η εταιρεία Générale des Eaux (αργότερα Vivendi και τώρα Véolia) κέρδισε το πρώτο δημοτικό συμβόλαιό της το 1853 κατά τη βασιλεία του Ναπολέοντος Γ'<sup>(29)</sup>. Υπήρχε ωστόσο μεγάλος κίνδυνος για επιδημία χολέρας, γι αυτόν το λόγο οι αρχές ανάγκασαν το 1894 όλους τους κατοίκους στο Παρίσι να συνδεθούν με το αποχετευτικό σύστημα.

Στο Βερολίνο, η πόλη επίσης ήταν απρόθυμη να διαθέσει κεφάλαια για να κατασκευάσει δίκτυο ύδρευσης, γι αυτό και το πρώτο δίκτυο κατασκευάστηκε από ιδιωτική εταιρεία το 1852, κυρίως για την πυρόσβεση και για τον καθαρισμό των δρόμων. Υπήρχε χρέωση για την ιδιωτική χρήση του νερού, οι πολίτες όμως ανησυχούσαν για την ποιότητα, αφού επρόκειτο για ανεπεξέργαστο νερό από τον ποταμό Spree. Εξαιτίας της μη ικανοποιητικής παροχής υπηρεσιών, η ύδρευση πέρασε στην αρμοδιότητα της πόλης του Βερολίνου το 1873. Αντίθετα, στο Μόναχο η ίδια η πόλη χρηματοδότησε τις απαραίτητες επενδύσεις για το δικό τους σύστημα ύδρευσης το 1883 και σχετικά με το ιδιοκτησιακό καθεστώς δεν είχε τεθεί ζήτημα μέχρι τη δεκαετία του 1990.

#### **A.2.1. Η σχέση μεταξύ νερού και δημόσιας υγείας**

Η σχέση μεταξύ νερού και ασθενειών (όπως η χολέρα και ο τύφος) άρχισε να τεκμηριώνεται στα μέσα του 19<sup>ου</sup> αιώνα, κυρίως λόγω της εξέλιξης της βακτηριολογίας. Εκτός από τη γενικευμένη παραδοχή ότι η ποιότητα του νερού και η κατάσταση του αποχετευτικού δικτύου ήταν κάτι που επηρέαζε το σύνολο του πληθυσμού ανεξαρτήτως κοινωνικού ή οικονομικού επιπέδου, αυτό που έπαιξε καθοριστικό ρόλο στις εξελίξεις ήταν η **έκθεση του Chadwick για τη δημόσια υγεία**<sup>(30)</sup>, με την οποία κατέδειξε ότι ανθυγιεινές συνθήκες στα νοικοκυριά προκαλούσαν ασθένειες και φτώχεια. Ο Chadwick απέδειξε τη σχέση ανάμεσα στην έλλειψη υγιεινής, το κακό σύστημα αποχέτευσης, την ανεπαρκή παροχή νερού και τα νοικοκυριά με υπεράριθμα μέλη, με τις ασθένειες, τα υψηλά ποσοστά θνησιμότητας και το μικρό προσδόκιμο ζωής.

<sup>(28)</sup> **Cutler D. and Miller G.**, "Water, Water, Water, Everywhere: Municipal Finance and Water Supply in American Cities", Cambridge, USA: National Bureau of Economic Research Cambridge, Working Paper W11096, 2005

<sup>(29)</sup> "Making a Big Splash: With More than a Century in the Private Sector, French Water Companies are Showing the Rest of the World How to Manage Their Water Utilities", **Financial Times**, 24 August 1999, page 17

<sup>(30)</sup> **Chadwick**, (1842, 1965) "Report on the Sanitary Conditions of the labouring population of Gr. Britain" in **G.D. Smith, D. Dorling and M. Shaw** ed., *Poverty, Inequality and Health in Britain, 1800-2000: A reader*, 46 (London: The Policy Press, 2001)

Υποστήριζε ότι η παροχή καθαρού νερού και η εξασφάλιση σωστού αποχετευτικού συστήματος θα πρόσθετε δεκατρία χρόνια ζωής στην εργατική τάξη. Ανέλυσε επίσης το οικονομικό κόστος για τη δημόσια υγεία και εξήγησε γιατί η πρόσβαση στο νερό και τις συνθήκες υγιεινής έπρεπε να είναι καθολική, ειδικά αν ήθελαν να έχουν ένα παραγωγικό εργατικό δυναμικό. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την κοινωνική αναταραχή της εποχής εκείνης εξελίχθηκε σε κίνημα που οδήγησε το 1848 στον Νόμο για τη Δημόσια Υγεία (Public Health Act, 1848). Τη δεκαετία του 1850 το θέμα της δημόσιας υγείας αναδείχθηκε σε υψηλό σκοπό και η κατασκευή δικτύων ύδρευσης και αποχέτευσης εξελίχθηκε σε σύμβολο κύρους και ευημερίας για μια πόλη. Παρόλο που η κατασκευή του δικτύου ύδρευσης ξεκίνησε από τον ιδιωτικό τομέα, καμία βελτίωση δεν πραγματοποιήθηκε μέχρις ότου το κράτος ανέλαβε την πλήρη ευθύνη, μέσω συνεχών δημοσίων επενδύσεων. Οι δημόσιες επενδύσεις αυξάνονταν όσο περισσότερο οι κυβερνήσεις αναγνώριζαν τη σπουδαιότητα των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών ωφελειών από την παροχή καθαρού, ασφαλούς και αξιόπιστου ύδατος.

Στην Αγγλία, την εξασφάλιση της καθολικής πρόσβασης στο νερό την ανέλαβε το κράτος, ενώ στη Γαλλία, οι δημοτικές αρχές. **Το 1911 στο Λονδίνο, το 96% των νοικοκυριών ήταν συνδεδεμένα με το δίκτυο ύδρευσης, ενώ στο Παρίσι μόλις το 17,5%**<sup>(31)</sup>.

---

<sup>(31)</sup> **Breyer H.**, *Mortality, Morbidity and Improvements in Water and Sanitation: Some Lessons from English History* (Occasional Paper from Human Development Report 2006, Human Development Report Office, United Nations Development Programme, 2006), <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2006/papers/breyer%20helen.pdf>

### A.3. Η εμπειρία από τις ιδιωτικοποιήσεις του νερού στη σύγχρονη εποχή

Στη σημερινή εποχή, η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα (PSP) στη διαχείριση του νερού ήταν "late and light"/ ήρθε σταδιακά και καθυστερημένα, σε σύγκριση με την ιδιωτικοποίηση άλλων τομέων, όπως η ηλεκτρική ενέργεια, οι τηλεπικοινωνίες και οι μεταφορές<sup>(32)</sup>. Τα βασικά κίνητρα ήταν τα διαρκώς διογκούμενα χρέη του δημόσιου τομέα, δημοσιονομικά και μακροοικονομικά βάρη, κρίσεις στον τομέα της δημόσιας υγείας και διαφορετικές ιδεολογικές αντιλήψεις. Υποστηρίζεται ότι η μεταρρύθμιση στον τομέα του νερού έχει υψηλότερα κοινωνικά οφέλη (ευρύτερη κάλυψη, ποιότητα παροχής υπηρεσιών), αλλά περιορισμένα πολιτικά οφέλη (αύξηση των τιμών, απώλεια θέσεων εργασίας)<sup>(33)</sup>.

Μετά από μια δεκαετία πειραματισμού με τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στον τομέα της ύδρευσης και αποχέτευσης, παρατηρείται μια αυξανόμενη τάση αποτυχιών ή επαναδιαπραγματεύσεων. Γιατί τόσες αποτυχίες? Θα ήταν χρήσιμο να εξετάσει κανείς εάν οι αρχές της αγοράς μπορούν να εφαρμοστούν στην παροχή πόσιμου ύδατος και εάν η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα (PSP) είναι η κατάλληλη επιλογή για τη διεύρυνση της κάλυψης και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας. Εξαιτίας των θετικών εξωτερικοτήτων (positive externalities) και του ότι θεωρείται κοινωνικό αγαθό (merit good)<sup>(34)</sup>, το νερό είναι ένα μη συνηθισμένο αγαθό, γεγονός που καθιστά εξαιρετικά δύσκολη την κατηγοριοποίησή του. Η περατή και τοπικά προσδιορισμένη παροχή του το καθιστά ανταγωνιστικό (rival), άρα αυτό σημαίνει ότι οι κανόνες της αγοράς θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στην παροχή και τη ζήτηση. Ωστόσο, θα πρέπει κανείς να λαμβάνει υπόψη του ότι το νερό αποτελεί ζωτική ανθρώπινη ανάγκη (essential resource) και ανθρώπινο δικαίωμα<sup>(35)</sup> και ανεξάρτητα από το είδος της ιδιοκτησίας του, θα πρέπει να εξασφαλίζεται η καθολική και μέσα σε λογικά οικονομικά πλαίσια (affordable) πρόσβαση σε αυτό.

-----  
<sup>(32)</sup> **Davis J.**, "Private Sector Participation in the Water and Sanitation Sector", 30 *Annual Review of Environment and Resources* 145-147, 2005).

<sup>(33)</sup> **Kessides N. I.**, *Reforming Infrastructure: Privatization, Regulation, and Competition*, Washington, D.C.: World Bank, 2004).

<sup>(34)</sup> Την έννοια του κοινωνικού αγαθού (**merit good**) την εισήγαγε για πρώτη φορά στην οικονομική επιστήμη ο **Richard Musgrave** (1957, 1959). Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή, το νερό θεωρείται ως ένα αγαθό (commodity) το οποίο ένα άτομο ή μια κοινωνία θα πρέπει να διαθέτουν επειδή τους είναι απαραίτητο, επειδή το χρειάζονται και όχι επειδή μπορούν ή θέλουν να πληρώσουν. Ο όρος δεν χρησιμοποιείται πια σήμερα τόσο συχνά όσο την περίοδο 1960-1980, η αντίληψη αυτή όμως βρίσκεται πίσω από πολλές οικονομικές ενέργειες κυβερνήσεων οι οποίες δεν πραγματοποιούνται ειδικά για οικονομικούς λόγους ή για την ενίσχυση των εισοδημάτων (λ.χ. όπως η μείωση των φόρων). Παραδείγματα περιλαμβάνουν τα κουπόνια σίτισης, τις υπηρεσίες υγείας με στόχο τη βελτίωση της υγείας και τη μείωση της θνησιμότητας, την επιδότηση στέγασης και κατά μία έννοια, την εκπαίδευση. Σε πολλές περιπτώσεις, τα merit goods αφορούν υπηρεσίες οι οποίες υποστηρίζεται ότι θα πρέπει να απευθύνονται σε όλους, καθολικά, άποψη που βρίσκεται κοντά στην άποψη των πρωτογενών αγαθών όπως τα περιέγραψε πρώτος ο φιλόσοφος **John Rawls** ή σε συζητήσεις για την κοινωνική ένταξη. Συχνά τα merit και demerit goods αναφέρονται ως προέκταση της έννοιας των εξωτερικοτήτων, ότι δηλ. τα merit goods δημιουργούν θετικές εξωτερικότητες, όπως π.χ. ένα εμβόλιο για την καταπολέμηση μιας μεταδοτικής ασθένειας. Από το εμβόλιο αυτό δεν επωφελείται μόνον αυτός που το κάνει, αλλά και οι άλλοι γύρω του, γιατί δεν θα κολλήσουν από αυτόν.

<sup>(35)</sup> **United Nations** Development Programme, *Human Development Report 2006, Beyond Scarcity: Power, Poverty and the Global Water Crisis* (New York: Palgrave Macmillan, 2006) and **Anand B. P.**, *Scarcity, Entitlements, and the Economics of Water in Developing Countries* (Cheltenham: Edward Elgar, 2007)

Ο τομέας του νερού έγινε αντικείμενο έντονων αντιπαραθέσεων εξαιτίας της φύσης του ως βασικής ανθρώπινης ανάγκης, εξαιτίας φόβων για αυξήσεις στα τιμολόγια, ανησυχιών για τη δημόσια υγεία, περιβαλλοντικές επιπλοκές και εξαιτίας του ότι το νερό δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως οντότητα/ ως αγαθό παραγωγής κέρδους. Ο προβληματισμός αυτός εκδηλώθηκε αρχικά στις ΗΠΑ και τη Βρετανία εκατοντάδες χρόνια πριν, όταν η διαχείριση του νερού πέρασε από τις ιδιωτικές εταιρείες στις δημοτικές αρχές.

Η ιδιωτικοποίηση εισήχθη σε διάφορες περιοχές του κόσμου για διαφορετικούς λόγους. Στην Ασία, εφαρμόστηκε για να συμβάλει στη μείωση ελλειμμάτων στον προϋπολογισμό, στην οικονομική ανάπτυξη, στην ανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς και στη βελτίωση των υπηρεσιών<sup>(36)</sup>. Στη Λατινική Αμερική, εφαρμόστηκε ως αντίβαρο στην υπερβολική πολιτική παρέμβαση στις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας (public utilities) και στη διεφθαρμένη κυβέρνηση. Στη δε Αφρική, εφαρμόστηκε κυρίως λόγω του οικονομικού κόστους της παροχής και με στόχο τη διεύρυνση της πρόσβασης για τα φτωχά κοινωνικά στρώματα. Στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, οφειλόταν κυρίως σε ιδεολογικούς λόγους όπως και οι ευρύτερες μεταρρυθμίσεις στο πλαίσιο της μετάβασης από τον κομμουνισμό σε οικονομίες της αγοράς. Εκτός από τη Γαλλία και τη Βρετανία, στις άλλες χώρες, το νερό το παρέχει – κυρίως - ο δημόσιος τομέας. Στις ΗΠΑ και τον Καναδά, η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα παραμένει περιορισμένη.

## ΠΙΝΑΚΑΣ Ι

Οι επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα στις υποδομές αυξήθηκαν δραματικά στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Όσον αφορά τις επενδύσεις στην ύδρευση και την αποχέτευση, οι ιδιωτικές ροές ήταν σποραδικές, φτάνοντας στο αποκορύφωμά τους το 1997 και πέφτοντας στο 1 δις δολάρια (ΗΠΑ) το 2003. Το 2004 σημειώθηκε μια μικρή αύξηση, αλλά το 2005 έπεσε ξανά στα επίπεδα της δεκαετίας του '90. Στο διάστημα 1990-2005, 55 χώρες<sup>(37)</sup> (συγκεντρώνοντας 383 προγράμματα) εισήγαγαν κάποια μορφή ιδιωτικής συμμετοχής στον τομέα της ύδρευσης. Μερικές από τις πιο σημαντικές εταιρείες ύδρευσης (όπως οι Suez, Véolia και Thames Water) αποσύρονται από τις ανεπτυγμένες χώρες, ως αποτέλεσμα οικονομικών και χρηματοπιστωτικών κρίσεων, φυσικών καταστροφών, διαφθοράς, επισφαλούς περιβάλλοντος λειτουργίας ή μη συμμόρφωσης με τις συμβατικές υποχρεώσεις. Αυτό που αναφέρεται όλο και περισσότερο, είναι ότι η ιδιωτικοποίηση έχει «κλείσει τον κύκλο της» (has come full circle) και ότι οι υπηρεσίες που έχουν να κάνουν με το νερό πρέπει να επανα-δημοτικοποιηθούν ("re-municipalize" water services).

<sup>(36)</sup> **Ait-Ouyahia M.**, *Public-private Partnerships for Funding Municipal Drinking Water Infrastructure: What are the Challenges?*, Government of Canada, Policy Research Initiative, 2006

<sup>(37)</sup> Σύμφωνα με την ιδιωτική συμμετοχή της Παγκόσμιας Τράπεζας σε υποδομές (<http://ppi.worldbank.org>) οι χώρες στις οποίες ο ιδιωτικός τομέας συμμετείχε στην παροχή ύδρευσης ήταν οι εξής:

Αλβανία, Αλγερία, Αργεντινή, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Μπαρμπάντος, Belize, Βολιβία, Βραζιλία, Βουλγαρία, Δημοκρατία Κεντρικής Αφρικής, Κίνα, Κολομβία, Κροατία, Κούβα, Δημοκρατία της Τσεχίας, Εκουαδόρ, Αίγυπτος, Εσθονία, Γκάνα, Γουαϊάνα, Ονδούρα, Ουγγαρία, Ινδία, Ινδονησία, Ιορδανία, Καζακστάν, Λίβανος, Μαλαισία, Μεξικό, Μοζαμβίκη, Ναμίμπια, Νιγηρία, Παναμάς, Νέα Γουινέα, Περου, Φιλιππίνες, Πολωνία, Ρουμανία, Ρωσική Ομοσπονδία, Σενεγάλη, Σερβία και Μαυροβούνιο, Δημοκρατία της Σλοβακίας, Νότιος Αφρική, Τανζανία, Ταϊλάνδη, Τρινιντάντ και Τομπάγκο, Τουρκία, Ουγκάντα, Ουρουγουάη, Ουζμπεκιστάν, Βενεζουέλα, Βιετνάμ, Δυτική Όχθη και Γάζα.

## ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙ

Στο διάστημα 2000-2005, οι υψηλότερες επενδύσεις από τον ιδιωτικό τομέα στον τομέα της ύδρευσης πραγματοποιήθηκαν στη Μαλαισία, την Κίνα, τη Βραζιλία και τη Χιλή. Διαπιστώνεται ότι οι επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα κατευθύνονται κυρίως σε χώρες που διαθέτουν υψηλότερα επίπεδα ποσοστών σύνδεσης (higher levels of connection rates), πιο ανεπτυγμένα δίκτυα. Μόνον επτά χώρες χαμηλού εισοδήματος έχουν καταφέρει μέχρι τώρα να προσελκύσουν ιδιωτικές επενδύσεις στον τομέα ύδρευσης στο διάστημα 2000-2005: Μοζαμβίκη, Σενεγάλη, Παπούα Νέα Γουινέα, Βιετνάμ, Ινδία, Νιγηρία και Τανζανία. Γενικά, οι ιδιωτικές επενδύσεις πηγάζουν σε χώρες οι οποίες λαμβάνουν εξωτερική βοήθεια (aid). Με άλλα λόγια, φαίνεται ότι η εξωτερική βοήθεια προσελκύει τις ιδιωτικές επενδύσεις και, επίσης, οι ιδιωτικές επενδύσεις «προτιμούν» χώρες που πραγματοποιούν μεταρρυθμίσεις στον τομέα του νερού.

Μελέτη του ΟΟΣΑ δείχνει ότι 0,35-1,2% του ΑΕΠ είναι απαραίτητο για τη χρηματοδότηση, τη διατήρηση και τη συντήρηση των δικτύων ύδρευσης στις χώρες υψηλού εισοδήματος, 0,54-2,60% του ΑΕΠ στις χώρες μεσαίου εισοδήματος και 0,70-6,30% του ΑΕΠ για τις χώρες χαμηλού εισοδήματος<sup>(38)</sup>. Μετά από τη μελέτη του Chadwick για τα οικονομικά οφέλη από την αυξημένη πρόσβαση στο νερό, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (WHO) πραγματοποίησε έρευνα στην οποία εκτιμώνται τα κόστη και οφέλη εάν υπάρξει καθολική πρόσβαση στο νερό στις αναπτυσσόμενες χώρες<sup>(39)</sup>. Στη μελέτη αυτή φαίνεται ότι κάθε δολάριο που επενδύεται στην ύδρευση και την αποχέτευση προκειμένου να επιτευχθεί η καθολική κάλυψη, θα φέρει κατά προσέγγιση 10,3 δολάρια στις χώρες αυτές. Πιο συγκεκριμένα, μια επένδυση της τάξης των 16,6 δις δολαρίων θα επιφέρει 171 δις οικονομικά οφέλη (εξοικονόμηση χρόνου, οφέλη στον τομέα της παραγωγικότητας, εξοικονόμηση κόστους λόγω της προστασίας της υγείας). Αυτό μεταφράζεται σε: 673 εκατομμύρια λιγότερες περιπτώσεις ασθενειών, δηλ. 600.00 λιγότεροι θάνατοι, 1,7 δις δολάρια εξοικονόμηση στον τομέα της υγείας (από τα οποία περισσότερα από 200 εκατ. δολάρια σε μη ιατρικά κόστη, όπως φαγητό και μεταφορές), 3,5 δις εξοικονόμηση από την απώλεια ημερών εργασίας που αποφεύγεται, 7,3 δις επιπλέον ως αποτέλεσμα των ζώων που διασώζονται.

-----  
<sup>(38)</sup> **Ashley R. and Cashman A.**, The Impacts of Change on the Long-term Future Demand for Water Sector Infrastructure in Infrastructure to 2030: Telecom, Land Transport, Water and Electricity 241-349 (Paris: OECD, 2006).

<sup>(39)</sup> **Hutton G., Haller L. and Bartram J.**, Economic and Health Effects of Increasing Coverage of Low Cost Water and Sanitation Interventions (Human Development Report Office Occasional Paper 2006/33, Report prepared for the United Nations Development Programme Human Development Report 2006), available at: [http://hdr.undp.org/hdr2006/pdfs/background-docs/Thematic\\_Papers/WHO.pdf](http://hdr.undp.org/hdr2006/pdfs/background-docs/Thematic_Papers/WHO.pdf)

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ**

### **Β. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ**

#### **Β.1. Η Παγκόσμια Τράπεζα, τα ΗΕ και η ιδιωτικοποίηση του νερού**

Ένας από τους κύριους λόγους που ο ιδιωτικός τομέας παρεμβαίνει τόσο πολύ στον τομέα του νερού είναι και η επιρροή που ασκείται από διεθνείς δωρητές που υποστηρίζουν τέτοιου είδους πολιτικές. Ένας από τους πιο σημαντικούς παίκτες στις διεθνείς εξελίξεις είναι η Παγκόσμια Τράπεζα. Εκτός από το ότι είναι ο πιο σημαντικός δωρητής (για τις αναπτυσσόμενες χώρες), διαθέτει και τα μέσα για να διεξάγει έρευνες που υποστηρίζουν τις απόψεις και τις πολιτικές της, με αποτέλεσμα να επηρεάζει την πολιτική ατζέντα άλλων περιφερειακών αναπτυξιακών τραπεζών, αναπτυξιακών φορέων, δωρητριών χωρών, της ακαδημαϊκής κοινότητας και να διαπερνά τον μηχανισμό λήψης αποφάσεων της κυβέρνησης της δανειζόμενης χώρας.

Εκτός από την οικονομική βοήθεια, παρέχει και τη χάραξη πολιτικής στις αναπτυσσόμενες χώρες. Μέχρι το 1990, οι πολιτικές της Τράπεζας βασίζονταν στον Κεϋνσιανισμό και τα κλασικά οικονομικά. Θεωρούσε τις κυβερνήσεις ως τους βασικούς παίκτες, αλλά αυτό που την ενδιέφερε κυρίως ήταν η αποτελεσματικότητα και όχι το ποιος ήταν ο ιδιοκτήτης μιας επιχείρησης ύδρευσης. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η οικονομική θεώρηση της Τράπεζας άλλαξε ριζικά από τα Κεϋνσιανά στα νεοκλασικά οικονομικά. Αναγνωρίστηκε ότι οι αποτυχίες της αγοράς σημειώνονται στους τομείς των υποδομών εξαιτίας των φυσικών μονοπωλίων, των εξωτερικότητων και της θεωρίας παροχής δημόσιων αγαθών<sup>(40)</sup>. Η ανάμειξη των κυβερνήσεων στις υποδομές έγινε προβληματική, χωρίς καινοτομία, αναποτελεσματική, ανίκανη να ανταγωνιστεί στις παγκόσμιες αγορές, και με εκτεταμένη διαφθορά. Ο ιδιωτικός τομέας λοιπόν θεωρήθηκε ως σωτήρας φέρνοντας καινοτομία, αποτελεσματικότητα και επιτρέποντας έτσι στις κυβερνήσεις να αναπροσανατολίσουν τα κεφάλαιά τους με στόχο την καταπολέμηση της φτώχειας<sup>(41)</sup>.

Η Παγκόσμια Τράπεζα ξεκίνησε τη συζήτηση για την ιδιωτικοποίηση συνδέοντάς την με την αποκέντρωση (decentralization), υπό την έννοια ότι η ιδιωτικοποίηση είναι μια μορφή αποκέντρωσης. Αυτό άρχισε να διαφαίνεται στην πολιτική της από το 1983 και να συμπεριλαμβάνεται σε διάφορες μελέτες. Συμπεριλήφθηκε επίσης στην Ετήσια Έκθεση του Διεθνούς Χρηματοπιστωτικού Οργανισμού (International Financial Corporation) το 1982, ο οποίος από κοινού με την Παγκόσμια Τράπεζα πραγματοποίησε μια μελέτη επάνω στην ιδιωτικοποίηση ορισμένων δημόσιων επιχειρήσεων στο Περού.

<sup>(40)</sup> Από την οικονομική κρίση της δεκαετίας του 1970 και μετά αμφισβητείται σοβαρά η νομιμοποίηση του κράτους-πρόνοιας και ο ρόλος του κράτους στην οικονομία, ο οποίος συνίστατο σε εφοδιασμό της οικονομίας με αγαθά και υπηρεσίες κοινής ωφέλειας στις επιθυμητές ποσότητες, επέκταση των δραστηριοτήτων που δημιουργούν εξωτερικές οικονομίες, έλεγχος στα μονοπώλια, αναδιανομή του εισοδήματος και του πλούτου, αντιμετώπιση της ύφεσης, καταπολέμηση του πληθωρισμού, σταθεροποίηση της οικονομίας. Αντίθετα, σύμφωνα με τη νεοκλασική θεωρία, η αγορά μπορεί να φέρει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα τόσο από πλευράς ικανότητας όσο και από πλευράς δικαιοσύνης (Hicks & Scitovsky, Rosanvallon 1981). Γίνεται διάκριση ανάμεσα στο κράτος ως πολιτικό υποκείμενο και στο κράτος ως οικονομικό υποκείμενο και υποστηρίζεται ότι το οικονομικό κράτος θα πρέπει να αποσυρθεί, ενώ το πολιτικό κράτος παραμένει και ισχυροποιείται.

<sup>(41)</sup> **World Bank**, *World Development Report 2004, Making Services Work for the Poor* (New York: Oxford University Press, 2003)



Δημοσίευσε λοιπόν μια τεχνική μελέτη τριών τόμων με τον τίτλο «Τεχνικές ιδιωτικοποίησης δημόσιων επιχειρήσεων» ("Techniques on privatization of state-owned enterprises"). Ένα από τα πιο σημαντικά μηνύματα της Παγκόσμιας Τράπεζας το 1994 ήταν το ότι ο ιδιωτικός τομέας θα πρέπει να συμμετέχει στη διαχείριση, τη χρηματοδότηση και την ιδιοκτησία των υποδομών, προκειμένου να εξασφαλίσει τον εμπορικό προσανατολισμό των υποδομών<sup>(42)</sup>. Οι «Γραφειοκράτες που Εξακολουθούσαν να Δουλεύουν» ("Bureaucrats in Business")<sup>(43)</sup> ήταν μια πολύ σημαντική μελέτη (a high-profile study) στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης των δημοσίων επιχειρήσεων στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η μελέτη αυτή εξέφραζε προβληματισμό για τον αργό ρυθμό των ιδιωτικοποιήσεων και απορία γιατί οι «γραφειοκράτες» συνέχιζαν να είναι ακόμα «μέσα στα πράγματα» (were still in business)! Στη δεκαετία του '90 δημοσιεύθηκε πληθώρα μελετών για τις ιδιωτικοποιήσεις. Στο ίδιο διάστημα, η Παγκόσμια Τράπεζα υιοθέτησε και μια ισχυρή στάση υπέρ της ιδιωτικοποίησης του νερού, μέσω μελετών, μέσω υποστήριξης σε διάφορες μικτές πρωτοβουλίες (όπως ο Παγκόσμιος Συνεταιρισμός για το Νερό/ Global Water Partnership και το Παγκόσμιο Συμβούλιο Νερού/ World Water Council) μαζί με πολυεθνικές που ασχολούνταν με το νερό, και μέσω εξασφάλισης δανείων ή καθοδήγησης για τη διαμόρφωση πολιτικών. Το 1993 στη *Μελέτη για τη Διαχείριση των Υδάτινων Πόρων (Water Resource Management Report)* η Παγκόσμια Τράπεζα επεσήμαινε την ανάγκη για βελτίωση της αποτελεσματικότητας στη διαχείριση των υδάτινων πόρων μέσω του μηχανισμού των τιμών (δηλ. της αγοράς) και μέσω της ιδιωτικοποίησης<sup>(44)</sup>. Το ίδιο επανέλαβε και το 2000 στην αναθεωρημένη έκδοση.

Εκτός από την Παγκόσμια Τράπεζα, υπάρχουν κι άλλοι διεθνείς δρώντες που συνέβαλαν στην προώθηση των ιδιωτικοποιήσεων στον τομέα του νερού, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (IMF), ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (WTO/GATS), ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, ο ΟΟΣΑ (OECD) και μη κυβερνητικές οργανώσεις. Μετά τη Διάσκεψη για το Νερό (1977), το θέμα του νερού αναφερόταν στις περισσότερες παγκόσμιες διασκέψεις στη δεκαετία του '90 - στην Παγκόσμια Διάσκεψη (Earth Summit, Chapter 18, Agenda 21), στη Διάσκεψη για τα Παιδιά (Children's Summit, 1990), στη Διάσκεψη για την Κοινωνική Ανάπτυξη (Social Development Summit, 1995), και στη Διάσκεψη για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (Sustainable Development, 2002). Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών μπορεί να μην διαθέτει τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους, επηρεάζει όμως τη διαμόρφωση πολιτικών σε διάφορους τομείς μέσω των διασκέψεων και των διακηρύξεων. Στη Διάσκεψη του Δουβλίνου για το Νερό και το Περιβάλλον (1992) – η οποία ήταν «προπαρασκευαστική» της Διάσκεψης του Ρίο τον ίδιο χρόνο - η διακήρυξη περιλάμβανε τέσσερις βασικές αρχές. Από αυτές, η 4<sup>η</sup> ανέφερε ότι «*Το νερό έχει οικονομική αξία και θα πρέπει να αναγνωρίζεται ως οικονομικό αγαθό*». Η αρχή αυτή χρησιμοποιήθηκε έκτοτε ως δικαιολογία για την εμπορευματοποίηση του νερού.

-----  
<sup>(42)</sup> **World Bank**, *World Development Report 1994: Infrastructure for Development 2* (New York: Oxford University Press, 1994)

<sup>(43)</sup> **World Bank**, *Bureaucrats in Business: The Economics and Politics of Government Ownership* (New York: Oxford University Press, 1995)

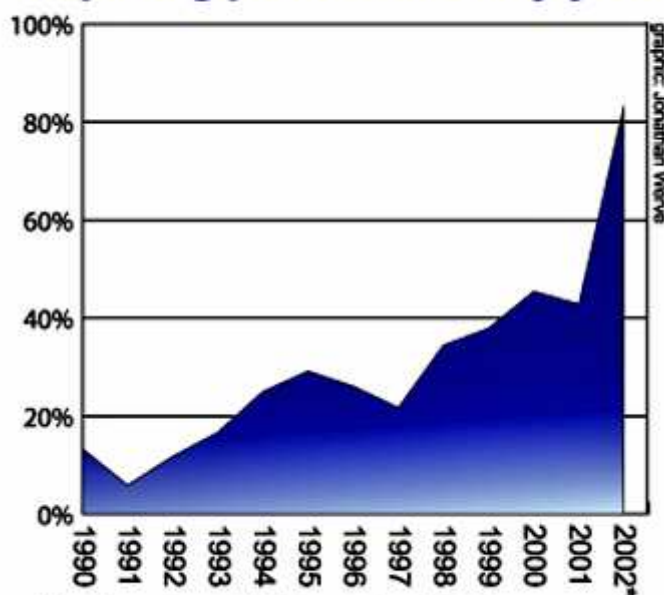
<sup>(44)</sup> **World Bank**, *Water Resource Management: A World Bank Policy Paper* (Washington: World Bank, 1993).



Με άλλα λόγια, οι πολίτες θα πρέπει να χρεώνονται για το νερό που καταναλώνουν και οι τιμές να καθορίζονται ανάλογα με το κόστος παραγωγής και παράδοσης. Αυτό αναφέρεται ως «πλήρης επανάκτηση του κόστους» (“full cost recovery”) και έρχεται σε άμεση αντίθεση με την άποψη ότι το νερό είναι βασικό συστατικό της ζωής και ότι θα έπρεπε όλοι ανεξαιρέτως να έχουν ίση πρόσβαση στο νερό ανεξάρτητα από την ικανότητά τους να πληρώσουν.

Σύμφωνα με την τελευταία άποψη, η προμήθεια του νερού θα πρέπει να χρηματοδοτείται μέσω της φορολογίας και οι επιβαρύνσεις θα πρέπει να βασίζονται στο εισόδημα των νοικοκυριών παρά στην κατανάλωση. Μετά τη διακήρυξη του Δουβλίνου /Pío οι πολυεθνικές εταιρείες για το νερό έγιναν το όχημα αυτών των αρχών. Βέβαια, η στάση των ΗΕ είναι μάλλον αμφιλεγόμενη, αφού στην τελευταία Μελέτη για το Νερό Παγκοσμίως (World Water Report, 2006), υποστηρίζουν ότι η ιδιωτικοποίηση μπορεί να μην ενδείκνυται σε όλες τις περιπτώσεις (United Nations, *Water – A Shared Responsibility*, Paris, UNESCO, 2006). Η ιδιοκτησία δεν συνδέεται με την αποτελεσματικότητα. Στη μελέτη αναφέρεται ότι η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα εξαρτάται από τις πολιτικές, θεσμικές, κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες της εκάστοτε χώρας. Τα ΗΕ συνέδεσαν επίσης το νερό με τις Αναπτυξιακές Αρχές της Χιλιετίας (MDGs) και το συμπεριέλαβαν ως αναπτυξιακό στόχο. Η ίδια «γραμμή» ακολουθήθηκε και στο Γιοχάνεσμπουργκ το 2002. Στη μελέτη της, η Ομάδα Εργασίας των ΗΕ για την Ύδρευση και την Αποχέτευση <sup>(45)</sup> αναφέρει ότι μόνον 10% του νερού παγκοσμίως παρέχεται από τον ιδιωτικό

### Percent of water loans requiring privatization by year



\*Data from Jan. 1, 2002 through Nov. 1, 2002

Source: World Bank and Center for Public Integrity analysis

<sup>(45)</sup> UN Task Force on Water and Sanitation, UN Millennium Project Task Force on Water and Sanitation, Final Report, 2005. Health, Dignity and Development: What Will It Take?, [http://www.unmillenniumproject.org/documents/What\\_Will\\_It\\_Take.pdf](http://www.unmillenniumproject.org/documents/What_Will_It_Take.pdf)

τομέα. Το 2002, το ECOSOC, Η Επιτροπή των ΗΕ για τα Οικονομικά, Πολιτιστικά και Κοινωνικά Δικαιώματα εξέδωσε διακήρυξη στην οποία δήλωνε ότι η πρόσβαση στο νερό είναι ανθρώπινο δικαίωμα.

## **B.2. "Privatization goes wrong"**

Τελικά, υπάρχουν επιχειρήσεις που **ΔΕΝ** πρέπει να ιδιωτικοποιηθούν? Η απάντηση είναι **ΝΑΙ**, διότι ορισμένες κρατικές υπηρεσίες (όπως η εθνική άμυνα, το δικαστικό σύστημα και βασικές υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας) είναι καλύτερα για όλους να παραμείνουν στην αρμοδιότητα του κράτους. Ο Megginson (2005)<sup>(46)</sup> αναγνωρίζει ότι υπάρχει μια επιχείρηση, μια υπηρεσία, όπου η ιδιωτικοποίηση έχει αποδειχτεί δύσκολη και για την οποία το επιχείρημα της αυξανόμενης ευημερίας (increasing welfare) έχει αποδειχτεί περισσότερο από αμφιλεγόμενο – και αυτή είναι η παροχή ύδρευσης και αποχέτευσης. Αναγνωρίζεται τόσο από την Παγκόσμια Τράπεζα όσο και από τα Ηνωμένα Έθνη ότι είναι εξαιρετικά δύσκολο να λειτουργήσει μια επιχείρηση ύδατος κερδοσκοπικά και παράλληλα να εξασφαλίζει οικονομικά λογικές (affordable) υπηρεσίες σε όλους τους καταναλωτές. Οι πολυεθνικές εταιρείες είχαν ζοφερές εμπειρίες από τις αναπτυσσόμενες χώρες, εξαιτίας των μεγάλων κεφαλαιακών επενδύσεων που απαιτούνταν προκειμένου να συντηρήσουν τις υποδομές.

Η Παγκόσμια Τράπεζα αναγνώρισε ότι η εξάρτηση μόνον από τις δυνάμεις της αγοράς δεν αρκεί και ότι οι κυβερνήσεις θα πρέπει να παρεμβαίνουν, ότι η ιδιωτικοποίηση μπορεί να μην έχει νόημα σε ορισμένα περιβάλλοντα και ότι η προσέγγιση "one-size fits all" θα πρέπει να εγκαταλειφθεί. Αναγνώρισε επίσης ότι «το να πείσει κανείς τον ιδιωτικό τομέα να δώσει έμφαση στην ανακούφιση των πιο φτωχών στρωμάτων και να έχει τιμολόγια που δεν συνιστούν διάκριση κατά των φτωχότερων τάξεων αποδείχθηκε πολύ δύσκολο να εφαρμοστεί στην πράξη»<sup>(47)</sup>. Γενικά, η Παγκόσμια Τράπεζα δείχνει να απομακρύνεται από την ορθόδοξη πολιτική της εξάρτησης από την αγορά και να δίνει μεγαλύτερη σημασία στο κοινωνικό και περιβαλλοντικό κόστος. Από την άλλη πλευρά οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών ασκούν όλο και μεγαλύτερες πιέσεις στις κυβερνήσεις προκειμένου να τις αναγκάσουν να μην εφαρμόζουν τους κανόνες της αγοράς στις δημόσιες υπηρεσίες. Σε κάθε περίπτωση, όλοι αναγνωρίζουν πλέον, ότι μετά από δύο δεκαετίες ανάμειξης του ιδιωτικού τομέα στην ύδρευση και την αποχέτευση, υπάρχουν αυξανόμενες δημόσιες διαμαρτυρίες, δυσσαρεστημένες κυβερνήσεις και δυσσαρεστημένοι επενδυτές<sup>(48)</sup>.

-----  
<sup>(46)</sup> Ο **William Megginson** είναι Καθηγητής και Rainbolt Chair στα χρηματοοικονομικά στο Michael F. Price College of Business, University of Oklahoma.

<sup>(47)</sup> "Soul-Searching at World Bank; Privatization's Biggest Fan Wonders What Went Wrong amid Popular Discontent", *The Wall Street Journal Europe*, 21 July 2003, p. M8

<sup>(48)</sup> **World Bank**, *Infrastructure Development: the Roles of the Public and Private Sectors*, World Bank Group's Approach to Supporting Investments in Infrastructure (Working Paper, 2005), <http://siteresources.worldbank.org/INTINFNETWORK/Resources/Rolesupdt.pdf>

Οι ιδιωτικές επιχειρήσεις έχουν αρχίσει να αποσύρονται από τον τομέα αυτόν και δείχνουν ενδιαφέρον μόνον για τις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες οι κίνδυνοι είναι περιορισμένοι. Από τη δική της πλευρά, η Παγκόσμια Τράπεζα πιέζει τις δημόσιες επιχειρήσεις να λειτουργούν σε εμπορική βάση, ώστε να καλύπτουν τουλάχιστον τα κόστη τους και όπου οι τιμές καθορίζονται από μια ανεξάρτητη ρυθμιστική αρχή η οποία δεν εμπλέκεται στην καθημερινή πολιτική διαδικασία.

### **B.3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ**

Τόσο η θεωρία όσο και η πράξη «καταγράφουν» πλέον τις αρνητικές εμπειρίες από τις ιδιωτικοποιήσεις του νερού, καθώς και το πόσο σημαντική είναι η ύπαρξη ενός αποτελεσματικού ρυθμιστικού πλαισίου. Εκτός από τον κυρίαρχο στόχο, που δεν είναι άλλος από το κέρδος, οι άλλοι βασικοί λόγοι για την αυξημένη συμμετοχή του ιδιωτικού παράγοντα στον τομέα της ύδρευσης είναι η φτωχή απόδοση των δημόσιων επιχειρήσεων ύδρευσης, η έλλειψη δημόσιας χρηματοδότησης, οι προϋποθέσεις για την παροχή βοήθειας (donor conditionalities), η ανάγκη αύξησης της αποδοτικότητας κλπ. Ωστόσο, η ιστορία προειδοποιεί ότι το νερό δεν μπορεί και δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται μόνον ως οικονομικό αγαθό, αλλά θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και άλλες διαστάσεις όπως η πολιτική, η κοινωνική, η κουλτούρα μιας χώρας, η τεχνολογική, η περιβαλλοντική και η νομοθετική. Η κάλυψη των αναγκών του πληθυσμού απαιτεί πολλά πράγματα και τα χρήματα είναι ένα μόνον από αυτά. Ο ιδιωτικός τομέας μπορεί – και συχνά το κάνει – να αναλάβει έναν σημαντικό ρόλο στην παροχή και λειτουργία της παροχής ύδρευσης, ωστόσο ας μην είμαστε υπεραισιόδοξοι ότι ο ιδιωτικός τομέας θα λύσει όλα τα προβλήματα που έχουν σχέση με το νερό.

Ο Shleifer, 1998 (παρόμοια προς τη θεωρία πολλαπλών καθηκόντων (multitasking theory) των Holmstrom και Milgrom, 1991)<sup>(49)</sup>, υποστηρίζει ότι η ιδιωτικοποίηση μπορεί να καταλήξει σε υπερβολική έμφαση στη μεγιστοποίηση του κέρδους σε βάρος άλλων κοινωνικά σημαντικών στόχων. Εάν οι στόχοι αυτοί δεν είναι δεσμευτικοί στο πλαίσιο συμβάσεων (contractible), τότε θα πρέπει να μειωθούν τα κίνητρα μεγιστοποίησης του κέρδους. Παραδείγματος χάρη, οι ιδιωτικές φυλακές μπορεί να είναι πολύ καλές όσον αφορά την περικοπή του κόστους, αλλά δεν εσωτερικεύουν απαραίτητα την ευημερία των κατάδικων (Hart et al. 1997). Κατά συνέπεια, η κρατική ιδιοκτησία των φυλακών μπορεί να μην συμβάλει στη μείωση του κόστους, είναι όμως το κοινωνικά βέλτιστο.

-----  
<sup>(49)</sup> Οι Holstrom Bengt and Milgrom Paul διερεύνησαν τη διττή υπόθεση α) ότι τα κίνητρα προς υψηλή απόδοση, η ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής από τους εργαζόμενους και η ελευθερία των εργαζομένων από άμεσους ελέγχους αποτελούν συμπληρωματικά μεταξύ τους εργαλεία για την κινητοποίηση των εργαζομένων, και β) ότι τα εργαλεία αυτά μεταβάλλονται ταυτόχρονα και θετικά σε διατομεακές συνθήκες.

**Holstrom Bengt and Milgrom Paul**, School of Organization and Management, Yale University, "The firm as an Incentive System", [http://www.nuff.ox.ac.uk/users/klempere/IO\\_Files/firm%20as%20an%20incentive%20system%20Holmstrom%20and%20Milgrom.pdf](http://www.nuff.ox.ac.uk/users/klempere/IO_Files/firm%20as%20an%20incentive%20system%20Holmstrom%20and%20Milgrom.pdf)

Οι Boycko Maxim, Schleifer Andrei and Vishny W. Robert μελέτησαν το φαινόμενο της ιδιωτικοποίησης και ανέλυσαν διάφορες μορφές της, διάφορους τύπους και διαδικασίες ιδιωτικοποίησης.

**Boycko Maxim, Schleifer Andrei and Vishny W. Robert**, "A theory of privatization", The Economic Journal 106, March 1996, 309-319, Royal Economic Society 1996, published by Blackwell Publishers  
[http://scholar.harvard.edu/files/shleifer/files/theory\\_privatisation.pdf](http://scholar.harvard.edu/files/shleifer/files/theory_privatisation.pdf)

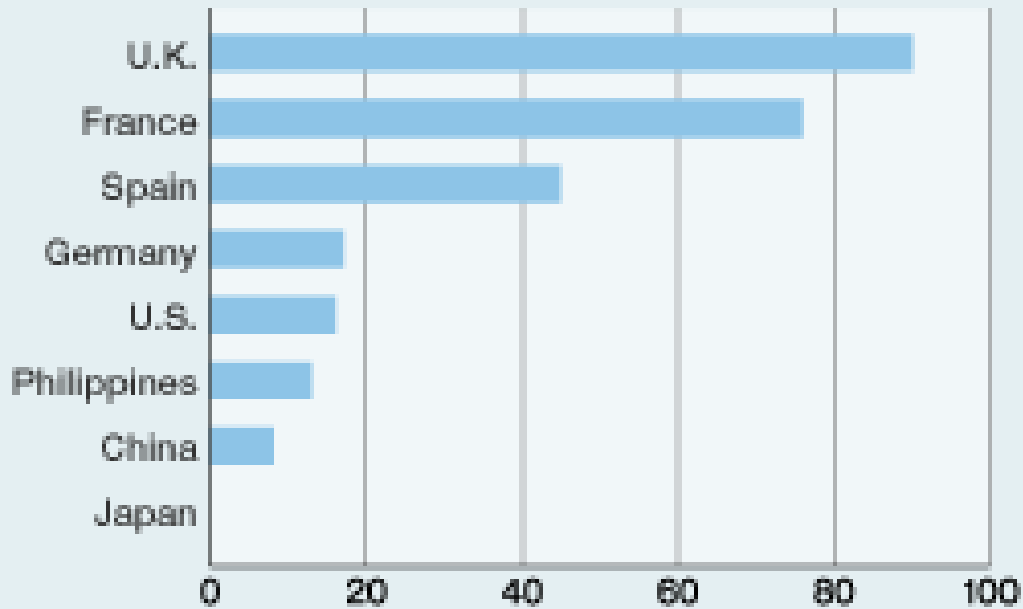
Το επιχείρημα αυτό ισχύει για όλα τα κοινωνικά αποτελέσματα της ιδιωτικοποίησης – τις εξωτερικότητες, τα προβλήματα κατανομής, τη δύναμη της αγοράς – στις περιπτώσεις που η ρυθμιστική ικανότητα της κυβέρνησης είναι περιορισμένη. Εάν, για κάποιον λόγο, η κυβέρνηση δεν μπορεί να εξασφαλίσει την εφαρμογή αποτελεσματικών ρυθμίσεων όσον αφορά τις ιδιωτικοποιημένες επιχειρήσεις προκειμένου να περιορίσουν τις αρνητικές εξωτερικότητες, η ιδιωτικοποίηση μπορεί πράγματι να έχει αρνητικές επιδράσεις για την κοινωνική ευημερία. Η ρυθμιστική αποτυχία μπορεί να προέρχεται είτε από έλλειψη αρμοδιότητας ή ικανότητας ή κινήτρων στο εσωτερικό της κυβερνητικής γραφειοκρατίας ή εξαιτίας μιας κατάστασης ρυθμιστικής αιχμαλωσίας (regulatory capture) από τις ρυθμιζόμενες επιχειρήσεις (όπως θα δούμε σε συγκεκριμένες περιπτώσεις στα case studies που ακολουθούν). Όπως κατέδειξαν οι Guriev και Rachinsky (2005), η ιδιωτικοποίηση μπορεί να δημιουργήσει πολύ ισχυρές ομάδες συμφερόντων (interest groups) οι οποίες επηρεάζουν σημαντικά τις επιλογές οικονομικής πολιτικής. Συγκεκριμένα, εάν η ιδιωτικοποίηση δημιουργεί μεγάλα ιδιωτικά μονοπώλια σε μια οικονομία, με αδύναμους θεσμούς, είναι πολύ πιθανόν η πολιτική ανταγωνισμού να μην αναπτυχθεί ποτέ. Ο Faccio (2006) δείχνει ότι οι πολιτικές διασυνδέσεις είναι εξαιρετικά σημαντικές σε χώρες με λιγότερο ώριμους θεσμούς<sup>(50)</sup>.

Από την άλλη πλευρά, η δημόσια κτήση δεν θα επιλύσει όλα τα σχετικά προβλήματα: τόσο σε δημοκρατικά όσο και σε μη δημοκρατικά καθεστώτα, πολύ συχνά τους πολιτικούς τους απασχολούν άλλα θέματα εκτός από την οικονομική αποτελεσματικότητα και την κοινωνική ευημερία. Μπορεί να έχουν άλλα πολιτικά κίνητρα ή να είναι απλώς διεφθαρμένοι. Η ιδιωτικοποίηση όμως μειώνει την τάση τους να επιδιώκουν την επίτευξη των πολιτικών τους στόχων.

---

<sup>(50)</sup> **Guriev Sergei**, Human Capital Foundation Professor of Corporate Finance, New Economic School and CEFIR, Moscow, and CERP **and Megginson William**, Professor and Rainbolt Chair in Finance, University of Oklahoma, "Privatization: What Have We Learnt?" paper prepared for ABCDE conference in St. Petersburg, January 2005. The paper draws heavily on Megginson 2005 and Guriev and Rachinsky 2005  
<http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/84797-1251813753820/64157391257192350745/gurievmeqqison.PDF>

### Percentage of Water Utilities Privatized in Various Regions Around the World (2006)

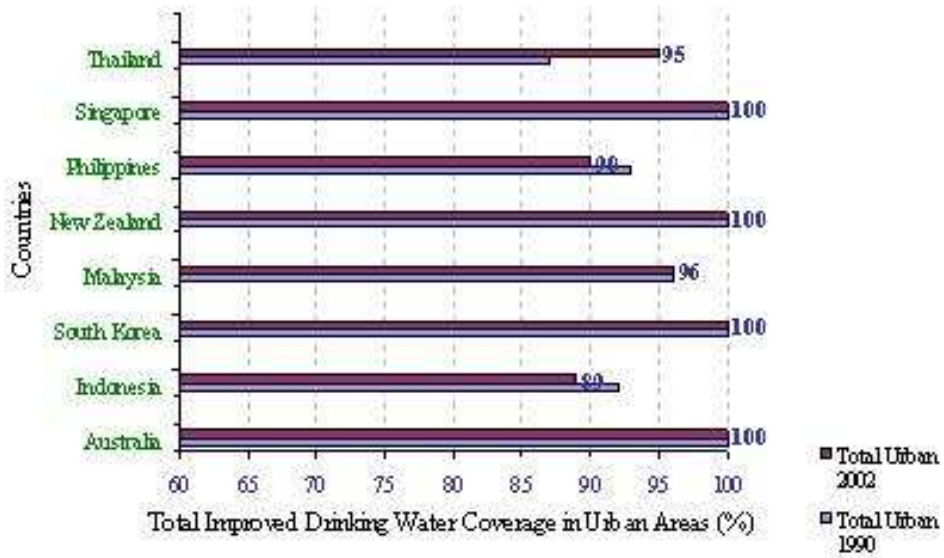


Excerpt from Pinsent Masons 2006-2007 Water Year Book

-----  
<sup>(51)</sup> **Pinsent Masons *Water Yearbook***, <http://wateryearbook.pinsentmasons.com/>

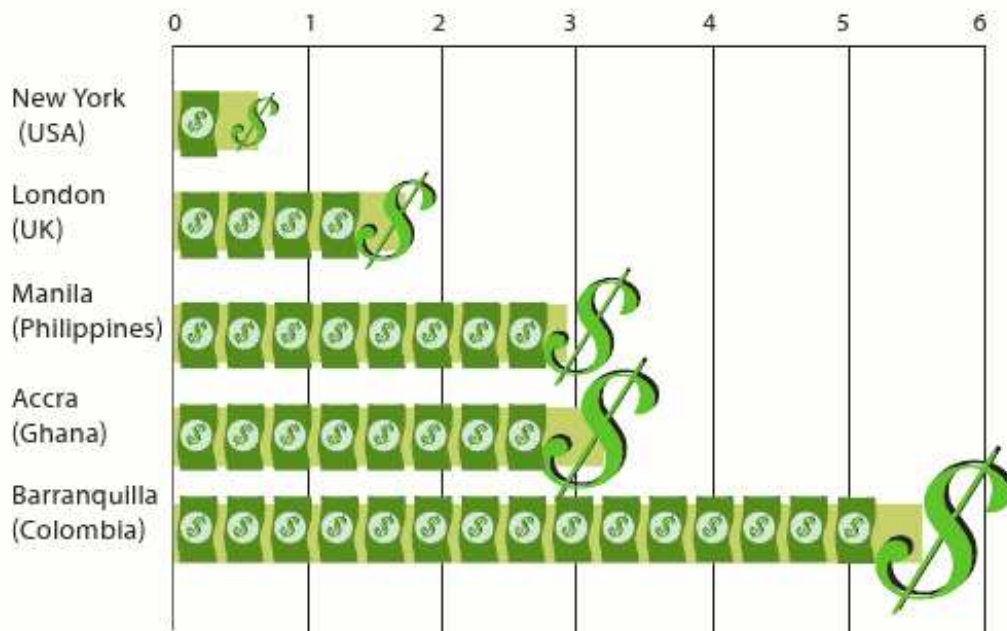
**Pinsent Masons**, the London-based international law firm specialising in infrastructure projects and the global water industry in collaboration with **Dr. David Lloyd Owen** of **Envisager**, the specialist consultancy in environmental services for the water, wastewater and renewable energy sectors.

**Chart 1.2**  
Improved Total Drinking Water Coverage in Urban Areas (%)



Note: All figures are rounded; the base year is 2005. Source: Frost & Sullivan

Water price (US \$ per cubic metre)



## ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ – ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

### Γ.1. ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

#### ΠΑΡΙΣΙ: Πώς μια Δημοτική Αρχή Ξαναπαίρνει στα χέρια της τη διαχείριση του νερού

##### Γ.1.1. Οι τοπικές δημοτικές υπηρεσίες<sup>(52)</sup>

Στη Γαλλία, η ύδρευση, καθώς και η αποχέτευση, η συλλογή των απορριμμάτων των νοικοκυριών, η υπηρεσία, η αστική θέρμανση, τα μέσα μαζικής μεταφοράς, είναι δημόσιες δημοτικές υπηρεσίες. Η διαχείριση των δημόσιων δημοτικών υπηρεσιών ανήκει στην αρμοδιότητα των Δήμων (ή σε συνενώσεις δήμων). Τα διαμερίσματα δεν έχουν τέτοιου είδους αρμοδιότητες, εκτός από τις τοπικές και σχολικές μεταφορές. Ο τύπος οργάνωσής τους εναπόκειται στις δημοτικές αρχές, οι οποίες έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν ανάμεσα σε δύο βασικούς τύπους διαχείρισης: την άμεση διαχείριση (la régie) ή την ανάθεση (la gestion déléguée) μέσω ανοιχτών διαγωνισμών. Η ανάθεση μπορεί να πάρει δύο μορφές, οι οποίες όμως έχουν και οι δύο τον χαρακτήρα σύμβασης δημοσίου δικαίου:

- 1) la concession ou l'affermage, με την οποία ο δικαιούχος της σύμβασης αποζημιώνεται λαμβάνοντας το τίμημα της παρεχομένης υπηρεσίας που καταβάλλεται από τον χρήστη
- 2) le marché public, με την οποία ο δικαιούχος της σύμβασης αποζημιώνεται άμεσα από τη δημοτική αρχή που του έχει εμπιστευθεί την εκμετάλλευσή.

Σε όλες τις περιπτώσεις, ο διαχειριστής της υπηρεσίας (είτε πρόκειται για δημόσιο φορέα, ιδιωτικό ή μεικτό) διαθέτει το εδαφικό μονοπώλιο σε μια συγκεκριμένη ζώνη και για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο (από 7 έως 25 έτη). Στη Γαλλία, δεν υπάρχει συνολική διαχείριση του νερού και εδώ και τριάντα περίπου χρόνια, όλο και πιο συχνά οι δημοτικές αρχές αναθέτουν τη διαχείριση της ύδρευσης και της αποχέτευσης σε τρίτους. Η τάση αυτή ξεκίνησε στα μεγάλα αστικά κέντρα, επιταχύνθηκε και από το 30% που κατείχε ο ιδιωτικός τομέας στη δεκαετία του '50 έχει φτάσει σήμερα περίπου στο 75%.

Τη διαχείριση του νερού στη Γαλλία την χειρίζονται τρεις μεγάλοι όμιλοι: ο όμιλος Vivendi, Suez και, σε μικρότερο ποσοστό, ο Bouygues-Saur. Αυτοί οι τρεις όμιλοι παρέχουν όλες τις απαραίτητες υπηρεσίες (από μελέτες μέχρι τον απαραίτητο εξοπλισμό) και παρέχουν επίσης κι άλλες υπηρεσίες, όπως ασύρματη τηλεόραση, κινητή τηλεφωνία, κλπ. Πρόκειται για μεγάλες πολυεθνικές που δραστηριοποιούνται σε όλους τους τομείς της αγοράς (τηλεπικοινωνίες, ενέργεια, μεταφορές), στον τομέα της επικοινωνίας (τηλεόραση, Τύπο, κλπ.), σε όλον τον κόσμο και στη Γαλλία.

-----  
<sup>(52)</sup> Από συνέντευξη της Αντιδημάρχου Anne Le Strat στις «Οικοτριβές», <http://oikotrives.wordpress.com/2013/03/31/paris-anne-le-strat/> και από ομιλία της σε συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, [http://ydokritis.blogspot.gr/2013/10/blog-post\\_6056.html](http://ydokritis.blogspot.gr/2013/10/blog-post_6056.html), καθώς και διάφορες ιστοσελίδες που περιλαμβάνουν πολλές πληροφορίες για το θέμα αυτό: <http://www.partagedeseaux.info/article477.html>  
[http://www.waterjustice.org/uploads/attachments/Paris%20Chapter%20by%20Anne%20le%20strat%20En\\_final\\_0.pdf](http://www.waterjustice.org/uploads/attachments/Paris%20Chapter%20by%20Anne%20le%20strat%20En_final_0.pdf)

**H Anne Le Strat** είναι Αντιδήμαρχος στο Παρίσι υπεύθυνη για την ύδρευση και την αποχέτευση και τη διαχείριση των καναλιών, Πρόεδρος της δημόσιας επιχείρησης Eau de Paris και Πρόεδρος του Δικτύου Aqua Publica Europa (Δίκτυο Ευρωπαϊκών Δημόσιων Υπηρεσιών Ύδρευσης)

Επίσης, από την ιστοσελίδα της **Katherine Varin**, Secrétariat du CELSIG (Comité européen de liaison sur les Services d'intérêt général), avec P. Bauby et J-C Boual, et rédactrice en chef de la lettre d'information "Nouvelles News Europe"  
<http://www.globenet.org/aitec/chantiers/sp/eau/SPeauFrance.html>



Η πόλη του Παρισιού αριθμεί σήμερα 2,2 εκατομμύρια κατοίκους, στους οποίους προστίθενται περισσότερο από ένα εκατομμύριο άνθρωποι που έρχονται να εργασθούν κάθε μέρα<sup>(53)</sup>. 550.000 κυβικά πόσιμο νερού διανέμονται κατά μέσον όρο προκειμένου να ικανοποιηθούν οι καθημερινές ανάγκες των πολιτών. Το Παρίσι διαθέτει επίσης – μοναδική περίπτωση στον κόσμο – ένα δεύτερο δίκτυο με μη πόσιμο νερό, το οποίο χρησιμοποιείται για το καθάρισμα των δρόμων και για το πότισμα των φυτών σε δημόσιους χώρους, του οποίου ο μέσος όρος κατανάλωσης είναι 170.00 κυβικά την ημέρα.

Το 1985, ο Jacques Chirac, Δήμαρχος τότε του Παρισιού, αποφασίζει να εμπιστευθεί στον ιδιωτικό τομέα την ύδρευση της πόλης. Μέχρι τότε, η παραγωγή και παροχή του νερού, με εξαίρεση την τιμολόγηση (facturation), ανήκαν στην άμεση αρμοδιότητα της Πόλης (régie). Αναθέτοντας λοιπόν ο Jacques Chirac την παροχή του νερού, έκανε το πρώτο βήμα προς τον διαμελισμό αυτής της δημόσιας υπηρεσίας η οποία υπήρχε για δεκαετίες. Δύο χρόνια αργότερα, το 1987, συστάθηκε μια Εταιρεία μικτής οικονομίας (Société d' économie mixte, SEM) για την παροχή ύδρευσης<sup>(54)</sup> με μια σύμβαση παραχώρησης (contrat de concession) διάρκειας 25 ετών. Η δημοτική αρχή εμπιστεύθηκε στην SEM τον έλεγχο των ιδιωτών διανομών, οι οποίοι ήταν – σημειωτέον – διοικητικά στελέχη της SEM!

Έτσι, για 25 περίπου χρόνια, τρεις ιδιωτικές εταιρείες/ εντολοδόχοι ανέλαβαν όλη την παραγωγή και διανομή του νερού στο Παρίσι. Όσον αφορά τη διανομή, συνάφθηκαν δύο συμβάσεις (contrats d'affermage) διάρκειας 25 ετών, για κάθε μία από τις δύο όχθες, χωρίς να προηγηθεί ανοιχτός διαγωνισμός. Η «Εταιρεία Ύδρευσης του Παρισιού» (La "Compagnie des eaux de Paris"), θυγατρική της Générale des Eaux (που ανήκε στον όμιλο Véolia) ήταν υπεύθυνη για τη δεξιά όχθη, στη Βόρεια πλευρά του Σηκουάνα, ενώ η "Eau et force parisienne des eaux", θυγατρική της Lyonnaise des Eaux (του ομίλου Suez) ήταν υπεύθυνη για την αριστερή όχθη. Με την πολιτική αλλαγή του 2001 ξεκινάει ένας προβληματισμός για την αναδιοργάνωση του τομέα της ύδρευσης στο Παρίσι. Τις εκλογές κερδίζει ο συνασπισμός Gauche Plurielle, ο οποίος συγκέντρωνε σοσιαλιστές, κομμουνιστές, Πράσινους και άλλους. Αυτή η νέα δημοτική αρχή, με επικεφαλής τον Δήμαρχο Bertrand Delanoë, αποφάσισε πολύ σύντομα να επανεξετάσει συνολικά το θέμα της ύδρευσης στο Παρίσι.

-----  
<sup>(53)</sup> Η περιφέρεια του Παρισιού αριθμεί περισσότερο από 10 εκατομμύρια κατοίκους, οι οποίοι τον περισσότερο καιρό κατοικούν σε δήμους και διαμερίσματα που είναι ξεχωριστά από την πόλη του Παρισιού αυτή καθαυτή. Η ύδρευση σε αυτά παρέχεται από διακοινοτικά συνδικάτα (des syndicats intercommunaux), από τα οποία το πιο σημαντικό είναι το Συνδικάτο Ύδρευσης (le Syndicat des Eaux d'Ile-de-France, SEDIF). Πρόκειται για μια αγορά στην οποία κυριαρχεί ο όμιλος Véolia ένας από τους πιο ισχυρούς ομίλους του κόσμου, αν και τα τελευταία χρόνια έχει αμφισβητηθεί έντονα.

<sup>(54)</sup> Στη Γαλλία, ο όρος régie χρησιμοποιείται για ένα ίδρυμα/έναν φορέα δημόσιας κυριότητας αρμόδιο να παρέχει δημόσια υπηρεσία. Η régie είναι αντίθετη με τον όρο **délégation de service public (DSP)**/ ανάθεση δημόσιας υπηρεσίας, η οποία δηλώνει ότι οι δημόσιες αρχές εμπιστεύονται μέσω σύμβασης τη διαχείριση μιας δημόσιας υπηρεσίας σε μια ιδιωτική επιχείρηση, τον εντολοδόχο/ déléataire, ο οποίος αποζημιώνεται μέσω της εκμετάλλευσης της σύμβασης. Αυτές οι συμβάσεις μπορούν να είναι διαφόρων τύπων: σε μια σύμβαση **contrat d'affermage**, η δημοτική αρχή συνεχίζει να παρέχει τις επενδύσεις, ενώ οι εντολοδόχοι παρέχουν την εκμετάλλευση και τη συντήρηση και αποζημιώνονται απευθείας από τους χρήστες. Σε μια **σύμβαση de concession**, ο εντολοδόχος εξασφαλίζει ο ίδιος τις επενδύσεις. Μια Εταιρεία μικτής οικονομίας (SEM) είναι μια εταιρεία ιδιωτικού δικαίου της οποίας το κεφάλαιο παρέχεται κατά το μεγαλύτερο μέρος από έναν φορέα δημοσίου δικαίου και σε μικρότερο ποσοστό από έναν ιδιωτικό φορέα.



Πραγματικά, οι νεοεκλεγέντες διαπίστωσαν σύντομα την πλήρη έλλειψη ελέγχου τόσο στην ανάθεση της δημόσιας υπηρεσίας όσο και στις υπηρεσίες που παρείχαν οι εντολοδόχοι. Υπήρχε πλήρης οικονομική αδιαφάνεια, και δεν υπήρχε καμία λογοδοσία σχετικά με τα έργα που πραγματοποιούνταν. Αποφασίστηκε, λοιπόν, πριν από ο,τιδήποτε άλλο, να αποκαταστήσουν τις αρμοδιότητες στο επίπεδο της Πόλης προκειμένου να εξασφαλίσουν τον ελάχιστο έλεγχο ώστε να αρχίσουν με αυτόν τον τρόπο να ανακτούν τον έλεγχο της υπηρεσίας. Αφού οι συμβάσεις με τους ιδιώτες εντολοδόχους θα επανεξετάζονταν το 2003, η δημοτική αρχή απαίτησε από τις ιδιωτικές εταιρείες (*entreprises prestataires*) να πραγματοποιήσουν έναν αριθμό σημαντικών έργων, για τα οποία είχαν δεσμευτεί, χωρίς όμως ποτέ να τα πραγματοποιήσουν. Ήταν όμως προφανές ότι ακόμα κι αν η δημοτική αρχή προσπαθούσε να προβάλει απαιτήσεις στις διαπραγματεύσεις αυτές, τα περιθώρια ελιγμών που διέθετε ήταν περιορισμένα, αφού επρόκειτο για ανάθεση της διαχείρισης. Προκειμένου να καθορίσουν ποιος θα ήταν ο καλύτερος τρόπος διαχείρισης του νερού στο Παρίσι, πραγματοποιήθηκαν νομικές, οικονομικές και τεχνικές μελέτες, καθώς και διαβούλευση με το σύνολο του προσωπικού της εταιρείας Eau de Paris για την οργάνωση της υπηρεσίας (τεχνικά θέματα, διαχείριση του προσωπικού και των εξοπλισμών, κλπ.).

Οι δημοτικές εκλογές του 2008 πρόσφεραν την ευκαιρία στον Bertrand Delanoë, υποψήφιο προς επανεκλογή, να δεσμευθεί αποφασιστικά προς τους πολίτες, ότι, εάν επανεκλεγόταν, η διαχείριση του νερού θα επέστρεφε εξολοκλήρου στις δημοτικές αρχές. Και έτσι έγινε. Το τέλος των συμβάσεων προβλεπόταν για το 2009, αυτό σήμαινε ότι θα έπρεπε να γίνει επανίδρυση όλου του συστήματος και ολοκλήρωση της μετάβασης μέσα σε ενάμιση χρόνο – διάστημα πολύ μικρό για κάτι τέτοιο. Πολλοί πίστευαν ότι η δέσμευση του Δημάρχου δεν ήταν παρά άλλη μια προεκλογική υπόσχεση. Μέχρι τελευταία στιγμή, οι ιδιωτικές εταιρείες νόμιζαν ότι η δημοτική αρχή δεν θα πραγματοποιούσε την υπόσχεσή της. Όταν διαπίστωσαν μετά τις εκλογές, ότι δεν υπήρχε τέτοια πιθανότητα, προσπάθησαν να δικαιολογήσουν το γεγονός, λέγοντας ότι επρόκειτο για μια απόφαση καθαρά πολιτική, ότι δεν είχε καμία σχέση με τη διαχείριση του νερού ή με τις παρεχόμενες υπηρεσίες κ.ά. Οι διαπραγματεύσεις ανάμεσα στις εταιρείες και τη δημοτική αρχή περιλάμβαναν μια ευρεία γκάμα θεμάτων, όπως το προσωπικό, τα συστήματα πληροφόρησης, τα ακίνητα, τον εξοπλισμό, τους μετρητές, κλπ. Οι ιδιωτικές εταιρείες δεν εμπόδισαν φυσικά την επαναδημοτικοποίηση, αλλά δεν την διευκόλυναν κιόλας, αποκρύπτοντας σε πολλές περιπτώσεις σημαντικές πληροφορίες.

Πρέπει να αναφέρουμε εδώ ότι, παρά την επαναδημοτικοποίηση της διαχείρισης του νερού στο Παρίσι, η εξουσία των ιδιωτικών εταιριών παραμένει σημαντική. Η απόφαση όμως για την επαναδημοτικοποίηση των υπηρεσιών ύδρευσης ήταν ομόφωνη στην πλειοψηφία του δημοτικού συμβουλίου. Δημοσιεύθηκε μάλιστα ένα κοινό Δελτίο Τύπου, πράγμα πολύ σπάνιο. Όλες οι ομάδες της αριστεράς με την ευρεία έννοια θεώρησαν ότι επρόκειτο για μια από τις σημαντικότερες πολιτικές μεταρρυθμίσεις στον Δήμο. Το σύνολο της δεξιάς παράταξης την καταψήφισε. Υπήρξε μάλιστα και μια ανεπιτυχής προσφυγή από δυο αιρετούς συμβούλους της

αντιπολίτευσης στο διοικητικό δικαστήριο για να σταματήσουν την απόφαση. Εξακολουθούν να καταγγέλλουν τη μεταρρύθμιση σε ιδεολογικό επίπεδο, αλλά δεν αντιτίθενται στην εφαρμοζόμενη πολιτική για το νερό και ψηφίζουν όλοι μαζί τις περισσότερες, τουλάχιστον, από τις σημαντικές αποφάσεις. Πέρα από την αντίθεση των εκπροσώπων των ιδιωτικών συμφερόντων, αυτή ήταν η μόνη αντίδραση που σημειώθηκε σε επίπεδο δημοτικής αρχής.

Όσον αφορά την αντίδραση των εργαζομένων και των συνδικάτων στην επαναδημοτικοποίηση, ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις με το σύνολο των κοινωνικών εταιρών τον Οκτώβριο του 2008, αρκετά νωρίτερα από τον προβλεπόμενο χρόνο. Με την επιτροπή που δημιουργήθηκε από τα ενδιαφερόμενα συνδικάτα, συμφώνησαν πρώτα στη μεθοδολογία και κατόπιν στα θέματα συζήτησης, προκειμένου να συμπεριληφθούν όλα τα ανοιχτά ζητήματα. Διασφάλισαν ότι τα συνδικάτα των διανομών θα ενταχθούν στο συνδικάτο της Eau de Paris, κάτι που δεν αποτελούσε νομική υποχρέωση. Το αποτέλεσμα οδήγησε σε μια εναρμόνιση προς τα πάνω, ευνοϊκή για το σύνολο του προσωπικού. Όχι μόνον εξασφαλίστηκαν όλα τα δικαιώματα αλλά και πολυάριθμα οφέλη επεκτάθηκαν σε όλο το προσωπικό (13ος μισθός, μπόνους, αργίες, κ.λπ.). Σημαντική δουλειά έγινε επίσης στο πλαίσιο της Μεικτής Εταιρίας (σ.σ.: πρόκειται για ανώνυμη εταιρία που το 85% του μετοχικού της κεφαλαίου το κατέχουν δημόσιες εταιρίες) που ανέλαβε την παραγωγή του νερού και που μετατράπηκε σε εταιρία δημοσίου δικαίου (EPIC). Η καμπάνια υπό τον τίτλο «Eau de Paris demain» («Νερό για το Παρίσι αύριο») κινητοποίησε πολλές κοινωνικές δυνάμεις και ομάδες που προσχώρησαν στην ιδέα της επαναδημοτικοποίησης. Το προσωπικό των ιδιωτικών εταιριών ήταν περισσότερο ανήσυχο και ένιωθε ότι αμφισβητείται άμεσα από την κριτική στο σύστημα ύδρευσης. Η νέα δημοτική αρχή όμως βρισκόταν σε συνομιλίες με τους συνδικαλιστικούς τους εκπροσώπους πριν από τη συγχώνευση των διαφόρων φορέων. Σήμερα, η Eau de Paris ξεκινά μια συλλογική δουλειά γύρω από τη δημιουργία ενός επιχειρηματικού σχεδίου που θα επιτρέψει να καταρτιστεί ένας Οδικός Χάρτης για τη δημόσια διαχείριση (2015-2025) και να καθοριστεί μια κοινή πορεία για όλους.

### **Γ.1.2. 1<sup>η</sup> Ιανουαρίου 2010: Το νερό στο Παρίσι απελευθερώνεται!**

Από την 1<sup>η</sup> Ιανουαρίου 2010, η υπηρεσία ύδρευσης στο Παρίσι παρέχεται από έναν ενιαίο δημόσιο φορέα, το «Νερό του Παρισιού» (l' Eau de Paris – η σημερινή δημόσια επιχείρηση ύδρευσης και αποχέτευσης στο Παρίσι). Η παλιά εταιρεία SEM μετατράπηκε σε δημόσιο φορέα, που είναι υπεύθυνος για την παραγωγή, τη μεταφορά, τη διανομή και την τιμολόγηση<sup>(55)</sup>. Με αυτόν τον τρόπο όλες οι αρμοδιότητες και οι λειτουργικές δραστηριότητες της υπηρεσίας συγκεντρώθηκαν σε έναν φορέα, γεγονός που επιτρέπει στους καταναλωτές να συνδιαλέγονται με έναν μόνον φορέα. Το «Νερό του Παρισιού» είναι ένας δημόσιος φορέας της πόλης του Παρισιού, με βιομηχανικό και εμπορικό χαρακτήρα, αυτόνομος, με δική του νομική προσωπικότητα και δικό του προϋπολογισμό και υπόλογος στον Δήμο<sup>(56)</sup>. Ενώ στο παρελθόν τα οφέλη που προέκυπταν από την εκμετάλλευση χρησιμοποιούνταν εν μέρει για άλλες δραστηριότητες των ιδιωτικών ομίλων και για να σταθεροποιήσουν το περιθώριο κέρδους τους, τώρα επανεπενδύονται εξολοκλήρου στον τομέα της ύδρευσης.

Η βασική αρχή στην οποία στηρίζεται η δημόσια διαχείριση του νερού είναι η αξιολόγηση (ο έλεγχος), δεδομένου ότι καμία δημόσια δομή δεν είναι άμεμπτη και υπεράνω αξιολόγησης. Γι αυτόν το λόγο υπεγράφη μια σύμβαση – πλαίσιο ανάμεσα στην εταιρεία Eau de Paris και τον Δήμο, η οποία περιλαμβάνει πολυάριθμους δείκτες, τεχνικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς, δείκτες για τον εξοπλισμό, κλπ. που καλύπτουν το σύνολο των δραστηριοτήτων της διαχείρισης. Η σύμβαση επιτρέπει την παρακολούθηση της αποτελεσματικής εκτέλεσης των εργασιών και την αξιολόγηση των παρεχομένων υπηρεσιών, στο πλαίσιο της διαχείρισης των επενδύσεων, του προσωπικού, των ερευνητικών προγραμμάτων, της προστασίας των πόρων..... Οι δημοτικές υπηρεσίες, ανά τακτά χρονικά διαστήματα, καθώς και το σύνολο των δημοτικών αρχών (των αιρετών) κάθε χρόνο, διαθέτουν χάρη σε αυτήν τη σύμβαση αρμοδιότητες ελέγχου επάνω στο νερό πολύ πιο σημαντικές από ό,τι στο παρελθόν.

Η μετατροπή της Eau de Paris σε έναν ενιαίο δημόσιο φορέα επέτρεψε να μπει τέλος στις υπερβάσεις λειτουργιών και έργων που γίνονταν όσο υπήρχαν τρεις εντολοδόχοι. Η μεγαλύτερη συνέργια και συντονισμός των έργων της παραγωγής και της διανομής συμβάλλει σε μεγαλύτερη τεχνική αποτελεσματικότητα. «Σήμερα διαθέτουμε πλήρη εντοπισμό και παρακολούθηση κάθε σταγόνας νερού από την ώρα που παράγεται μέχρι τη στιγμή που στάζει από τη βρύση μέσα στα σπίτια», λέει η Anne Le Strat.

Επιπλέον, η δημιουργία της δημόσιας διαχείρισης επέτρεψε να δημιουργηθεί ένας ιδιαίτερος σύνδεσμος με τους καταναλωτές στο Παρίσι. Η συμμετοχή των καταναλωτών στις αποφάσεις για τη διαχείριση του νερού είναι βασική προϋπόθεση της δημοκρατικής συμμετοχικής διακυβέρνησης και υπάρχουν συγκεκριμένες διαδικασίες για αυτό.

<sup>(55)</sup> Η αποχέτευση (l' assainissement) εξασφαλίζεται από δύο δημόσιους φορείς, εκ των οποίων ο ένας είναι για την πόλη του Παρισιού (la Section Assainissement de la Ville de Paris, SAP) και ο άλλος παρεμβαίνει σε επίπεδο περιφέρειας (agglomeration) (le Syndicat Interdépartemental pour l' Assainissement de l' Agglomeration Parisienne, SIAAP) ο οποίος διαχειρίζεται τα χρησιμοποιημένα ύδατα πριν τα επιστρέψει στο φυσικό περιβάλλον.

Μάλιστα, η Eau de Paris βραβεύτηκε ως η καλύτερη υπηρεσία ύδρευσης για το 2013, έναν μόλις χρόνο μετά τη σύστασή της! Καινούργιες υπηρεσίες δημιουργούνται τώρα για την καλύτερη παρακολούθηση της ατομικής κατανάλωσης, καλύτερη πληροφόρηση όσον αφορά την παροχή υπηρεσιών και μεγαλύτερη προσοχή όσον αφορά τις προσδοκίες των καταναλωτών. Το «Νερό του Παρισιού» αναπτύσσει επίσης διάφορες παιδαγωγικές δραστηριότητες, καθώς και δραστηριότητες ευαισθητοποίησης του κοινού γύρω από τη διαχείριση του νερού, όχι μόνον στο Παρίσι αλλά και παγκοσμίως. Έχουν ξεκινήσει καμπάνιες προώθησης του νερού της βρύσης, το οποίο είναι πιο οικολογικό και πιο οικονομικό από το νερό στο μπουκάλι. Συστάθηκε επίσης το Δημοτικό Παρατηρητήριο για το νερό (Observatoire parisien de l'eau), ένας φορέας ελέγχου στα χέρια των πολιτών<sup>(57)</sup>. Το Παρατηρητήριο επιτρέπει στους καταναλωτές να αξιολογούν το νερό. Είναι επίσης τόπος διαβουλεύσεων και υποβολής προτάσεων για θέματα που αφορούν την ύδρευση, σε δημοτικό επίπεδο. Το Παρατηρητήριο έχει έναν εκπρόσωπο, με συμβουλευτικό ρόλο, στο Δημοτικό Συμβούλιο.

Το Παρατηρητήριο για το νερό επιτρέπει σε κάθε πολίτη να ενημερώνεται και να συμβάλλει στον διάλογο. Στο Παρατηρητήριο συμμετέχουν διάφοροι φορείς με διαφορετικό προφίλ – κοινωνικές υπηρεσίες στέγασης, ενώσεις ενοικιαστών, χρήστες, περιβαλλοντικές οργανώσεις, συνδικάτα, συμβούλους γειτονιάς, ερευνητές κ.λπ.-, και υποστηρίζει το Δήμο στην κατάρτιση και εφαρμογή της πολιτικής του για τα ζητήματα του νερού. Αποτελεί τον σύνδεσμο μεταξύ των πολιτών και του δήμου αναδεικνύοντας τις προσδοκίες των πρώτων και δίνοντάς τους τη δυνατότητα να εμπλακούν στα άμεσα ζητήματα που προκύπτουν μέσω ανοιχτών συναντήσεων στις οποίες τίθενται προς συζήτηση τα βασικά ζητήματα της πολιτικής του δήμου για το νερό. Αυτές οι συναντήσεις επιτρέπουν στα μέλη του Παρατηρητηρίου να ενημερωθούν προτού ληφθούν αποφάσεις από το Συμβούλιο του Παρισιού και την Eau de Paris. Το Παρατηρητήριο ενεπλάκη κατ' αυτό τον τρόπο στη διαδικασία της επαναδημοτικοποίησης, συμμετείχε στις συζητήσεις για το μέλλον του δικτύου μη πόσιμο νερού στο Παρίσι, στις συζητήσεις για την τιμολόγηση του νερού, καθώς και για την εφαρμογή του δικαιώματος στο νερό στην πρωτεύουσα.

Ωστόσο, αν και το Παρατηρητήριο εκπληρώνει το ρόλο του δίπλα στην εκτελεστική εξουσία, παραμένει πολύ δύσκολο το να κινητοποιήσει μεγάλο αριθμό κατοίκων του Παρισιού αφενός γιατί πρόκειται για ένα θέμα που δεν δημιουργεί προβλήματα και αφετέρου γιατί η τεχνική πλευρά μπορεί να αποθαρρύνει τη συμμετοχή των πολιτών. Για το λόγο αυτό ένας από τους άξονες που πρέπει σίγουρα να αναπτυχθεί είναι αυτός της εκπαίδευσης και της κατάρτισης των πολιτών σε θέματα ύδρευσης και αποχέτευσης.


-----  
<sup>(56)</sup> Το Εκτελεστικό Συμβούλιο της εταιρείας Eau de Paris απαρτίζεται από αιρετούς του Δήμου του Παρισιού (10 μέλη) από όλες τις πολιτικές παρατάξεις που συμμετέχουν στο Δημοτικό Συμβούλιο (στο Συμβούλιο του Παρισιού), από εκπροσώπους του προσωπικού (2 μέλη), και από εμπειρογνώμονες που εκπροσωπούν τις ενώσεις καταναλωτών, ενώσεις για το περιβάλλον, κλπ. (5 μέλη), όπως η οργάνωση καταναλωτών UFC Que Choisir και η περιβαλλοντική οργάνωση France Nature Environnement. Τα μέλη αυτά, μέχρι τώρα, έχουν συμβουλευτικό ρόλο, αντίθετα από τους αιρετούς που έχουν αποφασιστικό ρόλο, αλλά αυτό μακροπρόθεσμα θα αλλάξει.

<sup>(57)</sup> [http://www.paris.fr/pratique/environnement/eau/l-observatoire-de-l-eau/rub\\_134\\_stand\\_25356\\_port\\_3119](http://www.paris.fr/pratique/environnement/eau/l-observatoire-de-l-eau/rub_134_stand_25356_port_3119)

## EAU DE PARIS EN CHIFFRES

**3 millions** de consommateurs  
**2,2 millions** de Parisiens  
**94 000** abonnés

**92%** d'utilisateurs satisfaits envers le service public de l'eau

 Baromètre de satisfaction des usagers de l'eau de Paris 2012

PRIX DE L'EAU POTABLE EN 2013

**3,1123 €/m<sup>3</sup> TTC**

EAU DE PARIS CONSOMMÉE PAR JOUR en moyenne

**483 000 m<sup>3</sup>**



## EAU DE PARIS = 50% D'EAU SOUTERRAINE + 50% D'EAU DE RIVIÈRE


 **102 POINTS DE CAPTAGE**  
des eaux souterraines dans les régions de **Provins, Sens, Fontainebleau et Dreux**

 **240 000 HECTARES**  
de périmètres de protection des captages

 **470 KILOMÈTRES D'AQUEDUCS**  
acheminant l'eau souterraine captée aux portes de Paris

 **140 AGRICULTEURS**  
en partenariat avec Eau de Paris

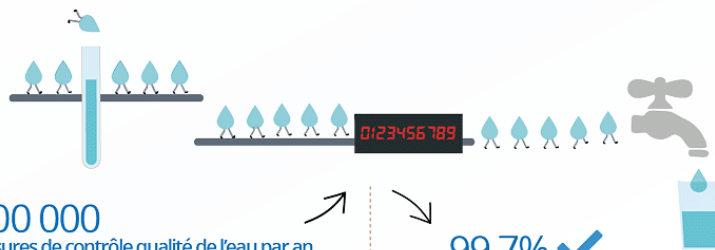
 **5 GRANDS RÉSERVOIRS**  
situés aux portes de Paris : **Montsouris, L'Hay-les-roses, Saint-Cloud, Les Lilas, Ménilmontant**

 **6 USINES DE TRAITEMENT**  
Eaux souterraines : **L'Hay-les-Roses, Sorques, Longueville, Saint-Cloud**  
Eaux de rivière : **Orly, Joinville**

 **2 000 KM DE CANALISATION**  
d'eau potable dans Paris

 **1 200 FONTAINES ET POINTS D'EAU POTABLES**  
accessibles à tous

## CONTRÔLE QUALITÉ




**1 000 000**  
de mesures de contrôle qualité de l'eau par an  
établies par le laboratoire d'analyses et de recherche d'Eau de Paris

**62 CRITÈRES DE POTABILITÉ ANALYSÉS**

**99,7%** ✓  
de résultats conformes  
sur le volet physicochimique  
dans le cadre des contrôles sanitaires

## EAU NON-POTABLE

 **2 000 KM DE CANALISATION**  
d'eau non-potable dans Paris

 **3 USINES D'EAU NON-POTABLE**  
**Auteuil, Austerlitz et La Villette,**  
prélevant l'eau de la Seine et du canal de l'Ourcq

 **7 RÉSERVOIRS**  
D'EAU NON-POTABLE

➤ *Ce réseau d'eau non potable contribue à l'arrosage des jardins parisiens, au nettoyage des rues et à l'entretien des égouts.*

### Γ.1.3. Τελικά, είναι η δημόσια διαχείριση καλύτερη από την ιδιωτική?

Είναι ακόμα πολύ νωρίς για να γίνει ένας συνολικός απολογισμός, αλλά ήδη από τώρα μπορεί κανείς να διαπιστώσει τα πρώτα πλεονεκτήματα της δημόσιας διαχείρισης. Καταρχήν πρέπει να αναφέρουμε τα σημαντικά οικονομικά οφέλη από τη μεταρρύθμιση, τα οποία επανεπενδύονται εξολοκλήρου στον τομέα της ύδρευσης. Τα πρώτα κέρδη εκτιμώνται σήμερα στα 35 περίπου εκατομμύρια ευρώ τον χρόνο, ίσως και περισσότερο. Ποιοι είναι οι κύριοι λόγοι αυτών των κερδών? Τα κέρδη που πραγματοποιούσαν οι ιδιωτικοί φορείς τώρα εσωτερικεύονται στη δημοτική επιχείρηση, αξιοποιούνται στην ίδια την επιχείρηση. Ο Δήμος απευθύνεται στις δημόσιες ανταγωνιστικές αγορές για την ανάθεση των έργων, ενώ στο παρελθόν ανατίθεντο σε θυγατρικές των μεγάλων ομίλων που τα υπερτιμολογούσαν. Επίσης ο Δήμος εκμεταλλεύεται τα οφέλη από τα δημόσια λογιστικά (το λογιστικό τμήμα είναι δημόσιο). Δεν υπάρχει πλέον ανάγκη να καταβάλλεται μέρος των εσόδων στους μετόχους, και να χάνεται με αυτόν τον τρόπο ένα μέρος των χρηματικών εισροών που προκύπτουν από την υπηρεσία του νερού. Όλα τα εισοδήματα που προέρχονται από την εκμετάλλευση επανεπενδύονται εξολοκλήρου στην υπηρεσία (στην ύδρευση), ενώ έχει εξασφαλιστεί πλήρης οικονομική διαφάνεια, μέσω πολυάριθμων ελέγχων (ενώ στο παρελθόν οι δραστηριότητες των ιδιωτικών εντολοδόχων περιβάλλονταν από μεγάλη αδιαφάνεια).

Η μεταρρύθμιση θα επιτρέψει τη σταθεροποίηση της τιμής του νερού στο Παρίσι, σε ένα επίπεδο κατώτερο από τον εθνικό μέσον όρο. Το τιμολόγιο του νερού που πληρώνουν οι Παριζιάνοι περιλαμβάνει τρεις συνιστώσες: το νερό, την αποχέτευση και τα τέλη. Το μέρος (το ποσόν) που αφορούσε το νερό είχε αυξηθεί κατά 260% από την εποχή της ιδιωτικοποίησης το 1985 και σήμερα ανέρχεται στο 1 ευρώ το κυβικό. Την 1η Ιουλίου 2011, η τιμή του πόσιμου νερού μειώθηκε κατά 8%! Αυτή η μείωση της τιμής επιτρέπει να αποδοθούν στους Παριζιάνους 76 εκατομμύρια ευρώ για την περίοδο 2011-2015. Είναι μια λογική μείωση - παρά τη μείωση στην κατανάλωση του νερού - που έχει ως αποτέλεσμα απώλεια εσόδων για την Eau de Paris. Η δημοτική αρχή ανέλαβε τη δέσμευση η τιμή του νερού να μείνει σταθερή στο ίδιο ποσόν καθ' όλη τη διάρκεια της θητείας της, δηλαδή μέχρι το 2015, παρά τη συνεχή πτώση των εισροών από την εκμετάλλευση. Για αντίστοιχη υπηρεσία, η τιμή του νερού στο Παρίσι παραμένει πολύ κατώτερη από την τιμή που υπάρχει στην ευρύτερη περιφέρεια όπου το νερό διαχειρίζεται η εταιρεία Véolia. Η οικονομική ισορροπία που απειλήθηκε από την πτώση των εισροών σταθεροποιήθηκε σήμερα από τα οικονομικά κέρδη που δημιουργούνται χάρη στη δημόσια διαχείριση.

Συνοδεύεται επίσης από κοινωνικά μέτρα για τους οικονομικά ασθενέστερους. Ο Δήμος και η Eau de Paris έχουν τη θέληση να διασφαλίσουν το δικαίωμα στο νερό για όλους στο Παρίσι: ενισχύσεις για την πληρωμή των λογαριασμών, αύξηση των σημείων παροχής νερού στους δημόσιους χώρους, εγκατάσταση εξοπλισμού εξοικονόμησης ύδατος. Καθώς η ρύπανση επιδεινώνεται (νιτρικά άλατα, φυτοφάρμακα, κ.λπ.) η διαχείριση του νερού συνδέεται άμεσα με την υγεία, το περιβάλλον αλλά ακόμα και με την οικονομία. Αποτελεί λοιπόν ακόμα ένα πεδίο

όπου η Eau de Paris δραστηριοποιείται δυναμικά. Τέλος, η Eau de Paris έχει ένα φιλόδοξο πρόγραμμα επενδύσεων 70 εκατομμυρίων ευρώ ετησίως για τη βελτίωση του δικτύου και την εξασφάλιση της καλύτερης ποιότητας νερού για τους καταναλωτές τα επόμενα χρόνια.

Επίσης, πραγματοποιούνται συγκεκριμένες δράσεις όσον αφορά τα κοινωνικά στρώματα που μειονεκτούν, ιδιαιτέρως για τους άστεγους. Μια πολιτική κοινωνικής βοήθειας όσον αφορά το νερό τέθηκε σε εφαρμογή στην πόλη του Παρισιού, προκειμένου να δώσει λύση στα προβλήματα απλήρωτων λογαριασμών ενός αριθμού νοικοκυριών. Γίνεται καλύτερη παρακολούθηση της ατομικής κατανάλωσης και πληροφόρηση του κοινού, καλύτερη ανταπόκριση στις προσδοκίες των καταναλωτών. Όσον αφορά στη συμμετοχή των καταναλωτών στη διαχείριση του νερού – όπως προαναφέραμε – το άνοιγμα της διαχείρισης της Eau de Paris στην κοινωνία των πολιτών υπήρξε ένας από τους πυλώνες της μεταρρύθμισης της παριζιάνικης δημόσιας υπηρεσίας ύδρευσης. Αυτό αποτελεί από παράδειγμα της άμεσης συμμετοχικής διακυβέρνησης και αυτό είναι και το νόημα της αρχής που θέλει να βάλει τον καταναλωτή στην καρδιά της υπηρεσίας, και να συμβάλει και ο ίδιος στην επιτυχία της επαναδημοτικοποίησης.

Με αυτήν τη μεταρρύθμιση, η δημοτική αρχή, άρα οι πολίτες, ξαναπήραν στα χέρια τους στη διαχείριση του νερού, προσδίδοντας διαστάσεις περιβαλλοντικές, οικονομικές, δημοκρατικές, κοινωνικές – πράγμα που δεν ήταν δυνατόν ή ήταν σε πολύ μικρή έκταση, με τις ιδιωτικές εταιρείες. Η επαναδημοτικοποίηση του νερού αποφασίστηκε στη βάση μια δυναμικής επιλογής με πολιτικές και ιδεολογικές διαστάσεις: το νερό είναι ένα κοινό αγαθό και από αυτή την ιδιότητά του προκύπτει η ανάγκη η παραγωγή και η αξιοποίησή του να γίνονται στο πλαίσιο ενός μακροπρόθεσμου σχεδιασμού.

#### **Γ.1.4. Η επαναδημοτικοποίηση του νερού στο Παρίσι – παράδειγμα προς μίμηση**

Οι μεγαλύτερες πολυεθνικές του νερού έχουν την έδρα τους στο Παρίσι κι αυτός είναι ένας από τους λόγους που η επαναδημοτικοποίηση του νερού στο Παρίσι είναι ιδιαίτερα σημαντική και ιδιαίτερα προβεβλημένη. Στο ερώτημα εάν μπορεί στο μέλλον η επαναδημοτικοποίηση να αμφισβητηθεί από κάποια άλλη παράταξη με διαφορετική πολιτική τοποθέτηση, η Ann Le Strat υποστηρίζει ότι: «Μπορεί κάποιος να διαφωνεί με την πολιτική μας απόφαση, είναι δύσκολο όμως να αρνηθεί τα καλά αποτελέσματα της επαναδημοτικοποίησης... Και σκέπτομαι ότι θα ήταν πραγματικά πολύ δύσκολο να αιτιολογήσει τη διάλυση ενός συστήματος που λειτουργεί καλά και για το οποίο κανείς δεν έχει αντικειμενικά λόγους να παραπονείται. Επιπλέον, λόγω της πρόσφατης ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για το νερό και τη διαχείρισή του στη Γαλλία, πιστεύω ότι η δημοτική παράταξη που θα προτείνει να διαλύσει την Eau de Paris προς όφελος της Suez ή της Véolia θα έχει να αντιμετωπίσει την απόλυτη κατακραυγή. Οι Παριζιάνοι δεν κινητοποιήθηκαν για την επαναδημοτικοποίηση, αλλά εάν αύριο αυτή αμφισβητούνταν, πολλοί θα ήταν εκείνοι που θα την υπερασπιζόνταν. Εκ των υστέρων, η υποστήριξη των πολιτών στη δική μας επιλογή είναι αναμφισβήτητη».

Πράγματι, από τους Παριζιάνους που έδειξαν ενδιαφέρον για το ζήτημα η πλειοψηφία τους ήταν υπέρ της επαναδημοτικοποίησης. Στο Παρίσι, εξαιτίας της συλλογικής χρέωσης (υπάρχουν 2.200.000 κάτοικοι αλλά μόνο 93.500 εγγεγραμμένοι στις υπηρεσίες ύδρευσης), δεν γίνεται συχνά δημόσια συζήτηση για το νερό. Αλλά αυτό αλλάζει σιγά-σιγά. Η επαναδημοτικοποίηση στο Παρίσι είχε πολύ σημαντικό αντίκτυπο και ο διάλογος για τη δημόσια ή ιδιωτική διαχείριση είναι πλέον πολύ έντονος στη Γαλλία, χωρίς να ταυτίζεται απαραίτητα με πολιτικές παρατάξεις. Υπάρχουν δημοτικές αρχές που πρόσκεινται στην αριστερά και εξακολουθούν να ευνοούν την ανάθεση της διαχείρισης σε ιδιώτες, ενώ δημοτικές αρχές που πρόσκεινται στη δεξιά υπερασπίζονται τη δημόσια διαχείριση, όπως πρόσφατα στη Νίκαια (πέμπτη σε μέγεθος πόλη της Γαλλίας) που αποφάσισε να περάσει στη δημόσια διαχείριση.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, τίθενται άλλα ερωτήματα. Πιο συγκεκριμένα θα πρέπει να εξεταστεί η σημασία της γεωγραφικής κλίμακας στη διαχείριση του νερού: τελικά, είναι δυνατόν να στοχεύουμε σε βιώσιμη διαχείριση του νερού μόνον στα μεγάλα αστικά κέντρα (όπως στο Παρίσι στη συγκεκριμένη περίπτωση) και να εξακολουθούμε να αγνοούμε τη βιωσιμότητα στην περιφέρεια; Καθώς πλέον κανείς δε μιλά παρά για το Μητροπολιτικό Παρίσι και την ευρύτερη περιοχή του Παρισιού (Grand Paris), η διαχείριση του νερού θα πρέπει να εξελιχθεί. Η Anne Le Strat δηλώνει ότι έχουν κάποιες σκέψεις ως προς αυτό το θέμα και πλέον δεν είναι μόνου.

#### **Γ.1.5. Ο αντίκτυπος της επαναδημοτικοποίησης του νερού στο Παρίσι**

##### **1) Εξάπλωση της τάσης σε όλη την Ευρώπη**

Η επαναδημοτικοποίηση του νερού στο Παρίσι αποτέλεσε την αρχή μιας τάσης που άρχισε να εκδηλώνεται σε όλη την Ευρώπη. Μετά από 30 χρόνια ιδιωτικοποιήσεων – όχι μόνον του νερού αλλά και του ηλεκτρισμού – πολλές πόλεις τώρα πηγαίνουν προς τα πίσω. Και στη Γερμανία, πολλοί δήμοι επανακτούν τον έλεγχο των υπηρεσιών ύδρευσης και ηλεκτρισμού (η ενέργεια είναι και αυτή παραδοσιακά αντικείμενο διαχείρισης σε τοπικό επίπεδο, αυτό ωστόσο δεν ισχύει στην περίπτωση της Γαλλίας. Εκεί υπάρχει κεντρική διαχείριση λόγω της χρήσης πυρηνικής ενέργειας).

Μέχρι το 2012, 40 Δήμοι στη Γαλλία, όπως στις πόλεις Bordeaux και Brest, επαναδημοτικοποίησαν το νερό τους, ενώ σε άλλες περιπτώσεις, μετά από τη διαπίστωση εξαιρετικά μεγάλου κέρδους εκ μέρους των ιδιωτικών εταιρειών, οι δημοτικές αρχές διαπραγματεύθηκαν σημαντικές επιστροφές ή μειώσεις στα τιμολόγια, χωρίς να προβούν σε επαναδημοτικοποίηση.

Η Ολλανδική κυβέρνηση το 2004 ψήφισε νόμο με τον οποίο απαγορεύει την ιδιωτική παροχή ύδρευσης, ενώ το Συνταγματικό Δικαστήριο στην Ιταλία απεφάνθη ότι οποιαδήποτε μελλοντική νομοθεσία θεσπισθεί προς ιδιωτικοποίηση δημοσίων επιχειρήσεων θα είναι αντισυνταγματική<sup>(58)</sup>. Το Βερολίνο και η Βουδαπέστη είναι οι επόμενες πόλεις που ετοιμάζονται να ακολουθήσουν την επαναδημοτικοποίηση του νερού στην πόλη τους.

<sup>(58)</sup> <http://www.savegreekwater.org/?cat=443>





Στη **Νάπολη**, στο 2010, διεξήχθη δημοψήφισμα στο οποίο η συντριπτική πλειοψηφία των Ιταλών (95%) τάχθηκε κατά της ιδιωτικοποίησης των υπηρεσιών ύδρευσης. Τον Ιανουάριο του τρέχοντος έτους, ο μετασχηματισμός της ARIN Spa<sup>(59)</sup> σε ABC Napoli<sup>(60)</sup> σήμανε το τέλος ενός κύκλου αγώνων που ξεκίνησε πριν από 10 χρόνια, όταν το ψήφισμα της 23ης Νοεμβρίου 2004 επέτρεψε στον ιδιωτικό τομέα τη διαχείριση των συστημάτων ύδρευσης στην ΑΤΟ<sup>(61)</sup> στη νότια Ιταλία (που περιλαμβάνει 136 κοινότητες από τις επαρχίες της Νάπολης και της Καζέρτα στην περιοχή της Καμπανίας).

Οι επιτροπές της Νάπολης και της Καζέρτα, οι δημόσιες επιτροπές νερού μαζί με ένα διευρυμένο κίνημα πολιτών αγωνίστηκαν και πέτυχαν την απόσυρση του ψηφίσματος. Έκτοτε, ζητούσαν από την Δημοτική Διοίκηση της Νάπολης να ξεκινήσει η μετατροπή της εταιρείας σε ειδική δημόσια εταιρεία, ώστε να εξαλειφθεί η κερδοφορία και η πώληση των μετοχών της ARIN στον ιδιωτικό τομέα<sup>(62)</sup>. Αυτό που η πρώην Δημοτική Αρχή επί δημαρχίας Iervolino και με σύμβουλο οικονομικών τον Realfonzo δεν μπόρεσε να επιτύχει, μετά τη νίκη του δημοψηφίσματος, άρχισε να γίνεται δυνατόν με το επόμενο Δημοτικό Συμβούλιο (Δήμαρχος De Magistris και Branch Lucarelli, σύμβουλος) το οποίο άρχισε να θέτει σε εφαρμογή τον μετασχηματισμό. Η Νάπολη είναι η πρώτη πόλη στην Ιταλία που προχώρησε στην επαναδημοτικοποίηση του νερού. Αυτός ο μετασχηματισμός τόνωσε τον ενθουσιασμό και την προσδοκία για αλλαγή τόσο που μια σειρά από ιταλικές πόλεις, παρότρυναν τις δικές τους επιτροπές να αρχίσουν να σχεδιάζουν την πορεία προς τη διαχείριση των δικτύων ύδρευσης ξανά από τους δήμους.

Δημοψήφισμα όμως διεξήχθη και σε ολόκληρη την Ιταλία στις 13 Ιουνίου 2011 για την πυρηνική ενέργεια και την ιδιωτικοποίηση του νερού. Η ιδιωτικοποίηση του νερού συμπεριλαμβανόταν στο λεγόμενο «Διάταγμα Ronchi» ("Ronchi Decree"), το οποίο ονομάστηκε έτσι από τον Andrea Ronchi, Υπουργό για την Τοπική Αυτοδιοίκηση στην κυβέρνηση Berlusconi. Το διάταγμα αυτό έγινε νόμος το 2009 ο οποίος προέβλεπε την de facto ιδιωτικοποίηση και κεφαλαιοποίηση των δημοσίων επιχειρήσεων ύδρευσης από ιδιώτες μετόχους, εξασφαλίζοντας την εγγύηση της «μη διάκρισης και της ίσης διαχείρισης» στις ιδιωτικές εταιρείες που θα

-----  
<sup>(59)</sup> ARIN (Azienda Risorse Idriche di Napoli, Εταιρεία διαχείρισης υδάτινων πόρων της Νάπολης). Spa ήταν μια εταιρεία υπεύθυνη για τη διαχείριση των υδάτων στη Νάπολη. Το Spa ( Società perazioni ) στην Ιταλία είναι αντίστοιχο των ανωνύμων εταιρειών.

<sup>(60)</sup> ABC Napoli είναι μια ειδική δημόσια εταιρεία (ειδική επιχείρηση), η οποία στην Ιταλία είναι αντίστοιχη ενός δημόσιου οργανισμού βιομηχανικού και εμπορικού χαρακτήρα. ABC είναι τα αρχικά από το "Acqua Bene Comune" το οποίο σημαίνει «Το Νερό ως Κοινό Αγαθό» .

<sup>(61)</sup> Στην ΑΤΟ ( Ambito Territoriale Ottimale ) επικεφαλής είναι εκπρόσωπος της κυβέρνησης και όχι ο δήμαρχος του μεγαλύτερου δήμου. Η ΑΤΟ καθορίζει την τιμή του νερού που πρέπει να εφαρμόζεται σε όλους τους δήμους .

<sup>(62)</sup> AEEG (Autorità per l' Energia Elettrica e il Gas – η Αρχή για την Ηλεκτρική Ενέργεια και το Φυσικό Αέριο) είναι ο αρμόδιος οργανισμός για τη ρύθμιση του ανταγωνισμού και των τιμών στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας. Η AEEG ενέκρινε μια νέα μέθοδο τιμολόγησης του νερού η οποία είναι αντίθετη προς το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος του Ιουνίου 2011.

επιθυμούσαν να δραστηριοποιηθούν στον τομέα αυτόν. Επίσης, στις δημόσιες επιχειρήσεις ύδρευσης που ήταν ήδη εισηγμένες στο χρηματιστήριο επιτρεπόταν να διατηρήσουν ποσοστό μικρότερο από το ένα τρίτο, ενώ το 70% έπρεπε να περιέλθει στην κυριότητα ιδιωτών επενδυτών. Ένα ευρύ κοινωνικό κίνημα αναπτύχθηκε υπό το «Ιταλικό Φόρουμ Κινημάτων για το Νερό» (“Italian Forum of Water Movements”, “Forum Italiano dei Movimenti per l’ Acqua”)<sup>(63)</sup> στο οποίο συμμετείχαν 150 κοινότητες και πολιτικές οργανώσεις και οι οποίοι ζητούσαν να σταματήσουν οι ιδιωτικοποιήσεις των δημοσίων επιχειρήσεων και η κεφαλαιοποίηση του νερού, το οποίο οι περισσότεροι Ιταλοί θεωρούν ως δημόσιο αγαθό. Το αποτέλεσμα της κινητοποίησης αποτυπώθηκε στο δημοψήφισμα με το 96% των ψήφων (στο δημοψήφισμα συμμετείχε το 57% του εκλογικού σώματος) να είναι κατά του νόμου Ronchi<sup>(64)</sup>. Υψηλά ήταν και τα ποσοστά που καταψήφισαν την πυρηνική ενέργεια και την πολιτική ασυλία των πολιτικών.

Στη **Λιθουανία**<sup>(65)</sup>, ο Υπουργός Περιβάλλοντος Valentinas Mazuronis αποκάλυψε πως η Κυβέρνηση έχει καταλήξει στα βασικά σημεία του Νόμου για την Ύδρευση. Όπως είπε μόνον οι Δήμοι θα μπορούν να παρέχουν ύδρευση κι έτσι οι τιμές θα πέσουν. Οι Δήμοι θα αναλάβουν την ύδρευση χωρίς να γίνονται μειοδοτικοί διαγωνισμοί. Η διαχείριση της ύδρευσης δεν θα ιδιωτικοποιηθεί. Η Κυβέρνηση πάντως απεφάσισε πως για το ύψος των τιμών θ’ αποφασίζει η Εθνική Επιτροπή Τιμών και Ενέργειας. Το σημαντικότερο είναι πως οι επιχειρήσεις ύδρευσης θα παραμείνουν δημόσιες ή δημοτικές. Ο υπουργός δήλωσε πως μετά την διατύπωση των τροποποιήσεων, το νομοσχέδιο θα προωθηθεί στο Κοινοβούλιο προς ψήφιση. «Οι κάτοικοι της Λιθουανίας σύντομα θα δουν τα θετικά αποτελέσματα αυτής της απόφασής μας. Οι τιμές θα μειωθούν. Οι ιδιωτικές επιχειρήσεις πάντα αναζητούν κέρδη και τα κέρδη αυτά τα πληρώνουμε εμείς. Αυτό θα σταματήσει!», συμπλήρωσε ο υπουργός.

**Γερμανία:** Γύρω από την πρωτεύουσα της Βαυαρίας, το Μόναχο, «οι τοπικές κυβερνήσεις είναι πλέον πεπεισμένες ότι οι δημοτικές υπηρεσίες είναι δημόσια αγαθά που ανήκουν στα χέρια του κράτους», λέει στο Inter Press Service ο Christoph Goebel, Δήμαρχος της πόλης Graefelfing <sup>(66)</sup>. Στο Ottobrunn, μια άλλη πόλη στην περιφέρεια του Μονάχου, ο Δήμαρχος υποστηρίζει ότι «η πώληση δημοτικών υπηρεσιών σε ιδιωτικές εταιρείες, οι οποίες υπακούουν μόνον στους κανόνες που υπαγορεύει το συμφέρον των μετόχων τους, αποδείχτηκε λάθος». Μόνον στο ομόσπονδο κράτος της Βαυαρίας, είχαν δοθεί 2000 άδειες σε ιδιωτικές εταιρείες για παροχή δημοτικών υπηρεσιών, 20 χρόνια πριν, οι οποίες έληγαν το 2010. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι πόλεις ήταν απρόθυμες να ανανεώσουν τις συμβάσεις αυτές, αντίθετα σκόπευαν να επανακτήσουν τον έλεγχο και τη λειτουργία των εν λόγω υπηρεσιών.

(63) <http://www.acquabenecomune.org/raccoltafirme/index.php>

(64) “Italy’s Public says “NO” to Water Privatization”, <http://waterculture.wordpress.com/2011/06/13/italys-public-says-no-to-water-privatization/>

(65) **Carbonneau Marc**, “LRR Focus: Privatizing Lithuania’s Water”, Labor Research Review, Volume 1, number 23, Article 10, Cornell University, ILR School

<http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1260&context=lrr>

(66) **Godoy Julio**, “EUROPE: Privatised Services Back in Public Hands”, Berlin, 27 Ιανουαρίου 2010 <http://www.ipsnews.net/2010/01/europe-privatised-services-back-in-public-hands/>



Ο μεγάλος αναπτυξιακός οργανισμός στη Γερμανία, η Γερμανική Εταιρεία για την Τεχνική Συνεργασία (Company for Technical Cooperation, GTZ, *Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit*), ήταν η εταιρεία που υποστήριξε πολλά έργα εκσυγχρονισμού και ιδιωτικοποίησης των βασικών υποδομών σε χώρες του Νότου. Σύμφωνα με την GTZ, ακόμα και «υπηρεσίες που παραδοσιακά θεωρούνταν ως δημόσια αγαθά», όπως το νερό απέδειξαν εδώ την «αγοραιοποίησή» τους (“proved their marketability”).

Ο Stefan Helming, εμπειρογνώμων σε θέματα ύδρευσης και επικεφαλής του αντίστοιχου τμήματος στην GTZ<sup>(67)</sup>, εξηγούσε σε ένα άρθρο της *Mitbestimmung*, ότι τον 19<sup>ο</sup> αιώνα, στη Γερμανία, κυρίως ιδιωτικές εταιρείες εξασφάλιζαν την παροχή ύδατος και αργότερα και τα συστήματα αποχέτευσης και ότι η Γερμανία διαθέτει ένα «πρώτης τάξεως δίκτυο και εξαιρετικής ποιότητας πόσιμο νερό». Το νερό «τρέχει από τη βρύση 24 ώρες το 24ωρο με την ίδια πίεση και την ίδια αμετάβλητη ποιότητα». Μπορεί κανείς να επιβεβαιώσει τους ισχυρισμούς του χωρίς δισταγμό. Η κατασκευή και λειτουργία των πρώτων δικτύων ύδρευσης στις Γερμανικές πόλεις ξεκίνησαν με πρωτοβουλία ιδιωτικών – κυρίως Αγγλικών – εταιρειών, οι οποίες διέθεταν τόσο τα απαραίτητα κεφάλαια όσο και την τεχνογνωσία από την εμπειρία τους στις μεγάλες αγγλικές πόλεις. Το ποσοστό της δημόσιας πρόσβασης στο νερό, στη Γερμανία, είναι εξαιρετικά υψηλό (98,6%), με την ποιότητά του να μην υπολείπεται σε καμία διεθνή σύγκριση. Το Βερολίνο είναι μια πόλη γεμάτη νερό: σχεδόν 130 ημέρες βροχής τον χρόνο, τέσσερα ποτάμια που διατρέχουν την πόλη και χωρίς μεγάλη προσπάθεια, όπου και να τρυπήσει κανείς το έδαφος θα βρει νερό. Αυτό όμως που διακρίνει τα οικονομικά της παροχής ύδρευσης και λειτουργίας των δικτύων στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία είναι ένα αποκεντρωμένο σύστημα δημοτικών εταιρειών, καθώς και το γεγονός ότι μέχρι στιγμής, μόνον το 1,6% των εταιρειών ύδρευσης είναι εξολοκλήρου ιδιωτικές (ιδιωτικής ιδιοκτησίας).

Οι εκθέσεις της GTZ παραλείπουν να εξηγήσουν γιατί η αρμοδιότητα για τα δίκτυα ύδρευσης και αποχέτευσης αποσύρθηκαν από τις ιδιωτικές εταιρείες και ανατέθηκαν στους δήμους.

Αρχικά, η ιδιωτικοποίηση των δημοτικών επιχειρήσεων στο Βερολίνο προωθήθηκε στο πλαίσιο του μοντέλου του «λεπτού κράτους»<sup>(68)</sup> (“slim state”), όπως είχε τονίσει ο πρώην γερουσιαστής οικονομικών, ο Elmar Pieroth στην *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, στις 25 Νοεμβρίου 1995:

<sup>(67)</sup> **Werle Hermann**, Political Scientist and Author, “Between Public Well-being and Profit Interests. Experiences of the partial privatization of water supply in Berlin”, Background Materials, Stuttgart, Germany, 2004, σελ. 3-6

<sup>(68)</sup> **Werle Hermann**, Political Scientist and Author, “Between Public Well-being and Profit Interests. Experiences of the partial privatization of water supply in Berlin”, Background Materials, Stuttgart, Germany, 2004, σελ. 6

«Πρόκειται για ένα θέμα πολιτικής των οικονομικών συστημάτων και ενός «λεπού κράτους».» «Ήλθε, είδε και πώλησε», έγραφε ο τίτλος της Berliner Morgenpost στις 16 Αυγούστου 1997 για την Annette Fugmann-Heesing<sup>(69)</sup> η οποία θα μείνει στην ιστορία ως η γερουσιαστή της ιδιωτικοποίησης. Σύμφωνα με τα δημοσιεύματα του Τύπου την εποχή εκείνη, δεν θα υπήρχαν καθόλου αυξήσεις στις τιμές ή άλλες λειτουργικές αλλαγές μέχρι την 31<sup>η</sup> Δεκεμβρίου 2003 και επιπλέον από την πώληση θα ανακουφιζόταν σημαντικά τόσο ο προϋπολογισμός της πόλης όσο και ολόκληρος ο πληθυσμός. Το 1999, μετά από μια διαδικασία διεθνούς επιλογής επενδυτή από την επενδυτική τράπεζα Merrill Lynch, 49,9% των μετοχών της επιχείρησης Berliner Wasserbetriebe ανατέθηκε έναντι του ποσού των 1.687 δισεκατομμυρίων ευρώ στον Γερμανικό όμιλο RWE και στη Γαλλική Vivendi – τώρα Véolia. Δημιουργήθηκε η Berlinwasser Holding S.C., μια ομπρέλα υπό την οποία συγχωνεύθηκαν η Berliner Wasserbetriebe ως επιχείρηση δημοσίου δικαίου με τις άλλες εταιρείες.

Μια σειρά από φιλόδοξα σχέδια και η δημιουργία θυγατρικών εταιρειών, όπως η SVZ "Schwarze Pumpe" εταιρεία ανακύκλωσης υπό την ομπρέλα της νεοϊδρυθείσας Berlinwasser Holding κατέληξαν σε αποτυχία. Όχι μόνον απέτυχαν χωρίς καμία εξαίρεση, αλλά κόστισαν και στους φορολογούμενους πάρα πολλά χρήματα.

Αυτό όμως που ήταν εντυπωσιακό ήταν η «μαγική φόρμουλα» "R+2"! Με έσοδα περισσότερο από ένα δισεκατομμύριο ευρώ και κέρδη περί τα 83 εκατομμύρια ευρώ το 1997, η επιχείρηση ύδρευσης του Βερολίνου ήταν το «πετράδι του στέμματος» ανάμεσα στις δημοτικές επιχειρήσεις, με την πόλη (Land Berlin) να αποκομίζει αρκετά κέρδη. Το 1997 οι αποδείξεις από την ύδρευση ανέρχονταν σε 168 εκατομμύρια ευρώ. Αυτό ίσχυε μέχρι την ιδιωτικοποίησης. Το 2003, οι αποδείξεις από το νερό δεν ήταν πλέον προς όφελος της Berlinwasser Holding, παρά το μερίδιο του 50,1%. Μεταξύ του 2000 και του 2003, η RWE και η Véolia αποκόμισαν κέρδη της τάξης των 287 εκατομμυρίων ευρώ από την Berlinwasser Holding, ενώ η πόλη έμεινε με έναν ισολογισμό που έδειχνε απώλεια 10 εκατομμυρίων ευρώ. Το 2002 η πόλη έμεινε σχεδόν με άδεια χέρια εξαιτίας της χρεοκοπίας της θυγατρικής εταιρείας Schwarze Pumpe (SVZ). Την ίδια στιγμή, εξαιτίας της επιστροφής από τις επενδύσεις που προβλεπόταν στη σύμβαση, οι ιδιώτες συνέταιροι εισέπραξαν 132 εκατομμύρια ευρώ. **Η μαγική φόρμουλα για το κέρδος των εταιρειών για τα 28 χρόνια ισχύος της σύμβασης ήταν: R+2. Δηλαδή, τα εγγυημένα κέρδη ισούνταν με τις επιστροφές συν 2%** (§3 παράγραφος 4 της Πράξης Μερικής Ιδιωτικοποίησης (Partial Privatization Act, Teilprivatisierungsgesetzes, TPrG)<sup>(70)</sup>, η οποία τροποποιήθηκε τον Δεκέμβριο του 2003 από τη Βουλή των Αντιπροσώπων.

<sup>(69)</sup> **Werle Hermann**, Political Scientist and Author, "Between Public Well-being and Profit Interests. Experiences of the partial privatization of water supply in Berlin", Background Materials, Stuttgart, Germany, 2004, σελ. 3  
Βλ. επίσης: **Schaefer Christina, Warm Stephanie**, University of the Federal Armed Forces Hamburg, "Privatization in the German water sector. A theory driven analysis of patterns and impacts", Panel: The New Policies of Privatization, panel 39

<sup>(70)</sup> **Werle Hermann**, Political Scientist and Author, "Between Public Well-being and Profit Interests. Experiences of the partial privatization of water supply in Berlin", Background Materials, Stuttgart, Germany, 2004, σελ. 6

Η επιστροφή "R" υπολογιζόταν με βάση τα μέσα έσοδα των δεκαετών γερμανικών ομολόγων κάθε φορά με αναφορά στα τελευταία είκοσι χρόνια. Το 2004 το ποσοστό αυτό αντιστοιχούσε σε 6%. Σύμφωνα με τη TPtG ποσοστό έως και 2% μπορεί να προστεθεί στο προηγούμενο ποσοστό, φτάνοντας έτσι στο 8%.

Παρά το γεγονός ότι το συνταγματικό δικαστήριο του Βερολίνου κήρυξε την επιπλέον επιβάρυνση του 2% ως άκυρη, η Land Berlin ήταν υποχρεωμένη να αντισταθμίζει τα μειονεκτήματα από αυτήν την απόφαση. Επιπλέον, τα έσοδα των ιδιωτών επενδυτών δεν αναφέρονταν στην τιμή αγοράς των 1.687 δισεκατομμυρίων ευρώ, αλλά στο λειτουργικό κεφάλαιο, το οποίο, το 2003 ανερχόταν στα 3,3 δισεκατομμύρια ευρώ. «Και πάλι, αυτό δεν αποτελεί σταθερή αξία. Αυξάνεται σε σχέση με την επανεκτίμηση των ακινήτων και των περιουσιακών στοιχείων», δήλωσε ο Βουλευτής Gerlinde Schermer.

Παρόλα αυτά, η Βουλή των Αντιπροσώπων του Βερολίνου ενέκρινε την Πράξη Μερικής Ιδιωτικοποίησης – μαζί με τις ρήτρες αυτές – τον Δεκέμβριο του 2003. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα μεγάλες αυξήσεις στα τιμολόγια. Η αύξηση του 15% από τον Ιανουάριο του 2004, δηλαδή επιπλέον επιβάρυνση 100 ευρώ ετησίως για το μεσαίο νοικοκυριό, θα διπλασιαζόταν.

Αρνητικά ήταν και τα αποτελέσματα όσον αφορά τις θέσεις εργασίας. Από 7.000 δέκα χρόνια πριν, έφτασαν τις 5.000 το 2004, με προβλέψεις να μένουν μόνον 3.500 μέχρι το 2007. Άλλες 8.000 θέσεις εργασίας χάθηκαν στις τοπικές και περιφερειακές εταιρείες παράδοσης εξαιτίας της περικοπής των εξόδων για τη συντήρηση του δικτύου των αγωγών.

### ΠΙΝΑΚΑΣ III

#### ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΗΝ BERLINER WASSERBETRIEBE

ΕΤΟΣ	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ (σε εκατομμύρια ευρώ)		ΕΤΟΣ	ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ
1995	642		1994	7.145
1996	529		1995	7.014
1997	393		1996	6.737
1998	416		1997	6.583
1999	367		1998	6.413
2000	288		1999	6.262
2001	320		2000	6.116
2002	362		2001	5.550
2003	275		2002	5.391
2004	220		2003	5.283

**Πηγή:** Δελτία Τύπου της Berliner Wasserbetriebe<sup>(71)</sup>

<sup>(71)</sup> **Werle Hermann**, Political Scientist and Author, "Between Public Well-being and Profit Interests. Experiences of the partial privatization of water supply in Berlin", Background Materials, Stuttgart, Germany, 2004, σελ. 22

**ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΕΡΓΑ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΣΤΟ ΒΕΡΟΛΙΝΟ**

**ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΚΕΡΔΟΥΣ – ΑΠΩΛΕΙΑΣ**

		<b>2003</b>	<b>2002</b>	<b>2001</b>	<b>2000</b>	<b>1999</b>
<b>ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ</b>						
ΠΩΛΗΣΗ ΝΕΡΟΥ	εκατ. €	374	363	373	381	378
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗΣ	εκατ. €	581	587	588	583	607
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ	εκατ. €	1.202	1.114	1.155	1.132	1.169
ΚΟΣΤΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ	εκατ. €	274	270	272	286	290
ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ	εκατ. €	221	212	213	213	215
ΕΤΗΣΙΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ	εκατ. €	116	34	-81	126	-47

**ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗΣ**

		<b>2003</b>	<b>2002</b>	<b>2001</b>	<b>2000</b>	<b>1999</b>
Συνδέσεις ιδιοκτησίας	1000 κομμάτια	226	223	219	203	204
Εγκαταστάσεις επεξεργασίας νερού		4/6	5/7	5/7	5/7	5/7
Επεξεργασία λυμάτων (wastewater)	εκατ. μ <sup>3</sup>	230	248	238	242	231
Υπηρεσίες αποχέτευσης (sewerage)	εκατ. μ <sup>3</sup>	215	217	220	217	219
Αγωγοί (Sewers)						
Αγωγοί αποχέτευσης (Sanitary Sewers)	χλμ.	4.100	4.026	4.011	3.963	3.883
Συνδυαζόμενοι αγωγοί (Combined sewers)	χλμ.	1.894	1.930	1.887	1.886	1.887
Αγωγοί για τα βρόχινα ύδατα (Stormwater sewers)	χλμ.	3.166	3.161	3.133	3.107	3.094
Ειδικοί αγωγοί	χλμ.	68	68	68	68	68
Σύνολο	χλμ.	9.228	9.185	9.099	9.024	8.932

Σταθμοί αποχέτευσης Sewage stations	αντλιών pump	ποσότητα	146	146	146	145	142
Force networks Δίκτυα πίεσης	mains αγωγών	χλμ.	1.092	1.044	1.044	1.035	1.011

### ΠΑΡΟΧΗ ΥΔΑΤΟΣ

		2003	2002	2001	2000	1999
Έργα ύδρευσης		9	9	9	11	11
Απόδοση έργου	1.000 m <sup>3</sup> /d	1.140	1.140	1.140	1.140	1.140
Παράδοση νερού	εκατ.μ <sup>3</sup> /έτος	222	215	217	222	224
Πωλήσεις νερού	εκατ.μ <sup>3</sup> /έτος	214	208	213	217	218
Δίκτυο αγωγών	χλμ.	7.827	7.816	7.802	7.787	7.759
Συνδέσεις νοικοκυριών	1000 μονάδες	257	256	254	250	250
Συνδέσεις νοικοκυριών ανά χλμ. αγωγού		33	31	31	32	32

Πηγή: <http://www.bwb.de/unternehmen/statistik.html>

Για μεγάλο χρονικό διάστημα, η κυβέρνηση του Βερολίνου αναζητούσε έναν τρόπο να αλλάξει τους όρους της σύμβασης για το νερό που έχει συνάψει με τη γαλλική εταιρεία Νέολια και η οποία λήγει το 2028. Φυσικά, η κυβέρνηση της πόλης δεν μπορεί να αναπροσαρμόσει τη σύμβαση μονομερώς, θα επιθυμούσε όμως «να αναπροσαρμόσει την κατανομή των κερδών», δήλωσε στο IPS ο Ulrich Nussbaum, Επίτροπος της πόλης του Βερολίνου, υπεύθυνος για τα οικονομικά<sup>(72)</sup>.

Τελικά, σήμερα, φαίνεται ότι η συμφωνία μεταξύ της κυβέρνησης του Βερολίνου και της γαλλικής πολυεθνικής βρίσκεται επιτέλους σε διαδικασία διαπραγμάτευσης: Για 590 εκατομμύρια ευρώ (+54 εκατομμύρια ευρώ extras) το Βερολίνο θα αγοράσει πίσω τα 24,9% των μετοχών της Εταιρείας Ύδρευσης του Βερολίνου (BWB), τα οποία έχει στα χέρια της η Νέολια από το 1999.

<sup>(72)</sup> **Godoy Julio**, "EUROPE: Privatised Services Back in Public Hands", Berlin, 27 Ιανουαρίου 2010  
<http://www.ipsnews.net/2010/01/europe-privatised-services-back-in-public-hands/>

Αυτό συμβαίνει αφότου η RWE είχε πωλήσει τις μετοχές της (24,9%) για 658 εκατομμύρια ευρώ το 2012. Έτσι, ύστερα από τον μακροχρόνιο αγώνα των Βερολινέζων, η μεγαλύτερη Σύμπραξη Δημοσίου Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ) σε δημοτικό επίπεδο, φτάνει στο τέλος της. Αυτό είναι μια μεγάλη επιτυχία για τους 666.000 πολίτες του Βερολίνου που άνοιξαν τον δρόμο για την επαναδημοτικοποίηση, με δημοψήφισμα το 2011, το πρώτο που κερδήθηκε ποτέ στο Βερολίνο. «Είμαστε χαρούμενοι και υπερήφανοι που καταφέραμε να επιστρέψει το νερό του Βερολίνου σε δημόσια χέρια, αλλά ακόμα η τιμή του είναι υπερβολικά υψηλή», λέει ο Gerlinde Schermer. «Γνωρίζουμε ότι όλο αυτό που έγινε κάνει πολύ δύσκολο το να μειωθεί η υψηλή τιμή του νερού για τα επόμενα 30 χρόνια».

Η οργάνωση Berliner Wassertisch, που αγωνίζεται για μια δημοκρατική και συμμετοχική διαχείριση των υδάτων από το 2006, γνωρίζει πολύ καλά, ότι παρά την επιτυχία, έχουν πολλή δουλειά μπροστά τους: «Τώρα θα πρέπει να ελέγχουμε τους πολιτικούς μας», λέει η Dorothea Haerlin, ιδρυτικό μέλος της οργάνωσης. «Πρέπει να τους εμποδίσουμε να συνεχίσουν την ίδια πολιτική που είχε ως γνώμονα τα κέρδη από τη διαχείριση του νερού.» Γι' αυτό η οργάνωση έχει ήδη δημοσιεύσει ένα σχέδιο που ονομάζεται «Χάρτα του Νερού του Βερολίνου» και ξεκινούν μια μεγάλη δημόσια διαβούλευση στην πόλη, σχετικά με το πώς να ιδρυθεί ένα «Συμβούλιο Υδάτων Βερολίνου» ως συμμετοχικό εργαλείο άμεσης δημοκρατίας, στο δρόμο για μια δημοκρατική, διαφανή, οικολογική και κοινωνική διαχείριση του νερού στο Βερολίνο.

Το πρώτο σχόλιο της Laura Valentukeviciute από το GiB («Τα κοινά στα χέρια του πολίτη») είναι: «Αυτό μπορεί να αποτελέσει ένα μεγάλο βήμα προς τα εμπρός, προς μια άλλη διαχείριση των κοινών μας, που δεν θα βασίζεται πλέον στη λογική του κέρδους, αλλά στα πραγματικά κόστη και με στόχο την ευημερία των πολιτών». Η τελική απόφαση αυτής της συμφωνίας δεν έχει ακόμη περάσει από τη Βουλή του Βερολίνου, αλλά κανείς δεν αμφιβάλλει ότι ο συνασπισμός του SPD και το CDU θα συμφωνήσουν.



Να αναφέρουμε επίσης, ότι το 2010, στις 8 Μαρτίου, με αφορμή την Ημέρα της Γυναίκας, υποβλήθηκε στα Ηνωμένα Έθνη, στο γραφείο του Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, μια μελέτη που προβάλλει τον αντίκτυπο της ιδιωτικοποίησης του νερού ειδικά στις γυναίκες: “Women and Water in Canada: The Significance of Privatization and Commercialization Trends for Women’s Health”<sup>(73)</sup> η οποία συνδέει τα ανθρώπινα δικαιώματα με την πρόσβαση σε ασφαλές πόσιμο νερό και αποχέτευση (“Submission to the Office of the High Commissioner for Human Rights for the Independent Expert on the issue of human rights obligations related to access to safe drinking water and sanitation”). Η μελέτη επικεντρώνεται στις γυναίκες λόγω της ιδιαίτερης σχέσης τους με το νερό και τις επιπτώσεις που αυτό έχει στη δική τους υγεία, αλλά και λόγω του ρόλου των γυναικών στο πλαίσιο της οικογένειας (Kattau, 2006). Αφενός οι γυναίκες – κυρίως – είναι υπεύθυνες για την υγεία της οικογένειάς τους και αφετέρου αυτές που υπο-εκπροσωπούνται στα κέντρα και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Σύμφωνα με τη μελέτη, οι γυναίκες πραγματοποιούν το 80% (σε αναλογία με τον συνολικό πληθυσμό) από τις εργασίες που έχουν σχέση με το νερό. Οι δε γυναίκες των Αβοριγίνων θεωρούνται «φύλακες του νερού» (“keepers of water”, Blackstock 2001, McGregor 2008)) Η μελέτη τονίζει ότι οι γυναίκες ειδικά διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο από την ιδιωτικοποίηση του νερού και παραθέτει μια σειρά από αρνητικές επιπτώσεις της ιδιωτικοποίησης του νερού στις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των αυξήσεων στις τιμές, τα υψηλότερα ποσοστά διακοπής συνδέσεων, τη χαμηλότερη ποιότητα του νερού και την έλλειψη ελέγχου.

-----  
<sup>(73)</sup> The full Women & Water in Canada report is available online at: [www.canadians.org](http://www.canadians.org) and [www.womenandwater.ca](http://www.womenandwater.ca)., <http://www.commondreams.org/newswire/2010/03/08-6>

## II) Ενίσχυση των συμμαχιών και των συνεργασιών ανάμεσα στους δημόσιους φορείς

Τόσο στην περίπτωση της επαναδημοτικοποίησης του νερού στο Παρίσι, όσο και στις περιπτώσεις των άλλων ευρωπαϊκών πόλεων – αλλά και στις περιπτώσεις των πόλεων που θα δούμε στη συνέχεια - μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι όλη αυτή η διεργασία είχε σαν αποτέλεσμα την ανάδειξη του ρόλου της κοινωνίας των πολιτών. Σε όλες τις περιπτώσεις είναι σημαντική η αντίδραση – αν όχι αντίσταση – των πολιτών και σημαντικός ο τρόπος με τον οποίον οργανώνονται και συνεργάζονται μεταξύ τους. Ένα από τις πιο αξιοσημείωτα αποτελέσματα που μπορούμε να διαπιστώσουμε σε όλες τις περιπτώσεις είναι η ενίσχυση των συμμαχιών και των συνεργασιών ανάμεσα στους δημόσιους φορείς και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, η δυναμική υπεράσπιση των δικαιωμάτων τους και τελικά η ενεργή συμμετοχή των πολιτών στη διαχείριση των υποθέσεων που τους αφορούν. Σημαντική είναι επίσης η σύσταση δικτύων σε διεθνές επίπεδο και η προβολή των αιτημάτων τους σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Στο Παρίσι, άλλη μια θετική εξέλιξη της επαναδημοτικοποίησης ήταν η σύσταση του δικτύου **Aqua Publica Europa**. Πρόκειται για ένα ευρωπαϊκό δίκτυο δημόσιων φορέων διαχείρισης του νερού, το οποίο συστάθηκε το 2009 στο Παρίσι, με την Eau de Paris να είναι ένα εκ των ιδρυτικών μελών. Ο στόχος αυτού του δικτύου είναι πολύ απλός. Οι δημόσιοι φορείς στην Ευρώπη διαπίστωναν ότι δεν εισακούγονταν ή ότι εισακούγονταν λίγο, ενώ ο ιδιωτικός τομέας ήξερε πώς να εισακουσθούν τα αιτήματά του, να δημιουργήσει συνεργασίες, να οργανώσει αποτελεσματικές δράσεις lobbying (πίεσης). Επιθυμία των εμπνευστών του δικτύου ήταν η δημόσια διαχείριση του νερού, βασισμένη στις αρχές της παροχής δημόσιας υπηρεσίας, να προστατεύεται σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στο δίκτυο συμμετέχουν μέχρι τώρα φορείς της Ιταλίας, του Βελγίου, της Γαλλίας και της Ελβετίας, ενώ φορείς της Ισπανίας και της Γερμανίας βρίσκονται σε φάση ένταξης. Πρόκειται για μια προσπάθεια προβολής της φωνής των δημόσιων φορέων στην Ευρώπη, αλλά και ανταλλαγής μεταξύ τους εμπειριών και κοινής ανάληψης δράσεων. Το Aqua Publica Europa είναι ένας πραγματικός τόπος συλλογικής επεξεργασίας στοιχείων, ανταλλαγής τεχνογνωσίας και συνεργασίας μεταξύ δημόσιων φορέων.

Τον Ιούλιο του 2012 η Aqua Publica Europa δημοσίευσε έναν λεπτομερή οδηγό για την επαναδημοτικοποίηση, ο οποίος περιλαμβάνει όλες τις νομικές και διοικητικές διαδικασίες, τα πλεονεκτήματα, ορισμένες περιπτώσεις μελέτης και άλλες πληροφορίες ([http://www.fnccr.asso.fr/documents/APE-GestionPubliqueDeLEau\\_2pdf](http://www.fnccr.asso.fr/documents/APE-GestionPubliqueDeLEau_2pdf)).

Οι ευρωπαϊκοί θεσμοί έχουν πλέον κατανοήσει ότι δεν είναι μόνον οι ιδιωτικές εταιρείες υπολογίσιμες στον τομέα του νερού. Το Aqua Publica Europa το συμβουλεύεται και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο του τομέα της που ασχολείται με το Νερό. Πρόκειται για μια εξέλιξη πολύ θετική, διότι μέχρι πρόσφατα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προωθούσε τον ιδιωτικό τομέα. Είναι δυνατόν σήμερα να δημιουργούνται συνεταιρισμοί δημόσιου-δημόσιου με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση. Το βάρος του ιδιωτικού τομέα είναι ακόμα μεγάλο, αλλά έχει ήδη αρχίσει να διαγράφεται η προοπτική δημιουργίας νέων ισορροπιών.

Το Παρίσι συμμετέχει σε διάφορα προγράμματα (projects) διεθνούς συνεργασίας με αντικείμενο το νερό. Σε ορισμένες περιπτώσεις, το Παρίσι διαθέτει το προσωπικό του, τις ικανότητες και την τεχνογνωσία προς όφελος των δημοτικών αρχών και συνεταιρισμών. Σε άλλες περιπτώσεις, η Πόλη του Παρισιού χρηματοδοτεί διάφορα προγράμματα, όπως λ.χ. παριζάνικους συνεταιρισμούς αφρικανών μεταναστών προκειμένου να εγκαταστήσουν δίκτυα ύδρευσης στις χώρες καταγωγής τους.

Το Παρίσι υποστηρίζει οικονομικά τη διαχείριση ύδατος στην Phnom Penh στην Καμπότζη (έναν φορέα δημόσιας διαχείρισης πολύ αποτελεσματικό) για τη μετάδοση εκεί του δικού της συστήματος τιμολόγησης. Ένας συνεταιρισμός δημόσιου-δημόσιου ανάμεσα στην εταιρεία Eau de Paris και την ONEP, φορέα ύδρευσης στο Μαρόκο, βρίσκεται σε φάση μελέτης για την πραγματοποίηση ενός δικτύου ύδρευσης στη Μαυριτανία. Η Eau de Paris επιθυμεί να πολλαπλασιάσει τις συνεργασίες της πολύ περισσότερο τώρα που είναι διαθέσιμα ευρωπαϊκά κεφάλαια.

Επίσης, από την εμπειρία αυτή γεννήθηκε το δίκτυο **"Reclaiming Public Water"** ("Récupérer l' Eau Publique")<sup>(74)</sup>. Το δίκτυο αυτό υποστηρίζει την αντίσταση προς την ιδιωτικοποίηση του νερού και την υποστήριξη προς τη διαχείριση της ύδρευσης και αποχέτευσης από δημόσιους φορείς και προτείνει εναλλακτικές προς την ιδιωτικοποίηση λύσεις και μεταρρυθμίσεις για τη βελτίωση της δημόσιας διαχείρισης. Τον Φεβρουάριο του 2010, πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες μια παγκόσμια διάσκεψη, στην οποία συμμετείχαν περίπου 80 υπεύθυνοι δημοσίων επιχειρήσεων ύδρευσης, συνδικαλιστές, ακτιβιστές και ερευνητές από όλον τον κόσμο, με στόχο να μοιραστούν τον προβληματισμό τους για το μέλλον. Η ποικιλότητα, βασικό χαρακτηριστικό του δικτύου, συμβάλλει στην ανταλλαγή εμπειριών και απόψεων για τον εκδημοκρατισμό της διαχείρισης του νερού στις πόλεις και τα χωριά όλου του κόσμου.

Στην Ελλάδα έχει δημιουργηθεί η Κίνηση Πολιτών K136, η «Ένωση Πολιτών για το Νερό» και το κίνημα SAVE GREEK WATER.

---

<sup>(74)</sup> <http://www.partagedeseaux.info/article477.html>

### **Γ.1.6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ**

Η αποτυχία των ιδιωτικοποιήσεων των συστημάτων ύδρευσης στις αναπτυσσόμενες χώρες, (όπως στις περιπτώσεις των πόλεων Μανίλα, Κοχαμπάμπα και Μπουένος Άιρες που θα εξετάσουμε αναλυτικά στη συνέχεια), αποδίδεται συνήθως στην ανικανότητα των κυβερνήσεων τους να διαπραγματευθούν σωστά, στις ανεπαρκείς νομικές παραμέτρους και στο ελλιπές ρυθμιστικό πλαίσιο. Υποτίθεται ότι τα προβλήματα αυτά δεν υπάρχουν στις ανεπτυγμένες χώρες. Ωστόσο, οι εμπειρίες μεγάλων ευρωπαϊκών πρωτευουσών, όπως το Παρίσι και το Βερολίνο, δείχνουν ακριβώς το αντίθετο, ότι δηλαδή πολλά από τα προβλήματα είναι ακριβώς τα ίδια, όπως λ.χ. η έλλειψη διαφάνειας, ο αποκλεισμός της κοινωνίας των πολιτών από τη συμμετοχή στη διαδικασία των διαπραγματεύσεων, η χειριστική αντιμετώπιση των τιμολογίων από τις εταιρείες, καθώς και η μονομερής εξασφάλιση των συμφερόντων τους εκ μέρους των πολυεθνικών εταιρειών, σε βάρος του δημοσίου συμφέροντος.

Ο αγώνας για τη δημόσια διαχείριση του νερού είναι ένας αγώνας που μπορεί να κερδηθεί, είτε πρόκειται για την Cochabamba είτε για το Παρίσι είτε για τη Τζακάρτα είτε για άλλες πόλεις του κόσμου, εάν συνδεθούν σε αυτόν οι καταναλωτές και οι πολίτες. Η Anne Le Strat τονίζει ότι οι δημοτικές αρχές και γενικά οι φορείς δημόσιας εξουσίας, πρέπει να λειτουργούν παραδειγματικά και να διαχειρίζονται με αποτελεσματικό τρόπο αυτόν τον φυσικό πόρο που είναι τόσο ευάλωτος και τόσο απαραίτητος για τη ζωή. Υπό αυτές τις συνθήκες, σε μερικά χρόνια, μπορεί να μην υφίσταται καν πλέον δημόσια συζήτηση σχετικά με τη σύγκριση ανάμεσα στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, διότι τα πλεονεκτήματα από τη δημόσια διαχείριση θα έχουν καταστεί τόσο εμφανή ώστε να μην τίθεται καν πλέον θέμα. Θα μπορούν τότε να ασχοληθούν με άλλους αγώνες και να υπερασπισθούν άλλα αγαθά, εξίσου σημαντικά όσο το νερό.

Η επαναδημοτικοποίηση του νερού στο Παρίσι αποτελεί απόδειξη ενός σημαντικού ρήγματος στην εμπορική βιτρίνα των πολυεθνικών που ασχολούνται με το νερό στη Γαλλία. Οι εκπρόσωποι των εταιρειών Suez και Véolia το παραδέχτηκαν ευθαρσώς: το γεγονός ότι έχασαν την αγορά του Παρισιού τους έβλαψε σίγουρα από οικονομική άποψη, αλλά πιο σημαντικό είναι το ότι έθιξε τη δημόσια εικόνα τους. Και αυτό είναι λογικό από τη στιγμή που φτάσαμε στο σημείο να μιλάμε για τη «Γαλλική Σχολή Νερού» ("l'École Française de l'eau")<sup>(75)</sup> που σταδιακά εγκαθίδρυσε την αδιαμφισβήτητη κυριαρχία της σε έναν τομέα και μια αγορά των οποίων οι προοπτικές ανάπτυξης εξελίχθηκαν σε κολοσσιαίες. Δύο γαλλικές εταιρείες, η Vivendi και η Suez, οι γαλλικές Microsoft μπλε-άσπρο-κόκκινο, είναι ήδη παρούσες σε περισσότερες από 100 χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο. Τη στιγμή της παγκοσμιοποίησης, της νέας διακυβέρνησης με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη, οι εθνικοί πρωταθλητές της Γαλλίας φαίνεται να έχουν μπροστά τους ένα λαμπρό μέλλον. Μόνον που..... μία από τις πρακτικές που εισήγαγαν οι ίδιες εδώ και δεκαετίες,

-----  
<sup>(75)</sup> **Laimé Marc**, "Le Dossier de l'eau. Pénurie, pollution, corruption", éditions du Seuil, mars 2003  
<http://www.globenet.org/aitec/chantiers/sp/eau/4pageseau.doc>

πρώτα στη Γαλλία και στη συνέχεια σε ολόκληρο τον κόσμο, η «μάχη του νερού για όλους» - made-in-France, έχει αρχίσει να προκαλεί πλέον σοβαρά ερωτήματα. Σε ολόκληρο τον κόσμο, η διαχείριση του νερού στο Παρίσι από τις εταιρείες αυτές λειτουργούσε πάντοτε ως πρότυπο, ως παράδειγμα. Αυτό δεν είναι πια δυνατόν. Ισχυρίζονται ότι η απόφαση αυτή μείωσε τα μερίδιά τους στην αγορά διεθνώς. Η Anne Le Strat υποστηρίζει ότι καθήκον των αιρετών εκπροσώπων των πολιτών είναι πάνω απ' όλα η προάσπιση της σωστής διαχείρισης του νερού προς όφελος των κατοίκων του Παρισιού, και όχι να βοηθούν τις μεγάλες εταιρείες να κερδίζουν αγορές σε ολόκληρο τον κόσμο.

Η εμπειρία της πόλης του Παρισιού μπορεί να παρασύρει κι άλλες δημοτικές αρχές προς την ίδια κατεύθυνση?

Η Γαλλία είναι ιστορικά η χώρα ανάθεσης της διαχείρισης του νερού στον ιδιωτικό τομέα, αυτό εξάλλου επέτρεψε σε εταιρείες όπως η Suez και η Véolia να αποκτήσουν το κύρος που διαθέτουν σήμερα. Οι υποστηρικτές της δημόσιας διαχείρισης ήταν πάντα μειοψηφία, αλλά το γεγονός ότι η πρωτεύουσα επέστρεψε στη δημόσια διαχείριση ενίσχυσε τα επιχειρήματά τους. Πολλές συμβάσεις ανάθεσης δημόσιας υπηρεσίας πρέπει να ανανεωθούν και γίνουν αντικείμενο επαναδιαπραγμάτευσης στο επόμενο διάστημα. Όλο και περισσότερες δημοτικές αρχές εκδηλώνουν ενδιαφέρον για επιστροφή στη δημόσια διαχείριση, αλλά δεν τολμούν ακόμα να κάνουν το μεγάλο βήμα. Προς το παρόν, στις περισσότερες περιπτώσεις, χρησιμοποιούν ως απειλή την πιθανότητα επαναδημοτικοποίησης του νερού, προκειμένου να επαναδιαπραγματευθούν τις ήδη υπάρχουσες συμβάσεις και συγκεκριμένα τη μείωση των τιμών. Ορισμένες δημοτικές αρχές όπως το δημοτικό διαμέρισμα της Rouen και του Montbeliard επαναδημοτικοποίησαν την ύδρευσή τους, ενώ άλλα ετοιμάζονται να το κάνουν.

Σε διεθνές επίπεδο, η εμπειρία της πόλης του Παρισιού προκαλεί το ενδιαφέρον σε πόλεις από τη Λατινική Αμερική μέχρι τη Νοτιοανατολική Ασία, που επιθυμούν να μάθουν περισσότερα γύρω από τα κίνητρα και τους λόγους της επαναδημοτικοποίησης. Πολλές πόλεις, ακόμα και κράτη, δείχνουν όλο και μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την επιστροφή στη δημόσια διαχείριση ή ακόμα και για την ενίσχυση της ήδη υπάρχουσας δημόσιας διαχείρισης. Το παράδειγμα του Παρισιού δείχνει ότι είναι δυνατόν για μια δημοτική αρχή να ξαναπάρει στα χέρια της το νερό της. Αυτό που ήταν δυνατόν για την γαλλική πρωτεύουσα μπορεί να ισχύσει και για άλλες πόλεις σε άλλα κράτη, ακόμα κι αν οι συνθήκες επιτυχίας διαφέρουν ανάλογα με το πλαίσιο σε κάθε περίπτωση. Η Cochabamba δεν είναι Παρίσι, αλλά τα κίνητρα είναι ίδια: η πολιτική βούληση και η βούληση των πολιτών να υπάρχει δημόσια και δημοτική διαχείριση του νερού.

Στην ερώτηση τι σχόλιο έχει να κάνει για την Ελλάδα και τις ιδιωτικοποιήσεις των ΕΥΑΘ και ΕΥΔΑΠ, η Anne Le Strat απάντησε: «Με δεδομένη τη δέσμευσή μου στη δημόσια διαχείριση του νερού, θα έλεγα απλά ότι η πρωτεύουσα της χώρας που ιστορικά είχε περισσότερο απ' όλους παραχωρήσει τη διαχείριση του νερού σε ιδιώτες, απέδειξε ότι είναι δυνατό να την επαναδημοτικοποιήσει, και κατόπιν, αποδείξαμε ότι η δημόσια διαχείριση λειτουργεί! Άρα, γιατί να αφήσουμε τους ιδιώτες να κερδίσουν; Προτρέπω τους Έλληνες να υποστηρίξουν την Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών «Η ύδρευση και η αποχέτευση είναι ανθρώπινο δικαίωμα!».

### Γ.1.7. Λίγα στοιχεία για τις ιδιωτικές γαλλικές εταιρείες ύδρευσης



Véolia Environnement S.A.	
	
<b>Type</b>	Société Anonyme
<b>Traded as</b>	Euronext: <u>VIE</u> , NYSE: <u>VE</u>
<b>Industry</b>	<u>Environmental services</u>
<b>Founded</b>	1853
<b>Headquarters</b>	Paris, France
<b>Key people</b>	<u>Antoine Frérot</u> (Chairman and CEO)
<b>Services</b>	<u>Water treatment, waste management, HVAC, street lighting, facility management services, outsourced public transportation services</u>
<b>Revenue</b>	€29.439 billion (2012) <sup>[1]</sup>
<b>Operating income</b>	€1.095 billion (2012)
<b>Profit</b>	€394 million (2012)
<b>Total assets</b>	€50.405 billion (end 2011)
<b>Total equity</b>	€9.125 billion (end 2012)
<b>Employees</b>	318,376 (FTE, end 2012)
<b>Website</b>	<u>veolia.com</u>

Η **Véolia Environnement S.A.**<sup>(76)</sup> είναι μια Γαλλική πολυεθνική εταιρεία (Transnational Company, TNC) η οποία δραστηριοποιείται σε τέσσερις βασικούς τομείς παροχής υπηρεσιών οι οποίοι παραδοσιακά ανήκαν στην αρμοδιότητα του κράτους: την παροχή και διαχείριση της ύδρευσης, την αποχέτευση, την ενέργεια και τις μεταφορές. Το 2012 η Veolia προσέλαβε 318,376 υπαλλήλους σε 48 χώρες. Τα εισοδήματά της κατά το έτος αυτό ανήλθαν σε 29,4 δισεκατομμύρια ευρώ, όπως καταγράφηκε στο Euronext Paris και στο Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης. Τα κεντρικά της γραφεία βρίσκονται στο 16<sup>ο</sup> Διαμέρισμα στο Παρίσι. Σύμφωνα με την έκδοση του EPSU (European Federation of Public Service Unions, Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Συνδικάτων Δημοσίων Υπηρεσιών), "Water Companies and Trends in Europe 2012"<sup>(77)</sup>, η εταιρεία Véolia το 2011 προέβη σε απόσβεση 818 εκατομμυρίων ευρώ, αλλά εξακολουθεί να έχει μεγάλος χρέος το οποίο προσπαθεί να μειώσει μέσω περικοπών στο κόστος λειτουργίας της και μέσω της αναδόμησης της εταιρείας. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν:

- πώληση θυγατρικών εταιρειών αξίας 5 δισεκατομμυρίων ευρώ
- απόσυρση από τον τομέα των μεταφορών, ώστε οι δραστηριότητές της να περιοριστούν στους τρεις βασικούς τομείς
- περιστολή των διεθνών δραστηριοτήτων της μειώνοντας τον αριθμό των χωρών στις οποίες δραστηριοποιείται από 77 σε 40
- περιορισμό της παρουσίας της στη Ν. Ευρώπη (ειδικά στην Ιταλία) και στη Ν. Αφρική.

<sup>(76)</sup> <http://www.veolia.com/fr/> <http://www.veoliawater.com/>  
[http://en.wikipedia.org/wiki/Veolia\\_Environnement](http://en.wikipedia.org/wiki/Veolia_Environnement)

<sup>(77)</sup> **Hall David** and **Lobina Emanuele**, "Water Companies and Trends in Europe 2012", August 2012, EPSU, p.5

 <b>Suez Environnement</b>	
<b>Création</b>	Mardi 22 juillet 2008 (Naissance de <u>Lyonnaise des Eaux</u> : 1880)
<b>Dates clés</b>	2008, introduction en bourse dans le cadre de la fusion de Suez et Gaz de France
<b>Personnages clés</b>	<u>Gérard Mestrallet</u> (Président du conseil d'administration; PDG de <u>GDF Suez</u> ); <u>Jean-Louis Chaussade</u> (Directeur Général Suez Environnement)
<b>Forme juridique</b>	Société anonyme
<b>Action</b>	Euronext : <b>SEV</b>
<b>Slogan</b>	"S'engager pour la planète est une belle entreprise"
<b>Siège social</b>	 Paris <sup>1</sup> (France)
<b>Actionnaires</b>	Public et salarié : 51,4 % <u>GDF Suez</u> : 35,7 Groupe Bruxelles Lambert : 7,2 % CDC (Caisse des dépôts et Consignations) : 2 % Areva : 1,4 % CNP Assurances : 1,3 % Sofina : 0,8 % Auto-contrôle : 0,2 %
<b>Activité</b>	Eau et Déchets
<b>Société mère</b>	<u>GDF Suez</u>
<b>Filiales</b>	<u>Lyonnaise des Eaux</u> , <u>Sita</u> , <u>Fairtec</u> , <u>Degrémont</u> , <u>SAFEGE</u> , <u>ONDEO IS</u> (Industrial Solutions), <u>Terralys</u> , <u>Grupo Agbar</u> , <u>United Water</u> , <u>Lydec</u> , <u>SITA UK</u> , <u>SITA Sweden</u> , etc.
<b>Effectif</b>	▼ 79 550 (31 décembre 2012)
<b>Site web</b>	<a href="http://www.suez-environnement.fr/">http://www.suez-environnement.fr/</a>
<b>Capitalisation</b>	4,6 Md € (31 décembre 2012)
<b>Fonds propres</b>	6 859 M € (2012)
<b>Dette</b>	7 436 M € (2012)
<b>Chiffre d'affaires</b>	▲ 15,1 Md € (2012)
<b>Résultat net</b>	251 M € (2012)

H **Suez Environnement** (πρώην **Lyonnaise des Eaux**)<sup>(78)</sup> είναι ο δεύτερος όμιλος παγκοσμίως στη διαχείριση της ύδρευσης και της αποχέτευσης μετά τη Veolia Environnement. Στις 31 Δεκεμβρίου 2012, η εταιρεία δημοσίευσε για τον όγκο συναλλαγών της το ποσό των 15.102 εκατομμυρίων ευρώ και αριθμούσε 79.550 εργαζόμενους.

<sup>(78)</sup> [http://en.wikipedia.org/wiki/Suez\\_Environnement//](http://en.wikipedia.org/wiki/Suez_Environnement//)  
<http://www.suez-environnement.fr/>

Οι πιο σημαντικές θυγατρικές της είναι οι: SITA για την αποχέτευση, Degremont (σχεδιασμός, κατασκευή και εκμετάλλευση των εργοστασίων επεξεργασίας του νερού), το γραφείο μελετών SAFEGE, Η Ondeo Industrial Solutions και τέλος, η Lyonnaise des Eaux για το νερό στη Γαλλία.

Οι Γαλλικές πολυεθνικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον τομέα του νερού ερευνώνται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για μονοπωλιακές πρακτικές (anti-competitive collusion) στον τομέα της ύδρευσης στη Γαλλία. Στην εταιρεία Suez έχει ήδη επιβληθεί πρόστιμο 8 εκατομμυρίων ευρώ, μετά από έλεγχο στα κεντρικά γραφεία της εταιρείας<sup>(79)</sup>. Η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε ότι στο πλαίσιο των επίσημων αντιμονοπωλιακών διαδικασιών, έχει αρχίσει να ερευνά εάν οι Γαλλικές εταιρείες SAUR, Suez Environnement/ Lyonnaise des Eaux Veolia, μαζί με τις θυγατρικές τους, έχουν προσαρμόσει τη συμπεριφορά τους στις γαλλικές αγορές ύδρευσης και αποχέτευσης με τους αντιμονοπωλιακούς κανόνες (anti-trust rules) της ΕΕ<sup>(80)</sup>. Αλλά και το Γαλλικό κράτος έχει επιβάλει πρόστιμα στις εταιρείες αυτές για αντι-ανταγωνιστικές πρακτικές σε αυτούς τους τομείς.

---

<sup>(79)</sup> Hall David and Lobina Emanuele, "Water Companies and Trends in Europe 2012", August 2012, EPSU, p.5

<sup>(80)</sup> IP/11/632 and MEMO/10/134



Vivendi S.A.	
	
<b>Type</b>	Société Anonyme
<b>Traded as</b>	Euronext: VIV
<b>Industry</b>	Mass media Telecommunication
<b>Founded</b>	December 14, 1853 (as <u>Compagnie générale des eaux</u> ) 1998 (as Vivendi)
<b>Headquarters</b>	Paris, France
<b>Area served</b>	Worldwide
<b>Key people</b>	Jean-François Dubos (CEO), Jean-René Fourtou (Chairman), Philippe Capron (CFO) <sup>[1]</sup>
<b>Products</b>	Music publishing, film production, publishing, pay television services, television broadcasting, telecommunication services
<b>Revenue</b>	€28.994 billion (2012) <sup>[2]</sup>
<b>Operating income</b>	€2.878 billion (2012) <sup>[2]</sup>
<b>Profit</b>	€949 million (2012) <sup>[2]</sup>
<b>Total assets</b>	€59.514 billion (2012) <sup>[2]</sup>
<b>Total equity</b>	€21.436 billion (2012) <sup>[2]</sup>
<b>Employees</b>	58,050 (2012) <sup>[2]</sup>
<b>Subsidiaries</b>	Universal Music Group Canal+ Group GVT (99.17%) Maroc Telecom (53%) SFR (100%)
<b>Website</b>	<a href="http://www.vivendi.com">www.vivendi.com</a>

Η **Vivendi Environnement** προήλθε από την εταιρεία Vivendi conglomerate, στο διάστημα 2000-2003. Πριν από το 1998 η Vivendi ήταν γνωστή ως Compagnie Générale des Eaux (Γενική Εταιρεία Υδάτων). Η **Vivendi SA** (πρώην **Vivendi Universal**)<sup>(81)</sup> είναι μια Γαλλική πολυεθνική εταιρεία που δραστηριοποιείται στα μέσα επικοινωνίες και τις τηλεπικοινωνίες και έχει την έδρα της στο Παρίσι. Δραστηριοποιείται επίσης στους τομείς της μουσικής, του κινηματογράφου, των εκδόσεων και του διαδικτύου.

---

<sup>(81)</sup> <http://en.wikipedia.org/wiki/Vivendi>

## **Γ.2. ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ**

### **ΓΚΡΕΝΟΜΠΛ**<sup>(82)</sup>

Η Γκρενόμπλ (Grenoble) είναι πρωτεύουσα του διαμερίσματος Ιζέρ στα νοτιοανατολικά της Γαλλίας, με 400.000 κατοίκους και συνολικά, περίπου 540.000 κατοίκους στην ευρύτερη περιοχή (2008).

Το 1989, η δημόσια διαχείριση του νερού στη Γαλλική πόλη Γκρενόμπλ, ανατίθεται στην ιδιωτική εταιρεία COGESE (θυγατρική της Lyonnaise des Eaux). Τον Ιούλιο του 1994, οι κάτοικοι της Γκρενόμπλ πληροφορούνταν από τον Τύπο υπό ποιες συνθήκες ιδιωτικοποιήθηκαν οι δημόσιες υπηρεσίες ύδρευσης και αποχέτευσης στην πόλη τους. Σοκαρισμένοι, πενήντα περίπου πολίτες αποφασίζουν να συστήσουν την ένωση "Eau Secours" θέτοντας ως στόχο την προάσπιση της ύδρευσης ως δημόσιας υπηρεσίας. Η πρωτοβουλία αυτή θέτει κατά παραδειγματικό τρόπο τα προβλήματα της δημοκρατίας και της αλληλεγγύης σε μια πόλη, εγείρει έναν αριθμό ερωτημάτων σχετικά με τη λήψη της απόφασης και του ελέγχου που μπορούν να ασκήσουν οι πολίτες στις δημόσιες υπηρεσίες.

*«Αποκαλύψτε, ανατρέψτε και καταγγείλετε τις κρυφές πρακτικές στη διαχείριση των δημόσιων υπηρεσιών του νερού και της αποχέτευσης στη Γκρενόμπλ».* Αυτή ήταν η αποστολή της Eau Secours και ξεκινά την επιχείρηση «τιμολόγιο νερού» (1997) για να καταγγείλει τη μέθοδο της αναδρομικής τιμολόγησης. Οι καταναλωτές /κάτοικοι της Γκρενόμπλ διαπιστώνουν πέρα από κάθε αμφιβολία τη στρατηγική που εφαρμόσθηκε από τις ιδιωτικές εταιρείες προκειμένου να ελέγξουν την αγορά του νερού στη Γκρενόμπλ:

- πληθωριστικές πιέσεις στην τιμή βάσης
- συμπληρωματικές αποδείξεις που παρέχονταν λόγω της σταδιακής αύξησης των τιμολογίων
- αναδρομική τιμολόγηση
- μεταφορά των προϊόντων εκμετάλλευσης, από το 1996, έναντι 45 εκατομμυρίων φράγκων ως αποζημίωση, στην εταιρεία Lyonnaise des Eaux
- επιβολή επιπλέον αυξήσεων προς εξισορρόπηση της μείωσης της κατανάλωσης.

Από τη μια πλευρά, τα μέλη της ένωσης έφεραν εις πέρας ένα σημαντικό έργο αποκρυπτογράφησης των τιμολογιακών πρακτικών της COGESSE, προκειμένου να καταγγείλουν τη μέθοδο τους και να προκαλέσουν δικαστικές παραπομπές. Έτσι το Tribunal de Grande Instance της Γκρενόμπλ καταδίκασε τη μέθοδο της αναδρομικής τιμολόγησης το 1999 και υποχρέωσε την COGESSE να αποζημιώσει τους καταναλωτές. Από την άλλη πλευρά, πίεσαν τους αιρετούς να αναλάβουν τις ευθύνες τους στο θέμα της διαχείρισης, αφού ο καθορισμός των τιμών όσον αφορά τις δημόσιες υπηρεσίες ανήκαν στο Δημοτικό Συμβούλιο και τον Δήμαρχο και όχι στην εταιρεία SEG (Société des Eaux de Grenoble).

-----  
<sup>(82)</sup> L' association Eau Secours! Etude de cas d'une association de defense de service public de l'eau a Grenoble, par AITEC, Association International de Techniciens, Experts et Chercheurs Petit Fanny, 2005  
<http://www.partagedeseaux.info/article121.html>

Το Συμβούλιο Επικρατείας ακύρωσε την απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου του 1989 αναγκάζοντας τις δημοτικές αρχές να ομαλοποιήσουν την κατάσταση. Έτσι, το 2000, αποφασίστηκε η επιστροφή στη δημόσια διαχείριση, σημειώνοντας τη νίκη της συλλογικότητας και των καταναλωτών.

Η «πρόκληση» στην περίπτωση αυτή – εκτός από την αντιμετώπιση της εκμετάλλευσης από την ιδιωτική εταιρεία - είναι η διατύπωση του δικαιώματος και η διεξαγωγή του αγώνα, η ανάπτυξη μιας σχέσης ισχύος ανάμεσα στα δύο που θα επιτρέψει την επίτευξη της αναγνώρισής τους και τη νομική τους κατοχύρωση, την εξισορρόπηση της σχέσης μεταξύ δημοτικών αρχών και καταναλωτών. Εξαρτάται από τους πολίτες το να ξαναπάρουν τον έλεγχο επάνω στις πολιτικές επιλογές που τους αφορούν. Η αξία της παρέμβασης της Eau Secours ήταν το ότι κατάφερε να αντιπαραθέσει την τιμή της παρεχομένης υπηρεσίας στην τιμή όπως θα έπρεπε να είναι σύμφωνα με την οικονομική λογική. Η νίκη αυτή δημιούργησε ρήγμα στη διαδικασία των ιδιωτικοποιήσεων των δημόσιων υπηρεσιών και αποτέλεσε παράδειγμα για τις κινητοποιήσεις που πραγματοποιήθηκαν στη Βολιβία, στο Κεμπέκ, στην Αργεντινή, και αλλού.

### Γ.3. ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

#### ΜΑΝΙΛΑ (ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣ)

Οι Φιλιππίνες είναι μια αναπτυσσόμενη χώρα με πληθυσμό 70 εκατομμυρίων σε μια γεωγραφική έκταση 300.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Το σύστημα ύδρευσης και αποχέτευσης στη Μανίλα ήταν από τα πιο παλιά σε όλη την Ασία. Το 1994, όταν άρχισε να καλλιεργείται η ιδέα της ιδιωτικοποίησης, το Μητροπολιτικό Σύστημα Ύδρευσης και Αποχέτευσης (Metropolitan Waterworks and Sewerage System, MWSS) παρείχε νερό μόνον στα δύο τρίτα του πληθυσμού που υποτίθεται ότι έπρεπε να καλύπτει (δηλ. τον πληθυσμό της πρωτεύουσας, Μανίλα, και 14 γειτονικές πόλεις και δήμους) και μόνον για 16 ώρες την ημέρα. Όσον αφορά την αποχέτευση, η MWSS κάλυπτε μόνον το 8% του πληθυσμού. Εκτός από την ελλειμματική απόδοσή της, η υπηρεσία είχε υπεράριθμο προσωπικό και δεν κατάφερε να αντιμετωπίσει τις μεγάλες απώλειες ύδατος<sup>(83)</sup> που οφείλονταν σε διαρροές και παράνομες συνδέσεις. Σύμφωνα με την Ασιατική Τράπεζα Ανάπτυξης (Asian Development Bank), το ποσοστό του μη τιμολογούμενου νερού (non-revenue water, NRW), δηλαδή νερό που η εταιρεία το παρείχε αλλά δεν μπορούσε να το τιμολογήσει, ξεπερνούσε το 60%<sup>(84)</sup>. Η τιμολόγηση ήταν χαμηλή και η Εταιρεία εξαρτιόταν από επιχορηγήσεις της κυβέρνησης για να επιβιώσει, κάτι που η κυβέρνηση από την πλευρά της ήθελε να σταματήσει. Επιπλέον, η Εταιρεία είχε ένα χρέος της τάξης των 800 εκατομμυρίων δολαρίων από την Ασιατική Τράπεζα Ανάπτυξης, την Παγκόσμια Τράπεζα και την Τράπεζα της Ιαπωνίας για τη Διεθνή Συνεργασία.

Παρά την κατάσταση αυτή, οι κάτοικοι της Μανίλα δεν έδειχναν ιδιαίτερη αγανάκτηση κυρίως εξαιτίας της χαμηλής τιμής του νερού. Ο πρώτος που άρχισε να μιλά για «κρίση του νερού» ήταν ο ίδιος ο Πρόεδρος της χώρας, Fidel Ramos, πρωτεργάτης της ιδιωτικοποίησης<sup>(85)</sup>. Ένθερμος υποστηρικτής της συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα στην ανάπτυξη των υποδομών, ο Πρόεδρος, καθ' όλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την ιδιωτικοποίηση και μέχρι το κλείσιμο της συμφωνίας τον Αύγουστο του 1997, παρακολουθούσε ανελλιπώς όλα τα στοιχεία και τις εξελίξεις και συνέβαλε καθοριστικά στην ενημέρωση του κοινού σχετικά με την «κρίση

-----  
<sup>(83)</sup> Water privatization in Metro Manila, From Wikipedia, the free encyclopedia *This article was last updated in July 2012.* [http://en.wikipedia.org/wiki/Water\\_privatization\\_in\\_Metro\\_Manila](http://en.wikipedia.org/wiki/Water_privatization_in_Metro_Manila)

<sup>(84)</sup> Το ποσοστό αυτό ήταν πολύ υψηλότερο από αυτό της Σεούλ (35%), της Κουάλα Λουμπούρ (36%) και της Μπαγκκόκ (38%), ενώ πλησίαζε το ποσοστό της Τζακάρτα.

<sup>(85)</sup> **Dumol Mark**, "The Manila water concession : a key government official's diary of the world's largest water privatization", 31.7.2000, The World Bank, Washington, D.C., no de rapport 20766 <http://documents.banquemondiale.org/curated/fr/2000/07/443557/manila-water-concession-key-government-officials-diary-worlds-largest-water-privatization>

Ο **Mark Dumol** ήταν ένας από τους βασικούς διαπραγματευτές (key player) στην ομάδα στην οποία η κυβέρνηση των Φιλιππίνων είχε αναθέσει τις διαπραγματεύσεις των συμβάσεων. Την εποχή των διαπραγματεύσεων (1994-1997) ήταν Επικεφαλής Προσωπικού του Gregorio R. Vigilar (Chief of Staff of Gregorio R. Vigilar), Γραμματέας του Τμήματος Δημοσίων Έργων και Αυτοκινητοδρόμων (Secretary of the Department of Public Works and Highways) και Προεδρεύων με παράλληλες αρμοδιότητες της Μητροπολιτικής Επιχείρησης Ύδρευσης και Αποχέτευσης (concurrent Chairman of the Metropolitan Waterworks and Sewerage System). Στο βιβλίο του περιγράφει όλη την εξέλιξη της υπόθεσης αυτής όπως τη έζησε ο ίδιος. Περιγράφει πώς μια σύμβαση αυτού του μεγέθους είναι μια μεγάλη πρόκληση ("an intense intellectual and emotional experience"), την προετοιμασία που απαιτείται, τις διαβουλεύσεις και τις διαπραγματεύσεις που χρειάζονται με όλα τα μέρη, αλλά και πώς η πορεία της διαδικασίας και η πολιτική μπορούν να την εκτροχιάσουν. Στη Μανίλα, οι πολιτικοί έπρεπε να μάθουν μέσα από την πράξη, καθώς καμία άλλη χώρα δεν είχε παρόμοια εμπειρία πριν – και αυτό ακριβώς είναι επικίνδυνο. Όπως αναφέρει ο ίδιος, "we traveled into uncharted waters".

του νερού» καλλιεργώντας μια ευρύτερη συναίνεση γύρω από την ανάγκη να επιλυθεί η κρίση αυτή. Επίσης συγκαλούσε τακτικά "Water Summits" στις οποίες συμμετείχαν decision makers από όλη τη χώρα, για να συζητήσουν για το νερό. Ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα ήταν το "non-revenue water". Το αποτέλεσμα της τακτικής του Προέδρου ήταν το γεγονός ότι όταν έφτασε η στιγμή να υπογραφούν οι συμφωνίες όλοι οι αρμόδιοι, κυβερνητικά στελέχη κλπ., ήταν ενθουσιασμένοι με την ιδέα!

Το 1995 ψηφίζεται ο Νόμος για την Κρίση του Νερού (Water Crisis Act) ο οποίος εξασφάλιζε το νομικό πλαίσιο για συμπράξεις δημόσιου – ιδιωτικού μέσω συμβάσεων /concession contracts, (σε αντιστοιχία προς τον «Νόμο για την Κρίση της Ενέργειας» - "Power Crisis Act" ο οποίος οδήγησε στην επιτυχή επίλυση της ενεργειακής κρίσης). Επίσης, ιδρύθηκε μια Ρυθμιστική Αρχή (Regulatory Office) κυρίως λόγω της ιδιαίτερης φύσης του νερού, το οποίο δεν είναι ένα κοινό αγαθό. Είναι βασικό συστατικό της ζωής και αγαθό με σημαντικές πολιτικές διαστάσεις. Υπό αυτήν την προοπτική δεν ήταν μόνον τα τιμολόγια που έπρεπε να διευθετηθούν, αλλά και πιο σημαντικά θέματα που είχαν να κάνουν με την υγεία του πληθυσμού. Επειδή όμως δεν υπήρχαν τα απαραίτητα χρονικά περιθώρια για τη σύσταση μιας ανεξάρτητης Ρυθμιστικής Αρχής, συστάθηκε μια ημιαυτόνομη Ρυθμιστική Αρχή μαζί στο πλαίσιο της δημόσιας επιχείρησης, τη MWSS.

Προκειμένου να διευκολύνουν την εξαγωγή συγκριτικών συμπερασμάτων (benchmarking), η Μανίλα χωρίστηκε σε δύο ζώνες, σύμφωνα με το μοντέλο που είχε τεθεί σε εφαρμογή στο Παρίσι (και στη Τζακάρτα), το οποίο είχε διαιρεθεί σε δύο τμήματα τα οποία εξυπηρετούσε διαφορετική εταιρεία.

Τον Ιανουάριο του 1997, η κυβέρνηση των Φιλιππίνων δέχεται τέσσερις προσφορές για τη σύναψη των δύο συμβάσεων διάρκειας 25 ετών. Όλη η κατάρτιση των συμβάσεων και ο σχεδιασμός του διαγωνισμού έγιναν υπό την καθοδήγηση του International Finance Corporation (IFC), της Παγκόσμιας Τράπεζας. Μία από τις εταιρείες αυτές ήταν η Lyonnaise des Eaux η οποία, την εποχή εκείνη, συμμετείχε στη διαχείριση των συστημάτων ύδρευσης στο Μακάο (Ειδική Διοικητική Περιφέρεια στην Κίνα) και το Μπουένος Άιρες. Στο Μακάο, είχαν μειώσει το non-revenue water από το 44% στο 14% μέσα σε τέσσερα χρόνια, ενώ στο Μπουένος Άιρες είχαν δεσμευθεί να επενδύσουν 4 δισεκατομμύρια δολάρια, που μέχρι εκείνη τη στιγμή ήταν η μεγαλύτερη επένδυση σε ιδιωτικοποιημένο σύστημα ύδρευσης. Όπως αναφέρει ο Mark Dumol στο βιβλίο του, «οι πληροφορίες που λαμβάναμε ήταν εντυπωσιακές. Είχαμε την εντύπωση ότι η ιδιωτικοποίηση του νερού ήταν παιχνιδάκι»!<sup>(86)</sup> Τον Ιούλιο του 1997 συνάπτουν δύο μακράς διάρκειας συμβάσεις ανάθεσης παραδίδοντας σε ιδιωτικά consortia την αρμοδιότητα να διαχειρίζονται, να λειτουργούν και να επεκτείνουν τις υπηρεσίες ύδρευσης και αποχέτευσης στην ευρύτερη Μανίλα τα οποία αναλαμβάνουν την πλήρη διαχείριση την 1<sup>η</sup> Αυγούστου 1997.

-----  
<sup>(86)</sup> **Dumol Mark**, "The Manila water concession : a key government official's diary of the world's largest water privatization", 31.7.2000, The World Bank, Washington, D.C., no de rapport 20766, σελ. 13.  
<http://documents.banquemondiale.org/curated/fr/2000/07/443557/manila-water-concession-key-government-officials-diary-worlds-largest-water-privatization>

Με μια σύνθεση πληθυσμού που υπερβαίνει τα 11 εκατομμύρια και με προδιαγραφές επενδύσεων που θα έφταναν τα 7 δισεκατομμύρια δολάρια, κατά την περίοδο που θα διαρκούσε η ανάθεση, η σύμβαση χαιρετίστηκε ως η σημαντικότερη σύμβαση παραχώρησης που είχε γίνει ποτέ στον κόσμο. Η κυβέρνηση ήλπιζε ότι η σύμβαση αυτή θα εξασφάλιζε άμεσα οφέλη στους καταναλωτές: οι εταιρείες που ανέλαβαν, δέχτηκαν όχι μόνον να επεκτείνουν την κάλυψη των δικτύων πολύ γρηγορότερα από ό,τι στο παρελθόν, αλλά υποσχέθηκαν και μεγάλες εκπτώσεις στα τιμολόγια. Και οι δύο εταιρείες που κέρδισαν τον διαγωνισμό, η γαλλο-φιλιπινέζικη Maynilad στη Δυτική Μανίλα (στην οποία το ποσοστό του 60% κατείχε ο φιλιπινέζικος όμιλος Benpres και το 24% η εταιρεία Ondéo, θυγατρική της Suez) και ιδιαίτερα η Manila Water στην Ανατολική Μανίλα, υπέβαλαν προσφορές με πολύ χαμηλές τιμές οι οποίες όμως αποδείχθηκαν ανέφικτες προκειμένου να χρηματοδοτηθούν οι επενδύσεις που ήταν απαραίτητες για να βελτιωθεί η απόδοση του συστήματος, ειδικά μετά τη χρηματοοικονομική κρίση στην Ανατολική Ασία και την υποτίμηση του Φιλιπινέζικου πέσο (Filipino Peso). Το 2002 το «παραμύθι» τελειώνει άδοξα και οι φιλανθρωπικές πρωτοβουλίες δίνουν τη θέση τους στις έντονες αντιπαραθέσεις ανάμεσα στη Maynilad και την κυβέρνηση σχετικά με τις οικονομικές υποχρεώσεις της μιας προς την άλλη<sup>(87)</sup>.

Στις 9 Δεκεμβρίου 2002, η Maynilad ανακοινώνει – προς μεγάλη έκπληξη της φιλιπινέζικης κυβέρνησης – ότι λήγει τη σύμβαση που είχε συνάψει με αυτήν πέντε χρόνια πριν. Ο λόγος που επικαλείται είναι ότι οι δημόσιες αρχές δεν τηρούσαν τις οικονομικές τους υποχρεώσεις σύμφωνα με τη σύμβαση. Η άποψη των δημόσιων αρχών ήταν ακριβώς αντίθετη, ότι δηλαδή η Maynilad (δηλαδή η Ondéo) δεν σεβάστηκε τις οικονομικές ρήτρες της σύμβασης<sup>(88)</sup>.

Η γαλλο-φιλιπινέζικη κοινοπραξία Maynilad επέκτεινε την πρόσβαση, αλλά δεν κατάφερε να αντιμετωπίσει τις απώλειες ύδατος. Τελικά, σταμάτησε να καταβάλει στην κυβέρνηση το αντίτιμο της σύμβασης και χρεοκόπησε το 2003. Πρόκειται για μια χαρακτηριστική περίπτωση στην οποία συνδυάζονται τα οικονομικά συμφέροντα μιας πολυεθνικής εταιρείας (της γαλλικής Suez) με την ανικανότητα των τοπικών αρχών. Και όλο αυτό σε βάρος των πολιτών, και προφανώς των ασθενέστερων μεταξύ αυτών, στις γειτονίες της Μανίλας, της πρωτεύουσας των Φιλιπίνων. Την επιχείρηση ύδρευσης την ανέλαβε προσωρινά η κυβέρνηση και την πώλησε σε νέους επενδυτές το 2007. Έκτοτε, η απόδοση έχει βελτιωθεί. Η Manila Water προσπάθησε αρχικά, αλλά στάθηκε αδύνατον και σε αυτήν να αυξήσει το ποσό καταβολής στην κυβέρνηση μέσω της απόφασης ενός συμβουλίου διαιτησίας (arbitration panel) το 1998. Από τότε και μετά, βελτίωσε οριακά την απόδοσή της, εν μέρει χάρη σε μια στρατηγική μάνατζμεντ με την οποία ανέθεσε τη διαδικασία λήψης αποφάσεων τους εργαζόμενους σε τοπικό επίπεδο.

-----  
<sup>(87)</sup> Sommet pour un Autre Monde – 31 mai 2003 Table ronde "Soif d'Eau, Soif de Solidarité!", Carla A. Montemayor, Bantay Tubig (Réseau de vigilance sur l'eau des Philippines), "A Manille, le fiasco d'une privatisation et le rôle de Suez Lyonnaise/ Ondéo" <http://www.globenet.org/aitec/chantiers/sp/eau/4pageseau.doc>

<sup>(88)</sup> **Esguerra Jude**, "Manila Water Privatization: Universal Service Coverage after the Crisis?", Programme Area: Social Policy and Development, UNRISD, United Nations Institute for Social Development [http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/\(httpPublications\)/7B90D9FACECE6689C1257A52005900D4?OpenDocument](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpPublications)/7B90D9FACECE6689C1257A52005900D4?OpenDocument)

Καμία από τις δύο εταιρείες δεν κατάφερε να εκπληρώσει τους στόχους τους όσον αφορά την διεύρυνση της πρόσβασης στις υπηρεσίες ύδρευσης όπως προβλεπόταν στις συμβάσεις. Οι βελτιώσεις στην πρόσβαση και την ποιότητα των υπηρεσιών ήταν αργές τα πρώτα χρόνια, ειδικά στη Δυτική Μανίλα. Όσον αφορά την αποχέτευση, η πρόοδος που σημειώθηκε απείχε πολύ από τα συμφωνηθέντα. Οι συμβάσεις προέβλεπαν μια αύξηση της πρόσβασης στην αποχέτευση από λιγότερο από 10%, σε 66% στη Δυτική Μανίλα και 5% στην Ανατολική Μανίλα μέχρι το 2021. Το 2010, περισσότερο από το μισό της χρονικής περιόδου που προβλεπόταν στις συμβάσεις, η πρόσβαση είχε μετά βίας φτάσει στο 16% στη Δυτική Μανίλα και στο 12% στην Ανατολική Μανίλα. Καλύτερα ήταν τα αποτελέσματα στον τομέα της ύδρευσης. Στη Δυτική Μανίλα, η Maynilad αύξησε το ποσοστό του πληθυσμού με πρόσβαση στο νερό ύδρευσης (ripped water) από 67% το 1997, σε 86% το 2006, αύξησε το ποσοστό των καταναλωτών με 24ωρη παροχή ύδατος από 32% το 2007 σε 71% στις αρχές του 2011 και μείωσε το non-revenue water σε 47% το 2011, αφού αυτό είχε αυξηθεί από 64% το 1997 σε 69% το 2002. Στην Ανατολική Μανίλα, η Manila Water είχε καλύτερα αποτελέσματα. Υπερδιπλασίασε το ποσοστό του πληθυσμού που ήταν συνδεδεμένο με την παροχή ύδρευσης από 3 εκατομμύρια το 1997 σε 6,1 εκατομμύρια το 2009, αύξησε το ποσοστό των καταναλωτών με 24ωρη σύνδεση από 26% σε περισσότερο από 98% και μείωσε το non-revenue water από 63% σε 16%<sup>(89)</sup>. Τα τιμολόγια και στα δύο μέρη της πρωτεύουσας στην αρχή μειώθηκαν, κατόπιν όμως αυξήθηκαν σημαντικά. Μετά την πληθωριστική προσαρμογή το 2008 το μέσο τιμολόγιο του νερού στη Δυτική Μανίλα ήταν 98% υψηλότερο σε σύγκριση με την εποχή προ ιδιωτικοποίησης και 59% υψηλότερο στην Ανατολική Μανίλα. Ορισμένοι αναλυτές στις Φιλιππίνες θεωρούν ότι αυτό το φιάσκο<sup>(90)</sup> είναι χαρακτηριστικό των αδυναμιών της πολιτικής των ιδιωτικοποιήσεων της κυβέρνησης. Η παροχή ύδρευσης ιδιωτικοποιήθηκε με το σκεπτικό ότι θα μειωθούν οι τιμές και ότι θα βελτιωθεί η ποιότητα παροχής υπηρεσιών. Αλλά, μετά την οικονομική κρίση του 1997, η Maynilad αύξησε σε τουλάχιστον τέσσερις διαδοχικές περιπτώσεις την τιμή του νερού, με την τελευταία αύξηση να φτάνει το 61%.

Πολλές ΜΚΟ – φαινόμενο σπάνιο στις Φιλιππίνες – πήραν το μέρος της κυβέρνησης και υπερασπίστηκαν τις δημόσιες αρχές εναντίον της Maynilad. «Η δική μας ανησυχία είναι ότι η κάλυψη του κόστους και η επιδίωξη του κέρδους είναι πάντα οι κύριοι στόχοι στο πλαίσιο των ιδιωτικοποιήσεων, ακόμα κι αν οι κοινωνικές συνέπειες για τους πολίτες είναι ανυπολόγιστες», γράφει η ακτιβίστρια Maria Victoria Raquiza σε ένα άρθρο της για τη διαχείριση του νερού στη Μανίλα. Επίσης, η Jude Esguerra, μέλος της ΜΚΟ Ινστιτούτο για τη Λαϊκή Δημοκρατία (Institute for Popular Democracy), έγραψε σε άρθρο της: «Το συμπέρασμα που προκύπτει από την υπόθεση αυτή, είναι δεν επρόκειτο για μια λύση “win-win”».

-----  
<sup>(89)</sup> **Wu Xun** and **Malaluan A. Nepomuceno**, “A Tale of Two Concessionaires: A Natural Experiment of Water Privatisation in Metro Manila”, Paper received in final form, October 2006, *Urban Studies* 45(1) 207-229, January 2008, [http://lkyspp.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2013/03/Urban\\_Studies\\_Wu\\_Malaluan\\_20081.pdf](http://lkyspp.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2013/03/Urban_Studies_Wu_Malaluan_20081.pdf)

<sup>(90)</sup> OUTLINE. The Manila Water Privatization Fiasco and the Role of Suez Lyonnaise/Ondeo. Presentation for the Summit for Another World (during G8 Summit in Evian, 2003), **Montemayor A. Carla**, The Philippine Water Vigilance Network (Bantay Tubig), 20 May 2003 <http://www.tni.org/sites/www.tni.org/archives/altreg-docs/manila.pdf>

Αντίθετα, επρόκειτο για μια υπόθεση στην οποία «έξυπνες» εταιρείες (“street-smart companies”) κατέθεσαν μη ρεαλιστικές και αβάσιμες προσφορές, μόνον και μόνον για να κερδίσουν τον διαγωνισμό, και κερδοσκοπώντας με την πιθανότητα ότι οι κανόνες του παιχνιδιού θα άλλαζαν αργότερα προς όφελός τους, δεδομένων των αδυναμιών του ρυθμιστικού πλαισίου της χώρας και της ιστορικά δεδομένης διαπερατότητας του κράτους από τα ιδιωτικά συμφέροντα»<sup>(91)</sup>!

Τελικά, μια επιτροπή διαιτησίας υπό την αιγίδα της Διεθνούς Επιτροπής Εμπορίου (Chambre Internationale de Commerce) επιλήφθηκε της υπόθεσης.

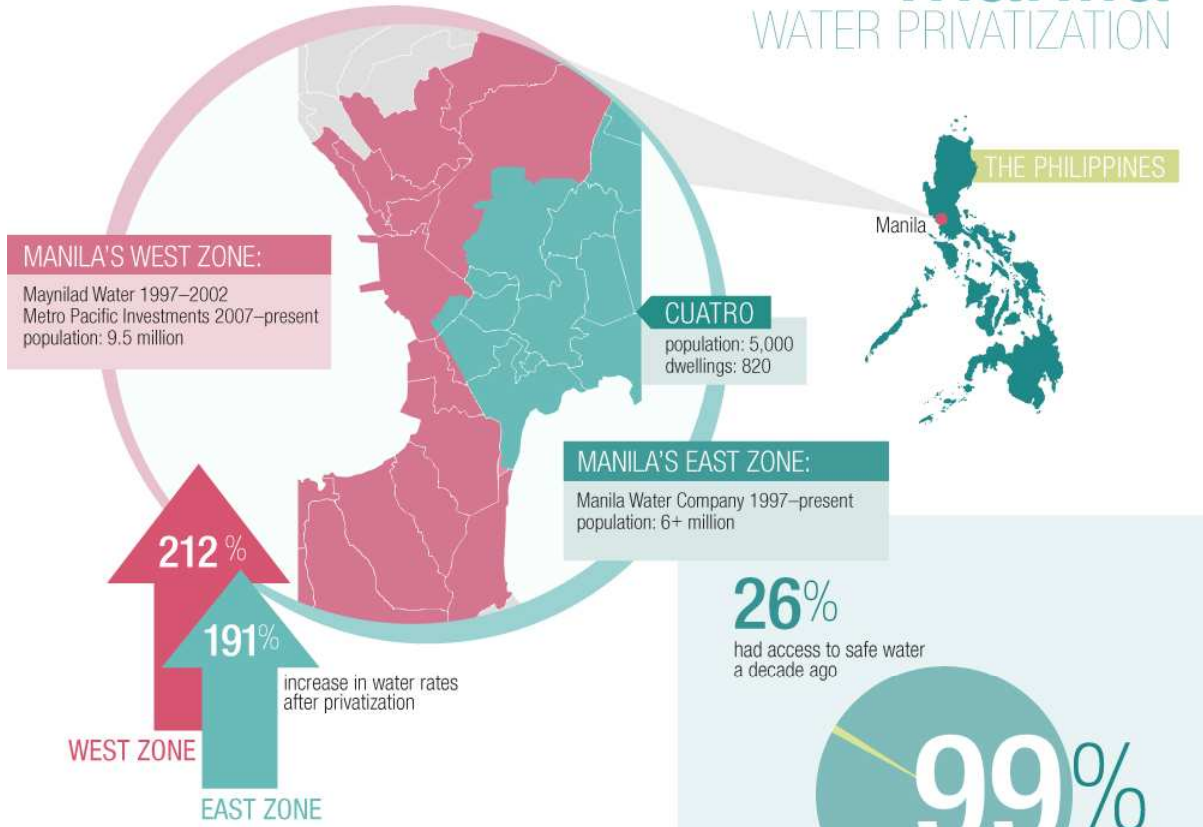
---

<sup>(91)</sup> **Sison Marites**, “Manila. A Case Study in Private Water Crisis”,  
<http://www.monitor.net/monitor/0302a/copyright/manilawater.html>



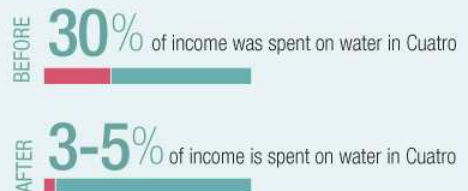
# Manila

## WATER PRIVATIZATION

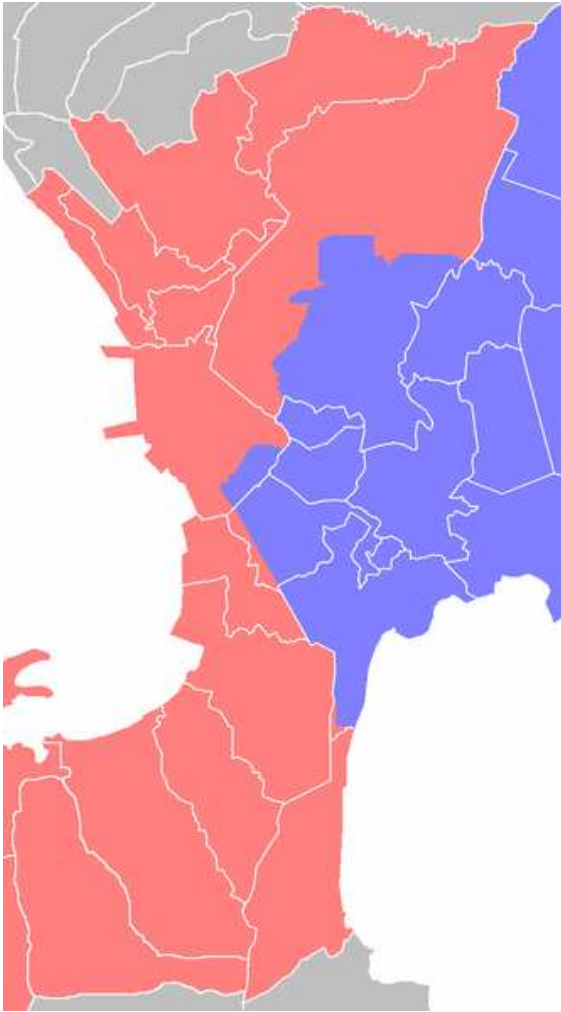


1521	Ferdinand Magellan claims the Philippines for Spain.
1898	Spain cedes the islands to the United States in the Treaty of Paris.
1946	The Philippines gains independence.
1997	Asian financial meltdown devalues the Filipino peso. With looming water crisis, presidential administration privatizes the Metropolitan Water and Sewerage System, splitting its jurisdiction in two to prevent monopoly. Manila Water Company wins concession for East Zone and Maynilad Water Services wins West Zone.
1998	Manila Water Company files for a change in contract terms to increase its allowable profits from 5.2% to 18% — the company is awarded a 9.3% increase.
2002	Manila Water Company posts a profit of \$12.7 million. Maynilad collapses under pressures following the 1997 Asian financial crisis, announcing early termination of its contract and displacing its debt back to Metropolitan Water and Sewerage System.
2007	Metro Pacific Investment and DMCI Holdings win the bid for the West Zone, replacing Maynilad.
2008	After paying off a \$240 million debt, Metro Pacific Investment and DMCI Holdings sees increasing revenue.
2010	Manila Water Company granted 15-year contract extension.
2012	World Bank loans Manila Water Company \$275 million to finance wastewater treatment facilities across the city.

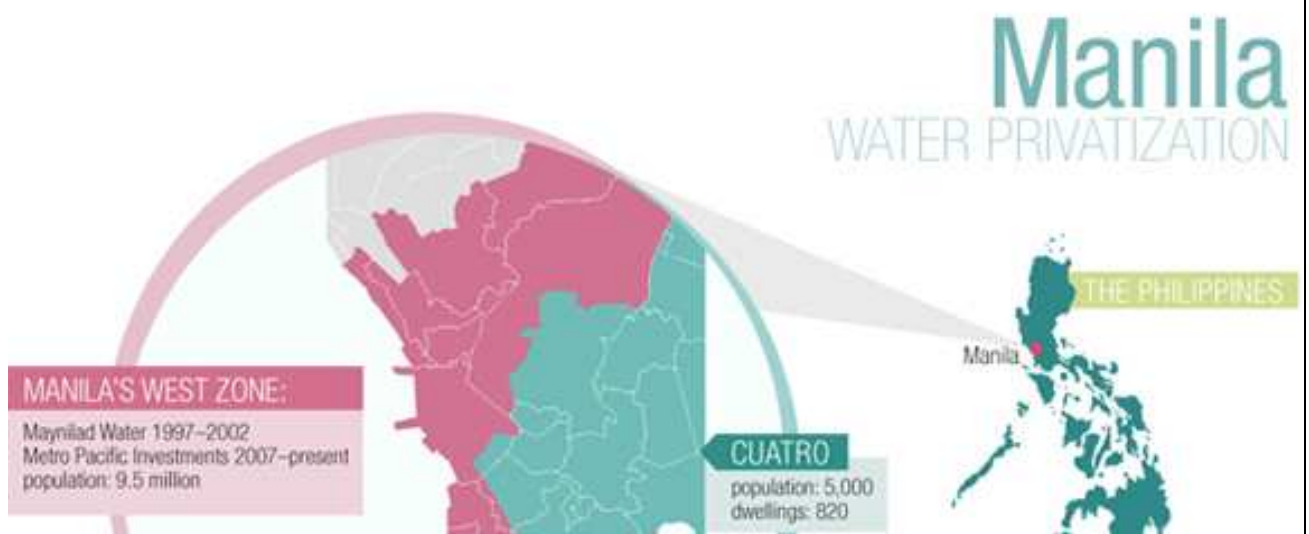
### CUATRO, EAST ZONE MANILA (informal settlement)



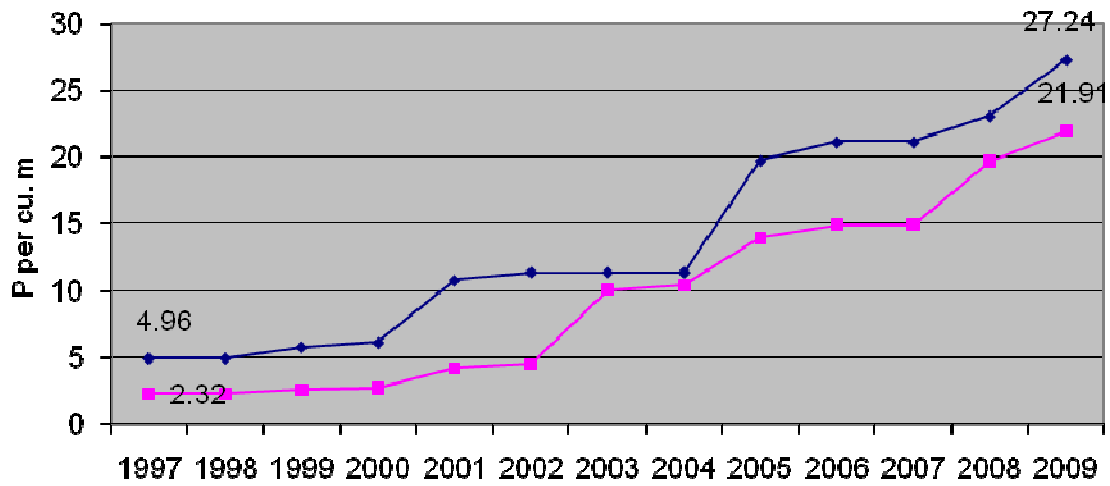
\*non-revenue water is water that is stolen or lost through leakages



Με το κόκκινο χρώμα είναι η ζώνη που ανέλαβε η Εταιρεία Maynilad Water και με το μπλε χρώμα είναι η ζώνη που ανέλαβε η Εταιρεία Manila Water. Οι περιοχές με το γκρι χρώμα δεν συμπεριλαμβάνονταν στις δύο συμβάσεις.



Average tariffs of Maynilad & Manila Water



Source: MWSS- Regulatory Office

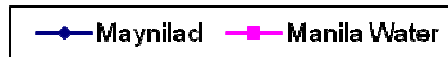
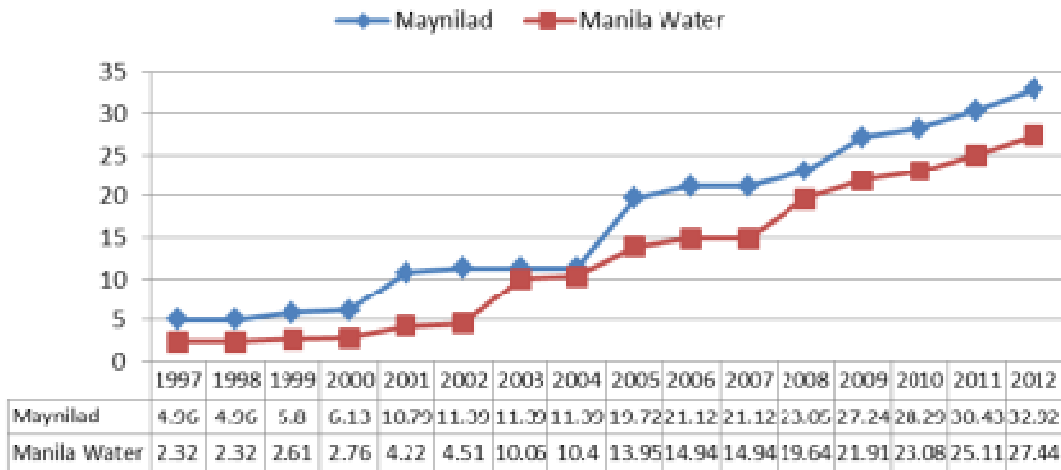


Chart 2  
Average tariffs of Maynilad & Manila Water (P per cu. m)



Source: MWSS - Regulatory Office

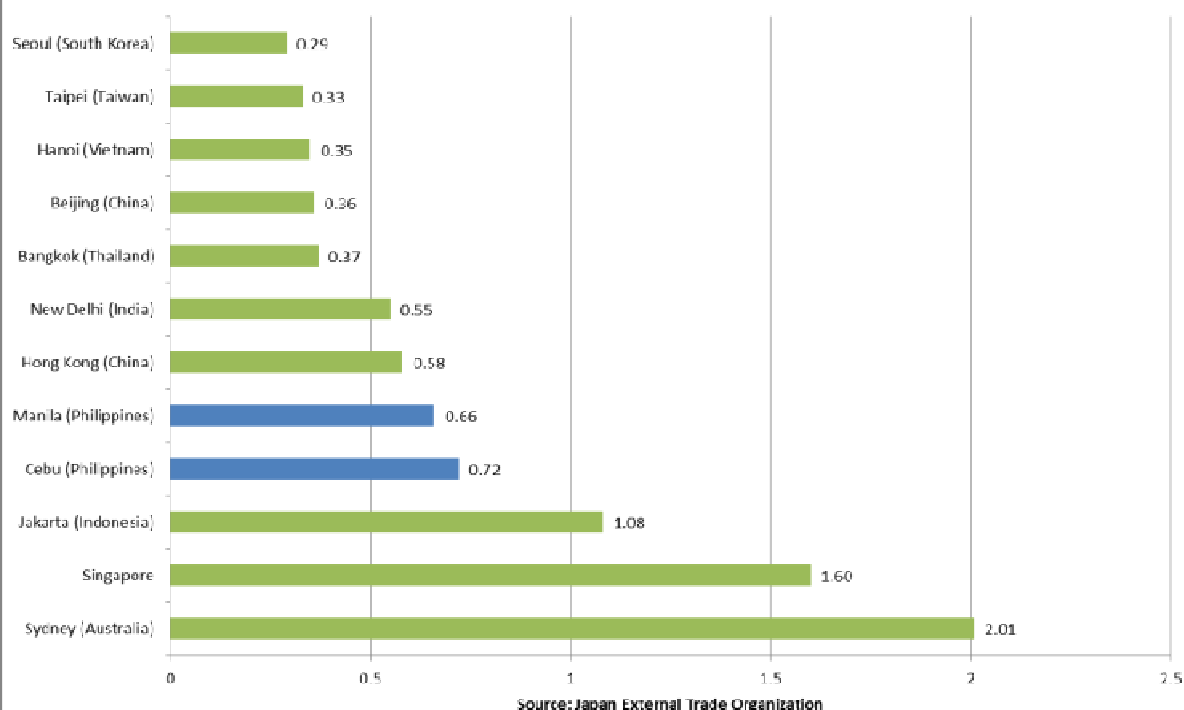
<b>Table</b>			
<b>Prices of basic goods and services under Aquino</b>			
<b>Item</b>	<b>Before</b>	<b>Now</b>	<b>Change</b>
Rice (P/kg)			
NFA rice, well-milled (P/kg)	25.00	27.00	2.00
NFA rice, premium (P/kg)	28.00	32.00	4.00
Oil products pump price (P/liter)			
Gasoline	44.00	55.40	11.40
Diesel	34.25	45.70	11.45
LPG (P/11-kg cylinder tank)	614.00	721.00	107.00
Power rates (P/kWh)			
MERALCO distribution charge	1.4917	1.6464	0.15
NAPOCOR effective rate	4.3431	4.6735	0.33
Water rates (P/cu.m.)			
Manila Water	30.34	33.57	3.23
Maynilad	33.32	40.8	7.48
Toll rates (SLEX)			
Private cars	22.00	86.00	64.00
Public utility vehicles	43.00	172.00	129.00
Trucks	65.00	258.00	193.00
<b>Notes:</b>			
NFA rice (Prevailing price in Metro Manila, June 29, 2010 vs June 17, 2011; data from BAS)			
Oil products (Common price in Metro Manila, June 29, 2010 vs June 21, 2011; data from DOE)			
MERALCO (Approved distribution rates, March 2010 vs January 2011; data from ERC)			
NAPOCOR (Approved rates for the Luzon grid, June 2010 vs May 2011; data from NAPOCOR)			
Manila Water and Maynilad (All-in tariff, April 2010 vs Feb 2011; data from MWSS-RO as compiled by IBON)			
SLEX rates were last adjusted in 2005; new rates were implemented starting January 2011			

Source of pollution	Amount, billion \$US	Amount, billion PhP	Year	Amount, billion PhP (2009 prices)	Amount, billion US\$ (2009 prices)	% of GDP	Source
Air pollution <sup>1,3</sup>	2.28	105.38	2007	119.0	2.5	1.55	WB-CEA-2009
Water pollution	1.24	67.00	2003	94.2	2.0	1.23	WB-PEM 2003
Water supply, sanitation and hygiene	3.49	167.73		193.5	4.1	2.52	
Health <sup>1</sup>	2.77	127.90	2007	144.4	3.0	1.88	WB-CEA-2009
Water in terms of usage <sup>2</sup>	0.65	35.56	2005	43.8	0.9	0.57	WSP, 2008
Other welfare impacts <sup>2</sup>	0.04	2.07	2005	2.5	0.1	0.03	WSP, 2008
Tourism <sup>2</sup>	0.04	2.21	2005	2.7	0.1	0.04	WSP, 2008

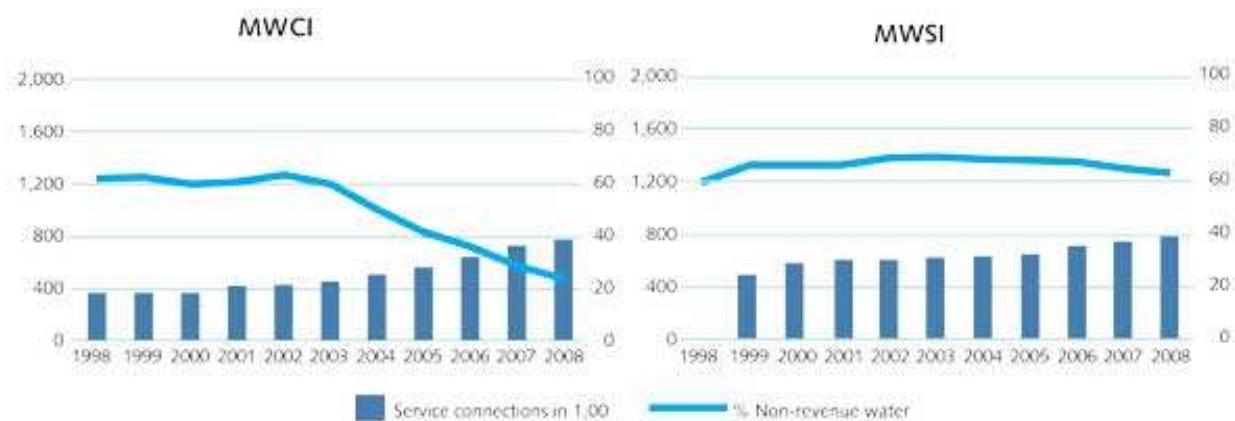
Sources: WB-PEM, 2003, "The Philippines: Country Environmental Analysis" WB-2009, Economic Impacts of Sanitation in the Philippines WSP-2008, NSCB (for GDP) and BSP (for ex rate)

Note: 1-includes mortality and morbidity cost; 2-includes economic and financial impacts; 3-indoor and outdoor air pollution

**Chart 1**  
**Comparative water rates for general use among Asian cities (\$ per cubic meter)**



**Figure 1.** Water Service Connections and Non-Revenue Water, 1998-2008, Manila (as reported by Manila Water Company, Inc. and Maynilad Water Services, Inc.)



ΕΤΟΣ	ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΝΙΛΑ	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΝΙΛΑ	ΔΕΙΚΤΗΣ ΤΙΜΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ (2005=100)	Δ. ΜΑΝΙΛΑ ΩΣ ΜΕΡΙΔΙΟ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΤΙΜΗΣ 1996	Α. ΜΑΝΙΛΑ ΩΣ ΜΕΡΙΔΙΟ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΤΙΜΗΣ 1996
1996	8,6	8,6	60,6	100%	100%
1997	5,0	2,3	64	55%	25%
2000	6,5	4,5	77	59%	41%
2002	20	14,5	84,8	166%	204%
2004	30	18	92,9	228%	137%
2008	32	27	119,4	189%	159%
2012	?	?	?	?	?

Εδώ βλέπουμε την εξέλιξη της μέσης ονομαστικής τιμής του νερού στη Μανίλα σε πέσος ανά κυβικό μέτρο και ως μερίδιο των τιμολογήσεων το 1996 μετά από πληθωριστική προσαρμογή.

#### Γ.4. ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

##### ΚΟΧΑΜΠΑΜΠΑ (ΒΟΛΙΒΙΑ)

Η πιο διάσημη ίσως ιστορία ιδιωτικοποίησης νερού είναι η ιστορία της Κοχαμπάμπα, στη Βολιβία. Σε αυτήν την ημιέρημη περιοχή, το νερό είναι ένα σπάνιο και πολύτιμο αγαθό.

Η Βολιβία (με την επίσημη ονομασία «Πολυεθνικό Κράτος της Βολιβίας» από τον Μάιο του 2009) είναι η πιο φτωχή χώρα στη Νότια Αμερική και η Κοχαμπάμπα είναι η τρίτη μεγαλύτερη πόλη της χώρας. Σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, σχεδόν τα δύο τρίτα του πληθυσμού της χώρας ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας, ενώ το κατά κεφαλήν ετήσιο εισόδημα είναι περίπου 950 δολάρια. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας αναφέρει ότι το ποσοστό των ανθρώπων που προμηθεύονται πόσιμο νερό στις αστικές περιοχές είναι 93% και στις αγροτικές 55%, ενώ οι άνθρωποι που είναι συνδεδεμένοι με το σύστημα αποχέτευσης είναι 82% και 38% αντίστοιχα<sup>(92)</sup>.

Από τη δεκαετία του 1950 διαδοχικές κυβερνήσεις προσπάθησαν να βγάλουν τη Βολιβία από τη φτώχεια μέσω «διαρθρωτικών» μέτρων ("structuralist measures"). Επειδή η βολιβιανή οικονομία δεν ανταποκρινόταν καλά σε αυτά τα μέτρα, το πρόγραμμα διαρθρωτικής προσαρμογής που κατήρτισε η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο κατέρρευσε το 1981, οδηγώντας σε έξι συνεχή έτη αρνητικής οικονομικής ανάπτυξης. Η αποκατάσταση της δημοκρατίας το 1982 έθεσε τέλος σε δεκαετίες στρατιωτικών δικτατοριών, αλλά δεν επέφερε οικονομική σταθερότητα. Το 1985, με πληθωρισμό της τάξης του 25000% ετησίως, κανένας ξένος επενδυτής δεν θα έκανε επιχειρήσεις στη χώρα αυτή. Γι αυτό, η Βολιβιανή κυβέρνηση στράφηκε στην Παγκόσμια Τράπεζα ως το τελευταίο της καταφύγιο. Την ίδια τακτική ακολούθησαν όλες οι κυβερνήσεις για τα επόμενα 20 χρόνια. Ένα πρόγραμμα σταθεροποίησης ξεκίνησε το 1985 απελευθέρωσε τις τιμές, αποκατέστησε την χρηματοπιστωτική σταθερότητα και μείωσε τον πληθωρισμό. Η οικονομική ανάπτυξη απέκτησε θετικό πρόσημο από το 1987, αλλά οι κοινωνικές επιπτώσεις αυτών των πολιτικών ήταν σκληρές ειδικά για τα φτωχά κοινωνικά στρώματα <sup>(93)</sup>.

Από την εποχή της κυβέρνησης Sanchez (1993-97), η ιδιωτικοποίηση αποτέλεσε καθοριστικό στοιχείο της νεοφιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής της Βολιβίας. Στο πλαίσιο των προσπαθειών για ανάπτυξη, η Βολιβία ιδιωτικοποίησε τους σιδηροδρόμους της, τις τηλεπικοινωνίες, τις εθνικές αερογραμμές και τη βιομηχανία υδρογονανθράκων. Η Βολιβία είναι μία από τις πολύ φτωχές και πάρα πολύ χρεωμένες χώρες οι οποίες υπόκεινται στην ιδιωτικοποίηση του νερού ως προϋπόθεση για να δανειστούν χρήματα από την Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Η Παγκόσμια Τράπεζα θεωρεί ότι η συνεχής φτώχεια και η έλλειψη κοινωνικών βελτιώσεων είναι το αποτέλεσμα των καθυστερήσεων στα προγράμματα ιδιωτικοποιήσεων.

<sup>(92)</sup> Water Privatization Case Study: Cochabamba, Bolivia, Public Citizen 30 years protecting Health, Safety & Democracy, [http://www.citizen.org/documents/Bolivia\\_\(PDF\).PDF](http://www.citizen.org/documents/Bolivia_(PDF).PDF)

<sup>(93)</sup> **Mosley Paul**, "Microfinance and Poverty in Bolivia", Journal of Development Studies, April 2001



Έτσι, λοιπόν, η κυβέρνηση της Βολιβίας σε συνεργασία με την Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο διαμόρφωσε ένα σημαντικό έγγραφο υπό τον τίτλο Έγγραφο για το Πλαίσιο Πολιτικής για την Ενισχυμένη Διαρθρωτική Προσαρμογή (Enhanced Structural Adjustment Facility (ESAF) Policy Framework Paper for 1998-2001), το οποίο δόθηκε στη δημοσιότητα στις 25 Αυγούστου 1998. Σύμφωνα με το Έγγραφο αυτό, «η κυβέρνηση σκόπευε να ιδιωτικοποιήσει όλες τις υπόλοιπες δημόσιες επιχειρήσεις ..... και σχεδίαζε να προβεί στην πώληση μιας επιχείρησης ύδρευσης (της SEMAPA) μέχρι τον Δεκέμβριο του 1998.»<sup>(94)</sup>

Το 1999, η Παγκόσμια Τράπεζα δήλωσε ότι «οι φτωχές κυβερνήσεις είναι συχνά καταδικασμένες από τη διαφθορά σε τοπικό επίπεδο και πολύ ακατάλληλα εξοπλισμένες για να διαχειριστούν αποτελεσματικά τα δημόσια συστήματα ύδρευσης ... [και ότι η λειτουργία ιδιωτικών εταιριών] ανοίγει την πόρτα στις απαραίτητες επενδύσεις και την αποτελεσματική διαχείριση»<sup>(95)</sup>. Το ίδιο έτος, στο Public Expenditure Review, η Παγκόσμια Τράπεζα δήλωνε ότι «καμία επιδότηση δεν θα έπρεπε να δοθεί για να βελτιωθεί η αύξηση στα τιμολόγια νερού στη Κοχαμπάμπα»<sup>(96)</sup>. Από την άλλη πλευρά, το περιοδικό *The New Yorker* σχολίαζε τα κίνητρα της Παγκόσμιας Τράπεζας ως εξής: «Οι περισσότερες από τις φτωχότερες γειτονίες δεν συμπεριλαμβάνονταν στο δίκτυο, κατά συνέπεια οι κρατικές επιδοτήσεις προς την εταιρεία ύδρευσης κατέληγαν κυρίως στις βιομηχανικές μονάδες και τις γειτονίες της μεσαίας τάξης. Οι φτωχοί πλήρωναν πολύ περισσότερα προκειμένου να προμηθευτούν νερό αμφίβολης ποιότητας από φορτηγά και καρότσια. Αλλά κατά την άποψη της Παγκόσμιας Τράπεζας, πρόκειται για μια πόλη που εκλιπαρεί για την ιδιωτικοποίηση του νερού»<sup>(97)</sup>!

Τελικά, η Παγκόσμια Τράπεζα συνέστησε την ιδιωτικοποίηση της δημοτικής επιχείρησης ύδρευσης της πόλης, της Servicio Municipal del Agua Potable y Alcantarillado (SEMAPA), μέσω σύμβασης πλήρους παραχώρησης στην εταιρεία International Waters (Βρετανική) που συνεργαζόταν με τη Bechtel Enterprise Holdings (Αμερικανική). Τον Οκτώβριο του 1999, ψηφίστηκαν οι νόμοι για το Πόσιμο Νερό και την αποχέτευση (Drinking Water and Sanitation Law) θέτοντας τέλος στις επιδοτήσεις της κυβέρνησης και ανοίγοντας τον δρόμο για την ιδιωτικοποίηση.

Η ένταση άρχισε να εκδηλώνεται όταν μια καινούργια εταιρεία, η Aguas del Tunari – η κοινοπραξία (joint venture) μεταξύ International Waters (55%) (η οποία σημειωτέον συμμετείχε στην κοινοπραξία με την Bechtel και την United Utilities (Βρετανική), τη μηχανολογική – κατασκευαστική Ισπανική εταιρεία Abengoa (25%) και τέσσερις Βολιβιανές εταιρείες (με 5% η κάθε μία) – έπρεπε να επενδύσει κεφάλαια για την κατασκευή ενός φράγματος – πολυαναμενόμενου φράγματος και προτεραιότητα για τον Δήμαρχο της πόλης Manfred Reyes Villa. Το δίκτυο ύδρευσης που είχε σχεδιάσει η εταιρεία επρόκειτο να παρέχει πόσιμο νερό σε

-----  
<sup>(94)</sup> IMF. ESAF Policy Framework Paper, [www.imf.org/external/np/pfp/bolivia/index.htm](http://www.imf.org/external/np/pfp/bolivia/index.htm)

<sup>(95)</sup> Shultz Jim (28 January 2005). "The Politics of Water in Bolivia". *The Nation*. Archived from the original on 22 February 2007. Retrieved February 13, 2007, <http://www.thenation.com/issue/february-14-2005#>

<sup>(96)</sup> IMF. Bolivia Public Expenditure Review, [www.wds.worldbank.org](http://www.wds.worldbank.org)

<sup>(97)</sup> [http://en.wikipedia.org/wiki/2000\\_Cochabamba\\_protests](http://en.wikipedia.org/wiki/2000_Cochabamba_protests)



όλους τους κατοίκους της Κοχαμπάμπα, θα διπλασιαζόταν δηλαδή η γεωγραφική κάλυψη, και να εξασφαλίζει ηλεκτρική ενέργεια στο μεγαλύτερο μέρος της περιοχής.

Στους όρους της σύμβασης προβλεπόταν ότι το κονσόρτιο των εταιρειών θα εξασφάλιζε μια μίνιμουμ ετήσια επιστροφή της τάξης του 15% από τις επενδύσεις που θα έκανε, το οποίο θα προσαρμοζόταν ετησίως σύμφωνα με τον δείκτη τιμών καταναλωτή στις ΗΠΑ! Από την άλλη πλευρά, το κονσόρτιο θα εξοφλούσε το χρέος των 30 εκατομμυρίων δολαρίων που είχε συγκεντρώσει η SEMAPA. Η κυβέρνηση υπολόγιζε ότι η εφαρμογή του προγράμματος αυτού από την Aguas del Tunari θα συνδυαζόταν με το δικό της αναπτυξιακό πρόγραμμα ύψους 63 εκατομμυρίων δολαρίων για τις αγροτικές περιοχές, το οποίο θα περιλάμβανε εξασφάλιση κεφαλαίων στους αγρότες για ποικιλότητα των καλλιεργειών καθώς επίσης την επέκταση του ηλεκτρισμού και των τηλεπικοινωνιών στις απομακρυσμένες περιοχές.

Το άμεσο αποτέλεσμα ήταν η κατακόρυφη αύξηση στα τιμολόγια του νερού (skyrocketing price of water!)(<sup>98</sup>). Σε μια πόλη, όπου ο κατώτερος μισθός είναι λιγότερο από 100 δολάρια το μήνα, οι λογαριασμοί του νερού έφτασαν τα 20 δολάρια το μήνα, σχεδόν όσο το κόστος επιβίωσης μιας οικογένειας πέντε ατόμων για δύο εβδομάδες. Επιπλέον, προκειμένου να εξασφαλίσει τη νομιμότητα της ιδιωτικοποίησης, η Βολιβιανή κυβέρνηση «πέρασε» τον νόμο 2029, με τον οποίο κατοχύρωνε τη σύμβαση με την Aguas del Tunari(<sup>99</sup>). Για πολλούς ο νόμος αυτός ισοδυναμούσε με την εξασφάλιση μονοπωλίου για την εταιρεία σε όλους τους υδάτινους πόρους. Άρχισαν επίσης να καλλιεργούνται φόβοι ότι αυτό περιλάμβανε και το νερό για την άρδευση των κτημάτων που χρησιμοποιούσαν οι αγρότες (campesinos) και τους υδάτινους πόρους της κοινότητας οι οποίοι μέχρι τότε δεν υπόκειντο σε νομοθετικές ρυθμίσεις. Θεώρησαν λοιπόν ότι ο νόμος «διευκόλυνε την πώληση των υδάτινων πόρων τους οποίους δεν διαχειριζόταν ποτέ η SEMAPA». Πολλοί ισχυρίζονταν ότι με τον νόμο αυτόν, θα έπρεπε να έχουν ειδική άδεια από την κυβέρνηση ακόμα και για να συλλέγουν το νερό της βροχής από τις σκεπές τους! Η περίπτωση αυτή αποτελεί κλασικό παράδειγμα μιας «πολιτικής αιχμαλωσίας» («πολιτική που οδηγεί σε αιχμαλωσία», “policy capture”)(<sup>100</sup>).

Οι πρώτοι που άρχισαν να αντιδρούν σχετικά με τον καινούργιο νόμο ήταν η νέα Ομοσπονδία/ Federacion Departamental Cochabambina de Regantes, με επικεφαλής τον Omar Fernandez. Στην Ομοσπονδία συμμετείχαν ντόπιοι επαγγελματίες, μηχανικοί και περιβαλλοντολόγοι. Σύντομα ενώθηκε μαζί τους μια ομοσπονδία από ντόπιους αγρότες που βασιζόνταν στην άρδευση και από μια ομοσπονδία συνδικάτων εργατών σε εργοστάσια, με επικεφαλής τον Oscar Olivera. Τον Ιανουάριο του 2000, οι τρεις αυτές ομάδες ενώθηκαν υπό την ονομασία «Συνασπισμός για την Προστασία του Νερού και της Ζωής» (La Coordinadora de Defensa del Agua y de la Vida, The Coalition in Defense of Water and Life).

(<sup>98</sup>) Water Privatization Case Study: Cochabamba, Bolivia, Public Citizen 30 years protecting Health, Safety & Democracy, [http://www.citizen.org/documents/Bolivia\\_\(PDF\).PDF](http://www.citizen.org/documents/Bolivia_(PDF).PDF)

(<sup>99</sup>) [http://en.wikipedia.org/wiki/2000\\_Cochabamba\\_protests](http://en.wikipedia.org/wiki/2000_Cochabamba_protests)

(<sup>100</sup>) **Balch Oliver**, Guardian Professional, “The murky pool of big business, water and policy capture”, Wednesday 18 December 2013, <http://www.theguardian.com/sustainable-business/big-business-water-policy-capture>

Οι διαδηλωτές έκλεισαν την πόλη για τέσσερις ημέρες με μαζικές κινητοποιήσεις. Μέσα σε έναν μήνα, χιλιάδες Βολιβιανοί συνέρευσαν στην Κοχαμπάμπα, έγινε γενική απεργία και σταμάτησαν όλες οι συγκοινωνίες.

Οι διαδηλωτές εξέδωσαν τη Δήλωση της Κοχαμπάμπα (the Cochabamba Declaration)<sup>(101)</sup>, με την οποία ζητούσαν την προστασία των δικαιωμάτων στο νερό παγκοσμίως.

Η κυβέρνηση υποσχέθηκε να καταργήσει τις αυξήσεις στα τιμολόγια του νερού, αλλά δεν το έκανε ποτέ. Τον Φεβρουάριο του 2000, η Coordinadora οργάνωσε μια ειρηνική διαμαρτυρία ζητώντας την ανάκληση του Νόμου για το Πόσιμο Νερό και την Αποχέτευση, την ακύρωση των διατάξεων για την ιδιωτικοποίηση, τη λήξη του συμβολαίου για το νερό, και τη συμμετοχή των πολιτών στη σύνταξη ενός νόμου για τη διαχείριση του νερού. Οι απαιτήσεις των πολιτών αντιμετωπίστηκαν με βίαιο τρόπο. Η βασική θέση των πολιτών ήταν ότι το νερό ήταν ιδιοκτησία της κοινότητας και τα συνθήματα που χρησιμοποιούσαν ήταν «Το Νερό Είναι Δώρο Του Θεού και Όχι Εμπόρευμα» και «Το Νερό Είναι Ζωή»<sup>(102)</sup>.

Τον Απρίλιο του 2000, η κυβέρνηση προσπάθησε να σταματήσει την κατάσταση αυτή εφαρμόζοντας στρατιωτικό νόμο. Ακτιβιστές συνελήφθησαν, διαδηλωτές σκοτώθηκαν και τα μέσα λογοκρίθηκαν<sup>(103)</sup>. Τελικά, στις 10 Απριλίου 2000, ο λαός νίκησε. Οι εταιρείες Aguas del Tunari και Bechtel εγκατέλειψαν τη Βολιβία και η κυβέρνηση αναγκάστηκε να ανακαλέσει τα νομοθετήματα περί ιδιωτικοποίησης. Η εταιρεία ύδρευσης SEMAPA (μαζί με τα χρέη της) παραδόθηκε στους εργαζόμενους και τον λαό. Το καλοκαίρι του 2000, η Coordinadora διοργάνωσε δημόσιες διαβουλεύσεις προκειμένου να εγκαθιδρύσει έναν δημοκρατικό σχεδιασμό και διαχείριση. Ο λαός ανέλαβε την πρόκληση να περιφρουρήσει τη δημοκρατία του νερού.

Ο Πρόεδρος της Βολιβίας, Banzer ενημέρωσε την Aguas del Tunari ότι εγκαταλείποντας την Κοχαμπάμπα, «εγκατέλειψαν» τη σύμβαση και δήλωσε ότι θεωρεί τη σύμβαση των 200 εκατομμυρίων δολαρίων άκυρη. Η εταιρεία, υποστηρίζοντας ότι αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα, μήνυσε την κυβέρνηση της Βολιβίας στο International Centre for Settlement of Investment Disputes (σώμα που ανήκει στην Παγκόσμια Τράπεζα), διεκδικώντας αποζημίωση 40 εκατομμυρίων δολαρίων. Η διαφορά διευθετήθηκε τον Ιανουάριο του 2006 με τα δύο μέρη να εγκαταλείπουν όποιες χρηματικές διεκδικήσεις.

Ο Olivera τιμήθηκε το 2001 με το Goldman Environmental Prize, καθώς και με το Letelier-Moffitt Human Rights Award για το 2000, από το Institute for Policy Studies.

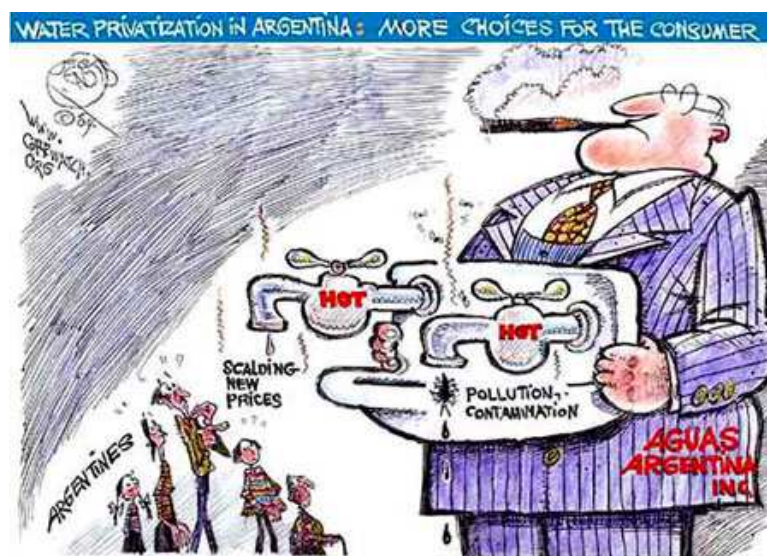
-----  
<sup>(101)</sup> Ακόμα και οι καλλιεργητές κόκας ενώθηκαν με τους διαδηλωτές ζητώντας να μπει τέλος στο πρόγραμμα που χρηματοδοτούσαν οι ΗΠΑ για την κατάργηση των φυτειών τους!

<sup>(102)</sup> **Shiva Vandana**, "Water Wars: Privatization, Pollution, and Profit", South End Press, 2002, [http://www.thirdworldtraveler.com/Vandana\\_Shiva/Water\\_Wars\\_VShiva.html](http://www.thirdworldtraveler.com/Vandana_Shiva/Water_Wars_VShiva.html)

<sup>(103)</sup> Όταν οι ηγέτες της Coordinadora πήγαν σε συνάντηση με τον κυβερνήτη, στο γραφείο του, συνελήφθησαν. Βέβαια, την επόμενη ημέρα, αφέθησαν ελεύθεροι, πολλοί όμως κρύφτηκαν από φόβο για περαιτέρω αντίποινα. Άλλοι διαδηλωτές που συνελήφθησαν μεταφέρθηκαν σε μια φυλακή στο San Joaquín, μέσα στη ζούγκλα του Αμαζονίου, στα σύνορα με τη Βραζιλία.

## Γ.5. ΠΕΜΠΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

### Γ.5.1. ΜΠΟΥΕΝΟΣ ΑΪΡΕΣ (ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ)



Η ιδιωτικοποίηση των δικτύων ύδρευσης και αποχέτευσης στην Αργεντινή στο διάστημα 1991-1999 υπό την κυβέρνηση του Carlos Menem συμπεριλαμβανόταν σε ένα από τα μεγαλύτερα προγράμματα ιδιωτικοποιήσεων παγκοσμίως<sup>(104)</sup>. Υπεγράφησαν συμβάσεις παραχώρησης με τον ιδιωτικό τομέα στο 28% των δήμων της χώρας καλύπτοντας έτσι το 60% του πληθυσμού. Ο Menem πολύ επιδέξια είχε πείσει τον πληθυσμό ότι οι ιδιωτικοποιήσεις θα ήταν η πανάκεια για όλα τα δεινά του τόπου<sup>(105)</sup> και το σλόγκαν που επικρατούσε ήταν ότι «η συρρίκνωση του κράτους δυναμώνει το έθνος» (“shrinking the state strengthens the nation”)<sup>(106)</sup>. Σε μια ομιλία του σε αντιπροσωπεία από τη Συνομοσπονδία της Βρετανικής Βιομηχανίας, ο Menem δήλωσε: «Για συνταγματικούς λόγους, δεν ιδιωτικοποιήσαμε το κράτος. Αλλά ό,τι άλλο μπορούσαμε, το ιδιωτικοποιήσαμε»<sup>(107)</sup>.

Η πιο σημαντική από τις συμβάσεις αυτές υπεγράφη το 1993 ανάμεσα στη μητροπολιτική περιοχή του Μπουένος Άιρες και ένα κονσόρτιουμ ξένων πολυεθνικών εταιρειών, οι οποίες διεκδίκησαν την ιδιωτικοποίηση του νερού υπό τη χρηματοδότηση και την πίεση της Παγκόσμιας Τράπεζας<sup>(108)</sup>. Ήταν η πιο σημαντική και πιο γνωστή σύμβαση ιδιωτικοποίησης νερού στον κόσμο, αφενός λόγω του μεγέθους της, αφετέρου λόγω του ιδιαίτερου ζήλου που

<sup>(104)</sup> Στο διάστημα 1991-1999, οι ιδιωτικοποιήσεις δημοσίων επιχειρήσεων και περιουσιακών στοιχείων του κράτους δημιούργησαν απίστευτα έσοδα για την κυβέρνηση της Αργεντινής – 49 δισεκατομμύρια δολάρια, ποσόν που ξεπέρασε μόνον η Βραζιλία της οποίας τα έσοδα έφτασαν τα 71 δισεκατομμύρια δολάρια. Τα 23 περίπου δισεκατομμύρια δολάρια προήλθαν από πωλήσεις στοιχείων του δημόσιου τομέα και τα υπόλοιπα από ξένες άμεσες επενδύσεις.

<sup>(105)</sup> Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η ανεργία στη χώρα έφτανε το 25% και το ποσοστό ανισότητας το 20%, δύο φορές περισσότερο από ό,τι στη δεκαετία του 1970. Το λειτουργικό έλλειμμα των μεγαλύτερων δημοσίων επιχειρήσεων ξεπερνούσε τα 55 εκατομμύρια δολάρια ετησίως, ενώ οι δημόσιες επιχειρήσεις ευθύνονταν για τη συσσώρευση εξωτερικού χρέους της τάξης των 15 δισεκατομμυρίων δολαρίων.

<sup>(106)</sup> **Bosman M. Martin**, University of South Florida, Tampa, “A Review of Privatization of Water and Sanitation Systems: The Case Greater Buenos Aires”, Draft Discussion Paper prepared for Conference on Global Cities: Water, Infrastructure and Environment, Santa Barbara, CA, 16-19 May 2005 p. 4

<sup>(107)</sup> **Briscoe Ivan**, “Argentina: How Politicians Survive While People Starve”, *openDemocracy*, March 17, 2003

<sup>(108)</sup> **Vandana Shiva**, *Ο πόλεμος του νερού στον κόσμο και οι εννέα αρχές της Vandana Shiva*, Water Wars: Privatization, Pollution, and Profit, by Vandana Shiva, South End Press, 2002

[http://www.thirdworldtraveler.com/Vandana\\_Shiva/Water\\_Wars\\_VShiva.html](http://www.thirdworldtraveler.com/Vandana_Shiva/Water_Wars_VShiva.html)

επέδειξαν πολυεθνικές εταιρείες (άλλες Ευρωπαϊκές, άλλες με την έδρα τους στις ΗΠΑ) για την ιδιωτικοποίηση του νερού, υποστηριζόμενες από την Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο<sup>(109)</sup>. Σύμφωνα με την Dr. Malpartida, επικεφαλής στο Ίδρυμα Οικολογίας και Περιβάλλοντος (Ecology and Environment Foundation), η νέα εταιρεία ήταν «η μεγαλύτερη μεταφορά ύδρευσης και αποχέτευσης από τον δημόσιο στον ιδιωτικό έλεγχο στον κόσμο»<sup>(110)</sup>! Μετά την οικονομική κρίση του 2001, υπό την κυβέρνηση του Nestor Kirchner, πολλές συμβάσεις έγιναν αντικείμενο επαναδιαπραγμάτευσης. Ορισμένες μάλιστα τερματίστηκαν και η διαχείριση της ύδρευσης επέστρεψε στις δημοτικές αρχές, όπως συνέβη στο Μπουένος Άιρες όπου η νεοϊδρυθείσα δημόσια επιχείρηση Aguas y Saneamientos Argentinos ανέλαβε τους τομείς της ύδρευσης και της αποχέτευσης το 2006.

### Γ.5.2. Η εξέλιξη της ιστορίας

Η δημόσια επιχείρηση ύδρευσης και αποχέτευσης στην ευρύτερη περιφέρεια του Μπουένος Άιρες (Greater Buenos Aires), η Obres Sanitarias de la Nación (OSN), είχε συρρικνωθεί μετά από τις συνεχείς περικοπές επί σειρά ετών στον προϋπολογισμό της υπό τη συνεχή πίεση της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Η OSN εξασφάλιζε πόσιμο νερό και αποχέτευση στους κατοίκους του Μπουένος Άιρες, δηλαδή σε 3 εκατομμύρια κατοίκους. Ωστόσο, με την εκδήλωση της μεταναστευτικής τάσης στη Λατινική Αμερική, στην πόλη συνέρρευσαν μέχρι το 1993, άλλα 9 εκατομμύρια κάτοικοι οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στα περίχωρα της πόλης και στις φτωχικές συνοικίες. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 είχε γίνει σαφές ότι η δημόσια επιχείρηση θα χρειαζόταν τεράστια κεφάλαια προκειμένου να κατορθώσει να επεκτείνει το δίκτυό της και να ανταπεξέλθει στις νέες συνθήκες<sup>(111)</sup>. Από την άλλη πλευρά, η Παγκόσμια Τράπεζα πρόσφερε εκατοντάδες εκατομμύρια δολάρια, υπό μία βασική προϋπόθεση, την ιδιωτικοποίηση του νερού!

Το 1993 λοιπόν – μετά από επίμονο lobbying της Γαλλικής κυβέρνησης – υπεγράφη η σύμβαση με ένα κονσόρτιομ στο οποίο επικεφαλής ήταν η Γαλλική εταιρεία Suez και κάλυπτε τη μητροπολιτική περιοχή του Μπουένος Άιρες. Στο κονσόρτιομ συμμετείχαν δύο από τις μεγαλύτερες Γαλλικές εταιρείες, η Lyonnaise des Eaux (Suez) και η Compagnie Générale des Eaux (μετά Vivendi και τώρα Véolia), δύο από τις μεγαλύτερες Βρετανικές εταιρείες, η Thames Water και η Northwest Water και η μεγαλύτερη Ισπανική εταιρεία, η Canal Isabel II. Το κονσόρτιομ αυτό κέρδισε τον διαγωνισμό διότι πρόσφερε τη μεγαλύτερη μείωση στα τιμολόγια, της τάξης του 26,9% (rate reduction).

-----  
<sup>(109)</sup> Προς αυτήν την κατεύθυνση πιέζαν η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και διάφορες πολυμερείς αναπτυξιακές τράπεζες (Multilateral Development Banks, MDBs)

<sup>(110)</sup> **Hacher Sebastian**, Εμπειρογνώμων στο CorpWatch, "Argentina Water Privatization Scheme Runs Dry", 26 Φεβρουαρίου 2004

<sup>(111)</sup> [http://en.wikipedia.org/wiki/Water\\_privatization\\_in\\_Argentina](http://en.wikipedia.org/wiki/Water_privatization_in_Argentina)

Ωστόσο, πριν η κυβέρνηση να προβεί στην υπογραφή της σύμβασης, έπρεπε να ξεπεράσει ένα σημαντικό εμπόδιο, τον πιο «ηχηρό» τομέα και αυτόν που δημιουργούσε τα περισσότερα προβλήματα, τα οργανωμένα εργατικά συνδικάτα της αντιπολίτευσης. Ενώ οι επικεφαλής των συνδικάτων είχαν δηλώσει ότι θα πολεμούσαν την ιδιωτικοποίηση «μέχρι την τελευταία σταγόνα του αίματός τους», η κυβέρνηση και η Παγκόσμια Τράπεζα έκαμψαν την αντίστασή τους μέσω της θεσμοποιημένης δωροδοκίας, μέσω του Προγράμματος Συμμετοχικής Ιδιοκτησίας (Programa de Propriedad Participada, PPP). Το Πρόγραμμα αυτό εξασφάλιζε στους ηγέτες των συνδικάτων 10% συμμετοχή στην καινούργια εταιρεία, με αποτέλεσμα η αντιπολίτευση να «στεγνώσει»<sup>(112)</sup>. Μετά την ιδιωτικοποίηση της εταιρείας, οι εργαζόμενοι στη δημόσια επιχείρηση ύδρευσης Obras Sanitarias de la Nación (OSN) στο Μπουένος Άιρες μειώθηκαν από 7.600 σε 4.000 – σχεδόν στο μισό. Η απώλεια 3.600 θέσεων εργασίας θεωρήθηκε ως το πιο σημαντικό επίτευγμα. Ενώ οι θέσεις εργασίας μειώθηκαν, η τιμή του νερού εκτοξεύθηκε. Μέσα στον πρώτο χρόνο, τα τιμολόγια του νερού αυξήθηκαν κατά 13,5%<sup>(113)</sup>. Συνέβη το εξής: τα δύο τελευταία χρόνια πριν την ιδιωτικοποίηση, η κυβέρνηση προκάλεσε τεχνητές αυξήσεις στα τιμολόγια κατά 62%, συν το γεγονός ότι πρόσθεσε 18% φόρους στους λογαριασμούς του νερού. Τον πρώτο χρόνο, όταν ανέλαβε η Aguas Argentinas, μείωσε τα τιμολόγια κατά 26,9%, τηρώντας τις συμβατικές της δεσμεύσεις. Στην πραγματικότητα, δεν έκανε τίποτε άλλο από το να επιστρέψει μέρος από τις αυξήσεις που είχε ήδη ετοιμάσει για αυτήν η κυβέρνηση<sup>(114)</sup>! Πριν από την ιδιωτικοποίηση, η μη εξόφληση των τιμολογίων αποτελούσε μεγάλο πρόβλημα. Η Aguas Argentinas αντιμετώπισε αποτελεσματικά το πρόβλημα αυτό με το να κόβει το νερό μετά από τρεις απλήρωτους λογαριασμούς. Με αυτό το σύστημα «έπεισε» το 90% των καταναλωτών να είναι συνεπείς. Επίσης, μέσα στον πρώτο χρόνο που ανέλαβε τον έλεγχο του νερού στο Μπουένος Άιρες, η Aguas Argentinas, ζήτησε από την νεοϊδρυθείσα – από την κυβέρνηση – ρυθμιστική αρχή, την ETOSS, να της επιτρέψει αύξηση των τιμολογίων, παρόλο που η εταιρεία είχε δεσμευθεί ότι δεν θα γίνονταν πραγματικές αυξήσεις για τα επόμενα 10 χρόνια. Η ETOSS – η οποία εισέπραττε το 2,6% από τα έσοδα της Aguas Argentinas για τη λειτουργία της – συμφώνησε σε αύξηση των τιμολογίων κατά 13,5% (όπως αναφέραμε πιο πάνω), με την προϋπόθεση ότι η εταιρεία θα επέκτεινε τις επενδύσεις της στις φτωχικές συνοικίες της πόλης (slum communities). Η Παγκόσμια Τράπεζα, υπερασπιζόμενη την εταιρεία, δήλωσε ότι «το να μπει κανείς στη δουλειά είναι ένα παιχνίδι (game). Και οι εταιρείες ύδρευσης, όταν μπουν σε αυτό, έχουν το επάνω χέρι», ενώ παράλληλα ενέκρινε δάνεια ύψους 911 εκατομμυρίων δολαρίων και επίσης εξαγόρασε μερίδιο του 5% της εταιρείας. Με αυτόν τον τρόπο, η Παγκόσμια Τράπεζα έγινε συνέταιρος, συμμετοχος και δημόσια βιτρίνα για το «πρότυπο πρόγραμμα ιδιωτικοποίησης» της εταιρείας Aguas Argentinas.

-----  
<sup>(112)</sup> **Hacher Sebastian**, Εμπειρογνώμων στο CorpWatch, "Argentina Water Privatization Scheme Runs Dry", 26 Φεβρουαρίου 2004, <http://www.corpwatch.org/article.php?id=10088>

<sup>(113)</sup> **Vandana Shiva**, *Ο πόλεμος του νερού στον κόσμο και οι εννέα αρχές της Vandana Shiva*, Water Wars: Privatization, Pollution, and Profit, by Vandana Shiva, South End Press, 2002  
[http://www.thirdworldtraveler.com/Vandana\\_Shiva/Water\\_Wars\\_VShiva.html](http://www.thirdworldtraveler.com/Vandana_Shiva/Water_Wars_VShiva.html)

<sup>(114)</sup> **Buenos Aires** – Collapse of the Privatization Deal, Food & Water Watch, NW Suite 300 Washington, DC 20036,  
<http://www.foodandwaterwatch.org/global/latin-america/argentina/buenos-aires-collapse-of-the-privatization-deal/>

Ενώ ο τότε Πρόεδρος της Αργεντινής, Carlos Menem, έκανε τον «γύρο του θριάμβου» στη Γαλλία και αντάλλαξε φιλοφρονήσεις με τον τότε Γάλλο Πρόεδρο, Jacques Chirac, στο Μπουένος Άιρες άρχισε να εκδηλώνεται ένα κύμα λαϊκής διαμαρτυρίας το οποίο συνεχώς διογκωνόταν. Χιλιάδες πολίτες έκλεισαν τους δρόμους της πρωτεύουσας διαμαρτυρόμενοι για τα 800 δολάρια που απαιτούσε η εταιρεία ως κόστος σύνδεσης με το δίκτυο ύδρευσης και αποχέτευσης. Στο μεταξύ, μια επιτροπή της Γερουσίας εξέδωσε μια μελέτη στην οποία κατήγγειλε την εταιρεία για «σοβαρές και σημαντικές» παραβιάσεις της σύμβασης, ότι δεν είχε καταφέρει να επιτύχει τους στόχους της σύμβασης σχετικά με την ανάπτυξη της υποδομής και ότι δεν ανταποκρινόταν στη υποχρέωσή της να ενημερώνει τη ρυθμιστική αρχή, την ETOSS, για τις δραστηριότητές της. Για να κατευνάσει τη λαϊκή αγανάκτηση, η εταιρεία μείωσε το κόστος σύνδεσης από 800 δολάρια σε 200, αλλά ισοσκέλισε αυτή τη μείωση με την εισαγωγή ενός νέου τιμήματος, που ονομαζόταν «Καθολική Υπηρεσία» ("Universal Service"), και το οποίο έπρεπε να πληρώνουν όλοι. Η εταιρεία κατάφερε να εισαγάγει συνεχώς τιμήματα τα οποία δεν προβλέπονταν στη σύμβαση.

Ο Πρόεδρος Menem, στην προσπάθειά του να προστατεύσει την Aguas Argentinas από τη λαϊκή κατακραυγή, περιόρισε τις αρμοδιότητες της ρυθμιστικής αρχής και την έθεσε υπό τον έλεγχο της Υπουργού Περιβάλλοντος (και πολιτικής του συμμάχου), Maria Julia Alsogaray. Η Alsogaray πραγματοποίησε 13 επισκέψεις στο Παρίσι και αργότερα κατηγορήθηκε για διαφθορά. Ο – άνευ αρμοδιοτήτων - επικεφαλής της ETOSS εμφανίστηκε ενώπιον της Γερουσίας και την ενημέρωσε για τα πραγματικά περιστατικά: Η Aguas Argentinas είχε κατασκευάσει μόνον το ένα τρίτον εκ των νέων αντλιοστασίων και υπογείων αγωγών από αυτούς που είχε δεσμευθεί να κατασκευάσει μέχρι το 1997. Είχε επενδύσει μόνον 9,4 εκατομμύρια δολάρια από τα 48,9 εκατομμύρια δολάρια για τα οποία είχε δεσμευθεί σε αποχετευτικά δίκτυα. Καθυστερούσε την κατασκευή του εργοστασίου επεξεργασίας λυμάτων στο Berazategui, με την πρόφαση της ανάγκης για «περαιτέρω διερεύνηση». Κατά συνέπεια, τα λύματα διοχετεύονταν σε βόθρους και ποτάμια ανεβάζοντας τα επίπεδα των νιτρικών ενώσεων στον υδροφόρο ορίζοντα (οι χημικές αυτές ενώσεις προκαλούν μείωση της ροής οξυγόνου στον εγκέφαλο παιδιών και νηπίων) το οποίο είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του κινδύνου για μεταδιδόμενες ασθένειες λόγω του νερού. Η Παγκόσμια Τράπεζα σχολίασε την καθυστέρηση του προγράμματος εκ μέρους της εταιρείας λέγοντας ότι με αυτόν τον τρόπο η εταιρεία εξοικονομεί 100.000 δολάρια την ημέρα – δηλαδή 35 εκατομμύρια δολάρια τον χρόνο κέρδη!

Να αναφέρουμε στο σημείο αυτό ότι το Μπουένος Άιρες (πρωτεύουσα της Αργεντινής) το χωρίζει από το Μοντεβιδέο (πρωτεύουσα της Ουρουγουάης) ο ποταμός Rio de la Plata ("the Silver River", το Ασημένιο Ποτάμι). Για 500 χρόνια, το αποκαλούσαν επίσης "la Mar Dulce" («Γλυκιά Θάλασσα»), γιατί το μέγεθος και η ομορφιά του ήταν τόσο, που οι επισκέπτες νόμιζαν ότι ήταν θάλασσα. Σήμερα, το ποτάμι αυτό διακρίνεται για κάτι άλλο: είναι ένα από τα λίγα ποτάμια στον κόσμο που η ρύπανσή του διακρίνεται από το διάστημα! «Το να ζει κανείς κοντά στο ποτάμι είναι κατάρρα», λέει η Alejandra, μητέρα τριών παιδιών. «Είμαι άγαμη μητέρα,



άνεργη και δεν ξέρω τι να κάνω με τα παιδιά μου». Η Alejandra ζει σε μια πολύ φτωχή γειτονιά γνωστή ως "Villa Inflammable" («Εύφλεκτη Πόλη»)<sup>(115)</sup>. Η ευρύτερη περιοχή ονομάστηκε έτσι γιατί περιβάλλεται από χημικές και πετροχημικές βιομηχανίες, άρα θεωρείται ως ωρολογιακή βόμβα. Η Villa Inflammable βρίσκεται στην καρδιά της περιοχής South Dock με τα πετροχημικά (South Dock Petrochemical area), όπου, από το 1997, περίπου 3000 εταιρείες πετούσαν συστηματικά τα απόβλητά τους στον ποταμό Riachuelo ("the little river", το «μικρό ποτάμι»). Σε αυτήν την έντονη ρύπανση προστίθετο και η αποχέτευση και τα άλλα απόβλητα από τους 5 εκατομμύρια καταναλωτές της ιδιωτικής εταιρείας Aguas Argentinas, τα οποία απέβαλλαν απευθείας στο ποτάμι, κάθε μέρα, χωρίς καμία επεξεργασία. Τρία χιλιόμετρα προς τα πάνω (στο ρεύμα του ποταμού), η ίδια εταιρεία αντλούσε νερό από το ίδιο αυτό ποτάμι για ύδρευση του ίδιου αυτού πληθυσμού!

Το 1997, αφού η Aguas Argentinas κατάφερε να κατευνάσει τη λαϊκή κατακραυγή σε βάρος της, άρχισε να πιέζει σθεναρά για αναθεώρηση της τριακονταετούς σύμβασης που είχε υπογράψει τέσσερα χρόνια νωρίτερα. Για να βοηθήσει, η Παγκόσμια Τράπεζα έστειλε ένα από τα ανώτερα στελέχη της στον τομέα του νερού προκειμένου να συνδράμει το προσωπικό της Aguas Argentinas, στην οποία – όπως αναφέραμε – η Παγκόσμια Τράπεζα κατείχε το 5% και στην οποία είχε επενδύσει εκατοντάδες εκατομμύρια. Ο manager παρέμεινε στην εταιρεία μέχρι το 2000, όταν υπεγράφη νέο συμβόλαιο και στη συνέχεια επέστρεψε στην Παγκόσμια Τράπεζα η οποία έδωσε στην εταιρεία ένα νέο δάνειο 30 εκατομμυρίων δολαρίων. Η Παγκόσμια Τράπεζα και άλλοι διεθνείς οργανισμοί ήταν αποφασισμένοι για την επιτυχία του προγράμματος ιδιωτικοποίησης στο Μπουένος Άιρες, οι πολίτες όμως της χώρας είχαν εντελώς διαφορετική άποψη.

Όταν το 2001 ξέσπασε η οικονομική κρίση στην Αργεντινή, η εταιρεία βρέθηκε αντιμέτωπη με σπειροειδή χρέη εξαιτίας του πληθωρισμού, γι αυτό απείλησε να αναστείλει ορισμένες υπηρεσίες της ύδρευσης και όλες τις προβλεπόμενες εξελίξεις στις υποδομές. Τελικά, μετά από επαναδιαπραγματεύσεις και αντιπαραθέσεις, το 2006, ο Πρόεδρος Kirchner αποφάσισε να ανακαλέσει τη σύμβαση και να επαναφέρει τη διαχείριση της ύδρευσης και της αποχέτευσης υπό τον κρατικό έλεγχο.

Όταν η κυβέρνηση της Αργεντινής αποφάσισε να ανακαλέσει τη σύμβαση, το έκανε με τη δικαιολογία ότι η συμβαλλόμενη εταιρεία δεν κατάφερε να εκπληρώσει τους στόχους που αφορούσαν στην επέκταση του δικτύου και την ποιότητα του ύδατος που προβλέπονταν στη σύμβαση. Η κυβέρνηση υποστήριζε ότι το νερό είχε υψηλά ποσοστά νιτρικών ενώσεων (nitrates), ενώ τα έργα που προβλέπονταν στη σύμβαση δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ. Η άλλη πλευρά υποστήριζε ότι το πάγωμα των τιμολογίων κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Αργεντινή το 2001 και η υποτίμηση του πέσο, εκμηδένισε τη δυνατότητα της εταιρείας να ανταποκριθεί στους προβλεπόμενους στόχους.

-----  
<sup>(115)</sup> **Hacher Sebastian**, Εμπειρογνώμων στο CorpWatch, "Argentina Water Privatization Scheme Runs Dry", 26 Φεβρουαρίου 2004, <http://www.corpwatch.org/article.php?id=10088>

Οι Alcaza et al.<sup>(116)</sup> υποστηρίζουν ότι βασικός λόγος της αποτυχίας της σύμβασης ήταν και η εσπευσμένη προετοιμασία της και αναφέρουν ορισμένα βασικά στοιχεία που δικαιολογούν την άποψη αυτή:

- 1) Η ρυθμιστική αρχή ETOSS (*Ente Tripartito de Obras de Servicios de Saneamiento*, Tripartite Entity for Sanitary Services) συστήθηκε ειδικά για την περίπτωση αυτή, δηλαδή λίγο καιρό πριν την ιδιωτικοποίηση, με αποτέλεσμα να μην διαθέτει την απαραίτητη εμπειρία.
- 2) Τα απαραίτητα στοιχεία που περιέχονταν στη σύμβαση σχετικά με την κατάσταση της υπάρχουσας υποδομής ήταν τόσο λίγα, ώστε η κυβέρνηση της Αργεντινής αρνήθηκε να αναλάβει την ευθύνη για αυτά. Αυτή η έλλειψη της απαραίτητης πληροφόρησης θα μπορούσε να έχει οδηγήσει τη συμβαλλόμενη εταιρεία να δεχτεί τη σύναψη της σύμβασης με την επιφύλαξη μελλοντικών διαπραγματεύσεων.
- 3) Διατηρήθηκε το παλιό σύστημα τιμολόγησης, αντί να υιοθετηθεί ένα νέο σύστημα περισσότερο διαφανές.

Επιπλέον, κατά τη λήψη αποφάσεων, παρέκαμπταν κατ' επανάληψη την άπειρη ρυθμιστική αρχή όπως λχ. κατά την επαναδιαπραγμάτευση της σύμβασης το 1997, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στη συνεχή αποδυνάμωσή της. Σύμφωνα με τη σύμβαση ανάθεσης (*concession contract*) η Aguas Argentinas είχε το δικαίωμα να διεκδικεί αποζημίωση σε δολάρια με τιμή συναλλάγματος 1:1 μετά την υποτίμηση του πέσο<sup>(117)</sup>. Ο Solanes<sup>(118)</sup> τονίζει ότι κακώς εφαρμόστηκε αυτή η πρακτική. Προκειμένου οι εταιρείες να αποφύγουν τις διακυμάνσεις του νομίσματος, μπορούν να αναζητήσουν χρηματοδότηση στις τοπικές κεφαλαιαγορές. Υποστηρίζει επίσης ότι οι ανάγκες των φτωχών δεν λαμβάνονταν υπόψη και ότι το σύστημα τιμολόγησης δεν ενθάρρυνε την επέκταση της κάλυψης στις φτωχές περιοχές, αφού οι νέες συνδέσεις τις περισσότερες φορές ήταν οικονομικά ασύμφωρες, ενώ οι νέοι χρήστες έπρεπε να πληρώνουν και το κόστος για την επέκταση του δικτύου.

Η συμβαλλόμενη εταιρεία όντως επένδυσε πολύ περισσότερα κεφάλαια από ό,τι η δημόσια προκάτοχος εταιρεία και κατάφερε να αυξήσει την πρόσβαση του πληθυσμού στην ύδρευση και την αποχέτευση. Σύμφωνα με τον Αργεντινό οικονομολόγο Sebastian Galiani<sup>(119)</sup>, η δημόσια εταιρεία OSN είχε επενδύσει μόνον 25 εκατομμύρια δολάρια τον χρόνο, στο διάστημα 1983-1993, ενώ η ιδιωτική εταιρεία Aguas Argentinas αύξησε τις επενδύσεις σε περίπου 200 εκατομμύρια δολάρια τον χρόνο, στο διάστημα 1993 έως 2000.

-----  
<sup>(116)</sup> [http://en.wikipedia.org/wiki/Water\\_privatization\\_in\\_Argentina](http://en.wikipedia.org/wiki/Water_privatization_in_Argentina)

<sup>(117)</sup> Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης – και πιο συγκεκριμένα από το 2001 και μετά - έγινε συνήθης πρακτική μεταξύ των ιδιωτικών εταιρειών ύδρευσης που δραστηριοποιούνταν σε διεθνές επίπεδο, ιδιαίτως σε χώρες των οποίων η οικονομία βρισκόταν σε μετάβαση, να απαιτούν εγγυημένη χρηματοδότηση υπό τη μορφή ασφάλειας επικινδυνότητας από τους Διεθνείς Χρηματοπιστωτικούς Οργανισμούς (International Financial Institutions, IFIs) ως μέσον προστασίας των μετόχων τους από απρόβλεπτες διακυμάνσεις στα επιτόκια, στο συνάλλαγμα και τον πληθωρισμό.

<sup>(118)</sup> Solanes Miguel, 2006. "Efficiency, Equity, and Liberalisation of Water Services in Buenos Aires, Argentina", *Industry, Services & Trade* (Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2006 (22): 124-148. ISBN 92-64-02867-6, P. 158-164

<sup>(119)</sup> Galiani Sebastian, Gertrier Paul, Schargrotsky Ernesto (2000-08-31), *Water for Life: The impact of the Privatization of Water Services on Child Mortality*, Retrieved 2008-02-14, p. 15



Σύμφωνα με την εταιρεία Suez<sup>(120)</sup>, κατά τη διάρκεια της δεκαετής σύμβασής της, επέκτεινε την πρόσβαση στο νερό σε 2 εκατομμύρια ανθρώπους και την πρόσβαση στην αποχέτευση σε 1 εκατομμύριο ανθρώπους, παρά την οικονομική κρίση. Υποστήριζε επίσης ότι μόνον στο διάστημα 2003-2005, σχεδόν 100.000 κάτοικοι σε φτωχές γειτονιές και παραγκουπόλεις συνδέθηκαν μέσω ενός «μοντέλου συμμετοχικής διαχείρισης» (“a participatory management model”) που εφαρμόστηκε πιλοτικά από την Aguas Argentinas. Ορισμένα στοιχεία αυτού του μοντέλου υιοθετήθηκαν από την κυβέρνηση προκειμένου να επεκτείνει τις υπηρεσίες της σε άλλους 400.000 κατοίκους στην La Matanza (περιοχή που ανήκε στην ευρύτερη περιφέρεια του Μπουένος Άιρες), στο πλαίσιο του προγράμματος «Νερό και Εργασία» (“Aguas mas trabajo”, “Water plus Work”).

Ωστόσο, η επέκταση της πρόσβασης στις παραγκουπόλεις και τις αποκαλούμενες “barrios armados” δεν συμπεριλαμβανόταν στη σύμβαση, η οποία περιοριζόταν στην εξασφάλιση πρόσβασης στις «αστικοποιημένες περιοχές» (“urbanized areas”)<sup>(121)</sup>. Κατά τη διάρκεια των πρώτων έξι χρόνων εφαρμογής της σύμβασης, η προσέγγιση της Aguas Argentinas όσον αφορά τις «δύσκολες» περιοχές, περιορίστηκε σε μια μελέτη που εκπόνησε από κοινού μαζί με το Διεθνές Ινστιτούτο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη – Λατινική Αμερική (International Institute for Environment and Development-Latin America). Μόνον το 1999 δημιουργήθηκε μέσα στην εταιρεία μια μονάδα για την ανάπτυξη των κοινοτήτων, η οποία, με γνώμονα μια κοινωνιολογική μέθοδο, επέκτεινε την πρόσβαση στην ύδρευση και την αποχέτευση και στις παραγκουπόλεις.

Τον Ιούλιο του 2010, το Διεθνές Κέντρο για τη Διευθέτηση Επενδυτικών Διαφορών (International Center for the Settlement of Investment Disputes, ICSID) απεφάνθη ότι κακώς η κυβέρνηση της Αργεντινής αρνήθηκε να επιτρέψει στους ιδιώτες συμβαλλόμενους να αυξήσουν τα τιμολόγια κατά την περίοδο μετά την υποτίμηση του νομίσματος το 2001 και ότι οι ιδιωτικές εταιρείες δικαιούνται να διεκδικήσουν αποζημιώσεις. Οι ιδιωτικές εταιρείες ανακοίνωσαν ότι θα διεκδικούσαν το ποσόν των δύο δισεκατομμυρίων δολαρίων σε αποζημιώσεις<sup>(122)</sup>.

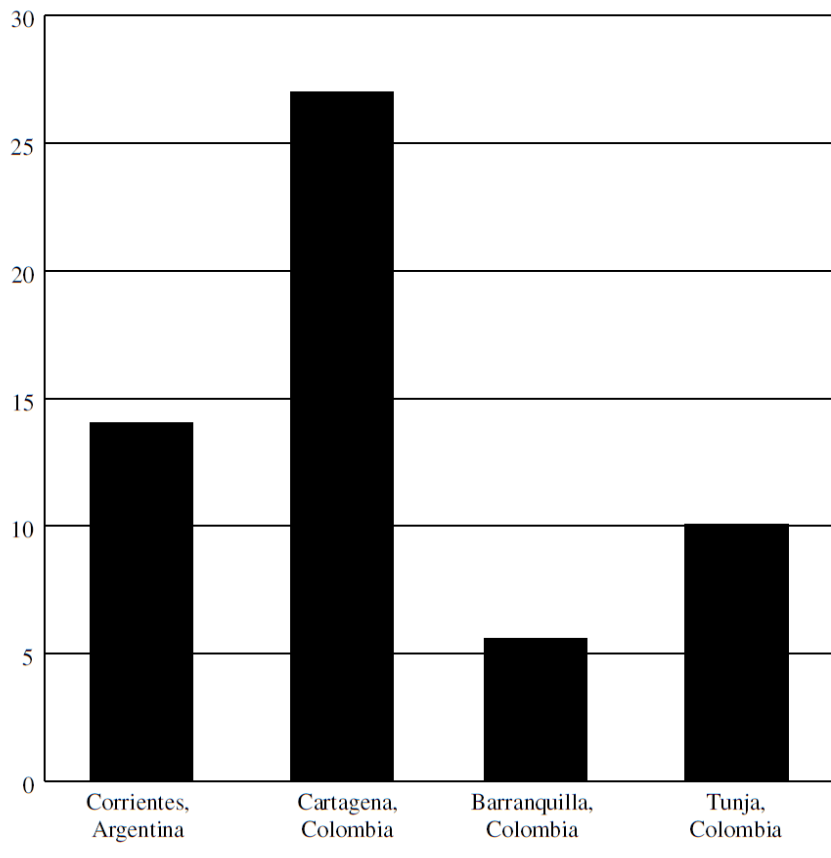
-----  
<sup>(120)</sup> Suez Environment, “Argentinian official website”, Archived from the original on 2007-12-15, Retrieved 2008-02-14, p. 15

<sup>(121)</sup> **Botton Sarah, Brailowsky Alexandre and Matthieussent Sarah**, The real obstacles to universal access to the water service in developing countries: Thoughts stemming from the experience of access to drinking water of the poor neighbourhoods populations living in Port-au-Prince (Haiti) and Buenos Aires (Argentina), May 2005, p.15-18 and p.31.

<sup>(122)</sup> **Global Water Intelligence**. Market-Leading Analysis of the International Water Industry, “Suez Environment and Agbar have won the right to claim limited damages for lost revenues associated with Argentinean water concessions. Was the ruling tribunal’s judgement flawed?”, August 2010

<http://www.globalwaterintel.com/archive/11/8/general/suez-seeks-12bn-damages-argentina.html>

**Figure 7.3. Increase in water main connections following privatization in various cities. Percentages.**



Source: Harris (2003).

---

### Γ.5.3. Η ιδιωτικοποίηση του νερού στην Αργεντινή και η παιδική θνησιμότητα

Το 2002 εκπονήθηκε μια μελέτη<sup>(123)</sup> που παρουσίαζε τον αντίκτυπο της ιδιωτικοποίησης στην παιδική θνησιμότητα βασισμένη σε έρευνες που έγιναν στα νοικοκυριά της Αργεντινής. Τα παιδιά είναι ιδιαίτερα ευάλωτα στις ασθένειες τις μεταδιδόμενες μέσω του νερού, εξαιτίας της ασθενούς άμυνας του οργανισμού τους, της μεγαλύτερης δεκτικότητάς τους και της μεγαλύτερης έκθεσης τους στους κινδύνους, λόγω της ανεπαρκούς γνώσης για το πώς να τους αποφεύγουν (WHO 2002). Υπάρχουν δύο βασικοί μηχανισμοί μετάδοσης ασθενειών: οι ασθένειες που προκαλούνται από το ίδιο το νερό (waterborne diseases), που προκαλούνται δηλαδή από την πόση μολυσμένου νερού, και οι ασθένειες που προκαλούνται από τα ανεπαρκή συστήματα ύδρευσης και αποχέτευσης για την υγιεινή των νοικοκυριών (water-washed diseases).

Σύμφωνα με τη μελέτη αυτή στο διάστημα 1991-1997, η παιδική θνησιμότητα μειώθηκε κατά 5% έως 7% στις περιοχές στις οποίες εφαρμόστηκε η ιδιωτικοποίηση, σε σύγκριση με τις περιοχές που παρέμειναν στη δημόσια ή την κοινή διαχείριση. Οι επιπτώσεις ήταν πολύ πιο σημαντικές στις πιο φτωχές περιοχές (24%). Οι διαπιστώσεις αυτές προκύπτουν από τη μείωση στον αριθμό των θανάτων που προκαλούνται από μολυσματικές και παρασιτικές ασθένειες, και όχι από άλλες αιτίες άσχετες προς τις συνθήκες ύδρευσης. Κατά τους συγγραφείς, ο κύριος λόγος γι αυτό, ήταν η μαζική επέκταση της πρόσβασης στο νερό, η οποία σημειώθηκε κυρίως στις πιο φτωχές περιοχές οι οποίες δεν λάμβαναν καμία από τις υπηρεσίες αυτές πριν την εισαγωγή του ιδιωτικού τομέα.

Η παλαιότερη βιβλιογραφία που αναλύει το αποτέλεσμα της ιδιωτικοποίησης συγκρίνει τη αποδοτικότητα των ιδιωτικών εταιρειών με αυτή των δημοσίων χρησιμοποιώντας διάφορους δείκτες. Παρά το γεγονός ότι οι μελέτες αυτές δείχνουν ότι η ιδιωτικοποίηση αυξάνει την παραγωγικότητα και κερδοφορία των εταιρειών, δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία για να απαντήσει κανείς στο ερώτημα εάν αυξάνει και την κοινωνική ευημερία. Αξιολογήσεις των αποτελεσμάτων όσον αφορά την κοινωνική ευημερία, που βασίζονται σε κατά προσέγγιση υπολογισμούς (rough estimates) των πλεονασμάτων καταναλωτών και παραγωγού είναι επίσης ανεπαρκείς. Αντιθέτως, ο αντίκτυπος της ιδιωτικοποίησης του συστήματος ύδρευσης στην παιδική θνησιμότητα (στην Αργεντινή) αποτελεί έναν άμεσο, από δείκτη κοινωνικής ευημερίας. Τα στοιχεία αποδεικνύουν ότι η επιδείνωση στην αποδοτικότητα των συστημάτων ύδρευσης στην Αργεντινή κάτω από δημόσια διαχείριση ήταν τόσο μεγάλη, που οδήγησε σε μια ιδιωτικοποίηση η οποία δημιούργησε ιδιωτικά κέρδη, προσέλκυσε επενδύσεις, επέκτεινε τις υπηρεσίες και μείωσε την παιδική θνησιμότητα.

-----  
<sup>(123)</sup> **Galiani Sebastian** (Universidad de San Andres), **Gertler Paul** (University of California at Berkeley and NBER), **Schargrodsky Ernesto** (Universidad Torcuato Di Tella), "Water for Life: The Impact of the Privatization of Water Services on Child Mortality", August 31, 2002, Retrieved 2008-02-14., p.1

Κάθε χρόνο περισσότερα από 3 εκατομμύρια παιδιά πεθαίνουν εξαιτίας ασθενειών που έχουν σχέση με το νερό (Παγκόσμια Τράπεζα, 2002) και μεγάλος αριθμός μελετών διαπιστώνουν ότι η πρόσβαση στο ασφαλές νερό συνδέεται με την καλύτερη υγεία των παιδιών<sup>(124)</sup>. Άρα, λοιπόν, η επέκταση της δυνατότητας πρόσβασης και η βελτίωση των συστημάτων ύδρευσης και αποχέτευσης αποτελεί ένα σοβαρό κίνητρο για τις ιδιωτικοποιήσεις.

Ωστόσο, ενώ πολλοί συγγραφείς αναφέρουν μεγάλα οφέλη στην παραγωγικότητα και την κερδοφορία από την ιδιωτικοποίηση άλλων τομέων της οικονομίας, στον τομέα του νερού δεν είναι σαφές εάν τυχόν οφέλη στην αποτελεσματικότητα μεταφράζονται απαραίτητα σε βελτίωση των αποτελεσμάτων στον τομέα της υγείας ή συμβάλλουν στη μείωση της φτώχειας<sup>(125)</sup>. Οι ιδιωτικές εταιρείες μπορεί να παρέχουν τα βέλτιστα επίπεδα ποιότητας στην παροχή υπηρεσιών, όμως δεν καταφέρνουν να λάβουν υπόψη τους τις σημαντικές εξωτερικότητες όσον αφορά την υγεία που υπάρχουν σε αυτόν τον τομέα (Shirley 2000). Σε αυτήν την περίπτωση, η ιδιωτικοποίηση του νερού μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τον τομέα της υγείας. Επιπλέον, πολλοί εκφράζουν την ανησυχία τους για το ότι η ιδιωτικοποίηση μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τις φτωχές τάξεις (Estache et al 2001). Σφυγμομετρήσεις της κοινής γνώμης και δημοσιεύματα στον Τύπο δείχνουν δυσαρέσκεια με τις ιδιωτικοποιήσεις στη Λατινική Αμερική (Finnegan 2002, Tagliabue 2002, IADB 2002). Εάν οι ιδιωτικές εταιρείες αυξήσουν τις τιμές, επιβάλλουν την πληρωμή για την παροχή υπηρεσιών και επενδύουν μόνον σε επικερδείς περιοχές υψηλών εισοδημάτων, αυτό σημαίνει ότι το κέρδος από την αύξηση της αποτελεσματικότητας αποκτάται αποκλείοντας από τις φτωχές τάξεις την πρόσβασή τους στις υπηρεσίες ύδρευσης. Ειδικά όσον αφορά τις τάξεις αυτές, η ιδιωτικοποίηση θα χειροτερέψει την κατάστασή τους.

-----  
<sup>(124)</sup> Merrick 1985, Behrman and Wolfe 1987, the Cebu Team 1991, Esrey et al 1991, Lavy et al 1996, Lee et al 1997, inter alia, στο: LSMS, "The Impact of the Quality of Health Care on Children's Nutrition and Survival in Ghana", by Victor Lavy, John Strauss, Duncan Thomas, Philippe De Vreyer, Working Paper No.106, Living Standards Measurement Study (LSMS), The World Bank 1995

<http://books.google.gr/books?id=nuvdEj7pyjwC&pg=PA25&lpg=PA25&dq=Merrick+1985,+Behrman+and+Wolfe+1987,+the+Cebu+Team&source=bl&ots=AQjuEIFyS6&sig>

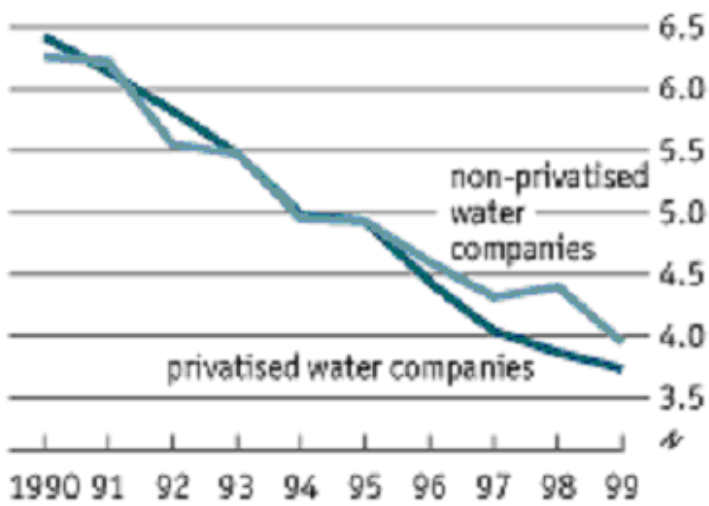
<sup>(125)</sup> Megginson et al 1994, Barberis et al 1996, Frydman et al 1999, and La Porta and Lopez-de-Silanes 1999), στο: IMF Working Paper, "Privatization in Transition Countries: A Sampling of the Literature", prepared by Oleh Havrylyshyn and Donal McGettigan, International Monetary Fund, January 1999

<http://books.google.gr/books?id=Z71nojnK7RoC&pg=PA11&lpg=PA11&dq=megginson+et+al+barberis+frydman>

## Life and death

Argentine child mortality rates\*

Municipalities with:



\*Deaths per 1,000 children aged under 5 years

Source: S. Galiani, P. Gertler, E. Schargrodsky

### Γ.6. Και όμως υπάρχει και ένα θετικό παράδειγμα συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα σε τοπικό επίπεδο: η περίπτωση της πόλης Salta στην Αργεντινή

Η Επαρχία Σάλτα (the Salta Province) βρίσκεται στα βορειοδυτικά της Αργεντινής, με πληθυσμό περίπου ένα εκατομμύριο, το επίπεδο ανάπτυξης είναι ιδιαίτερα χαμηλό και η περιοχή παρουσιάζει μερικά από τα πιο σοβαρά κοινωνικά προβλήματα στη χώρα. Περίπου το 40% των αστικών νοικοκυριών θεωρούνται φτωχά. Πριν από το 1996, υπεύθυνη για την ύδρευση και την αποχέτευση στην ευρύτερη περιφέρεια ήταν η δημόσια επιχείρηση General Water Administration Authority (Administración General de Aguas de Salta, AGAS) η οποία κάλυπτε τους 43 από τους 58 δήμους της Επαρχίας, με ποσοστό 76% για την ύδρευση και 68% για τη αποχέτευση. Η κακή διοίκηση και πολλοί άλλοι παράγοντες συνέβαλαν στην περιορισμένη κάλυψη και απόδοση, συμπεριλαμβανομένης της πώλησης γης χωρίς πρόσβαση στις βασικές δημόσιες υπηρεσίες (νερό και ηλεκτρισμό), ενώ πολιτικές ομάδες παρότρυναν τους κατοίκους να συνδεθούν παράνομα με το δίκτυο προκειμένου να αναγκάσουν την AGAS να επεκτείνει το δίκτυό της. Από την άλλη πλευρά – όπως συμβαίνει στις περισσότερες δημόσιες επιχειρήσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες – η έλλειψη επενδύσεων για την αναβάθμιση και τη συντήρηση των δικτύων οδήγησε σε συνεχή επιδείνωση των υποδομών και μείωση της ποιότητας των παρεχομένων υπηρεσιών.

Έτσι, η Επαρχία Σάλτα (Salta Province) προχώρησε σε μεταρρύθμιση του τομέα του νερού το 1996. Την ίδια εποχή, πολλές άλλες επαρχίες και Δήμοι της Αργεντινής κατέφευγαν στον ιδιωτικό τομέα προκειμένου να βελτιώσουν τις υπηρεσίες παροχής νερού και αποχέτευσης. Και στην επαρχία Σάλτα ακολούθησαν την ίδια προσέγγιση, εφάρμοσαν όμως διαφορετική μέθοδο<sup>(126)</sup>.

Πρώτον, οι αρχές πραγματοποίησαν σειρά συναντήσεων με τις κατά τόπους δημοτικές αρχές και τις οργανώσεις καταναλωτών προκειμένου να συζητήσουν τα οφέλη και τους κινδύνους της σύμβασης **πριν** προκηρυχθεί ο διαγωνισμός. Αυτή η διαδικασία διαβουλεύσεων συνεχίστηκε και από τον ιδιώτη συμβαλλόμενο **μετά** την ανάθεση της σύμβασης. Δεύτερον, αποφάσισαν αμέσως από την αρχή ότι η παροχή ύδρευσης και αποχέτευσης στις πιο φτωχές περιοχές της επαρχίας δεν μπορούσαν να χρηματοδοτηθούν εξ ολοκλήρου από τα έσοδα από την τιμολόγηση των παρεχομένων υπηρεσιών. Γι αυτό αποφασίστηκε ότι οι περισσότερες επενδύσεις που θα πραγματοποιούσε η ιδιωτική εταιρεία θα χρηματοδοτούνταν από κρατικές επιχορηγήσεις. Επιπλέον, θα παρέχονταν επιδοτήσεις όσον αφορά την κατανάλωση. Τρίτον, η ρυθμιστική αρχή επέτρεψε στη συμβαλλόμενη εταιρεία να παρέχει χαμηλότερου επιπέδου υπηρεσίες σε απομακρυσμένες ή απομονωμένες περιοχές οι οποίες θεωρούνταν μη εκμεταλλεύσιμες (μη επικερδείς) σε συμβατικό επίπεδο παροχής υπηρεσιών.

<sup>(126)</sup> **Saltiel Gustavo, Maywah Nicole, Argentina: The Salta Public-Private Partnership**, February 2007, World Bank, Washington DC., 2007

<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/10300>

**ΕΠΙΣΗΜ:** [http://siteresources.worldbank.org/INTENBREVE/Newsletters/21455620/Feb07\\_102\\_Salta\\_EN.pdf](http://siteresources.worldbank.org/INTENBREVE/Newsletters/21455620/Feb07_102_Salta_EN.pdf)

Τέταρτον, η ρυθμιστική αρχή της Επαρχίας Σάλτα επέτρεψε αυξήσεις στα τιμολόγια τόσο πριν όσο και μετά την οικονομική κρίση του 2001. Αυτές οι αυξήσεις στα τιμολόγια ήταν χαμηλότερες από όσο θα ήταν κανονικά, χωρίς τις επιδοτήσεις ή τα ευέλικτες προϋποθέσεις παροχής υπηρεσιών. Και πέμπτον, οι αρχές «αγνόησαν την παραδοσιακή πρακτική του να επιτρέπουν μόνον σε εταιρείες με σημαντική προηγούμενη εμπειρία στον τομέα της ύδρευσης και της αποχέτευσης να συμμετέχουν στον διαγωνισμό». Η προϋπόθεση αυτή ευνοούσε και έδινε το προβάδισμα σε λίγες μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες. Στη Σάλτα, ωστόσο, τον διαγωνισμό κέρδισε μια Αργεντινική εταιρεία που ασχολείτο με τις κατασκευές, την ενέργεια και τα διόδια, η MECON S.A., η οποία υπέγραψε μια σύμβαση παροχής τεχνικής βοήθειας με τη δημόσια επιχείρηση της Πολιτείας Parana στη Βραζιλία, την SANEPAR.

Η ιδιωτική σύμβαση οδήγησε σε αύξηση όσον αφορά την πρόσβαση στο νερό και την αποχέτευση στο διάστημα από το 1999 (από τη στιγμή δηλαδή που έγινε η ανάθεση) μέχρι το 2005, ενώ μειώθηκαν σημαντικά οι διακοπές στη λειτουργία του δικτύου και βελτιώθηκε η παροχή υπηρεσιών προς τους καταναλωτές.

Η κάλυψη αυξήθηκε από 76% σε 96% για την παροχή ύδρευσης και από 54% σε 84% για την αποχέτευση. Δεκατρείς ακόμα Δήμοι εντάχθηκαν στη σύμβαση μετά την υπογραφή της προκειμένου να συμμετέχουν στα οφέλη, ανεβάζοντας τον συνολικό αριθμό των δημοτικών αρχών που εξυπηρετούντο από τη συγκεκριμένη εταιρεία σε 56 (το 2005). Το ποσοστό του πληθυσμού που υφίστατο τις διακοπές του δικτύου μειώθηκε από 32% σε 8%. Η συγκέντρωση των εσόδων έφτασε το 90% συνδυάζοντας το τιμολόγιο με αυτό της επιχείρησης ηλεκτρισμού και τα ετήσια έσοδα αυξήθηκαν κατά 56%. Ο συνολικός όγκος παραγόμενου ύδατος αυξήθηκε από 130 εκατομμύρια κυβικά μέτρα, σε 165 εκατομμύρια μ<sup>3</sup> τον χρόνο. Επίσης, εισήγαγαν δωρεάν τηλεφωνική γραμμή για τους καταναλωτές, με ικανότητα υποδοχής 300 κλήσεων την ημέρα. Γενικά, η εταιρεία ήταν οικονομικά βιώσιμη και συνέβαλε συνεχώς στο πρόγραμμα επενδύσεων.

Έτσι, ενώ οι περισσότερες συμβάσεις σε αυτόν τον τομέα ανακλήθηκαν μετά την οικονομική κρίση του 2001, η σύμβαση στη Σάλτα συνεχίστηκε. Βέβαια, αυτό δεν σημαίνει ότι και αυτή η σύμβαση δεν παρουσιάζει προβλήματα. Τον Φεβρουάριο του 2008, η ρυθμιστική αρχή ξεκίνησε ποινικές διαδικασίες εναντίον της συμβαλλόμενης εταιρείας διότι ένα από τα εργοστάσιά της επεξεργασίας λυμάτων, το οποίο έριχνε τα απόβλητα στον ποταμό Arenales, ήταν εκτός λειτουργίας.

## **Γ.7. ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ**

Εάν θέλουμε να συνοψίσουμε τα συμπεράσματα που αντλούμε από τις περιπτώσεις που εξετάσαμε μέχρι το σημείο αυτό, θα διαπιστώναμε τα εξής.

Η ιδιωτική διαχείριση εξασφαλίζει έναν «ευέλικτο συγκεντρωτισμό» στη διοίκηση των επιχειρήσεων και τη διαχείριση των υπηρεσιών, από την άποψη ότι υπάρχει ένα κέντρο λήψης αποφάσεων, αντίθετα προς τον δημόσιο τομέα, όπου οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων, ελέγχου και εφαρμογής – τουλάχιστον από κάποιο σημείο και μετά – επεκτείνονται, διαχέονται, με αποτέλεσμα να καθίσταται πολύ δύσκολος ο έλεγχος, η συνεργασία και ο συντονισμός, να αναπτύσσεται επικάλυψη αρμοδιοτήτων και ανταγωνισμός μεταξύ των υπηρεσιών, με τα γνωστά πλέον σε όλους αποτελέσματα.

Η ιδιωτική διαχείριση προωθεί τις επενδύσεις, διαθέτει τεχνογνωσία και μεγάλη δυνατότητα έρευνας, υπό την προϋπόθεση όμως ότι θα χρησιμοποιήσει τα κέρδη και τα διαθέσιμα κεφάλαια στον ίδιο τομέα, δηλαδή εν προκειμένω στον τομέα της ύδρευσης και της αποχέτευσης. Όπως είδαμε στις περιπτώσεις που εξετάσαμε κανένας δεν μπορεί να ελέγξει τη ροή των κεφαλαίων μιας μεγάλης πολυεθνικής εταιρείας, αν δηλαδή όντως χρησιμοποιεί τα κέρδη της για τη συντήρηση, την επέκταση και τον εκσυγχρονισμό των δικτύων ή αν τα διοχετεύει σε άλλες εταιρείες και σε άλλες δραστηριότητες και εάν τηρεί τις συμβατικές της δεσμεύσεις για τις προβλεπόμενες επενδύσεις στους τομείς αυτούς. Όπως είδαμε, οι μεγάλες εταιρείες που αναλαμβάνουν δημόσιες επιχειρήσεις ύδρευσης και αποχέτευσης, δραστηριοποιούνται και σε πλείστους άλλους τομείς (τηλεπικοινωνίες, κινητή τηλεφωνία, κλπ.), με συνέπεια εδώ να συμβαίνει το αντίθετο, να διαχέονται και να μην ελέγχονται κεφάλαια και επενδύσεις.

Στα θετικά χαρακτηριστικά της ιδιωτικής διαχείρισης συγκαταλέγεται και το ότι περιορίζει δραστικά την παρέμβαση των πολιτικών σκοπιμοτήτων, των πελατειακών προσλήψεων, του υπεράριθμου προσωπικού, της διαπλοκής και της διαφθοράς, χωρίς όμως τα φαινόμενα αυτά να αποκλείονται εντελώς.

Κανείς, τέλος, δεν αμφισβητεί την καλύτερη στελέχωση των υπηρεσιών, την αύξηση της αποτελεσματικότητας και της παραγωγικότητας, όλα αυτά όμως προϋποθέτουν πάντα την ύπαρξη συστηματικού ελέγχου εκ μέρους του κράτους και ενός αυστηρού ρυθμιστικού πλαισίου, ειδικά στην περίπτωση της διαχείρισης του νερού, το οποίο όπως ήδη αναφέραμε, δεν είναι ένα απλό προϊόν, που εμπίπτει στους κανόνες της αγοράς και του ανταγωνισμού.

Η ιδιωτική διαχείριση έχει τα πλεονεκτήματά της όταν υπόκειται σε συστηματικό έλεγχο, όταν δηλαδή πραγματοποιούνται συστηματικά εκτιμήσεις των παρεχομένων υπηρεσιών στη βάση κοινών κανόνων που θα έχουν προσδιορισθεί εκ των προτέρων, όταν περιορίζεται ο αριθμός των υπηρεσιών που θα μπορούσε να παρέχει η ίδια εταιρεία σε έναν συγκεκριμένο χώρο ώστε να αποφευχθεί το φαινόμενο της πλήρους επικράτησης μιας και μόνης εταιρείας (να μην εξαρτάται ολόκληρη η δημοτική αρχή από μία και μόνον ιδιωτική εταιρεία), να μην δημιουργείται ένα ιδιωτικό μονοπώλιο, όταν επιβάλλεται καθεστώς διαφάνειας στους διαχειριστές των



υπηρεσιών, ώστε το νερό να μην χρησιμοποιείται παρά μόνον για τη χρηματοδότηση του ίδιου του νερού, όταν υπάρχει η δυνατότητα να διατηρείται σε λογικά επίπεδα η αποζημίωση του κεφαλαίου των εταιρειών, όπως έγινε λ.χ. στη Λυών, όταν διατηρείται η δυνατότητα επιλογής ανάμεσα στη δημόσια και την ιδιωτική διαχείριση και όταν προστατεύεται η δυνατότητα επιστροφής στην άμεση διαχείριση, όπως έγινε στη Γκρενόμπλ. Πάντως, το γενικό και αναμφισβήτητο συμπέρασμα σε όλες τις περιπτώσεις που εξετάσαμε είναι ότι στις περιπτώσεις πλήρους ιδιωτικοποίησης των εταιρειών ύδρευσης και αποχέτευσης, εντός ολίγου χρονικού διαστήματος οι τιμές εκτοξεύονται στα ύψη, ενώ λίγο αργότερα ακολουθούν και οι εκπτώσεις στην ποιότητα του παρεχομένου ύδατος.

Σύμφωνα με την ΑΙΤΕC, τη Διεθνή Ένωση Τεχνικών, Εμπειρογνομόνων και Ερευνητών (Association Internationale de Techniciens, Experts et Chercheurs<sup>(127)</sup>), η περίπτωση που εμφανίζει τα περισσότερα πλεονεκτήματα (μετά τη δημόσια διαχείριση των επιχειρήσεων ύδρευσης και αποχέτευσης) είναι η ανάθεση, διότι:

- εξασφαλίζει την ολοκληρωμένη διαχείριση της σύλληψης, της πραγματοποίησης και της συντήρησης των υποδομών ή των παρεχομένων υπηρεσιών
- επιτρέπει την πραγματοποίηση δαπανηρών επενδύσεων χάρη στη δυνατότητα επενδύσεων από τον ιδιωτικό τομέα, χωρίς ωστόσο να ιδιωτικοποιούνται οι υποδομές, οι οποίες παραμένουν στην κυριότητα των δημοτικών αρχών
- υποκαθιστά τους περιορισμούς της δημόσιας διοίκησης με τη λογική της επιχείρησης
- οι δημοτικές αρχές αποφεύγουν με αυτόν τον τρόπο τη δύσκολη θέση της αύξησης των τιμολογίων για το νερό ή για τις παρεχόμενες υπηρεσίες
- θεωρείται ότι συνδυάζει τα πλεονεκτήματα του μονοπωλίου και του ανταγωνισμού, εξαιτίας της ανανέωσης των συμβάσεων.

Ωστόσο, η διαχείριση μέσω ανάθεσης εμφανίζει και σοβαρά μειονεκτήματα:

- σύμφωνα με όλες τις μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί, οι τιμές που διαμορφώνονται στο πλαίσιο διαχείρισης από τον ιδιωτικό τομέα είναι πολύ πιο υψηλές από ό,τι στο πλαίσιο διαχείρισης από τον δημόσιο τομέα. Ενδεικτικά, το 1996 στη Γαλλία, η διαφορά αυτή βρισκόταν στο 28% κατά μέσον όρο, ενώ η ποιότητα των υπηρεσιών ήταν κατώτερη
- υπάρχει μεγάλη ανισότητα ανάμεσα σε τρεις πανίσχυρες πολυεθνικές από τη μια πλευρά και σε (36000) δήμους από την άλλη με περιορισμένη δυνατότητα διαπραγμάτευσης και περιορισμένη δυνατότητα άσκησης ελέγχου. Περισσότερο από κάθε άλλον τομέα, μπορούμε εδώ - στον τομέα του νερού - να μιλάμε για «αιχμαλωσία» του ρυθμιστή (du régulateur) από τον διαχειριστή (de l'opérateur)

<sup>(127)</sup> ΑΙΤΕC – Association Internationale de Techniciens, Experts et Chercheurs Service Public. Dossier EAU – Le service public de l'eau en France <http://www.globenet.org/aitec/chantiers/sp/eau/SPeauFrance.html>

- ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις εταιρείες είναι συχνά ολιγοπωλιακός ψευδο-ανταγωνισμός αφού το 90% των συμβάσεων ανανεώνονται με τον ίδιο δικαιούχο και οι διαχειριστές αποτελούν τοπικά μονοπώλια σχεδόν αδιάσειστα
- οι μεγάλες πολυεθνικές μπορούν επίσης να εκμεταλλεύονται το εύρος /την κλίμακα των δραστηριοτήτων τους σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο, ώστε να αποφεύγουν τη διαφάνεια και να χρησιμοποιούν τα κέρδη από την ύδρευση προκειμένου να χρηματοδοτήσουν άλλες δραστηριότητές τους
- επίσης οι χρήστες – καταναλωτές αποτελούν και αυτοί μια πελατεία σε αιχμαλωσία: δεν έχουν τη δυνατότητα επιλογής παρόχου, δεν έχουν καμία δυνατότητα διαπραγμάτευσης της τιμής και πολύ συχνά τους επιβάλλονται καταχρηστικές συνθήκες.

Ορισμένες ενώσεις (associations) ωστόσο έχουν θεσπίσει νομικά μέτρα που έχουν οδηγήσει σε καταγγελίες ή ακυρώσεις συμβάσεων (όπως έγινε λχ. στη Γκρενόμπλ όπου η πόλη επανέκτησε τη διαχείριση της υπηρεσίας (της ύδρευσης) και όπου ο δήμαρχος καταδικάστηκε σε φυλάκιση).

- Μετά από κάποιο χρονικό διάστημα, η ιδιωτική διαχείριση εξαλείφει τις δημοτικές επιχειρήσεις διότι είναι πολύ δύσκολο να τις ξαναδημιουργήσει κανείς αργότερα, πρόκειται με άλλα λόγια, για ένα ταξίδι χωρίς επιστροφή.

Στη Γαλλία, αλλά και σε άλλες χώρες, ο ιδιωτικός τομέας χρησιμοποιήθηκε για πολλά χρόνια ως ένα σημαντικό μέσον χρηματοδότησης πολιτικών δραστηριοτήτων και προεκλογικών εκστρατειών, γεγονός που διευκόλυνε την ανάπτυξη πρακτικών διαφθοράς. Διάφοροι νόμοι με στόχο την εξυγίανση δεν κατάφεραν να εξαφανίσουν την καχυποψία της κοινής γνώμης ως προς τη διαπλοκή ανάμεσα στους πολιτικούς και τις ιδιωτικές εταιρείες.

Στα ίδια συμπεράσματα κατέληξαν και οι έρευνες σχετικά με την τιμή του νερού που διεξήγαγαν οι ενώσεις καταναλωτών<sup>(128)</sup>. Τα στοιχεία που συγκέντρωσαν ενίσχυσαν την αμφισβήτηση των ιδιωτικών εταιρειών. Αποκάλυψαν ότι όχι μόνον η τιμή του νερού ήταν υψηλότερη κατά 30% κατά μέσον όρο, αλλά και διάφορες περιπτώσεις καταχρήσεων και κακοδιαχείρισης. Παραδείγματος χάρη, υπερτιμολόγηση των παρεχόμενων υπηρεσιών από τις θυγατρικές, αύξηση των τιμών με τη δικαιολογία εξόφλησης χρέους η οποία όμως συνεχιζόταν και μετά την εξόφλησή του, περιθώρια κέρδους αστρονομικά (σχεδόν 60% στη Μασσαλία και στην περιοχή Ile-de-France). Οι καταγγελίες αυτές είχαν αντίκτυπο σε θεσμικό επίπεδο και σε συνδυασμό με τις πολιτικές αλλαγές, συνέβαλαν στην αλλαγή του τοπίου όσον αφορά το νερό στη Γαλλία. Απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας το 2009 περιόρισε τη διάρκεια των συμβάσεων ανάθεσης που είχαν συναφθεί πριν από το 1995 (το 1995 τέθηκε σε ισχύ ο νόμος Sapin που περιόριζε τη διάρκεια μιας τέτοιας σύμβασης στα 20 έτη), με αποτέλεσμα πολλές συμβάσεις με χρονικό ορίζοντα τα 30 ή 40 έτη να επανεξετασθούν.

<sup>(128)</sup> **Petitjean Olivier**, "France: de la gestion privée à la remunicipalisation de l'eau?", Septembre 2009, <http://www.partagedeseaux.info/article163.html>

Ακόμα και σε δήμους που δεν σκόπευαν – τουλάχιστον στο προβλεπόμενο μέλλον – να επιστρέψουν στη δημόσια διαχείριση, οι τόνοι έχουν αλλάξει. Η ικανότητα και η θέληση για διαπραγμάτευση των δημοτικών αρχών έχουν ενισχυθεί σημαντικά. Οι αιρετοί έχουν γίνει πιο απαιτητικοί, έχουν αποκτήσει τις απαραίτητες αρμοδιότητες, προβαίνουν σε καταγγελίες (γεγονός που επέτρεψε στην πόλη του Μπορντό να διεκδικήσει με επιτυχία την επιστροφή 233 εκατομμυρίων ευρώ), επιβάλλουν νέους όρους και υποχρεώσεις για επίτευξη αποτελεσμάτων, οι οποίες σε ορισμένες περιπτώσεις συνοδεύονται από συστήματα bonus/ malus για τους διαχειριστές (όπως στο Montpellier). Αλλού, πέτυχαν μείωση των τιμών (-16% για τη σύμβαση της Δημοτικής Αρχής της Λυών με τη Véolia).

*Θα κλείσουμε το πρώτο μέρος της εργασίας με ένα κεφάλαιο που αναφέρεται στην κατάσταση των υδάτινων πόρων γενικά στον πλανήτη και τους κινδύνους που διατρέχει η ανθρωπότητα στο όχι και τόσο μακρινό μέλλον και με τις εννέα αρχές της Vandana Shiva.*



### Γ.8. Ο πόλεμος του νερού στον κόσμο και οι εννέα αρχές της Vandana Shiva

Παρά το γεγονός ότι δύο τρίτα του πλανήτη μας είναι νερό, οι υδάτινοι πόροι μειώνονται και η ανθρωπότητα βρίσκεται αντιμέτωπη με σοβαρή έλλειψη νερού. Η «κρίση του νερού» είναι η πιο σοβαρή, η πιο διαβρωτική, αλλά και η πιο αόρατη διάσταση της οικολογικής ερήμωσης της γης. Το 1998, 28 χώρες βίωσαν κάποιου είδους έλλειψη νερού (water stress or scarcity). Το νούμερο αυτό αναμένεται να φτάσει το 56 μέχρι το 2025. Από το 1990 ως το 2025 ο αριθμός των ανθρώπων που ζουν σε χώρες χωρίς επαρκείς υδάτινους πόρους αναμένεται να αυξηθεί από 131 εκατομμύρια σε 817 εκατομμύρια.

Η Ινδία αναμένεται να βρεθεί στην κατηγορία των χωρών σε water stress πολύ πριν το 2025.

Λέγεται ότι μια χώρα αντιμετωπίζει σοβαρή κρίση νερού όταν το διαθέσιμο νερό είναι λιγότερο από 1.000 κυβικά μέτρα το άτομο τον χρόνο. Κάτω από αυτό το σημείο, η υγεία και η οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας αρχίζουν να απειλούνται. Όταν η ετήσια κατανάλωση ανά άτομο πέσει κάτω από τα 500 κυβικά μέτρα, τότε η ίδια η επιβίωση των ανθρώπων απειλείται. Το 1951, η μέση ποσότητα διαθέσιμου νερού στην Ινδία ήταν 3.450 κυβικά μέτρα ανά άτομο τον χρόνο. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990, η ποσότητα αυτή μειώθηκε στα 1.250 κυβικά μέτρα. Μέχρι το 2050, αναμένεται να πέσει στα 760 κυβικά μέτρα. Από το 1970, η συνολική κατανάλωση νερού κατά κεφαλήν έχει μειωθεί κατά 33%. Η μείωση αυτή δεν οφείλεται μόνον στην αύξηση του πληθυσμού. Ευθύνεται κατά πολύ και η υπερβολική κατανάλωση ύδατος. Στη διάρκεια του τελευταίου αιώνα, ο ρυθμός μείωσης του νερού έχει υπερβεί το ποσοστό αύξησης του πληθυσμού κατά 2,5%. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι η υπερβολική εκμετάλλευση των υδάτινων πόρων και η διατάραξη των κύκλων του νερού δημιουργούν σοβαρές ελλείψεις τις οποίες οι αγορές δεν μπορούν να υποκαταστήσουν με άλλα αγαθά. Εάν το νερό εξαφανιστεί, δεν υπάρχει τίποτε άλλο που να μπορεί να το αντικαταστήσει. Το νερό μπορεί να χρησιμοποιηθεί αλλά όχι να αποκτηθεί.

Ήδη σε διάφορα σημεία του πλανήτη εκδηλώνονται συγκρούσεις εξαιτίας της νερού. Είναι γνωστή η διαμάχη ανάμεσα στις ΗΠΑ και το Μεξικό για το νερό του ποταμού Κολοράντο. Στα maquiladoras του Μεξικού, το πόσιμο νερό είναι τόσο σπάνιο που τα παιδιά και τα νήπια πίνουν Coca-Cola και Pepsi. Στη διαμάχη της η Τουρκία με τη Συρία και το Ιράκ για τους ποταμούς Τίγρη και Ευφράτη δήλωσε: «Το νερό ανήκει σε εμάς τόσο, όσο ανήκει στο Ιράκ το πετρέλαιο»! Ο πόλεμος μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστινίων οφείλεται εν μέρει και στο νερό. Το νερό του Ιορδάνη ποταμού χρησιμοποιείται από το Ισραήλ, την Ιορδανία, τη Συρία, τον Λίβανο και τη Δυτική Όχθη. Ο πρώην Πρωθυπουργός του Ισραήλ, David Ben-Gurion δήλωσε το 1973: «Είναι απαραίτητο, οι υδάτινοι πόροι, από τους οποίους εξαρτάται το μέλλον της χώρας, να βρίσκονται εντός των συνόρων της μελλοντικής πατρίδας των Ισραηλινών».

Από την άλλη πλευρά, οι ιδιωτικοποιήσεις περιπλέκουν την κατάσταση ακόμα περισσότερο.

Τα επιχειρήματα υπέρ των ιδιωτικοποιήσεων βασίζονται κυρίως στη φτωχή απόδοση του δημόσιου τομέα. Οι δημόσιοι υπάλληλοι θεωρούνται πλεονάζον προσωπικό, υπεύθυνοι για τη χαμηλή παραγωγικότητα των δημόσιων επιχειρήσεων ύδρευσης και ότι η φτωχή απόδοση οφείλεται στην περιορισμένη λογοδοσία. Στην πραγματικότητα όμως οι ιδιωτικές εταιρείες είναι αυτές που δεν λογοδοτούν καθόλου. Πολύ συχνά παραβιάζουν τις προδιαγραφές λειτουργίας τους και προκαλούν υπερτιμολογήσεις χωρίς συνέπειες τις περισσότερες φορές. Στη μέχρι τώρα πορεία τους οι ιδιωτικές εταιρείες καταγράφουν αποτυχίες.

Στη Χιλή, η Suez Lyonnaise des Eaux επέμενε σε ποσοστό κέρδους 35%. Στην Καζαμπλάνκα, οι καταναλωτές είδαν την τιμή του νερού να τριπλασιάζεται. Στη Βρετανία, οι λογαριασμοί για το νερό και την αποχέτευση αυξήθηκαν κατά 67% μεταξύ του 1989-90 και του 1994-95. Ο ρυθμός με τον οποίον οι υπηρεσίες των ανθρώπων αποσυνδέονταν αυξήθηκε κατά 177%. Στη Νέα Ζηλανδία, οι πολίτες βγήκαν στους δρόμους για να διαμαρτυρηθούν για την ιδιωτικοποίηση του νερού. Στη Νότια Αφρική, την επιχείρηση ύδρευσης την ανέλαβε η Suez Lyonnaise des Eaux. Σύντομα το νερό έγινε μη ασφαλές, μη προσβάσιμο και αντιοικονομικό. Χιλιάδες άνθρωποι έχασαν τη σύνδεσή τους με το δίκτυο, ενώ επιδημίες χολέρας άρχισαν να εκδηλώνονται παντού. Παγκοσμίως, η ιδιωτικοποίηση του νερού όπου συνέβη προκάλεσε έντονες λαϊκές αντιδράσεις. Κάτω από την πίεση υπέρογκων χρεών, οι χώρες αναγκάζονται να ιδιωτικοποιούν το νερό. Είναι πλέον σύνηθες για την Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο να ζητούν την απορρύθμιση του νερού ως μέρος των προϋποθέσεων δανεισμού. Από τα 40 δάνεια που εκταμιεύθηκαν μέσω του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου από τον International Finance Corporation, το 2000, τα 12 είχαν ως προαπαιτούμενο τη μερική ή πλήρη ιδιωτικοποίηση του νερού και μάλιστα επέμεναν στην υιοθέτηση πολιτικών που θα οδηγούσαν σε «πλήρη επανάκτηση του κόστους» ("full cost recovery") και να σταματήσουν οι κρατικές επιδοτήσεις. Προκειμένου να εξασφαλίσουν την έγκριση των δανείων που ζητούσαν οι κυβερνήσεις στην Αφρική άρχισαν να υποκύπτουν στις πιέσεις για ιδιωτικοποίηση του νερού. Στην Γκάνα λχ. οι πιο φτωχές τάξεις αναγκάστηκαν να δαπανούν το 50% των εισοδημάτων τους για την αγορά του νερού. Μετά από τις ζοφερές αυτές διαπιστώσεις, θα κλείσουμε το κεφάλαιο με τις εννέα αρχές της Vandana Shiva.

Η Vandana Shiva στο βιβλίο της αναφέρει εννέα αρχές στις οποίες στηρίζεται η Δημοκρατία του Νερού <sup>(129)</sup> :

1) Το νερό είναι δώρο της φύσης.

Λαμβάνουμε το νερό δωρεάν, ελεύθερα από τη φύση. Το οφείλουμε στη φύση να χρησιμοποιούμε αυτό το δώρο σύμφωνα με τις ανάγκες για την επιβίωσή μας, να το διατηρούμε καθαρό και σε επαρκείς ποσότητες. Παρεκκλίσεις που δημιουργούν άγονες, ξηρές ή ερημωμένες περιοχές, παραβιάζουν τις αρχές της οικολογικής δημοκρατίας.

-----  
<sup>(129)</sup> **Shiva Vandana**, "Water Wars: Privatization, Pollution, and Profit", South End Press, 2002  
[http://www.thirdworldtraveler.com/Vandana\\_Shiva/Water\\_Wars\\_VShiva.html](http://www.thirdworldtraveler.com/Vandana_Shiva/Water_Wars_VShiva.html)

2) Το νερό είναι βασικό στοιχείο της ζωής.

Το νερό είναι η πηγή ζωής για όλα τα είδη. Όλα τα είδη και οικοσυστήματα έχουν το δικαίωμα στο δικό τους μερίδιο νερού στον πλανήτη.

3) Οι μορφές ζωής συνδέονται μεταξύ τους μέσω του νερού.

Όλα τα όντα και όλα τα μέρη του πλανήτη συνδέονται μεταξύ τους μέσω του κύκλου του νερού. Όλοι μας έχουμε καθήκον να εξασφαλίσουμε ότι οι πράξεις μας δεν βλάπτουν τα άλλα είδη και τους άλλους ανθρώπους.

4) Το νερό πρέπει να είναι ελεύθερο για τις ανάγκες επιβίωσης.

Από τη στιγμή που η φύση μας προσφέρει το νερό δωρεάν, το να το αγοράζουμε και να το πωλούμε για κέρδος, παραβιάζει το έμφυτο δικαίωμά μας σε αυτό το δώρο της φύσης και στερεί από τους φτωχούς το ανθρώπινο αυτό δικαίωμα.

5) Το νερό είναι περιορισμένο και εξαντλείται εάν χρησιμοποιείται αλόγιστα (κατά μη βιώσιμο τρόπο/ non sustainably). Η αλόγιστη χρήση σημαίνει άντληση νερού από τα οικοσυστήματα από περισσότερο από όσο η φύση μπορεί να αναπληρώσει (ecological unsustainability) και την κατανάλωση μεγαλύτερου μεριδίου από τη νόμιμη χρήση, δεδομένων των δικαιωμάτων όλων σε ένα ίσο μερίδιο (social unsustainability).

6) Το νερό πρέπει να προστατεύεται.

Όλοι μας έχουμε το καθήκον να προστατεύουμε το νερό και να χρησιμοποιούμε το νερό με βιώσιμο τρόπο, μέσα σε οικολογικά και δίκαια πλαίσια.

7) Το νερό είναι κοινό αγαθό.

Το νερό δεν είναι ανθρώπινη εφεύρεση. Δεν μπορεί να δεσμευθεί και δεν έχει σύνορα. Είναι από τη φύση ένα κοινό αγαθό. Δεν μπορεί να αποκτηθεί ως ιδιωτική περιουσία και να πωληθεί ως προϊόν.

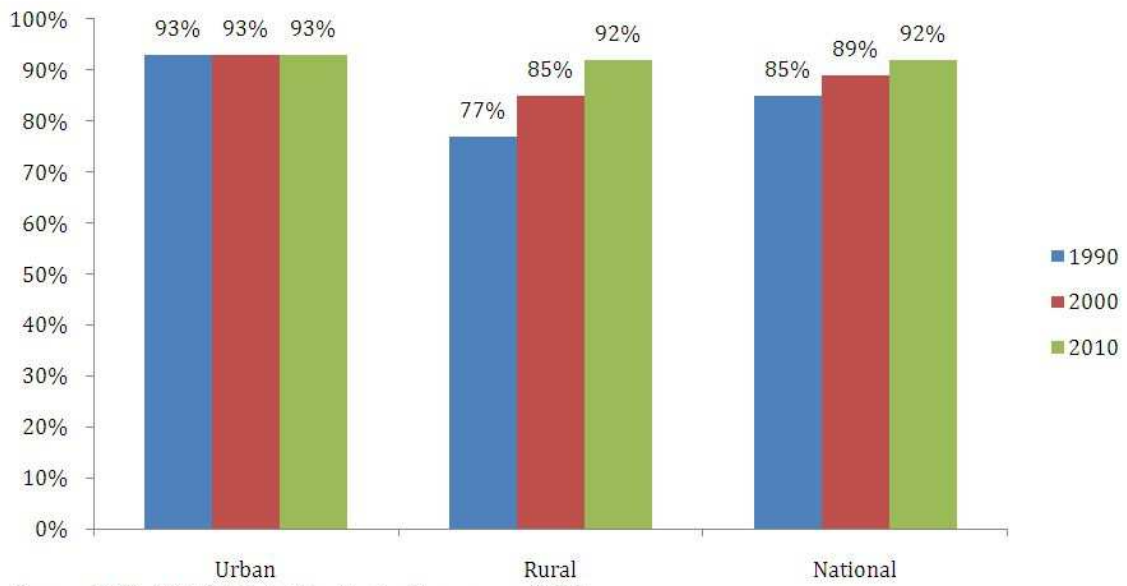
8) Κανένας δεν έχει το δικαίωμα να το καταστρέφει.

Κανένας δεν έχει το δικαίωμα να κάνει υπερβολική χρήση, να κάνει κατάχρηση, να σπαταλάει ή να ρυπαίνει τα υδάτινα συστήματα. Η ρύπανση λόγω της εμπορευματοποίησης παραβιάζει την αρχή της βιώσιμης και δίκαιης χρήσης.

9) Το νερό δεν μπορεί να υποκατασταθεί.

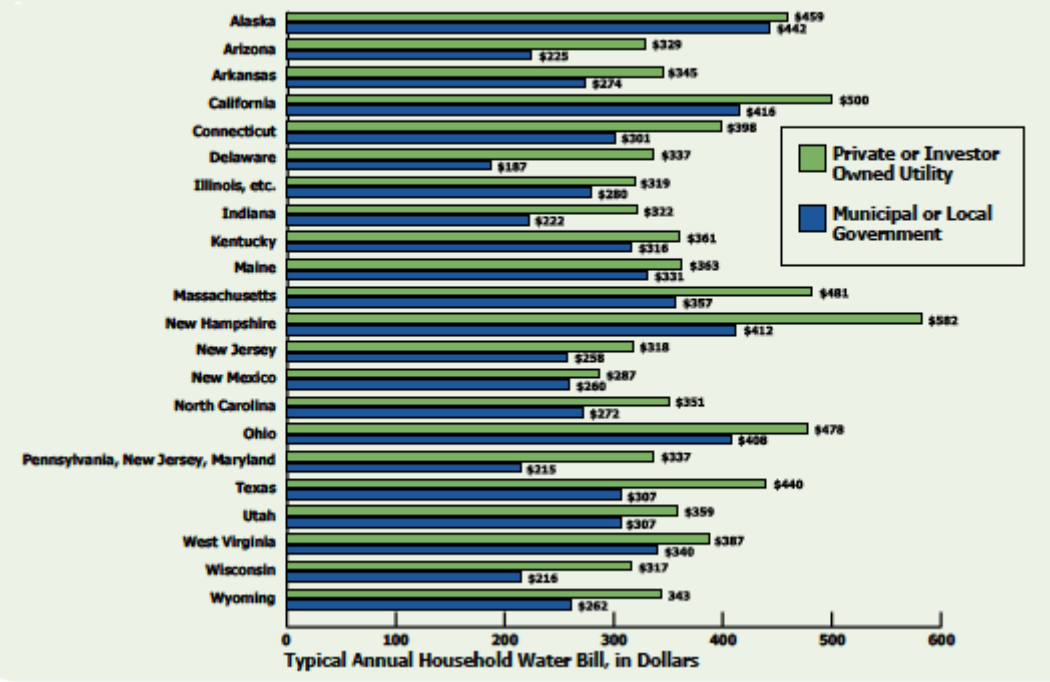
Το νερό διαφέρει ριζικά, ουσιαστικά από κάθε άλλον πόρο και προϊόν. Δεν μπορούμε να το χειριζόμαστε ως αγαθό.

**Proportion of population with access to improved water sources**



Source: WHO / UNICEF Joint Monitoring Programme (JMP)

**Comparison of Household Water Bills of Private and Public Utilities**







**Failed Privatisation Projects in Water Supply and Sanitation Sector Sept. 2007**

Sr. No.	Place	Country	Year Started	Year Ended	Company Involved	Reasons for Rejection	Result
1	BA Province	Argentina	1999	2002	Azurix, Enron subsidiary	Frequent price increases, poor service quality, failure to honour contractual commitments, financial problems.	Termination of privatization, Government decision.
2	Buenos Aires City	Argentina	1994	2005	Suez water, Aguas de Barcelona	Company asked for huge tariff increase to compensate devaluation of currency. Price hikes were not allowed.	Privatization was terminated, Company exited and filed for compensation in ICSID.
3	Tucuman	Argentina	1994	1998	Vivendi Environment	Severe tariff hikes, intense public protests.	Privatisation was terminated after it became an issue in the state elections. Company filed for compensation in ICSID, lost then re-filed the claims.
4	Cochabamba	Bolivia	1999	2000	International Water Ltd., Bechtel	Drastic increase in water tariffs, intense public protests.	Termination of privatization, Government decision.
5	EL Alto and La Paz	Bolivia	1997	2005	Suez Water	Private operator refused to extend potable water supply to the poor areas of the city, peaceful but huge uprising and demonstrations by the people.	Supreme Decree by the Government cancelling the contract with the company.
6	Hallifax	Canada	2002	2003	Suez	Private corporation refused to take responsibility for failing to meet environmental standards of the contract, also effective grassroots campaigning by citizens and environmentalist groups.	Cancellation of sewage treatment contract.
7	Hamilton	Canada	1994	2004	AWS/RWE Thames	Municipal council voted to take back operation of city water and wastewater plants after the contract term ended.	Operations to be handled by the municipal body.
8	Toronto	Canada	2002	---	---	Huge public protests and campaigning against privatization efforts.	Rejection of proposals, City Council decision.
9	Da Chang, Shanghai	China	1997	2004	Thames Water	Ended concession when government cancelled guaranteed rate of return.	Private company withdrew.
10	Xian Water	China	---	2001	Veolia's subsidiary, Berlinwasser	Ended concession when government cancelled guaranteed rate of return.	Terminated, Sold to Municipality.
11	Shenyang	China	1996	1999	Sino-French Water Company	High price of bulk water, huge losses to state owned company due to high guaranteed returns, failure of concession contract.	Contract terminated, re-sold to the State owned company.
12	Shantou	China	---	2002	Cheung Kong Infrastructure	Company exited in dispute over contract terms.	Privatisation terminated.
13	Bogota	Columbia	1994	---	---	City refused World Bank money due to privatisation conditionality.	Water Utility remains in Public Sector.

Source: Manthan Database, PSP - Failed Projects

1

Sept. 2007

Στον πίνακα αυτόν παρατίθενται τα αποτελέσματα των ιδιωτικοποιήσεων σε διάφορες πόλεις του πλανήτη, δηλ. η ανάκληση ή η παύση τους και ο λόγος που συνέβη αυτό. Στις περισσότερες περιπτώσεις αναφέρονται "huge tariff increases" και λαϊκή διαμαρτυρία.

(130) <http://www.globenet.org/aitec/chantiers/sp/eau/4pageseau.doc>

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ**

### **Α. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΝΕΡΟ**

#### **Α.1. Η Ευρωπαϊκή νομοθεσία για το πόσιμο νερό<sup>(131)</sup>**

Η ΕΕ διαθέτει μια μακρά ιστορία 30 ετών στη διαμόρφωση πολιτικής για τη διαχείριση του πόσιμου ύδατος. Στόχος της πολιτικής αυτής είναι η διασφάλιση ότι το νερό που προορίζεται για κατανάλωση από ανθρώπους μπορεί να καταναλωθεί με ασφάλεια καθ' όλη τη διάρκεια του ανθρώπινου βίου και ότι ανταποκρίνεται σε ένα υψηλό επίπεδο προστασίας της υγείας των πολιτών. Βασικοί στόχοι της πολιτικής αυτής είναι οι εξής:

- Να εξασφαλίσει ότι η ποιότητα του πόσιμου ύδατος ανταποκρίνεται σε προδιαγραφές που καθορίζονται από τα πλέον πρόσφατα επιστημονικά δεδομένα
- Να διασφαλίσει την αποτελεσματική και αποδοτική παρακολούθηση, αξιολόγηση και επιβολή της ποιότητας του πόσιμου ύδατος
- Να παρέχει στους καταναλωτές, επαρκή, έγκαιρη και κατάλληλη πληροφόρηση
- Να συμβάλει στη διαμόρφωση της ευρύτερης κοινοτικής πολιτικής για το νερό και την υγεία των καταναλωτών.

Η Οδηγία για το Πόσιμο Νερό (Οδηγία 98/83/ΕΚ) του Συμβουλίου της 3<sup>ης</sup> Νοεμβρίου 1998, σχετικά με την ποιότητα των νερών που προορίζονται για την ανθρώπινη κατανάλωση<sup>(132)</sup>, στοχεύει στην προστασία της ανθρώπινης υγείας από τις συνέπειες από τη ρύπανση του ύδατος που προορίζεται για κατανάλωση από ανθρώπους εξασφαλίζοντας ότι είναι ελεγμένο και ασφαλές. Η Οδηγία για το Πόσιμο Νερό ισχύει για:

- όλα τα συστήματα διανομής που εξυπηρετούν περισσότερους από 50 ανθρώπους ή προμηθεύουν περισσότερα από 10 κυβικά μέτρα την ημέρα, αλλά επίσης και τα συστήματα διανομής που εξυπηρετούν λιγότερους από 50 ανθρώπους ή προμηθεύουν λιγότερο από 10 μ<sup>3</sup> την ημέρα, εάν το νερό αυτό αποτελεί μέρος μιας οικονομικής δραστηριότητας
- το πόσιμο νερό από δεξαμενές
- το πόσιμο νερό σε μπουκάλια ή δοχεία
- το νερό που χρησιμοποιείται στη βιομηχανία επεξεργασίας τροφίμων.

Η Οδηγία για το Πόσιμο Νερό δεν εφαρμόζεται:

- στα φυσικά μεταλλικά νερά (mineral waters) όπως αυτά προσδιορίζονται από τις αρμόδιες εθνικές αρχές, σύμφωνα με την Οδηγία του Συμβουλίου 80/777/ΕΕΚ<sup>(133)</sup> όπως αυτή τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2009/54/ΕΚ της 18<sup>ης</sup> Ιουνίου 2009 για την εκμετάλλευση και εμπορευματοποίηση των φυσικών μεταλλικών νερών, και
- τα ιατρικά παράγωγα (medicinal products) όπως αυτά προσδιορίζονται στην Οδηγία του Συμβουλίου 65/65/ΕΕΚ της 16<sup>ης</sup> Ιανουαρίου 1965 όπως αυτή τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2001/83/ΕΚ της 6<sup>ης</sup> Νοεμβρίου 2001.

<sup>(131)</sup> <http://ec.europa.eu/environment/water/water-drink/>

<sup>(132)</sup> Council Directive 98/83/EC, 3 Νοεμβρίου 1998 για την ποιότητα του νερού που προορίζεται για κατανάλωση από ανθρώπους [http://europa.eu/legislation\\_summaries/environment/water\\_protection\\_management/l28079\\_el.htm](http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l28079_el.htm)

<sup>(133)</sup> Council Directive 80/777/EEC, 17 Ιουλίου 1980

Η Οδηγία περιλαμβάνει τις βασικές προδιαγραφές ποιότητας σε επίπεδο ΕΕ (ένα σύνολο 48 μικροβιολογικών, χημικών και άλλων παραμέτρων), οι οποίες βασίζονται στις κατευθυντήριες γραμμές του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, καθώς και στη γνωμοδότηση της Επιστημονικής Συμβουλευτικής Επιτροπής της Κοινότητας. Κατά την ενσωμάτωση της Οδηγίας στην εθνική νομοθεσία, τα κράτη μέλη της ΕΕ μπορούν να συμπεριλάβουν περισσότερες ή πιο αυστηρές προδιαγραφές, όχι λιγότερες ή κατώτερες, αφού το επίπεδο προστασίας της ανθρώπινης υγείας πρέπει να είναι το ίδιο σε όλο το εσωτερικό της ΕΕ. Τα κράτη μέλη μπορούν, επίσης, για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα να μην τηρούν επακριβώς τις προδιαγραφές αυτές. Η διαδικασία αυτή αποκαλείται «απόκλιση» (“derogation”) και επιτρέπεται υπό την προϋπόθεση ότι δεν τίθεται σε κίνδυνο η ανθρώπινη υγεία και ότι η ποιότητα του νερού σε μια συγκεκριμένη περιοχή δεν μπορεί να συντηρηθεί με κανέναν άλλον τρόπο.

Η Οδηγία προβλέπει επίσης τη συστηματική ενημέρωση των καταναλωτών. Κάθε τρία χρόνια, τα κράτη μέλη καταθέτουν αναφορά στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχετικά με την ποιότητα του πόσιμου ύδατος, τις οποίες η Επιτροπή συγκεντρώνει, εκτιμά και εκδίδει μια συνθετική αναφορά, η οποία συγκεντρώνει τα συμπεράσματα για την ποιότητα του πόσιμου νερού σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Στις 22 Δεκεμβρίου 2000, τέθηκε σε ισχύ η Οδηγία-Πλαίσιο για τα Ύδατα (ΟΠΥ) (Οδηγία 2000/60/ΕΚ)<sup>(134)</sup> για τη θέσπιση κοινού πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων. Η ΟΠΥ συνδυάζει ποιοτικούς, οικολογικούς και ποσοτικούς στόχους για την προστασία των υδάτινων οικοσυστημάτων και την καλή κατάσταση όλων των υδατικών πόρων και θέτει ως κεντρική ιδέα την ολοκληρωμένη διαχείριση τους στη γεωγραφική κλίμακα των Λεκανών Απορροής Ποταμών. Βασικός στόχος της Οδηγίας είναι η αποτροπή της περαιτέρω υποβάθμισης όλων των υδάτων και η επίτευξη «καλής κατάστασης» να επιτευχθεί μέχρι το 2015. Παράλληλα, συνυπολογίζεται η αξία του νερού για το περιβάλλον, την υγεία, την ανθρώπινη κατανάλωση και την κατανάλωση σε παραγωγικούς τομείς. Η επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων της Οδηγίας στηρίζεται σε οικονομικές αρχές και εργαλεία καθώς και στην εφαρμογή ολοκληρωμένων προγραμμάτων μέτρων. Η Οδηγία ενισχύει και διασφαλίζει τη συμμετοχή του κοινού μέσα από συστηματικές διαδικασίες διαβούλευσης, ενώ εισάγει νέες προσεγγίσεις στην αντιμετώπιση κινδύνων από τις πλημμύρες και την ξηρασία.

Ωστόσο, για να πραγματοποιηθούν οι στόχοι αυτοί που τίθενται σε κοινοτικό επίπεδο, θα πρέπει να υπάρξει ή εναρμόνιση των συστημάτων ή εναρμονισμένη εφαρμογή των νομοθετικών μέτρων. Θα πρέπει να λάβει κανείς υπόψη του ότι τα εθνικά και περιφερειακά συστήματα ύδρευσης στην Ευρώπη αντανακλούν συγκεκριμένες κλιματικές, δημογραφικές και τοπογραφικές συνθήκες και είναι το προϊόν του συγκεκριμένου πολιτιστικού, πολιτικού και κοινωνικού ιστού της κοινωνίας που εξυπηρετούν.

-----  
<sup>(134)</sup> “The Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council establishing a framework for the Community action in the field of water policy” or, in short, the EU Water Framework Directive (WFD), Official Journal (OJ L 327), 22 December 2000 [http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/index\\_en.html](http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/index_en.html)

Το να εστιάζει κανείς στις διαφορές που υπάρχουν όσον αφορά τη ρυθμιστική διακυβέρνηση, απλοποιεί αφενός τη συζήτηση, αλλά πολύ λίγο συμβάλλει στην πρόβλεψη όσον αφορά την απόδοση.

Εξαιτίας των διαφορετικών χαρακτηριστικών στην κατανάλωση, τις επενδύσεις και την παραγωγή<sup>(135)</sup>, οι επιχειρήσεις ύδρευσης απαιτούν τη δημόσια παροχή (γεγονός που ισχύει για το περισσότερο από το 60% των υποδομών ύδρευσης στο εσωτερικό της ΕΕ) ή τουλάχιστον πολύ στενό κρατικό έλεγχο. Οι ρυθμίσεις ποικίλουν από την πολύ αποκεντρωμένη διαχείριση από ιδιώτες εργολάβους (που υπόκεινται σε αντιμονοπωλιακή και τιμολογιακή νομοθεσία) έως την κρατική ιδιοκτησία και την καθοδήγηση από το αρμόδιο υπουργείο και τον έλεγχο του προϋπολογισμού τους. Ανάμεσα στα δύο αυτά άκρα, οι θεσμικοί σχηματισμοί διαφέρουν ως προς το πώς κατανέμουν την ιδιοκτησία, τις υποχρεώσεις χρηματοδότησης, και τις λειτουργικές και εμπορικές υποχρεώσεις μεταξύ ιδιωτών και δημοσίου, καθώς και στον τύπο των νομοθετικών, συνταγματικών ή συμβατικών κανόνων.

Η ιδιωτικοποίηση στην Αγγλία και την Ουαλία το 1989 κατέληξε σε δέκα ιδιωτικές εταιρείες που παρέχουν το μεγαλύτερο μέρος της ύδρευσης και υπόκεινται στους κεντρικούς οικονομικούς, περιβαλλοντικούς κανονισμούς και κανονισμούς ποιότητας. Οι τοπικές αρχές δεν παίζουν κανέναν ουσιαστικό ρόλο. Στο άλλο άκρο του ρυθμιστικού φάσματος, η Δανία διαθέτει τον μεγαλύτερο βαθμό ρυθμιστικής αποκέντρωσης και βιομηχανικού κατακερματισμού: περίπου 2.900 ιδιωτικοί, μη κερδοσκοπικοί συνεταιρισμοί υπόκεινται σε ένα μείγμα δημόσιας και ιδιωτικής νομοθεσίας και μπορεί να προμηθεύουν μέχρι και 185 καταναλωτές. Ανάμεσα, η Γαλλία και η Γερμανία<sup>(136)</sup> αντιμετωπίζουν την παροχή ύδρευσης ως μια πρωτεύοντως δημοτική υπόθεση, αλλά διαφέρουν ως προς τους όρους των ρυθμιστικών «προφυλάξεων» (regulatory "precautions"). Ενώ οι δημοτικές αρχές στη Γαλλία δεν επιτρέπεται να εφαρμόζουν δικούς τους νόμους και πρέπει να εντοπίζουν τους πιο ανταγωνιστικούς ανεξάρτητους ιδιώτες συμβαλλομένους, το Γερμανικό σύστημα βασίζεται κυρίως σε ημι-αυτόνομες δημοτικές επιχειρήσεις και τιμές που καθορίζονται με βάση τις δημοτικές προδιαγραφές (cost-plus municipal standards) και σύμφωνα με τον αντιμονοπωλιακό έλεγχο σε ομοσπονδιακό επίπεδο. Όλοι αυτοί οι συνδυασμοί και παραλλαγές τόσο σε πρακτικό όσο και σε θεσμικό επίπεδο στα συστήματα ύδρευσης στα ευρωπαϊκά κράτη καθιστά εξαιρετικά δύσκολο να εντοπιστούν κοινοί τύποι παροχής, ακόμα δε περισσότερο το να προτείνει κανείς ένα ενιαίο μοντέλο. Λόγου χάρη, το να συγκρίνει κανείς τη λειτουργική απόδοση θα προϋπέθετε ως βάση σύγκρισης γενικευμένες προδιαγραφές, όπως πχ. τα άτομα που καλύπτουν 1.000 συνδέσεις, το κόστος για

-----  
<sup>(135)</sup> **Boscheck R.**, "European Water Infrastructure: Regulatory Flux void of Reference?" in: *Intereconomics*, Volume 37, Number 3, 2002, pp. 138-149

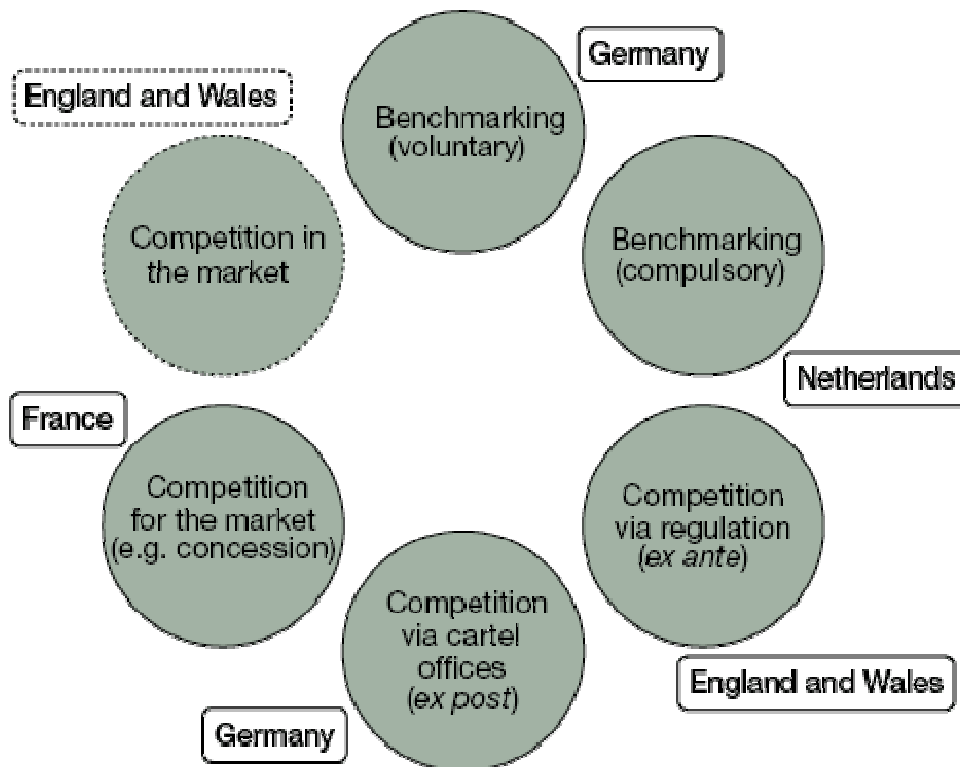
<sup>(136)</sup> **i) Boscheck Ralf**, "Procurement, Privatisation, Principles and Presumptions. The EU's Proposed Concessions Directive and the Governance of Water Supply", *Forum: The Regulation of Water Services in the EU*, *Intereconomics*, Review of European Economic Policy, Volume 48, May/June 2013, Number 13

**ii)** Deutscher Bundestag: Bericht der Bundesregierung zur Modernisierungsstrategie für die deutsche Wasserwirtschaft und für ein stärkeres internationales Engagement der deutschen Wasserwirtschaft, Berlin 2006, Drucksache 16/1094; Modernisierungsstrategie, adopted by the German Bundestag on 21 March 2002 (Plenary Protocol 14/227).

κάθε δίκτυο αγωγών ή οι βέλτιστοι στόχοι διαρροής σύμφωνα με αναλύσεις κόστους – οφέλους. Τέτοια στοιχεία δεν υπάρχουν στη Γερμανία, ούτε σε ομοσπονδιακό επίπεδο ούτε σε επίπεδο Länder, σε επίπεδο ομόσπονδων κρατών. Από την άλλη πλευρά, η στενά ολιγοπωλιακή δομή της αγοράς στη Γαλλία και οι αδιαφανείς διαδικασίες διαγωνισμών θα προϋπέθεταν στοιχεία που να βασίζονται στα συνολικά έσοδα και όχι τόσο στη λειτουργία μιας συγκεκριμένης σύμβασης<sup>(137)</sup>.

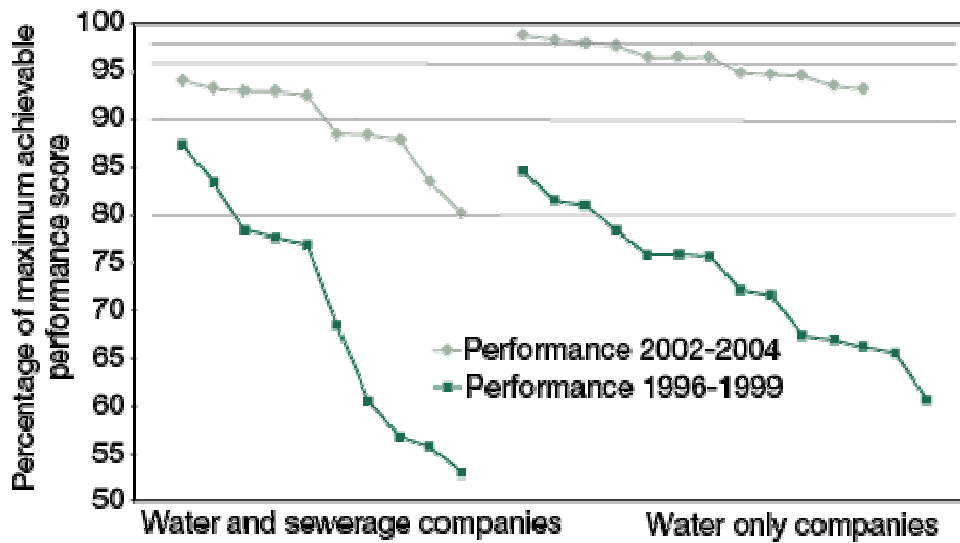
### Σχεδιάγραμμα 1

**Διαφορετικές προσεγγίσεις στον χειρισμό των φυσικών μονοπωλίων στον τομέα του νερού στην Ευρώπη**

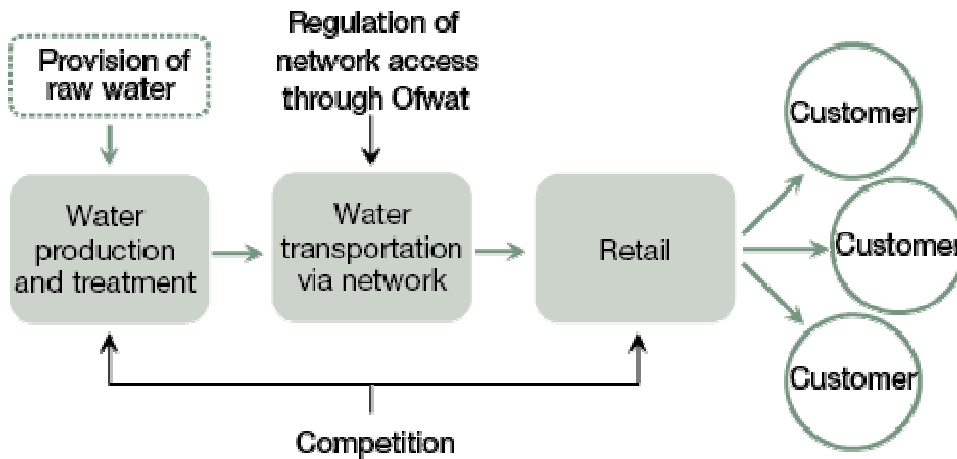


**Πηγή:** Απεικόνιση με βάση το κείμενο.

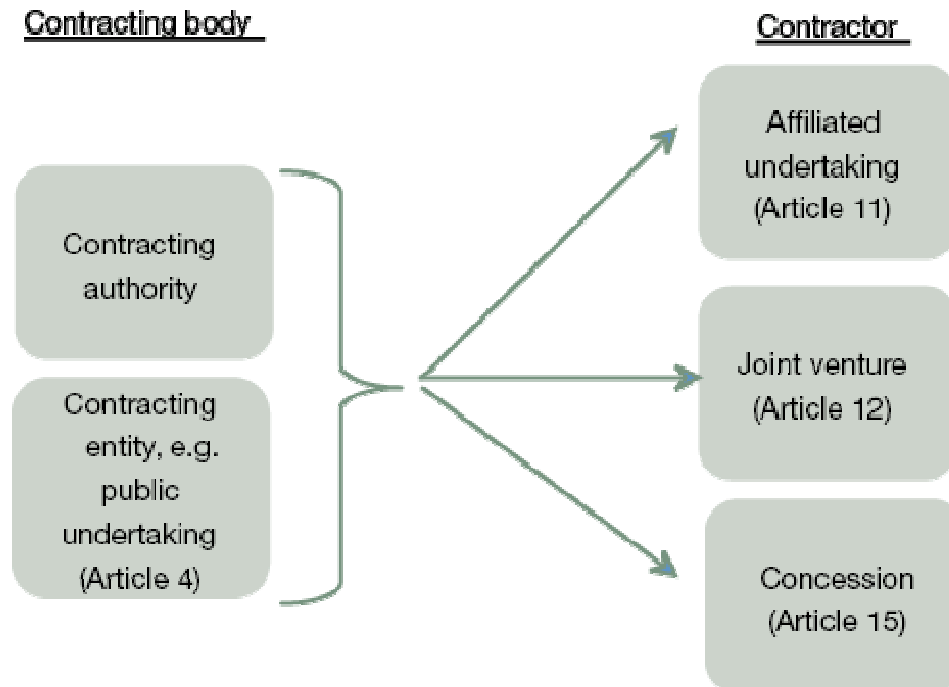
<sup>(137)</sup> **Boscheck R.**, "The EU Water Framework Directive", in: *Intereconomics*, Volume 41, Number 5, 2006, pp. 268-271.

**Σχεδιάγραμμα 2****Εκτίμηση της απόδοσης σε Αγγλία και Ουαλία**

**Πηγή:** Ofwat: Future Water and Sewerage Charges 2005-10, Final Determinations, Periodic Review 2004, Birmingham 2004, p. 160.

**Σχεδιάγραμμα 3****Όλα τα στάδια της διαδικασίας στον τομέα του ύδρευσης**

**Πηγή:** Απεικόνιση με βάση το κείμενο.

**Σχεδιάγραμμα 4****Διάρθρωση της Οδηγίας για την ανάθεση συμβάσεων ανάθεσης****Πηγή:** Απεικόνιση με βάση το κείμενο.

## **A.2. Η θέση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής όσον αφορά τις ιδιωτικοποιήσεις των δημοσίων επιχειρήσεων ύδρευσης**

Είδαμε σε προηγούμενα κεφάλαια ότι μεγάλοι διεθνείς οργανισμοί, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, αλλά και η Ευρωπαϊκή Ένωση διαδραμάτισαν και διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο όσον αφορά την προώθηση ή την εξέλιξη των ιδιωτικοποιήσεων δημοσίων επιχειρήσεων σε πολλά κράτη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παραδέχτηκε ότι προωθεί την ιδιωτικοποίηση του νερού σε χώρες όπως η Ελλάδα και η Πορτογαλία που βρίσκονται σε σχέδιο οικονομικής βοήθειας, ως προϋπόθεση να συνεχίσουν να λαμβάνουν τη βοήθεια αυτή<sup>(138)</sup>.

«Η Επιτροπή έχει πολλά να εξηγήσει. Όχι μόνον δεν υπάρχουν συγκεκριμένα στοιχεία που να αποδεικνύουν την άποψη ότι ο ιδιωτικός τομέας είναι πιο αποτελεσματικός, αλλά υπάρχει και ισχυρή λαϊκή αντίδραση προς την κατεύθυνση αυτή. Οι Ευρωπαίοι πολίτες δεν θα υποχωρήσουν εύκολα σε αυτό το θέμα», είπε ο Jan Willem Goudriaan της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Συνδικαλιστικών Ενώσεων Δημοσίων Υπηρεσιών (European Federation of Public Service Unions, EPSU). Ενώ, η Gabriella Zanzanaini, επικεφαλής του τομέα των Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της διεθνούς μη κυβερνητικής οργάνωσης Food & Water Europe<sup>(139)</sup>, δήλωσε: «Αυτό δείχνει πραγματικά πώς η Επιτροπή έχει χάσει την επαφή με την πραγματικότητα. Τα επιχειρήματά τους δεν βασίζονται σε πραγματικά δεδομένα και φτάνουν στα άκρα αγνοώντας τη δημοκρατική θέληση των λαών»<sup>(140)</sup>. Στις δηλώσεις τους και οι δύο τονίζουν πως είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η ιδιωτικοποίηση του νερού μέχρι τώρα δεν ήταν επιτυχής και αυτό αποδείχτηκε σε πολλές περιπτώσεις, όπως στο Παρίσι, όπου η τιμή του νερού μετά την επαναδημοτικοποίηση μειώθηκε κατά 8%, αλλά και σε άλλες πόλεις της Γερμανίας, της Ολλανδίας, της Ιταλίας και αλλού. Επίσης, η απόφαση της Επιτροπής να υποστηρίξει την ιδιωτικοποίηση του νερού παραβιάζει άρθρα κλειδιά της Ευρωπαϊκής Συνθήκης που σαφώς δηλώνουν ότι η ΕΕ πρέπει να είναι ουδέτερη όσον αφορά την ιδιοκτησία του νερού στα κράτη μέλη.

Μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου<sup>(141)</sup> έχουν ήδη εγείρει ερώτημα προς την Επιτροπή ζητώντας της να εξηγήσει την αντίθεση ανάμεσα στις υποδείξεις της Τρόικας για την ιδιωτικοποίηση του νερού στην Ελλάδα και την υποχρέωση της Επιτροπής να παραμείνει ουδέτερη στο θέμα αυτό. Για το ίδιο θέμα, στις 15 Μαΐου 2012, μια ομάδα οργανώσεων από διάφορα κράτη μέλη απέστειλαν επιστολή<sup>(142)</sup> στον Olli Rehn διαμαρτυρόμενοι για τις συστάσεις (βλ. πιέσεις) της Τρόικας ότι οι δημόσιες επιχειρήσεις συμπεριλαμβανομένων των επιχειρήσεων

<sup>(138)</sup> **Ralli Elena**, «Η Επιτροπή υπέρ της ιδιωτικοποίησης του νερού στις χώρες που λαμβάνουν οικονομική βοήθεια», 18.10.12, <http://www.neurope.eu/article/commission-favor-water-privatisation-countries-receiving-bailout>

<sup>(139)</sup> **Food & Water Europe**: το ευρωπαϊκό σκέλος της Food & Water Watch, που είναι μια μη κερδοσκοπική οργάνωση καταναλωτών με τη βάση της στις ΗΠΑ και η οποία έχει ως στόχο να εξασφαλίσει ότι η τροφή, το νερό και τα ψάρια που καταναλώνουμε είναι ασφαλή, προσβάσιμα και βιώσιμα.

<sup>(140)</sup> EU Commission forces crisis-hit countries to privatize water, Corporate Europe Observatory, October 17<sup>th</sup> 2012, Water Justice <http://corporateeurope.org/pressreleases/2012/eu-commission-forces-crisis-hit-countries-privatise-water>

<sup>(141)</sup> Parliamentary questions, 2 October 2012, Question for written answer to the Commission, Rule 117

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=WQ&reference=E-2012-008837&language=EN>

<sup>(142)</sup> Raül Romeva I Rueda (Verts/ALE), Ruijo Tavares (Verts/ALE), Nikos Chrysogelos (Verts/ALE), Heide Rühle (Verts/ALE) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=WQ&reference=E-2012-008837&language=EN>



ύδρευσης και αποχέτευσης θα πρέπει να ιδιωτικοποιηθούν. Την «ανοικτή επιστολή προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχετικά με την ιδιωτικοποίηση του νερού» ("Open letter to EU Commission on water privatization")<sup>(143)</sup> υπογράφουν μια σειρά από οργανώσεις σε διάφορες χώρες – μεταξύ αυτών και το Κίνημα 136 (στην Ελλάδα) – και απευθύνεται στον Olli Rehn, Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και μέλος της Επιτροπής για τις Οικονομικές και Χρηματοπιστωτικές Υποθέσεις και το Ευρώ, τον Jose Manuel Barroso, Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τον Michel Barnier, μέλος της Επιτροπής για την Εσωτερική Αγορά και τις Υπηρεσίες, τον Janez Potočnik (μέλος της Επιτροπής για το Περιβάλλον) και τον Laszlo Andor, μέλος της Επιτροπής για την Απασχόληση, τις Κοινωνικές Υποθέσεις και την Ένταξη. Η επιστολή τονίζει ότι το γεγονός ότι η Επιτροπή (ως μέλος της Τρόικας) επιμένει στην ιδιωτικοποίηση των δημοσίων επιχειρήσεων ύδρευσης έρχεται σε αντίθεση με την υποτιθέμενη ουδετερότητα της ΕΕ στο θέμα της δημόσιας ή ιδιωτικής ιδιοκτησίας και διαχείρισης των υπηρεσιών ύδρευσης (άρθρο 345 TFER και άρθρο 17 1 της Οδηγίας 2006/123/EC για τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά)<sup>(144)</sup>.

Στην περίπτωση της Πορτογαλίας, οι προϋποθέσεις που θέτει η Τρόικα περιλαμβάνουν την ιδιωτικοποίηση της δημόσιας εταιρείας ύδρευσης, της Aguas do Portugal. Για την Ελλάδα το πακέτο της Τρόικας περιλαμβάνει μια μακρά λίστα επιχειρήσεων τις οποίες το ελληνικό κράτος πρέπει να πωλήσει, συμπεριλαμβανομένων και των επιχειρήσεων ύδρευσης στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Το βασικό επιχείρημα που προβάλλουν είναι ότι τα έσοδα από τις ιδιωτικοποιήσεις θα χρησιμοποιηθούν για την αποπληρωμή του χρέους. Το επιχείρημα αυτό όμως δεν ισχύει καθώς σε περίοδο οικονομικής κρίσης, οι εταιρείες θα πωληθούν στην τιμή της αγοράς και όχι στην πραγματική τους αξία.

Στην απάντησή της η Επιτροπή, μετά από τέσσερις μήνες<sup>(145)</sup>, δήλωνε τα εξής: «η Επιτροπή πιστεύει ότι η ιδιωτικοποίηση των δημοσίων επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων και των επιχειρήσεων ύδρευσης, μπορούν να αποβούν ευεργετικές για την κοινωνία όταν πραγματοποιούνται με προσοχή. Γι αυτόν τον σκοπό, η ιδιωτικοποίηση θα πρέπει να πραγματοποιείται μόλις έχει θεσπιστεί το κατάλληλο ρυθμιστικό πλαίσιο ώστε να αποφευχθούν καταχρήσεις από ιδιωτικά μονοπώλια (...)». Τα ίδια περιλαμβάνει και η επιστολή της Gabriele Giudice, Head of Unit, Country Desk Greece, προς την κ. Zanzanaini<sup>(146)</sup>, ότι η ιδιωτικοποίηση των δημοσίων επιχειρήσεων συμβάλλει στη μείωση του δημόσιου χρέους, στην περιστολή των κρατικών επιχορηγήσεων και άλλων μορφών επιδοτήσεων και στην άρση των κρατικών εγγυήσεων προς τις επιχειρήσεις αυτές.

-----  
<sup>(143)</sup> <http://corporateeurope.org/open-letter-eu-commission-water-privatisation>

<sup>(144)</sup> Άρθρο 345 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Άρθρο 17(1) της Οδηγίας 2006/123/EC για τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά.

Το άρθρο 345 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ex Article 295 EC) προβλέπει ότι η Επιτροπή θα παραμένει ουδέτερη όσον αφορά τη δημόσια ή ιδιωτική ιδιοκτησία των εταιρειών: «Οι Συνθήκες δεν θα επηρεάζουν /prejudice με κανέναν τρόπο τους κανόνες στα κράτη μέλη οι οποίοι καθορίζουν το σύστημα ιδιοκτησίας.»

<sup>(145)</sup> <http://corporateeurope.org/open-letter-eu-commission-water-privatisation>

<sup>(146)</sup> European Commission, Directorate General Economic and Financial Affairs, Economics of the Member States II, Greece, Brussels, 26 September 2012, GG C(2012) Ares, [http://corporateeurope.org/sites/default/files/reply\\_to\\_mrs\\_zanzanaini.pdf1\\_0.pdf](http://corporateeurope.org/sites/default/files/reply_to_mrs_zanzanaini.pdf1_0.pdf)

Ότι, επίσης, έχει τη δυνατότητα να αυξήσει την αποδοτικότητα των επιχειρήσεων, να προσελκύσει ξένες άμεσες επενδύσεις και κατ' επέκταση να αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας στο σύνολό της.

Οι δηλώσεις αυτές επιβεβαιώνουν τον στόχο της ιδιωτικοποίησης ο οποίος όμως έρχεται σε ευθεία αντίθεση με την υποτιθέμενη ουδετερότητα της ΕΕ στο θέμα της δημόσιας ή ιδιωτικής ιδιοκτησίας και διαχείρισης των δημόσιων επιχειρήσεων νερού. Όπως κατέστησε σαφές το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις αποφάσεις του της 14<sup>ης</sup> Ιανουαρίου 2004, 10<sup>ης</sup> Μαρτίου 2004 και 31<sup>ης</sup> Μαΐου 2006, ο τομέας του νερού δεν πρέπει να ιδιωτικοποιηθεί, αλλά να εκσυγχρονιστεί. Κατά συνέπεια, ο τομέας του νερού δεν πρέπει να υπαχθεί στην οδηγία που αφορά τις αναθέσεις δημοσίων υπηρεσιών. Σε απόφασή του το Κοινοβούλιο, την 3<sup>η</sup> Ιουλίου 2012, για την εφαρμογή της ευρωπαϊκής νομοθεσίας για το νερό, δηλώνει: «η πρόσβαση στο νερό πρέπει να αποτελεί θεμελιώδες και καθολικό δικαίωμα».

Η πρωτοβουλία των Ευρωπαίων Πολιτών «Δικαίωμα στο Νερό»<sup>(147)</sup> καλεί την ΕΕ να εντείνει τις προσπάθειές της προκειμένου να επιτύχει καθολική πρόσβαση των πολιτών στην ύδρευση και την αποχέτευση και θέτει τα εξής ερωτήματα:

- 1) Πώς εξηγεί η Επιτροπή την αντίθεση ανάμεσα στις συστάσεις της Τρόικας, το προαναφερθέν άρθρο της Συνθήκης, το πνεύμα του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τις πρωτοβουλίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου?
- 2) Αποτελούν αυτές οι συστάσεις παράβαση του Άρθρου 345 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την αρχή της επικουρικότητας της ΕΕ?
- 3) Θα αποσύρει η Επιτροπή τις συστάσεις αυτές από όλες τις χώρες που δέχονται οικονομική βοήθεια (bail-out countries)?

Μετά την απάντηση του Olli Rehn, οι συγγραφείς της πρώτης επιστολής απέστειλαν και δεύτερη<sup>(148)</sup>, στην οποία αρχικά επισημαίνουν ότι η επιστολή του Olli Rehn της 15<sup>ης</sup> Μαΐου 2012, παρά το επείγον του θέματος, εστάλη τέσσερις μήνες αργότερα, μετά από επανειλημμένες οχλήσεις προς το γραφείο του και αφού ανέφεραν ότι θα προσφύγουν στον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή. Στη συνέχεια αναφέρουν ότι «η απάντησή του προκάλεσε μεγάλη έκπληξη» ("Your response is astonishing") διότι, όχι μόνον επιβεβαιώνει ότι η Επιτροπή προωθεί τις ιδιωτικοποιήσεις στις χώρες που λαμβάνουν οικονομική βοήθεια, αλλά υπεραμύνεται της πολιτικής αυτής ως πολιτικής της Επιτροπής για τον τομέα του νερού, αφήνοντας να εννοηθεί ότι η πολιτική αυτή θα συνεχιστεί. Τονίζουν ότι η πολιτική αυτή εθελουφλεί όσον αφορά την πραγματικότητα. Το 2010 η μεγαλύτερη έρευνα γύρω από τις περιπτώσεις ιδιωτικοποιήσεων απέδειξε ότι δεν υπάρχουν ούτε οικονομικά οφέλη από τις ιδιωτικοποιήσεις των εταιρειών ύδρευσης<sup>(149)</sup>. Αντιθέτως, το κύμα των ιδιωτικοποιήσεων της δεκαετίας του 1990 έχει εκπνεύσει

(147) <http://www.right2water.eu/>

(148) [http://corporateeurope.org/sites/default/files/reply\\_to\\_the\\_ecs\\_letter.pdf](http://corporateeurope.org/sites/default/files/reply_to_the_ecs_letter.pdf)

(149) **Germa Bel, Fageda Xavier and Warner E. Mildred**, "Is Private Production of Public Services Cheaper than Public Production? A meta-regression analysis of solid waste and water services", *Journal of Policy Analysis and Management*, 2010, 29(3): 553-577

προ πολλού και η τάση επικράτησης του ιδιωτικού τομέα στον τομέα της ύδρευσης έχει ήδη αντιστραφεί<sup>(150)</sup>. Οι αρνητικές εμπειρίες από την ιδιωτικοποίηση του νερού έκαναν πολλές δημοτικές αρχές στην Ευρώπη να επαναφέρουν τα συστήματα ύδρευσης και αποχέτευσης υπό δημόσιο έλεγχο<sup>(151)</sup>. Η επιστολή επαναλαμβάνει τα θέματα σχετικά με τη νομοθεσία και θέτει το ερώτημα με ποια στοιχεία η Επιτροπή δηλώνει ότι η ιδιωτικοποίηση του νερού «έχει τη δυνατότητα να αυξήσει την αποδοτικότητα των εταιρειών και, κατ' επέκταση, την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας στο σύνολό της, και παράλληλα να προσελκύσει ξένες άμεσες επενδύσεις» τη στιγμή που η παγκόσμια εμπειρία δείχνει ακριβώς τα αντίθετα. Επίσης, αναφέρεται ότι ο Olli Rehn στην επιστολή του υποστηρίζει ότι «η Επιτροπή θα ελέγχει ότι η διαδικασία ιδιωτικοποίησης των εταιρειών ύδρευσης θα εξασφαλίζει πλήρη πρόσβαση στο νερό σε όλους τους πολίτες». Αυτό κάθε άλλο παρά πειστικό είναι. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέχρι τώρα έχει αρνηθεί να θεσπίσει νομοθεσία με την οποία να κατοχυρώνει το ανθρώπινο δικαίωμα στην ύδρευση και την αποχέτευση, αγνοώντας την απόφαση των ΗΕ τον Ιούλιο του 2010 για το δικαίωμα αυτό. Τονίζεται επίσης ότι η Επιτροπή δεν έχει θεσπίσει το απαραίτητο πλαίσιο για την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου για τις Δημόσιες Επιχειρήσεις που περιλαμβάνεται στη Συνθήκη. Και κλείνουν την επιστολή λέγοντας ότι γι αυτόν τον λόγο ξεκίνησαν την «Πρωτοβουλία των Ευρωπαίων Πολιτών», για να αναγκάσουν την Επιτροπή να λάβει τα απαραίτητα μέτρα ώστε να κατοχυρώσει το δικαίωμα στο νερό.

Επιπλέον, η θέση αυτή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής συνδυάστηκε και με την πρότασή της για τη θέσπιση Οδηγίας σχετικά με τις συμβάσεις ανάθεσης ("Proposal for a Directive of the European Parliament and the Council on the award of concession contracts")<sup>(152)</sup>. Στο πλαίσιο της αναθεώρησης του καθεστώτος δημοσίων συμβάσεων στην ΕΕ, η Επιτροπή εξέδωσε στις 20 Δεκεμβρίου 2011, τρεις νομοθετικές προτάσεις: έναν τροποποιημένο κανονισμό για τις δημοσίες συμβάσεις, ένα σύνολο τροποποιημένων κατευθυντήριων κανόνων για τις συμφωνίες στον τομέα των δημοσίων επιχειρήσεων (ύδρευση, ενέργεια, μεταφορές και ταχυδρομικές υπηρεσίες) και μια νέα Οδηγία για τις συμβάσεις. Η Οδηγία<sup>(153)</sup> αυτή εντάσσει, για πρώτη φορά - παρά την έντονη αντίδραση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου - τις συμβάσεις που αφορούν γενικές υπηρεσίες και των οποίων η αξία υπερβαίνει τα 5 εκατομμύρια ευρώ, υπό το καθεστώς των δημοσίων συμβάσεων. Οι συμβάσεις υπηρεσιών υπόκεινται ήδη στους κανόνες των δημοσίων συμβάσεων, όπως η διαφάνεια και η μη διάκριση. Η προτεινόμενη Οδηγία δεν κάνει τίποτα άλλο παρά να κωδικοποιεί τις περιπτώσεις προσφυγών στα Ευρωπαϊκά δικαστήρια. Η πρόταση ορίζει την «ανάθεση» ως μια μορφή σύμπραξης δημόσιου – ιδιωτικού που μεταφέρει τους κινδύνους της επέκτασης, της λειτουργίας και της συντήρησης των υποδομών, όπως στην περίπτωση των λιμένων ή της διανομής ύδατος, από τη δημόσια αρχή στον ιδιώτη συμβαλλόμενο (Άρθρο 2.2).

-----  
<sup>(150)</sup> Hall D., Lobina E., "Water companies and trends in Europe in 2012", Public Services International Research Unit (PSIRU), August 2012]

<sup>(151)</sup> [www.remunicipalisation.org](http://www.remunicipalisation.org) and Pigeon M., MacDonald D., Hoedeman O., Kishimoto S., "Remunicipalisation: Putting water back into public hands", TNI/CEO/MSP, March 2012

<sup>(152)</sup> European Commission: Proposal for a Directive of the European Parliament and the Council on the award of concession contracts, COM(2011) 897 final, 2011/0437 (COD)

<sup>(153)</sup> Βλ. IP/11/1580 and MEMO/11/932

Τα Άρθρα 35, 36 και 39 αναφέρουν ως προϋποθέσεις τη διαφάνεια, τις διαδικαστικές εγγυήσεις, τα κριτήρια, κλπ. ενώ το άρθρο 16 περιορίζει τη διάρκεια της σύμβασης σε χρόνο «απαραίτητο για τον συμβαλλόμενο να ανακτήσει στις επενδύσεις που έχει πραγματοποιήσει όσο διάστημα λειτουργεί τα έργα ή τις υπηρεσίες μαζί με μια λογική απόδοση του επενδεδυμένου κεφαλαίου.» Στις 23 Ιανουαρίου 2013, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διέψευσε με έμφαση τους ισχυρισμούς ότι πρότασή της για τη συγκεκριμένη Οδηγία απέβλεπε στο να προωθήσει τις ιδιωτικοποιήσεις των δημοσίων επιχειρήσεων, ιδίως τις επιχειρήσεις ύδρευσης (Ο τίτλος του Δελτίου Τύπου ήταν: *"Directive on Concessions will not lead to forced privatization of water services"*)<sup>(154)</sup>. Τόσο στην ίδια την πρόταση, όσο και στο δελτίο Τύπου, η Επιτροπή επαναλαμβάνει ότι: «Το νερό είναι ένα δημόσιο αγαθό που είναι ζωτικό για τους πολίτες. Αναγνωρίζοντας τη σπουδαιότητά του, αναγνωρίζει πλήρως και υποστηρίζει την αυτονομία των τοπικών κυβερνήσεων σχετικά με την παροχή και οργάνωση των υπηρεσιών γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος. Το να επιβάλει ιδιωτικοποιήσεις στις δημόσιες αρχές και τα κράτη μέλη θα ήταν σε κάθε περίπτωση αντίθετο με τις αρχές της Συνθήκης και το κατά περίπτωση δίκαιο. [...] Οι δημόσιες αρχές θα παραμείνουν πάντοτε ελεύθερες να επιλέξουν εάν θα παράσχουν τις υπηρεσίες άμεσα ή μέσω ιδιωτών μεσαζόντων.» Επιπλέον, κατηγόρησε τους επικριτές της ότι σκοπίμως διαστρεβλώνουν τις πραγματικές προθέσεις της οι οποίες είναι, πρώτον να «κλείσει» ρυθμιστικά κενά που επιτρέπουν να ανατίθενται συμβάσεις χωρίς ανταγωνιστικούς ελέγχους για ανεπάρκειες, με εθνική μεροληψία (national favouritism) ή απάτη, δεύτερον, να εξασφαλίσει επιχειρηματική διαδικαστική δικαιοσύνη, πρόσβαση στην αγορά και νομική βεβαιότητα, και, τρίτον, να θέσει τις αρχές υπόλογες για τη σπατάλη δημοσίου χρήματος.

Παρά τις δηλώσεις της Επιτροπής, δημόσιες επιχειρήσεις, εργατικά συνδικάτα, ομάδες καταναλωτών και περιβαλλοντολόγοι, παραμένουν επιφυλακτικοί. Υποστηρίζουν ότι η πρωτοβουλία της Επιτροπής δεν είναι παρά μια ακόμα απόπειρα να εντάξει τις επιχειρήσεις ύδρευσης στην αγορά και, σε περίοδο ύφεσης όπως τώρα, να πείσει τους ιδιώτες επενδυτές να πληρώσουν για απαραίτητες και μαζικές επενδύσεις. Υποστηρίζουν, επίσης, ότι μια τέτοια οδηγία που εισάγει τις ιδιωτικοποιήσεις «κρυφά» (by stealth) θα οδηγήσει στη διάλυση της δημόσιας παροχής υπηρεσιών και των κοινωνικών προδιαγραφών, θα οδηγήσει σε αύξηση των τιμολογίων για τους καταναλωτές και σε «φτώχεια νερού» ("water poverty") και θα θέσει τέλος τόσο στον πολιτικό έλεγχο σε τοπικό επίπεδο επάνω σε έναν ζωτικό πόρο, όσο και στην αντίληψη της πρόσβασης στο νερό ως ανθρώπινο δικαίωμα. Γι αυτό και περισσότεροι από 1,3 εκατομμύρια άνθρωποι υπέγραψαν την πρώτη Πρωτοβουλία Ευρωπαίων Πολιτών με την οποία ζητούσαν «η παροχή νερού και η διαχείριση των υδάτινων πόρων να εξαιρεθούν από τους κανόνες της φιλελευθεροποίησης και της εσωτερικής αγοράς»<sup>(155)</sup>.

<sup>(154)</sup> [http://ec.europa.eu/commission\\_2010-2014/barnier/docs/news/2013/130124\\_water-services\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/barnier/docs/news/2013/130124_water-services_en.pdf)

<sup>(155)</sup> <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/initiatives/ongoing>

Για το ίδιο θέμα, βλ.: **The Regulation of Water Services in the EU**

**Ralf Boscheck:** Procurement, Privatisation, Principles and Presumptions, **Judith C. Clifton and Daniel Díaz Fuentes:** The European Union's Concessions Directive: A Critical Reading, **Mark Oelmann and Christoph Czichy:** Water Service Provision as a Natural Monopoly, **Monica Alessi and Sébastien Treyer:** Economic Models and Water Pricing Towards Water Efficiency, **Janet Wright and Martin Cave:** The Development of Upstream Competition in the England and Wales Water Industry, <http://intereconomics.eu/archive/year/2013/3/857/>

### Α.3. Το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για το πόσιμο νερό (3 Ιουλίου 2012)

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, σε ψήφισμά του της 3<sup>ης</sup> Ιουλίου 2012<sup>(156)</sup> σχετικά με την εφαρμογή της ευρωπαϊκής νομοθεσίας για το νερό, ενόψει της απαραίτητης, συνολικής προσέγγισης για την αντιμετώπιση των ευρωπαϊκών προκλήσεων στο ζήτημα των υδάτων (2011/2297(INI) – όπως προβλέπεται και στην Οδηγία 2000/60/ΕΚ<sup>(157)</sup> (ΟΠΥ) - αναγνωρίζει ότι το νερό αποτελεί κοινό πόρο της ανθρωπότητας και δημόσιο αγαθό και ότι η πρόσβαση σε αυτό πρέπει να συνιστά θεμελιώδες και καθολικό δικαίωμα. Τονίζει ότι η βιώσιμη χρήση των υδάτων αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για το περιβάλλον και την υγεία και διαδραματίζει θεμελιώδη ρόλο στον κύκλο του κλίματος. Επαναλαμβάνει την ανάγκη προσαρμογής των κανόνων της εσωτερικής αγοράς στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τομέα των υδάτων και καλεί τα κράτη μέλη, τηρώντας την αρχή της επικουρικότητας, να διαχειρίζονται τα ύδατα και τις υποδομές για το νερό σύμφωνα με το άρθρο 9 της ΟΠΥ.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τονίζει ότι το νερό αποτελεί αναπαλλοτρίωτο δημόσιο αγαθό απαραίτητο για τη ζωή και γι αυτό, η ορθή διαχείρισή του διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διατήρηση του παγκόσμιου φυσικού κεφαλαίου και των οικοσυστημάτων, καθώς και σε όλες τις πτυχές χρήσης πόρων και οικονομικής παραγωγής<sup>(158)</sup>. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι υφιστάμενοι υδάτινοι πόροι επηρεάζουν άμεσα την ανθρώπινη υγεία, την παραγωγή ενέργειας, τη γεωργία<sup>(159)</sup> και την επισιτιστική ασφάλεια, αναγνωρίζει ότι η ΟΠΥ αποτελεί μια ισχυρή και φιλόδοξη νομοθετική βάση για μακροπρόθεσμη ολοκληρωμένη διαχείριση των υδάτων στην ΕΕ, και επισημαίνει ότι ο ρυθμός εφαρμογής της πρέπει να επιταχυνθεί προκειμένου να επιτευχθεί «καλή κατάσταση» για όλα τα ευρωπαϊκά ύδατα έως το 2015. Οι σημερινές τάσεις που παρατηρούνται στη χρήση του νερού είναι συχνά μη βιώσιμες λόγω αναποτελεσματικών πρακτικών που οδηγούν σε κατασπατάληση των υδάτινων πόρων, ενώ οι υποδομές των συστημάτων ύδρευσης, είναι συχνά απηρχαιωμένες, ενώ επικρατεί σημαντική έλλειψη πληροφόρησης σχετικά με τις πραγματικές επιδόσεις και τις απώλειες των συστημάτων. Η μετάβαση σε μια πράσινη οικονομία μπορεί να επιτευχθεί μόνο εάν ληφθούν υπόψη οι προκλήσεις που τίθενται σε σχέση με το νερό.

Στο ψήφισμα αναφέρεται ότι η Ευρώπη αντλεί επί του παρόντος το 13% του συνόλου των διαθέσιμων γλυκών υδάτων της, στοιχείο που δείχνει ότι η χρήση του νερού βρίσκεται ήδη υπό πίεση, και ότι σε πολλές περιοχές της Ευρώπης η άντληση υδάτων υπερβαίνει τα βιώσιμα επίπεδα, θέτοντας υπό απειλή την άγρια χλωρίδα και πανίδα, τον ασφαλή εφοδιασμό της κοινωνίας και τις διάφορες οικονομικές χρήσεις.

-----  
<sup>(156)</sup> [http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012\\_0273+0+DOC+XML+V0//EL#ref\\_1\\_1](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012_0273+0+DOC+XML+V0//EL#ref_1_1)

<sup>(157)</sup> ΕΕ L 327 της 22.12.2000, σ. 1.

<sup>(158)</sup> Οδηγία 2008/105/ ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2008 σχετικά με πρότυπα ποιότητας περιβάλλοντος στον τομέα της πολιτικής των υδάτων καθώς και σχετικά με την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών του Συμβουλίου 82/176/ΕΟΚ, 83/513/ΕΟΚ, 84/156/ΕΟΚ, 84/491/ΕΟΚ και 86/280/ΕΟΚ και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου<sup>(3)</sup> (ΟΠΠΠ-ΕQSD) [ΕΕ L 348 της 24.12.2008, σ. 84]

<sup>(159)</sup> Οδηγία 91/676/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 1991 για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης (οδηγία για τα νιτρικά ιόντα) [ΕΕ L 375 της 31.12.1991, σ. 1]

Επίσης, σε ορισμένες περιφέρειες της Νότιας Ευρώπης, ο δείκτης εκμετάλλευσης ύδατος έχει σημειώσει αύξηση άνω του 40% με την πίεση στη χρήση υδάτων να βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα. Στις περιοχές αυτές επικρατεί ημιάνυδρο κλίμα με ιδιαίτερα άνιση κατανομή των υδάτινων πόρων κατά τη διάρκεια του έτους και από το ένα έτος στο άλλο, η οποία επιτείνεται με την αλλαγή του κλίματος. Το 20% περίπου των υδάτων στην ΕΕ χάνεται λόγω μη αποδοτικής χρήσης, Πρέπει επειγόντως να ελεγχθεί η κατάσταση του ευρωπαϊκού δικτύου ύδρευσης προς αποτίμηση της ποιότητας, του εκφυλισμού και της διασυνδεσιμότητας, διότι ενδέχεται να χάνεται έως και 70% των ποσοτήτων ύδατος που διανέμεται στις ευρωπαϊκές πόλεις λόγω διαρροών του δικτύου, οπότε πρέπει να γίνουν επενδύσεις σε υποδομές.

Το ψήφισμα αναφέρει ότι τα δεδομένα που συλλέγονται από τα κράτη μέλη για τον τομέα του νερού είναι αποσπασματικά και δεν είναι πάντοτε αξιόπιστα, γι αυτό πρέπει να βελτιωθούν οι στατιστικές πληροφορίες και να αξιοποιηθούν οι σταθμοί συλλογής δεδομένων, το Σύστημα Πληροφοριών για τα Ύδατα στην Ευρώπη (WISE) και το πρόγραμμα GMES για την παρακολούθηση της κατάστασης των υδάτινων πόρων και των πιέσεων που υφίστανται από την οικονομική δραστηριότητα. Η Επιτροπή, σε συνεργασία με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος, πρέπει να αναπτύξει μια νέα σειρά αξιόπιστων δεικτών για την παρακολούθηση των υδάτων και η βάση γνώσεων πρέπει να ενσωματώνει και την έννοια των «περιβαλλοντικών ροών» και να λαμβάνει υπόψη τη σύνδεση ανάμεσα στο κλίμα, το έδαφος και τους πόρους σε υπόγεια ύδατα.

Το Κοινοβούλιο θεωρεί ότι τα λύματα των αστικών περιοχών αποτελούν μία από τις σημαντικότερες αιτίες ρύπανσης του υδατικού περιβάλλοντος, των ποταμών και των ακτών, και ότι η επιτυχής εφαρμογή της οδηγίας για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων θα επηρεάσει σημαντικά την ποιότητα του νερού σε όλα τα κράτη μέλη και κατ' επέκταση την επιτυχή εφαρμογή της ΟΠΥ. Η περιβαλλοντικά και οικονομικά ορθή πολιτική διαχείρισης του αποχετευτικού συστήματος και της επεξεργασίας λυμάτων πρέπει να αντιμετωπίσει τη ρύπανση στην πηγή, προτού οι ρύποι υπαχθούν στην ακριβή λύση της επεξεργασίας, ιδίως όσον αφορά τη ροή υδάτων μέσα από μολυσμένο έδαφος. Η ρύπανση αυτή μπορεί να έχει σοβαρές επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία, όπως μαρτυρούν αναφορές από την Ιρλανδία (Galway), τη Γαλλία (Βρετάνη) και άλλα κράτη μέλη.

Το Κοινοβούλιο χαρακτηρίζει το επικείμενο «Σχέδιο για την προστασία των υδάτινων πόρων στην Ευρώπη» της Επιτροπής, ως την απάντηση της ευρωπαϊκής πολιτικής στις προκλήσεις στον τομέα του νερού, χωρίς να θίγονται τα εθνικά κυριαρχικά δικαιώματα. Γι αυτόν τον λόγο, η Επιτροπή πρέπει να λάβει αποφασιστική δράση ώστε να παύσουν τα κράτη μέλη να παραβιάζουν το δίκαιο της ΕΕ για τα ύδατα και παράλληλα να τους παρασχεθεί περαιτέρω βοήθεια, μέσω μελετών και κατευθυντήριων γραμμών, μέσω της μεταφοράς γνώσεων και τεχνολογιών, ώστε να αυξηθεί η αποτελεσματικότητά τους στον τομέα αυτόν. Σύμφωνα με το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, από τις αναφορές που υποβλήθηκαν από το 1988 στην Επιτροπή Αναφορών και σχετίζονταν με περιβαλλοντικά ζητήματα 601 αναφορές (Ισπανία 166, Ηνωμένο Βασίλειο 129, Γερμανία 97, Ιταλία 60, Γαλλία 55, Ελλάδα 34, Κάτω Χώρες 16,

Πορτογαλία 16, Ιρλανδία 12, Πολωνία 4, Ρουμανία 4, Φινλανδία 3, Βουλγαρία 2, Ουγγαρία 2 και Σλοβενία 1), μερικές φορές με πλείονες συνυπογράφοντες (βλ. αναφορά 0784/2007 με 2036 συνυπογράφοντες), είχαν ως θέμα την ποιότητα και την ποσότητα των υδάτων στα κράτη μέλη. Οι αναφορές αυτές αποδεικνύουν ότι το νερό αποτελεί εξαιρετικά σοβαρό ζήτημα για τους πολίτες της ΕΕ. Σύμφωνα με έρευνα του Ευρωβαρόμετρου τον Μάρτιο 2012, το 68% των Ευρωπαίων πιστεύουν ότι τα προβλήματα ποσότητας και ποιότητας του νερού είναι σοβαρά, το 80% πιστεύουν ότι η χημική ρύπανση αποτελεί απειλή για το υδάτινο περιβάλλον, το 62% υποστηρίζουν ότι δεν είναι επαρκώς ενημερωμένοι για τα προβλήματα που αφορούν τα υπόγεια ύδατα, τις λίμνες, τους ποταμούς και τα παράκτια ύδατα στη χώρα τους, το 67% πιστεύουν ότι ο αποτελεσματικότερος τρόπος αντιμετώπισης των προβλημάτων του νερού είναι η ευαισθητοποίηση για τα προβλήματα που αφορούν το νερό, και το 73% πιστεύουν ότι η ΕΕ πρέπει να προτείνει πρόσθετα μέτρα προς αντιμετώπιση των προβλημάτων του νερού στην Ευρώπη.

Γι αυτό πρέπει να επικαιροποιηθεί η νομοθεσία της ΕΕ για τα ύδατα ώστε να ληφθούν υπόψη οι τεχνολογικές εξελίξεις για την επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση του νερού, για την επαναχρησιμοποίηση επεξεργασμένων λυμάτων για άρδευση και τη βιομηχανία, καθώς και για την επαναχρησιμοποίηση φαιού ύδατος στα νοικοκυριά. Πρέπει επίσης να θεσπιστούν περισσότερο στοχοθετημένα κίνητρα για την αποδοτική διαχείριση του νερού – ειδικά στην περίπτωση των φτωχών και των αγροτικών πληθυσμών – για την οικονομικώς προσιτή πρόσβαση όλων στο νερό και τη διανομή του στις περιοχές που υποφέρουν από έλλειψη υδάτων, ειδικότερα στις περιοχές που είναι απομακρυσμένες από μεγάλους αστικούς οικισμούς.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θεωρεί ότι το ζήτημα των υδάτων πρέπει να ενταχθεί στον κύριο κορμό πολιτικών. Κατά τον σχεδιασμό των βασικών πολιτικών οικονομικής διακυβέρνησης, όπως είναι η «ΕΕ 2020», και των κοινών πολιτικών της ΕΕ στα πλαίσια της πολιτικής συνοχής, πρέπει να περιλαμβάνεται μία πλήρης αξιολόγηση των επιπτώσεων στους υδάτινους πόρους, ώστε να επιτυγχάνεται αφενός θεματική συγκέντρωση της διαθέσιμης χρηματοδότησης για τον τομέα του νερού, και αφετέρου η βελτίωση της ποιότητας των υδάτων σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Το Κοινοβούλιο καλεί την Επιτροπή και τα κράτη μέλη να εφαρμόζουν τις αρχές «ο ρυπαίνων πληρώνει» και ο «χρήστης πληρώνει» μέσω διαφανών και αποτελεσματικών συστημάτων τιμολόγησης και να αποσκοπούν στην ανάκτηση του κόστους των υπηρεσιών υδάτων, περιλαμβανομένων του περιβαλλοντικού κόστους και του κόστους για τους πόρους, όπως ορίζεται στην ΟΠΥ. Υπογραμμίζει ωστόσο ότι κατά τη θέσπιση τιμολογίων νερού πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα κοινωνικά ζητήματα και ότι το καθαρό νερό πρέπει να διατίθεται σε προσιτή τιμή για την κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών.

Αν και υπάρχει η πολιτική βούληση, η οικονομική κρίση και οι περιορισμοί των δημοσίων δαπανών καθιστούν δύσκολο το να χρηματοδοτήσουν οι τοπικές και περιφερειακές αρχές έργα επεξεργασίας του φαιού ύδατος και για τον λόγο αυτόν καλεί την Επιτροπή να εξασφαλίσει την απαραίτητη χρηματοδότηση. Καλεί επίσης τα κράτη μέλη να υποβάλουν εκθέσεις προόδου μέσω των Εθνικών Προγραμμάτων Μεταρρυθμίσεων. Είναι επίσης πολύ σημαντικό να ενισχυθεί ο

διατομεακός διάλογος, ο διάλογος μεταξύ των διαφόρων οικονομικών φορέων και των πολιτών σχετικά με τα ζητήματα που αφορούν το νερό, καθώς και ο διάλογος μεταξύ αρχών και Επιτροπής Αναφορών, να ενισχυθεί η πλήρης και διαφανής συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων και των ενδιαφερομένων κύκλων συμφερόντων σε όλα τα επίπεδα ανάπτυξης της πολιτικής για το νερό και να αναπτυχθεί έτσι μια αποτελεσματική πολυεπίπεδη διακυβέρνηση που να προωθεί την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών.

Πρέπει επίσης να ενισχυθεί η ενημέρωση και η εκπαίδευση του κοινού στα θέματα που αφορούν το νερό, ώστε να γίνεται καλύτερα κατανοητή από όλους η σύνδεση μεταξύ νερού, οικοσυστημάτων, αποχετευτικών συστημάτων, συνθηκών υγιεινής, υγείας, ασφάλειας των τροφίμων, επισιτιστικής ασφάλειας και πρόληψης των καταστροφών. Είναι πρωταρχικής σημασίας ο ρόλος των περιφερειακών και τοπικών αρχών και της κοινωνίας των πολιτών στο θέμα αυτό. Στο τελευταίο μέρος του ψηφίσματος, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο καλεί την Επιτροπή και τα κράτη μέλη να συμβάλουν ενεργά στην επίτευξη του αναπτυξιακού στόχου της χιλιετίας (ΑΣΧ) σχετικά με την ύδρευση και την αποχέτευση και να λάβουν υπόψη τους τα σχετικά αποτελέσματα της Διάσκεψης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη Ρίο+20, σύμφωνα με τα οποία η πρόσβαση σε πόσιμο νερό και σε αποχέτευση διασφαλίζεται ως θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα ουσιαστικής σημασίας για την απόλαυση της ζωής, όπως εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 2010. Επισημαίνει επίσης την αρχή «1% αλληλεγγύη για το νερό» που ενέκριναν ορισμένα κράτη μέλη ως ένα παράδειγμα προς πρόωθηση και εφαρμογή.

Να αναφέρουμε στο σημείο αυτό ότι στις **17 Φεβρουαρίου** θα συζητηθεί στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο «Το Νερό ως Ανθρώπινο Δικαίωμα!», μετά από τη συγκέντρωση ενάμιση και πλέον εκατομμυρίων έγκυρων υπογραφών από όλη την Ευρώπη. Οι εκπρόσωποι της Πρωτοβουλίας Πολιτών "Right to Water" θα συναντηθούν με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και, σύμφωνα με τον κανονισμό, θα τους δοθεί η ευκαιρία να εξηγήσουν τα αιτήματά τους και στις δύο συναντήσεις. Η δημόσια ακρόαση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο οργανώθηκε από την Επιτροπή Περιβάλλοντος του Ε.Κ. με τη συμμετοχή των Επιτροπών για τις ψηφοφορίες, την εσωτερική αγορά και την ανάπτυξη.



## **Β' ΜΕΡΟΣ**

### **ΕΙΣΑΓΩΓΗ**

Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια είναι έντονος ο προβληματισμός γύρω από το εύρος και τις λειτουργίες που πρέπει να έχει ο δημόσιος τομέας και για τα αίτια της αναποτελεσματικής λειτουργίας του. Δεδομένου ότι ο δημόσιος τομέας (οφείλει να) εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον, έχει μεγάλη σημασία η αποτελεσματική οργάνωση των υπηρεσιών του. Η χρηματοπιστωτική κρίση ανέδειξε πλέον πέρα από κάθε αμφισβήτηση και πέρα από κάθε δυνατότητα διαπραγμάτευσης τις σοβαρές διαρθρωτικές αδυναμίες και ελλείψεις του ελληνικού κράτους και πόσα πολλά και σημαντικά μέτρα έπρεπε να έχουν ληφθεί πολλά χρόνια πριν.

Αυτό εύκολα το διαπιστώνει κανείς εάν συγκρίνει την Ελλάδα με τους ευρωπαϊούς εταίρους της. Όσα από τα κράτη μέλη της ΕΕ προχώρησαν έγκαιρα στην εισαγωγή των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων που θα τους επέτρεπαν να επωφεληθούν από την παγκοσμιοποίηση και την πολυεθνική ολοκλήρωση, βελτίωσαν την ανταγωνιστική τους θέση. Κράτη όπως η Φιλανδία, η Σουηδία και η Δανία, οι οποίες αναπροσάρμοσαν εγκαίρως τα οικονομικά, διοικητικά και κοινωνικά τους συστήματα, με έμφαση στα εκπαιδευτικά τους συστήματα – κατάφεραν να καταστούν «οικονομίες και κοινωνίες της γνώσης»<sup>(160)</sup> και έδειξαν ότι η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης μπορεί να αντιμετωπιστεί ως «ευκαιρία» και να συνδυαστεί με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, αλλά και με ένα αποτελεσματικό «κοινωνικό πρότυπο» με ευρωπαϊκά χαρακτηριστικά (European social model)<sup>(161)</sup>. Από την άλλη πλευρά, ωστόσο υπήρξαν και χώρες που αντιμετώπισαν την παγκοσμιοποίηση ως «απειλή» και αρνήθηκαν να προβούν στις μεταρρυθμίσεις εκείνες που θα τους επέτρεπαν να βελτιώσουν την ανταγωνιστική τους θέση, όπως η Ελλάδα, η Ιταλία κ.ά.

Η Ελλάδα, συγκεκριμένα, ήταν ανέκαθεν μια χώρα με χαμηλή «μεταρρυθμιστική δυνατότητα»<sup>(162)</sup>. Μπροστά στην «απειλή» του εξευρωπαϊσμού και στην υιοθέτηση υπερεθνικών λογικών, το ελληνικό κράτος αντιστεκόταν με ιδιαίτερη επιμονή. Ενώ από τη μια πλευρά, τα μεγάλα κόμματα υποστήριζαν την ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας και η ελληνική κοινή γνώμη συγκέντρωνε πάντα ένα από τα υψηλότερα ποσοστά υποστήριξης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, οι επιδόσεις της χώρας στο εσωτερικό της Ε.Ε. ήταν από τις χειρότερες. Η Ελλάδα ήταν ανέκαθεν μια χώρα που εισήγαγε νόρμες, τύπους συμπεριφοράς, ακόμα και την κουλτούρα της ολοκλήρωσης. Έκανε δηλ. «λήψη» (downloading) πολιτικών από την Ε.Ε. και όχι «μεταφόρτωση» (uploading)<sup>(163)</sup>.

<sup>(160)</sup> **Soete Luc**, "Towards a Sustainable Knowledge-based Economy in Europe: from the Costs of "Non-Europe" to the Costs of Europe?", *Intereconomics* 2010, <http://www.intereconomics.eu/archive/year/2010/3/731/>

<sup>(161)</sup> **Ιωακείμης Π.**, *Η θέση της Ελλάδας στο διεθνές, ευρωπαϊκό και περιφερειακό σύστημα. Ιστορικές εννοιολογήσεις και σύγχρονη πραγματικότητα*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 2007.

<sup>(162)</sup> **Θεοδωρόπουλος Τάκης, Μανδραβέλης Πάσχος** (δημοσιογράφος), **Μάρκαρης Πέτρος, Βασίλης Παπαβασιλείου** (σκηνοθέτης-ηθοποιός), *Υπό το Μηδέν. Τέσσερα σχόλια για την κρίση*, εκδ. Ωκεανίδα, Αθήνα

<sup>(163)</sup> **i) Featherstone Kevin, Παπαδημητρίου Δημ.**, *Τα όρια του Εξευρωπαϊσμού. Δημόσια Πολιτική και Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα*, εκδ. Οκτώ, Αθήνα 2010

**ii) Featherstone Kevin** «Τι πρέπει να γίνει με το δημόσιο?», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 23-24 Απριλίου 2011

**iii) Ανδρικοπούλου Ελένη –Καυκαλάς Γρηγόρης**, Επιμ, *Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος. Η διεύρυνση και η γεωγραφία της Ευρωπαϊκής ανάπτυξης*, εκδ. Θεμέλιο, Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών Θεμάτων, Αθήνα 2000.

Πολλές φορές μάλιστα και μόνον η εισαγωγή τέτοιων πολιτικών θεωρήθηκε συνώνυμη με τον «εκσυγχρονισμό» της χώρας. Το πολιτικο-διοικητικό σύστημα στην Ελλάδα αποτέλεσε τροχοπέδη για την οικονομική ανάπτυξη και ακόμα και σήμερα λειτουργεί ανασταλτικά στις προσπάθειες εκσυγχρονισμού και καινοτομίας της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας. Οι εγγενείς παθογένειες του πολιτικο-διοικητικού συστήματος της χώρας και οι προβληματικές «σχέσεις κράτους και αγοράς» οδήγησαν στη δημιουργία ενός υδροκέφαλου κράτους, ενός υπέρογκου δημόσιου τομέα ο οποίος απορροφούσε περισσότερο από το 40% του ΑΕΠ, απομυζούσε όλο το δυναμικό ανάπτυξης και καινοτομίας, ενώ οι προσπάθειες κάθε κυβέρνησης για επιτάχυνση των αναπτυξιακών ρυθμών συντριβόταν κάτω από τον τεράστιο γραφειοκρατικό όγκο, αφού η γραφειοκρατική νοοτροπία, η διαπλοκή και η διαφθορά που είχαν επικρατήσει παντού αποθάρρυναν κάθε επιχειρηματική πρωτοβουλία<sup>(164)</sup>.

Η Ελλάδα, μια χώρα ουραγός στις ευρωπαϊκές και διεθνείς εξελίξεις, αναγκάστηκε λόγω της οικονομικής κρίσης να προβεί σε ριζικές μεταρρυθμίσεις στον δημόσιο τομέα, μέσω ενός «βίαιου εξευρωπαϊσμού» λόγω των Μνημονίων. Το ζητούμενο δεν είναι μόνον να ενταχούμε συνειδητά και πλήρως στο διεθνές γίγνεσθαι και να συμβαδίζουμε με τους ευρωπαίους εταίρους μας, αλλά και να δοθεί νέα ώθηση στην οικονομία της χώρας ώστε από την ύφεση στην οποία βρίσκεται τώρα, να στραφεί προς την ανάκαμψη και την ανάπτυξη. Χρειάζεται λοιπόν ένα νέο μοντέλο κράτους, σαφώς πιο περιορισμένο, πιο σύγχρονο, πιο αποτελεσματικό και πιο ευέλικτο, που θα υποστηρίξει την ανάπτυξη, θα ενθαρρύνει την επιχειρηματικότητα και την καινοτομία και θα λειτουργήσει ελκυστικά για νέα επενδυτικά σχέδια. Ένα κράτος που θα στοιχίζει λιγότερο. Ένας υπερτροφικός δημόσιος τομέας που χαρακτηρίζεται από γραφειοκρατική συγκρότηση και – το χειρότερο – γραφειοκρατική νοοτροπία, διαφθορά και διαπλοκή δεν είναι δυνατόν να λειτουργήσει θετικά προς την κατεύθυνση της οικονομικής ανάπτυξης και να συμβάλει στην προσπάθεια ανάκαμψης της οικονομίας. Ο ρόλος του θα είναι πάντα ανασταλτικός και οπισθοδρομικός. Στην περίπτωση της Ελλάδας, οι ιδιωτικοποιήσεις αποτελούν ανατροπή ολόκληρου του μεταπολεμικού οικονομικού μοντέλου.

Η σημερινή κατάσταση αποτελεί, λοιπόν, μια καλή ευκαιρία για να δημιουργηθεί ένα κράτος και ένας δημόσιος τομέας εύρωστος, που θα συνδυάζει την παροχή υπηρεσιών με την ορθολογική αξιοποίηση των πόρων και που θα συμβάλει δυναμικά στις εξελίξεις. Το ίδιο εξάλλου επισημαίνει και ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (OECD), ότι η οικονομική κρίση στην Ελλάδα θα πρέπει να θεωρηθεί ως «μια καλή ευκαιρία» (“a window of opportunity”)<sup>(165)</sup> για ριζικές μεταρρυθμίσεις σε όλους τους τομείς.

<sup>(164)</sup> **i) Σπανού Καλλιόπη**, *Ελληνική Διοίκηση και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2001

**ii) Σπηλιωτόπουλος Π., Μακροδημήτρης Αντ. επιμ.**, *Η Δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα*, Ελληνικό Ινστιτούτο Διοικητικών Επιστημών, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2001

**iii) Featherstone Kevin**, επιστημ. επιμ., *Πολιτική στην Ελλάδα. Η πρόκληση του εκσυγχρονισμού*, εκδ. Οκτώ, Αθήνα 2007

**iv) Μακροδημήτρης Αντώνης**, *Ο «Μεγάλος Ασθενής». Η μεταρρύθμιση και ο εκσυγχρονισμός της Δημόσιας Διοίκησης*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1999

**v)** Βλ. άρθρο του **Γ. Π. Μαλούχου**, *Ένα βήμα μπρος, δύο βήματα πίσω προς την Ευρώπη. Η πελατειακή λογική και τα συντηγιακά συμφέροντα μπλοκάρουν αυτονόητες μεταρρυθμίσεις*, ΤΟ ΒΗΜΑ, 02.11.10.

<sup>(165)</sup> **OECD, Greece at a Glance. Policies for a Sustainable Recovery, pg.1,**

<http://www.oecd.org/greece/44785912.pdf>

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ**

### **A.1. Κράτος, Αγορά και Ιδιωτικοποιήσεις**

Υπάρχουν τρεις παράγοντες που ρυθμίζουν την κοινωνική πραγματικότητα: το κράτος, η αγορά και η κοινωνία των πολιτών<sup>(166)</sup>. Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης - εκτός όλων των άλλων διαστάσεων του όρου - σημαίνει αλληλοδιείσδυση των αγορών και αλληλεξάρτηση των οικονομιών των χωρών. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η σχέση κράτους και αγοράς αναδεικνύεται ως κυρίαρχο θέμα στη σημερινή εποχή. Συχνά, κράτος και αγορά θεωρούνται ως ένα δίπολο με αντικρουόμενα συμφέροντα. Στην πράξη, όμως, οι δύο αυτοί θεσμοί ιστορικά αλληλοεπηρεάζονται εξελισσόμενοι, ενώ υφίστανται μεταξύ τους και συνέργειες. Η συνύπαρξη και διάδραση δεν είναι πάντα εύκολη υπόθεση, καθώς τα όρια μεταξύ αυτών των δύο θεσμών μεταβάλλονται στη διάρκεια του χρόνου: άλλοτε τείνουμε προς μεγαλύτερο κράτος και άλλοτε προς μικρότερο.

Ο ρόλος του κράτους στην οικονομία άλλαξε σημαντικά στη διάρκεια του 20ού αιώνα και θα αλλάξει ακόμα πιο ριζικά στη διάρκεια του 21ου. Το θέμα είναι ποια πορεία θα ακολουθήσει και πώς θα επηρεάσει η παγκοσμιοποίηση τις εθνικές πολιτικές για την οικονομία και την ανάπτυξη. Κάθε επιστημονικός κλάδος δίνει έμφαση σε διαφορετικούς παράγοντες. Στις οικονομικές επιστήμες, η έμφαση δίνεται στη διεθνή σύγκλιση των αγορών. Στις διεθνείς σχέσεις και στις πολιτικές επιστήμες, η έμφαση δίνεται στο ρόλο του κράτους και στις νέες μορφές διακυβέρνησης. Υπάρχουν θεωρητικοί της παγκοσμιοποίησης που προβάλλουν τη συρρίκνωση του κράτους και την αντικατάστασή του από άλλες μορφές οργάνωσης της ανθρώπινης κοινωνίας, όπως διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς (π.χ. ΟΗΕ και Ε.Ε.) ή οργανώσεις της παγκόσμιας κοινωνίας πολιτών, ενώ άλλοι θεωρητικοί «βλέπουν» μια ενίσχυση των «περιφερειακών πόλων», όπως για παράδειγμα της Ευρώπης μέσω της Ε.Ε. Άλλοι, τέλος, υποστηρίζουν ότι η δύναμη του κράτους δεν μειώνεται αλλά ότι οι λειτουργίες και οι δομές του απλά αλλάζουν και αναπροσαρμόζονται μέσα σε έναν πιο διεθνοποιημένο κόσμο (όπως είναι οι μεταρρυθμίσεις στη δημόσια διοίκηση και πολιτική και πρακτικές που μεταφέρονται από τη μια χώρα στην άλλη)<sup>(167)</sup>.

Σε μελέτη του Institute for Global Dialogue με τίτλο "*States, Markets and Industrial Development in the 21<sup>st</sup> century. What options for developing countries?*"<sup>(168)</sup> ο Brendan Vickers αναφέρει ότι υπάρχουν δύο μοντέλα για το σύγχρονο βιομηχανικό κράτος: το ανταγωνιστικό κράτος και το αναπτυξιακό κράτος.

-----  
<sup>(166)</sup> «Ως κοινωνία πολιτών νοείται το σύνολο των συλλογικών φορέων που καταλαμβάνουν το δημόσιο χώρο ο οποίος εκτείνεται, μεταφορικά μιλώντας, από το κατώφλι των νοικοκυριών μέχρι τις εισόδους των δημόσιων υπηρεσιών», **Δημ. Α. Σωτηρόπουλος**, «Υποθέσεις Εργασίας και Ανοικτά Ερωτήματα στη Βιβλιογραφία για την Ελληνική Κοινωνία Πολιτών, στο **Κοντιάδης Ι. Ξενοφών, Ανθόπουλος Θ. Χαράλαμπος** (επιμ.), *Κρίση του Ελληνικού Πολιτικού Συστήματος*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2008

<sup>(167)</sup> **Λαδής Στέλλα –Νταλάκου Βασιλική**, *Ανάλυση Δημόσιας Πολιτικής*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2010

<sup>(168)</sup> **Vickers Brendan**, Institute for Global Dialogue, *States, Markets and Industrial Development in the 21<sup>st</sup> century. What options for developing countries?*, Occasional Paper No 56, Johannesburg South Africa, October 2007

Και μόνον το γεγονός αυτό δείχνει ότι το κράτος δεν είναι ένας θεσμός που βρίσκεται σε οριστική παρακμή και που προαναγγέλλει έναν *κόσμο μετά-τις-διεθνείς-σχέσεις* ή έναν *κόσμο μετά-τη-γεωγραφία* (post-international relations or post-geography world). Κράτη και αγορές βρίσκονται σε μια διαλεκτική σχέση μέσα από την οποία οι ρόλοι και οι σχέσεις τους διαμορφώνονται, αναδιαμορφώνονται και επανατοποθετούνται.

Το νεοφιλελεύθερο ανταγωνιστικό κράτος (Cerny 1990, Cox 1987), αντί να αφαιρεί οικονομικές δραστηριότητες από την αγορά, όπως έκανε το κράτος πρόνοιας, επιδιώκει την αυξημένη αγοραιοποίηση προκειμένου να καταστήσει τις οικονομικές δραστηριότητες μέσα στην επικράτειά του και οι οποίες συμβάλλουν στον εθνικό πλούτο, πιο ανταγωνιστικές σε εθνικό και διεθνές επίπεδο (Cerny 2000:259).

Η δημόσια συζήτηση γύρω από το αναπτυξιακό κράτος έχει προσλάβει νέες διανοητικές διαστάσεις από διάφορες ακαδημαϊκές μελέτες (Leftwich 1995, Woo-Cummings 1999, Mkandawire 2001, Gallagher 2005, Mbabazi & Taylor 2005)<sup>(169)</sup> και ερευνητικά προγράμματα. Αυτό αντανακλά ακριβώς τη συνειδητοποίηση ότι το σύγχρονο όλο και πιο περίπλοκο παγκόσμιο περιβάλλον – στο οποίο κυριαρχεί η ψηφιοποίηση, οι ανισότητες και η ανασφάλεια – απαιτεί μια κριτική επανεξέταση της φύσης, του νοήματος και του πλαισίου του μοντέλου του αναπτυξιακού κράτους που να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του 21<sup>ου</sup> αιώνα. Το παρεμβατικό αναπτυξιακό κράτος διατυπώνει σαφείς αναπτυξιακούς στόχους και επιδιώκει με άμεσο ή έμμεσο τρόπο να αναπροσανατολίσει τον ιδιωτικό τομέα στο να εξυπηρετεί τους στόχους αυτούς. Αυτό λοιπόν το είδος «επιχειρηματικού» κρατικού ακτιβισμού αποσκοπεί στο να διευρύνει τις ευκαιρίες για μελλοντική ανάπτυξη (growth) ώστε να είναι περισσότερο αναδιανεμητική και να δημιουργεί θέσεις εργασίας. Σε κάθε περίπτωση, πρόκειται για μια διαδικασία σε εξέλιξη όπου ένας όγκος κυβερνητικών και μη κυβερνητικών φορέων συμμετέχει και διαδραματίζει σημαντικούς ρόλους, στο πλαίσιο της οποίας τα όρια μεταξύ πολιτικής και οικονομίας, αλλά και μεταξύ εθνικής και διεθνούς επιλογής, διαβρώνονται.

Από όλες τις πολιτικές που επηρεάζουν την ισορροπία κράτους – αγοράς (απελευθέρωση των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, φιλελευθεροποίηση της αγοράς, μείωση των δημοσίων δαπανών, κλπ), η πιο δραστική, η πιο άμεση και η πιο αποτελεσματική πολιτική είναι η πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων. Οι ιδιωτικοποιήσεις ήταν ένα από τα πιο σημαντικά γεγονότα της οικονομικής ιστορίας του 20<sup>ου</sup> αιώνα. Μεταξύ του 1997 και του 2004 πραγματοποιήθηκαν περισσότερες από 4.000 πράξεις ιδιωτικοποίησης στον κόσμο, οι οποίες απέφεραν

<sup>(169)</sup> i) **Vickers Brendan**, Institute for Global Dialogue, *States, Markets and Industrial Development in the 21<sup>st</sup> century. What options for developing countries?*, Occasional Paper No 56, Johannesburg South Africa, October 2007

ii) **Gosta Esping-Andersen**, *A Welfare State for the 21<sup>st</sup> Century. Ageing societies, knowledge-based economies, and the sustainability of European welfare states*, Nordic News Network, <http://www.nnn.se/seminar/pdf/report.pdf>

iii) **Κουτσογιάννη Ξένια**, άρθρο «Κράτος και αγορές. Μια διαλλακτική σχέση», ΕΡΥΜΑΝΘΟΣ, Δίκτυο Κοινωνικού Ακτιβισμού και Περιβαλλοντικών Δράσεων, [http://erymanthos.eu/index.php?option=com\\_content&view=article&id=288:2011-11-22-21-10-12&catid=55:koinonia-politon&Itemid=61](http://erymanthos.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=288:2011-11-22-21-10-12&catid=55:koinonia-politon&Itemid=61)

στις κυβερνήσεις έσοδα της τάξης των 1.350 δις δολαρίων<sup>(170)</sup>. Η Δυτική Ευρώπη αναδείχθηκε σε πρωταθλητή στον τομέα αυτόν (29% των παγκόσμιων συναλλαγών), πραγματοποιώντας τον μεγαλύτερο αριθμό ιδιωτικοποιήσεων και συγκεντρώνοντας τα μισά από τα έσοδα σε παγκόσμιο επίπεδο (48% των εσόδων παγκοσμίως), ακολουθούμενη από την Ασία με 24% και τη Λατινική Αμερική με 11%. Η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και η πρώην Σοβιετική Ένωση συγκέντρωσαν το 28%, αλλά μόνον το 6% των εσόδων παγκοσμίως. Το φαινόμενο αυτό στη Δυτική Ευρώπη, οφείλεται κυρίως στη μεγάλη έκταση του τομέα των Κρατικών Επιχειρήσεων (State-owned Enterprises, SOE)<sup>(171)</sup>, αλλά και στις δημοσιονομικές συνθήκες και στη θετική αντιμετώπιση των χρηματοπιστωτικών αγορών (fiscal conditions and positive outlook in financial markets). Η διαδικασία διαμορφώθηκε κάτω από τις εκάστοτε πολιτικές προϋποθέσεις και τους θεσμικούς περιορισμούς, αφού οι κομματικές επιρροές<sup>(172)</sup> και οι συνταγματικές προδιαγραφές επηρεάζουν τις επιλογές στον τομέα των ιδιωτικοποιήσεων.

Πραγματικά οι ιδιωτικοποιήσεις αποτελούν ένα σημαντικό φαινόμενο, το οποίο μάλιστα δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς, όχι μόνον διότι επανακαθορίζουν τις σχέσεις κράτους – αγοράς και το πώς θα διαμορφωθεί το οικονομικό σύστημα, αλλά επίσης διότι επαναπροσδιορίζουν τα όρια δημοσίου – ιδιωτικού (Müller, Wright 1994), καθώς και τον ρόλο τους και τις μεταξύ τους σχέσεις. Μελέτες σε πέντε διαφορετικές χώρες – ΗΠΑ, Καναδά, Ελβετία, Βρετανία και Γερμανία – κατέληξαν στο ίδιο συμπέρασμα υπέρ των ιδιωτικοποιήσεων: «Ο ιδιωτικός φορέας είναι πάντα δύο φορές φθηνότερος από τον δημόσιο φορέα για την ίδια υπηρεσία»<sup>(173)</sup>. Το συμπέρασμα αυτό δεν δείχνει μόνον την ανωτερότητα του ιδιωτικού τομέα σε σχέση με το δημόσιο, αλλά και την ανωτερότητα του ανταγωνισμού σε σχέση με το μονοπώλιο. Θα πρέπει δηλ. να υπάρχει ένα οικονομικό πλαίσιο στο οποίο επικρατούν συνθήκες ανταγωνισμού στο οποίο φυσικά θα συμβάλουν ακόμα περισσότερο οι ιδιωτικοποιήσεις. Εμπειρικά πάντως επιβεβαιώνεται η άποψη ότι ο μεγάλος δημόσιος τομέα επιδρά αρνητικά στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία, και αυτό για τρεις κυρίως λόγους. Πρώτον, ο μεγάλος δημόσιος τομέας προκαλεί αύξηση της φορολογίας και αυτό δημιουργεί στρεβλώσεις και αναποτελεσματικότητες.

-----  
<sup>(170)</sup> **Bortolotti Bernardo** (University of Turin and Fondazione Eni Enrico Mattei) & **Milella Valentina** (Fondazione Eni Enrico Mattei), *Privatization in Western Europe. Stylized Facts, Outcomes, and Open Issues*, Nota di Lavoro 124.2006, PRCG – Privatisation, Regulation, Corporate Governance, Fondazione Eni Enrico Mattei, October 2006  
[http://policydialogue.org/files/publications/Privatization\\_Bortolotti.pdf](http://policydialogue.org/files/publications/Privatization_Bortolotti.pdf)

<sup>(171)</sup> Η μοναδική πηγή για συγκεντρωτικά στοιχεία που να αφορούν τη δραστηριότητα των SOE, των Κρατικών Επιχειρήσεων, είναι η Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank, 1995), η οποία στις μελέτες της αναφέρει διάφορους δείκτες για τις βιομηχανοποιημένες και αναπτυσσόμενες οικονομίες για το διάστημα 1978-1991 (Nicoletti & Scarpetta 2003 και Haggarty & Shirley 1995).

**State-Owned Enterprises:** "Government-owned or government controlled economic entities that generate the bulk of their revenues from selling goods and services" (Haggarty and Shirley, 1995)

<sup>(172)</sup> **Reimut Zohlnhofer**, *Partizan Politics and Privatization in OECD Countries*, <http://www.icpublicpolicy.org/The-new-Policies-of-Privatization>

<sup>(173)</sup> **i) Savas, E.S.**, "How Much Do Government Services Really Cost?" *Urban Affairs Quarterly*, 15, no I, Sept. 1979, 23-41

**ii) Bortolotti Bernardo** (University of Turin and Fondazione Eni Enrico Mattei) & **Milella Valentina** (Fondazione Eni Enrico Mattei), *Privatization in Western Europe. Stylized Facts, Outcomes, and Open Issues*, Nota di Lavoro 124.2006, PRCG – Privatisation, Regulation, Corporate Governance, Fondazione Eni Enrico Mattei, October 2006  
[http://policydialogue.org/files/publications/Privatization\\_Bortolotti.pdf](http://policydialogue.org/files/publications/Privatization_Bortolotti.pdf)

Δεύτερον, οι μεγαλύτερες δημόσιες δαπάνες<sup>(174)</sup> επιφέρουν αναπόφευκτα αύξηση των δραστηριοτήτων του Δημοσίου, ενώ η αντίστοιχη αύξηση της παραγωγικότητας είναι μικρότερη από εκείνη του ιδιωτικού τομέα. Τρίτον, ο δημόσιος τομέας θα είναι πάντοτε λιγότερο αποτελεσματικός από τον ιδιωτικό, διότι στις δραστηριότητές του δεν ισχύουν τα ίδια κίνητρα με εκείνα της αγοράς. Βέβαια, υπάρχουν χώρες με περιορισμένη κρατική δραστηριότητα και φτωχές αναπτυξιακές επιδόσεις και χώρες με μεγάλο δημόσιο τομέα και οι οποίες πρωτοπορούν στους τομείς της καινοτομίας και της ανταγωνιστικότητας.

Η εμπειρία δείχνει ότι εκείνο που παίζει καθοριστικό ρόλο δεν είναι τόσο το μέγεθος, όσο η «ποιότητα του κράτους» (Xavier Sala-i-Martin, 2001)<sup>(175)</sup>. Κυβερνήσεις που προκαλούν μεγάλο πληθωρισμό, στρεβλώσεις στις αγορές συναλλάγματος, μεγάλα ελλείμματα, αναποτελεσματικές γραφειοκρατίες, είναι κυβερνήσεις που ζημιώνουν την οικονομία. Αντίθετα, όσο «πιο καλή» είναι η ποιότητα των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών θεσμών, τόσο πιο αποτελεσματική είναι η λειτουργία του κρατικού μηχανισμού (Stephen Knack and Philip Keefer, 1995)<sup>(176)</sup>. Αλλά και ο Acemoglu στο βιβλίο του «Γιατί αποτυγχάνουν τα έθνη» παρομοιάζει τους ανοιχτούς καλής ποιότητας οικονομικούς θεσμούς με τις «ατμομηχανές της ευημερίας»<sup>(177)</sup>!

Το μέγεθος του κράτους είναι ένας παράγοντας που επηρεάζεται από ιδεολογικούς και ιστορικούς λόγους. Οι ΗΠΑ – λόγω ιδεολογικών κριτηρίων κυρίως - ήταν ανέκαθεν αντίθετες στο μεγάλο κράτος και τους υψηλούς φόρους. Αντίθετα, οι χώρες της Βόρειας Ευρώπης και ιδιαίτερα οι Σκανδιναβικές επέκτειναν τον δημόσιο τομέα τους σημαντικά κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Παρά τις σημαντικές αλλαγές που έγιναν στην περίοδο 1990-2005, οι χώρες αυτές εξακολουθούν να έχουν μεγάλο δημόσιο τομέα αλλά και να είναι από τις πλέον καινοτόμες και ανταγωνιστικές οικονομίες σε παγκόσμιο επίπεδο. Άρα, σημαντικό δεν είναι μόνον το πόσα φορολογικά έσοδα εισπράττει ένα κράτος, ως ποσοστό του ΑΕΠ, αλλά και το πόσα δαπάνά και πώς τα δαπανά. Μεγαλύτερη σημασία φαίνεται να έχουν η διάρθρωση αυτών των εσόδων και των δαπανών και η ύπαρξη των κατάλληλων θεσμών και μηχανισμών που διασφαλίζουν την αποτελεσματική διαχείριση των πόρων του Δημοσίου. Οι θεσμοί αυτοί υπάρχουν στις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες, αλλά υπολειπονται ή απουσιάζουν από τις υπό ανάπτυξη χώρες, όπως συμβαίνει στην Ελλάδα.

-----  
<sup>(174)</sup> Αναφορικά με τους λόγους αύξησης των δημοσίων δαπανών έχουν διατυπωθεί αρκετές θέσεις. Μία από τις πιο γνωστές είναι ο **νόμος του Wagner**, γνωστός και ως «νόμος της αύξουσας επέκτασης της οικονομικής δραστηριότητας του δημοσίου», σύμφωνα με τον οποίο η κρατική οικονομική δραστηριότητα τείνει να αυξάνεται συνεχώς εξαιτίας της αυξανόμενης πολυπλοκότητας των οικονομικών σχέσεων, οι οποίες χαρακτηρίζουν τη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης, της αύξησης των δαπανών κοινωνικής πρόνοιας, των πολιτιστικών δαπανών, καθώς και της αποτυχίας της αγοράς. Στο πλαίσιο της σχέσης οικονομικής δραστηριότητας – δημοσίων δαπανών, οι δημόσιες δαπάνες αυξάνονται με πιο γρήγορο ρυθμό από την αύξηση του εθνικού προϊόντος της κοινωνίας και έτσι διαχρονικά μεταβιβάζονται όλο και περισσότερα μέσα παραγωγής από την ιδιωτική στη δημόσια χρήση καθώς αυξάνεται η σημασία του δημοσίου τομέα (Καράγιωργας 1981).

<sup>(175)</sup> **Ράπανος Θ. Βασίλης**, *Μέγεθος και εύρος δραστηριοτήτων του Δημοσίου Τομέα*, Κείμενο Εργασίας, Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, Νοέμβριος 2009, σελ. 15-16

<sup>(176)</sup> **i) Knack Stephen & Keefer Philip**, *Institutions and Economic Performance: Cross-Country Tests Using Alternative Institutional Measures*, Economics and Politics, November 1995

**ii) Knack Stephen & Keefer Philip**, *Does Social Capital have an Economic Payoff? A Cross-Country Investigation*, The Quarterly Journal of Economics, November 1997

<sup>(177)</sup> **Acemoglu Daron & Robinson A. James**, «Γιατί αποτυγχάνουν τα Έθνη. Οι καταβολές της ισχύος, της ευημερίας και της φτώχειας», Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2013, σελ. 93



## **A.2. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΙΣ. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ**

### **A.2.1. Η περίοδος των κρατικοποιήσεων (1950-1990)**

Στο τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου η Ελλάδα ήταν μια κατεστραμμένη χώρα, με τη βιομηχανική της παραγωγή να έχει περιοριστεί στο ένα τρίτο της προπολεμικής περιόδου, μια χώρα με ένα μεγάλο κράτος, αλλά αδύναμο και με αντιφατική πολιτική και μια μικρή σε μέγεθος αγορά, εξαρτημένη από την κρατική προστασία <sup>(178)</sup> .

Στο διάστημα 1950-1973 (στη λεγόμενη *χρυσή εποχή* της παγκόσμιας οικονομίας του 20ού αιώνα), η ελληνική οικονομία παρουσίασε εντυπωσιακούς ρυθμούς ανάπτυξης, με τον μέσο όρο της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας να κυμαίνεται γύρω στο 7%, δεύτερος στον κόσμο, μετά από αυτόν της Ιαπωνίας, κάνοντας πολλούς να μιλούν για το **Ελληνικό οικονομικό θαύμα**<sup>(179)</sup>. Το «θαύμα» όμως δεν κράτησε πολύ<sup>(180)</sup>, γιατί βασίστηκε κυρίως στις υπηρεσίες και όχι στη βιομηχανία. Από την άποψη του ποσοστού συμμετοχής της βιομηχανίας στο ΑΕΠ, η Ελλάδα δεν έφθασε ποτέ το επίπεδο των ώριμων βιομηχανικών οικονομιών. Η εκβιομηχάνιση ήρθε αργά στην Ελλάδα, δηλαδή τον 20ο και όχι τον 19ο αιώνα και δεν ολοκληρώθηκε ποτέ - η αποβιομηχάνιση ξεκίνησε πριν καν ολοκληρωθεί η εκβιομηχάνιση.

Στην περίοδο αυτή, πρωταρχικοί στόχοι της κρατικής πολιτικής ήταν η προστασία της ατομικής ιδιοκτησίας, η νομισματική σταθερότητα και η δημοσιονομική ισορροπία (ακολουθώντας το όραμα της νέας οικονομικής τάξης στη Δύση μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο). Στην Ελλάδα όμως επικράτησε ένας συνδυασμός ελεύθερης οικονομίας αγοράς, με έντονα στοιχεία κρατισμού, όπως η ρύθμιση της αγοράς κεφαλαίου, οι έλεγχοι στο τραπεζικό σύστημα, οι πολυπληθείς ρυθμίσεις στην αγορά εργασίας και οι διατιμήσεις σε πολλά προϊόντα. Το κράτος περιορίστηκε στην παροχή βοήθειας σε συγκεκριμένους «παραδοσιακούς» κλάδους και δεν ενθάρρυνε ποτέ ουσιαστικά την ανταγωνιστικότητα μέσα από την ανάπτυξη νέων κλάδων και προϊόντων ή την προώθηση των νέων τεχνολογιών. Η γρήγορη ανάπτυξη της περιόδου αυτής συνοδεύτηκε από μεγάλες μετατοπίσεις μεταξύ των παραγωγικών τομέων, με τον τομέα των υπηρεσιών να πρωτοστατεί και με τον τουρισμό να μεταμορφώνει πολλές περιοχές της Ελλάδας και να συμβάλει αποφασιστικά στη μεγέθυνση του ΑΕΠ.

Στη δεκαετία του 1960 εμφανίζεται το πρώτο μεγάλο κύμα κρατικοποιήσεων – με εξαίρεση ορισμένους δημόσιους πιστωτικούς οργανισμούς που είχαν ιδρυθεί στα τέλη της δεκαετίας του 1920 (Αγροτική Τράπεζα, Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων και Τράπεζα της Ελλάδος). Όπως και στις υπόλοιπες δυτικές οικονομίες, ο τομέας των δημόσιων επιχειρήσεων στην Ελλάδα διαμορφώθηκε σταδιακά κατά τη διάρκεια του 20<sup>ου</sup> αι., μέσω αλληπάλληλων φάσεων

<sup>(178)</sup> **Καζάκος Πάνος**, *Ανάμεσα σε κράτος και αγορά Οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1944-2000*, 2009

<sup>(179)</sup> **ι) Πεπελάση Ιωάννα-Σαπφώ**, επίκουρη καθηγήτρια Οικονομικής Ιστορίας στο Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών Θεσσαλονίκη, 14 Οκτωβρίου 2011

[http://www.economia.gr/index.php?dispatch=pages.view&page\\_id=1786](http://www.economia.gr/index.php?dispatch=pages.view&page_id=1786)

**ii) Μηλιός Γιάννης**, *Η Ελληνική οικονομία κατά τον 20<sup>ο</sup> αιώνα*, [http://users.ntua.gr/jmilios/Oikonomia\\_Eikostos1ab.pdf](http://users.ntua.gr/jmilios/Oikonomia_Eikostos1ab.pdf)

<sup>(180)</sup> **Ιωακείμογλου Ηλίας**, *Η Ελληνική Οικονομία 1960-2007. Ανάπτυξη, παραγωγική δομή και αγορά εργασίας*, Ιανουάριος 2008, [http://www.ine.otoe.gr/Upl/pdf/Greece\\_IneOtoe.pdf](http://www.ine.otoe.gr/Upl/pdf/Greece_IneOtoe.pdf)

**iii) Μπαμπανάνης Στέργιος**, Δημόσιες Επιχειρήσεις. Οργάνωση και Διοίκηση, σελ. 389-392.

εδραίωσης του κράτους. Αυτό το αναπτυξιακό κύμα δημιουργίας δημοσίων επιχειρήσεων περιλάμβανε δημόσιες επιχειρήσεις κοινής ωφελείας, όπως τις τηλεπικοινωνίες και τον ηλεκτρισμό, τον εθνικό οργανισμό τουρισμού, καθώς και αρκετούς αναπτυξιακούς οργανισμούς, και αποσκοπούσε στην ευρύτερη βιομηχανοποίηση της χώρας, αντισταθμίζοντας τις ανεπάρκειες του ιδιωτικού τομέα ή τις ελλείψεις της αγοράς.

Το δεύτερο μεγάλο κύμα κρατικοποιήσεων έλαβε χώρα κατά την περίοδο μετάβασης της χώρας στη δημοκρατία μετά το 1974, όπως συνέβη στην Ισπανία και την Πορτογαλία (Maravall 1993).

Το 1973 και το 1979, με το ξέσπασμα των πετρελαιοικών κρίσεων, η πορεία σύγκλισης της Ελλάδας με τις ανεπτυγμένες δυτικές χώρες διακόπηκε<sup>(181)</sup>, η κατάσταση επιδεινώθηκε ακόμη περισσότερο στη δεκαετία του 1980, φτάνοντας το 1990, η αξία των παραγόμενων βιομηχανικών αγαθών, ως ποσοστό του ΑΕΠ, να είναι κατά 4 μονάδες μικρότερη σε σύγκριση με αυτήν του 1974. Παράλληλα σημειώθηκε σημαντική υποχώρηση των άμεσων ξένων επενδύσεων που οφειλόταν, αφενός, στην τάση της παγκόσμιας οικονομίας για μείωση της ροής τέτοιων επενδύσεων σε χώρες της περιφέρειας όπως η Ελλάδα, και, αφετέρου, στη λιγότερο φιλική στάση του ελληνικού κράτους απέναντι στο ξένο κεφάλαιο. Επιπλέον, μεγάλοι τομείς της βιομηχανίας, άρχισαν να απειλούνται σοβαρά από τον διεθνή ανταγωνισμό, εξαιτίας της μαζικής εισόδου στην αγορά των χαμηλού κόστους προϊόντων της Άπω Ανατολής.

Η περίοδος της μεταπολίτευσης χαρακτηρίστηκε από την έντονη επέκταση του δημόσιου τομέα, υπό τον άμεσο έλεγχο όμως του πολιτικού συστήματος. Οι βασικοί πολιτικοί, διοικητικοί και οικονομικοί θεσμοί δημιουργήθηκαν και λειτούργησαν στη λογική ενός (υπερ)παρεμβατικού κράτους. Στο διάστημα 1974-1977, κρατικοποιείται η Ολυμπιακή Αεροπορία, μια σειρά μεγάλες επιχειρήσεις, όπως τα διυλιστήρια, και ο δεύτερος μεγαλύτερος τραπεζικός όμιλος της χώρας, η Εμπορική Τράπεζα, και μέσω αυτής ένας αριθμός βιομηχανικών θυγατρικών εταιρειών τίθενται υπό κρατικό έλεγχο. Αυτό το «εκδημοκρατιστικό» κύμα κρατικοποιήσεων<sup>(182)</sup> απέβλεπε στον έλεγχο σημαντικών τομέων της οικονομίας, στην επιβεβαίωση της κρατικής αποφασιστικότητας και στην προσέγγιση ευρύτερων κοινωνικών τάξεων. Το δημόσιο μοντέλο παραγωγής, παροχής και ρύθμισης των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας (κρατικά μονοπώλια) θεμελιώθηκε επάνω σε μια βασική αρχή όσον αφορά τον ρόλο του κράτους και τη σχέση κράτους – ΔΕΚΟ – πολιτών, την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος. Το «δημόσιο συμφέρον» ήταν το νομιμοποιητικό θεμέλιο του κρατικού παρεμβατισμού (και θα δούμε στη συνέχεια της εργασίας πώς ανατρέπεται σήμερα). Στο πλαίσιο αυτό, οι δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμοί (ΔΕΚΟ)<sup>(183)</sup> αποτέλεσαν σημαντικό τμήμα του δημόσιου τομέα και κρίσιμους θεσμούς υλοποίησης πολιτικών.

-----  
<sup>(181)</sup> **Καζάκος Πάνος**, *Ανάμεσα σε κράτος και αγορά Οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα*, 1944-2000, Αθήνα 2009

<sup>(182)</sup> **Παγουλάτος Γιώργος**, «Η πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων: επαναχαράσσοντας τα όρια δημοσίου – ιδιωτικού», στο Featherstone Kevin (επιστ. Επιμ.), *Πολιτική στην Ελλάδα. Η πρόκληση του εκσυγχρονισμού*, σελ. 211-242

<sup>(183)</sup> **Λαμπροπούλου Μαντώ**, *Μεταπολίσεις στα όρια και στην ισορροπία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα: Ιδιωτικοποίηση, δημόσιο συμφέρον και σχέσεις κράτους – αγοράς – πολιτών*, Διδάκτορας τμ. Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης Παν/μίου Αθηνών



Οι προδιαγραφές λειτουργίας και πολιτικού ελέγχου του συστήματος, καθώς επίσης οι όροι παροχής των υπηρεσιών διαμορφώθηκαν με βάση τη λογική της «θετικής» παρέμβασης του κράτους («δημόσια υπηρεσία», αναδιανομή, κοινωνική πολιτική, σταυροειδείς επιδοτήσεις, «κοινωνικοποίηση», κλπ.). Στην πράξη, όμως, οι θεωρητικές αυτές προδιαγραφές εξελίχθηκαν σε (υπερ)πολιτικοποίηση (κομματικοποίηση) του συστήματος και την ανάπτυξη ισχυρών πελατειακών, συντεχνιακών, οικονομικών, και άλλων δικτύων, τα οποία ασκούσαν πιέσεις για την ικανοποίηση επιμέρους ιδιωτικών συμφερόντων, σε βάρος του δημοσίου συμφέροντος. Το φαινόμενο αυτό ήταν μία από τις στρεβλώσεις που εμφανίζονταν σε όλο το εύρος του δημόσιου τομέα, με κύριο χαρακτηριστικό την έντονη πολιτικοποίηση – κομματικοποίηση του συστήματος και την υψηλή εξάρτηση ή/ και χειραγώγηση από την εκτελεστική εξουσία.

Το 1981, τη στιγμή που υλοποιείται η είσοδος της Ελλάδας στην ΕΟΚ και γίνεται εφικτό το άνοιγμα της οικονομίας στον διεθνή ανταγωνισμό, η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε φάση αποδυνάμωσης. Στο πλαίσιο ενίσχυσης της μεγέθυνσης και με στόχο την άρση των κοινωνικών αδικιών και την προστασία ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων από τους οικονομικούς κινδύνους, εφαρμόζεται μια επεκτατική πιστωτική, δημοσιονομική και εισοδηματική πολιτική. Ενώ διεθνώς η τάση ήταν όχι στην προστασία των χρεωμένων επιχειρήσεων, αλλά υποστήριξη των κλάδων που θα μπορούσαν να καινοτομήσουν και να λειτουργήσουν ανταγωνιστικά στη νέα τάξη πραγμάτων, στην Ελλάδα εφαρμόστηκε το αντίθετο: προστασία των κατεστημένων επιχειρήσεων και βιομηχανιών με την παροχή των υψηλότερων ενισχύσεων από όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ (μετά την Ιρλανδία). Στο διάστημα αυτό πραγματοποιείται το τρίτο σημαντικό κύμα εθνικοποιήσεων («κοινωνικοποιήσεων») στο πλαίσιο της κυβερνητικής στρατηγικής που είχε ως στόχο τον έλεγχο «στρατηγικών» τομέων της οικονομίας (κρατικοποίηση της ΛΑΡΚΟ (εκμετάλλευση ορυκτών), της ΠΥΡΚΑΛ (βιομηχανίας πυρομαχικών), των ορυχείων του Λαυρίου και της ΑΓΕΤ Ηρακλής (Georgakopoulos κ.ά. 1987, Teitgen-Colly 1987)<sup>(184)</sup>.

Οι υπηρεσίες κοινής ωφέλειας (ύδρευση, ηλεκτρισμός, ταχυδρομεία, τηλεπικοινωνίες), οι μεταφορές (σιδηρόδρομοι, αστικές συγκοινωνίες, αερομεταφορές) και πάνω από το 80% του τομέα των εμπορικών τραπεζών βρέθηκαν κάτω από άμεσο κρατικό έλεγχο. Η συμμετοχή του δημοσίου στη βιομηχανία έφθανε στο 18,4% στην κλωστοϋφαντουργία, στο 50% στα λιπάσματα, στο 55% στα τσιμέντα και στο 100% στα ναυπηγεία<sup>(185)</sup>. Η οικονομική πολιτική στόχευε κυρίως στη βιομηχανική ανάπτυξη των υποβαθμισμένων περιοχών και τη διάσωση των προβληματικών επιχειρήσεων και δευτερευόντως στην ενίσχυση της βιομηχανίας υψηλής τεχνολογίας.

<sup>(184)</sup> Παγουλάτος Γιώργος, «Η πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων: επαναχαράσσοντας τα όρια δημοσίου – ιδιωτικού», στο Featherstone Kevin (επιστ. Επιμ.), *Πολιτική στην Ελλάδα. Η πρόκληση του εκσυγχρονισμού*, σελ. 211-242

<sup>(185)</sup> i) Καζάκος Πάνος, *Ανάμεσα σε κράτος και αγορά Οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα*, 1944-2000, Αθήνα 2009

ii) Ράπανος Θ. Βασίλης, *Μέγεθος και εύρος δραστηριοτήτων του Δημόσιου Τομέα*, Κείμενο Εργασίας, Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, Νοέμβριος 2009

iii) Βλ. επίσης, Μπαμπανάσης Στέργιος, «Οι αιτίες της κρατικοποίησης και της δημιουργίας δημοσίων επιχειρήσεων» στο: *Δημόσιες Επιχειρήσεις. Οργάνωση και Διοίκηση*, σελ. 33-39.

Αποτέλεσμα: οι συσσωρευμένες ζημιές των προβληματικών επιχειρήσεων μεταφέρθηκαν στο δημόσιο, χωρίς καμία προσπάθεια εξυγίανσής τους. Μέχρι το 1983, στο πλαίσιο της dirigiste συλλογιστικής που επικρατούσε σε όλους τους τομείς της οικονομίας, μεγάλο ποσοστό των κορυφαίων βιομηχανικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα τέθηκαν υπό τον έλεγχο (άμεσο ή έμμεσο) του κράτους. Το 1983 ιδρύθηκε ο Οργανισμός Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων (ΟΑΕ), ο οποίος υποτίθεται ότι θα έλεγχε τις προβληματικές επιχειρήσεις και θα τις επέστρεφε υγείς στην αγορά. Στην πραγματικότητα όμως κάθε πρόθεση ιδιωτικοποίησης πάγωσε μέχρι το 1990, με τα χρέη τους εντωμεταξύ να διογκώνονται.

Στο διάστημα 1985-1989, η επέκταση της κρατικής ιδιοκτησίας άρχισε να επιβραδύνεται, αλλά η πολιτική παράλυση και οι προεκλογικές τακτικές απέτρεψαν τελικά την πραγματοποίηση μιας πλήρους μεταστροφής της οικονομικής πολιτικής, παρά το πρόγραμμα σταθεροποίησης του 1985-1987. Την ίδια εποχή, στις περισσότερες δυτικοευρωπαϊκές χώρες επικρατούσαν οι ιδιωτικοποιήσεις και οι πολιτικές με στόχο τη μείωση του πληθωρισμού. Το άνοιγμα αυτό στις δυνάμεις της αγοράς και οι ιδιωτικοποιήσεις ήταν πιο εκτεταμένες στη Βρετανία και τη Γαλλία, όπου υπήρξε σαφής αλλαγή των ορίων μεταξύ κράτους και ιδιωτικού τομέα, ενώ πιο περιορισμένα ήταν τα προγράμματα ιδιωτικοποίησης στην Ιταλία και τη Γερμανία.

Το 1990, όταν ξεκίνησαν οι ιδιωτικοποιήσεις, η κατάσταση του ευρύτερου δημόσιου επιχειρηματικού τομέα αντανάκλούσε τις συνέπειες των τριών διαδοχικών κυμάτων κρατικοποιήσεων. Οι ιδιωτικοποιήσεις, στο πλαίσιο μιας ευρύτερης στροφής της οικονομικής πολιτικής προς ορθόδοξες πολιτικές αποπληθωρισμού, μείωσης του δημόσιου ελλείμματος και απελευθέρωσης της αγοράς, συμβόλιζαν την ανατροπή του μεταπολεμικού πολιτικού μοντέλου της κρατικής διόγκωσης και «έκλεισαν» τον κύκλο των τριών φάσεων της μεταπολεμικής περιόδου (οικονομική ανάπτυξη, εκδημοκρατισμός και σοσιαλιστική μεταμόρφωση).

### **A.3. ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 1990 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ**

#### **Από τις Κρατικοποιήσεις στις Αποκρατικοποιήσεις**

Το διάστημα 1995-2007 αποτελεί τη δεύτερη θετική περίοδο οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδας μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με τη χώρα να εισέρχεται σε φάση ταχείας ανάπτυξης στηριζόμενη κυρίως στον τομέα των υπηρεσιών. Οι κατασκευές και η οικοδομή συνέβαλαν σημαντικά στο ΑΕΠ, ενώ μικρή ήταν η συμβολή της βιομηχανίας. Επανεμφανίστηκε μάλιστα η επιχειρηματική επέκταση των Ελλήνων επιχειρηματιών στον βαλκανικό χώρο (όπως και πριν από δύο αιώνες). Στο πλαίσιο της διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης και της επέκτασης του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος, η Ελλάδα βρίσκεται εκτεθειμένη στον οξύ διεθνή ανταγωνισμό και αναγκάζεται να μειώσει τους δασμολογικούς φραγμούς και να ανατιμήσει το εθνικό νόμισμα για μεγάλες χρονικές περιόδους. Σε επίπεδο οικονομικής πολιτικής, υιοθετείται μια πολιτική σταθεροποίησης, απελευθέρωσης της οικονομίας και αύξησης του ρόλου της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και των αγορών, όχι μόνον λόγω της αυξανόμενης δημοσιονομικής αστάθειας, αλλά και λόγω των συνεχών πιέσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση<sup>(186)</sup>. Το περιοριστικό πλαίσιο του Μάαστριχτ και της ΟΝΕ, καθώς και το ανελαστικό κόστος εξυπηρέτησης ενός δημόσιου χρέους που υπερέβαινε το ΑΕΠ της χώρας επέβαλαν μια εξαιρετικά συντηρητική δημοσιονομική πολιτική.

Υπό την επίδραση αυτών των παραγόντων (δημοσιονομικές πιέσεις, ευρωπαϊκές πολιτικές, πολιτική και οικονομική συγκυρία, νεοφιλελεύθερη κριτική, κά), στις αρχές της δεκαετίας του '90, η τάση επέκτασης του δημόσιου τομέα αρχίζει να αντιστρέφεται και αρχίζει να επικρατεί η τάση προς τον περιορισμό του κράτους και την ενίσχυση του ιδιωτικού τομέα. Βασικά κίνητρα για τις ιδιωτικοποιήσεις - μέχρι και σήμερα - η αύξηση των δημοσίων εσόδων και η ανάγκη εξασφάλισης πρωτογενών πλεονασμάτων στον προϋπολογισμό και η αποφυγή έτσι επιβολής νέων φορολογικών μέτρων<sup>(187)</sup>. Επιπλέον, αναμενόταν να προκύψουν γενικότερα αποτελέσματα διάχυσης (spill-over effects) για την οικονομία, αλλά και διάσωση των θέσεων εργασίας σε περιπτώσεις διάσωσης προβληματικών επιχειρήσεων - αν και η ιδιωτικοποίηση συνεπάγεται απολύσεις παρά διατήρηση θέσεων εργασίας (Ramanadham 1993:22). Σε κάθε περίπτωση, η ιδιωτικοποίηση προβληματικών επιχειρήσεων θα έθετε τέλος σε μια πολύ σοβαρή οικονομική «αιμορραγία» για την κυβέρνηση. Γενικά οι ευρωπαϊκές πολιτικές επέβαλλαν την περιστολή του δημόσιου τομέα και την απορρύθμιση σε τομείς όπως ο χρηματοπιστωτικός, η ενέργεια, οι τηλεπικοινωνίες και οι αερομεταφορές (Clifton κ.ά. 2003), όπως λ.χ. η πολιτική ανταγωνισμού επέβαλε τη διακοπή της - παράνομης - κρατικής ενίσχυσης των υπερχρεωμένων εταιρειών.

<sup>(186)</sup> **Ιωακείμωγλου Ηλίας**, *Η Ελληνική Οικονομία 1960-2007. ανάπτυξη, παραγωγική δομή και αγορά εργασίας*, Ιανουάριος 2008, [http://www.ine.otoe.gr/Upl/pdf/Greece\\_IneOtoe.pdf](http://www.ine.otoe.gr/Upl/pdf/Greece_IneOtoe.pdf)

<sup>(187)</sup> Ministry of Economics, Annual Budget Introductory Report 1997: 18.

Επίσης, από το 1993 και μετά σημειώνεται μια σημαντική αλλαγή στη διαδικασία των ιδιωτικοποιήσεων – προηγείται η ανασυγκρότηση της εταιρείας και μετά ακολουθεί η ιδιωτικοποίηση. Επίσης, χρησιμοποιείται κυρίως ο όρος «μετοχοποίηση» αφενός για να εκφράσει τη μερική ιδιωτικοποίηση μέσω της διάθεσης ενός μειοψηφικού πακέτου μετοχών στο Χρηματιστήριο Αθηνών και αφετέρου γιατί ήταν ιδεολογικά πιο ήπιος. Ο όρος «ιδιωτικοποίηση» επανεμφανίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1990, όταν οι γενικές οικονομικές συνθήκες είχαν βελτιωθεί και ο εθνικισμός των αρχών του '90 είχε κοπάσει<sup>(188)</sup>.

Από το 1996 και μετά, εφαρμόστηκε μια πιο μετριοπαθής πολιτική στο πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων λιγότερο συγκρουσιακή, με στόχο τη διατήρηση του δημόσιου ελέγχου στις κύριες επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, όπως ο ΟΤΕ και η ΔΕΗ. Στο διάστημα 2000-2004, οι ιδιωτικοποιήσεις ξεπέρασαν το όριο του 49% ακόμα και στην περίπτωση κερδοφόρων επιχειρήσεων (ΟΤΕ, Ελληνικά Πετρέλαια, Ολυμπιακή Αεροπορία). Σημαντική ώθηση στις ιδιωτικοποιήσεις έδωσε και η ανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς. Το άθροισμα των ιδιωτικοποιήσεων για τη δεκαετία 1990-2000 κυμαινόταν στο 12% του ΑΕΠ με την Ελλάδα να βρίσκεται στις πρώτες θέσεις της ΕΕ(25) όσον αφορά τα απόλυτα έσοδα από τις ιδιωτικοποιήσεις (αντίστοιχα στην Ουγγαρία ήταν 27,5%, στην Πορτογαλία 26%, στην Πολωνία 15%, στην Τσεχία και την Ιρλανδία 12,5%, ενώ στην Ιταλία και τη Φιλανδία ήταν σχεδόν 10%)<sup>(189)</sup>.

«Οι τελευταίες και πιο επιτυχημένες αποκρατικοποιήσεις έγιναν στην περίοδο 2004-2009 [...] Οι αποκρατικοποιήσεις της περιόδου 2004-2008 ήταν, σε αντίθεση με το παρελθόν, στρατηγικού χαρακτήρα. Δόθηκε έμφαση στην πλήρη αποκρατικοποίηση του τραπεζικού συστήματος (πλην της Αγροτικής Τράπεζας) και των τηλεπικοινωνιών. [...] Τα συνολικά έσοδα από το Πρόγραμμα Αποκρατικοποιήσεων (2004-2009) ανήλθαν σε €7,63 δισ.»<sup>(190)</sup>. Στα 7,63 δισ. ευρώ της περιόδου 2004-2009 θα πρέπει να προστεθούν τα 15,4 δισ. ευρώ της περιόδου 1998-2003, και επιπλέον 3,16 δισ. δολάρια από το 1991 έως το 1997. Με λίγα λόγια, σε μία περίοδο έντεκα χρόνων (1998-2009) το ύψος των αποκρατικοποιήσεων έφτασε τα **23 δισ. ευρώ!**<sup>(191)</sup>

### **ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ ΑΠΟΚΡΑΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΙΣ 1991-2009**

1991-1993	1994-1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1.380 δισ δολάρια	1.780 δισ δολ.	2.104 δισ ευρώ	3.971 δισ ευρώ	1.830 δισ ευρώ	1.651 δισ ευρώ	2.697 δισ ευρώ	3.148 δισ ευρώ	0,754 δισ ευρώ	2.101 δισ ευρώ	1.740 δισ ευρώ	1.719 δισ ευρώ	0,545 δισ ευρώ	(Α'ΕΞ.) 0,868 δισ ευρώ

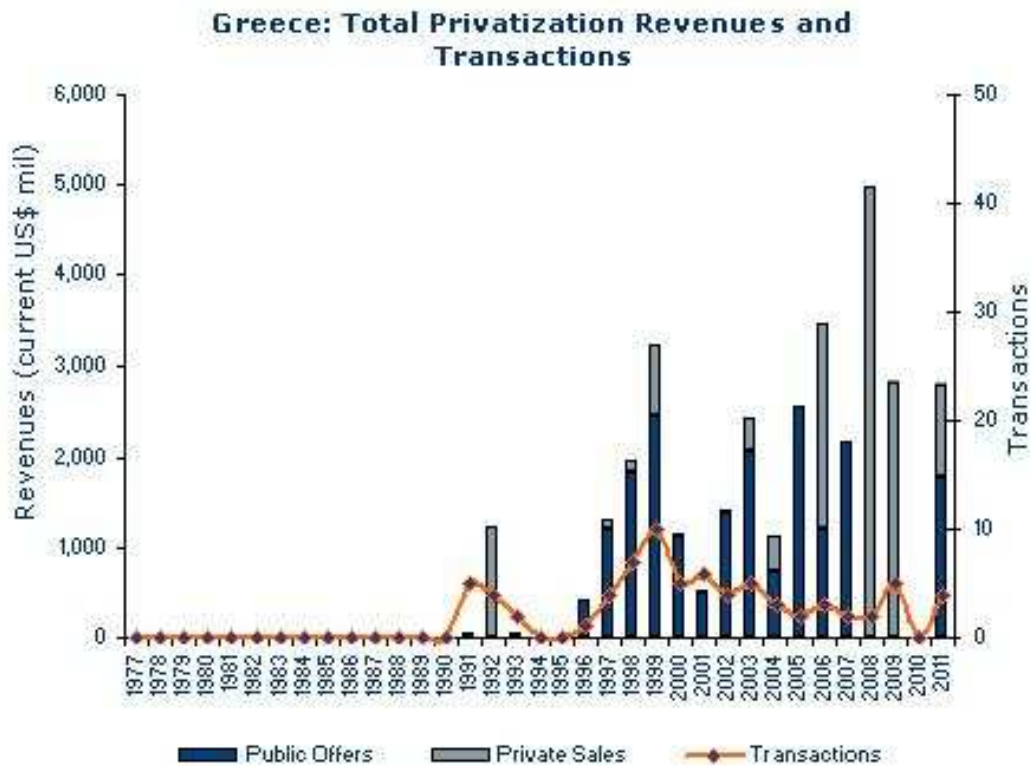
<sup>(188)</sup> Παγουλάτος Γιώργος, «Η πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων: επαναχαράσσοντας τα όρια δημοσίου – ιδιωτικού», στο Featherstone Kevin (επιστ. Επιμ.), *Πολιτική στην Ελλάδα. Η πρόκληση του εκσυγχρονισμού*, σελ. 211-242

<sup>(189)</sup> OECD 2001a

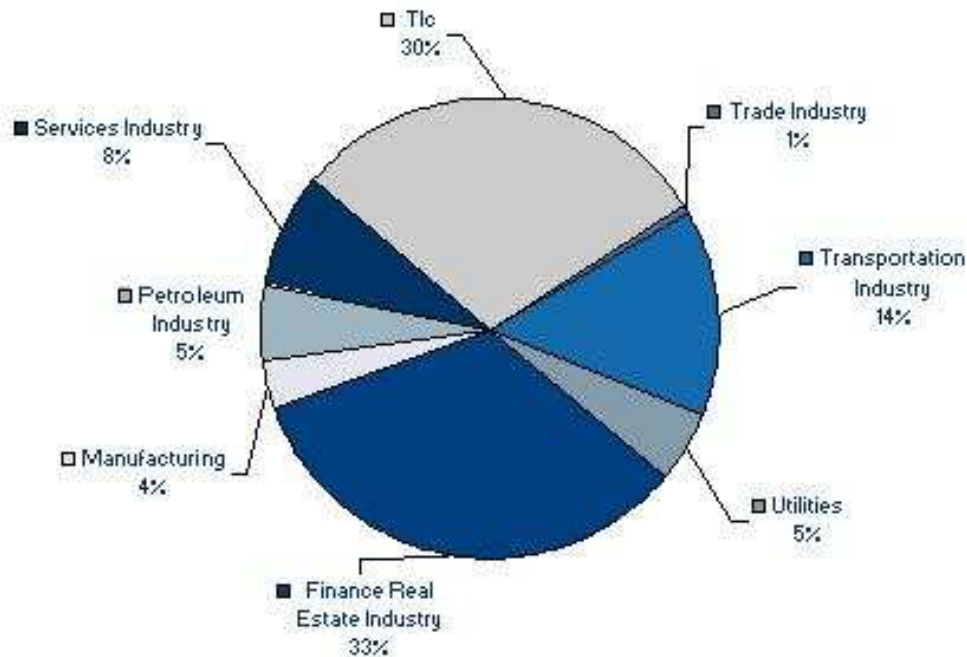
<sup>(190)</sup> Από το προσωπικό site του τότε Υπουργού Οικονομικών της κυβέρνησης Καραμανλή, Γιώργου Αλογοσκούφη, στο: <http://news.radiobubble.gr/2012/11/20.html>

<sup>(191)</sup> <http://news.radiobubble.gr/2012/11/20.html>

Η κλιμάκωση των αποκρατικοποιήσεων στην Ελλάδα, πριν την οικονομική κρίση, απεικονίζεται στο διάγραμμα που ακολουθεί:



**Greece: Distribution of Privatization Revenues by Sector**



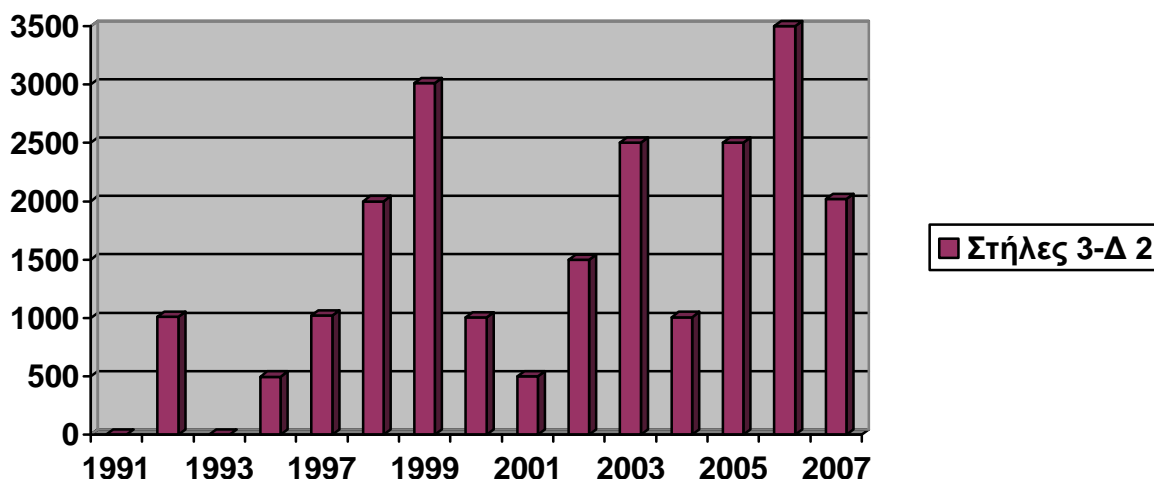
<sup>(192)</sup> Πηγές: [Υπουργείο Οικονομικών](#) (αποκρατικοποιήσεις 2004-2009), [Privatization Barometer, Κ. Μελάς](#) (καθηγητής οικονομικών Παντείου Πανεπιστημίου), [Γ. Αλογοσκούφης](#) (πρ. Υπ. Οικονομικών), <http://news.radiobubble.gr/2012/11/20.html>

Κανονικά, τα έσοδα αυτά θα έπρεπε να χρησιμοποιηθούν για να μειώσουν το δημόσιο χρέος, αλλά η κυβέρνηση χρησιμοποίησε μέρος τους για να καλύψει τρέχουσες δαπάνες. Μετά τη Στρατηγική της Λισαβόνας του 2000, η πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων εντάχθηκε σε ένα ευρύτερο πλαίσιο – υπό την καθοδήγηση της ΕΕ – με στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της ανάπτυξης μέσω της απελευθέρωσης της αγοράς, της ανάπτυξης της χρηματαγοράς και την επαναρρύθμιση. Το 2001, το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα προκάλεσε σημαντικές εσωτερικές διαρθρωτικές προσαρμογές σε όλα τα κράτη μέλη. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, διαμορφώθηκε μια δυναμική ατζέντα για διαρθρωτικές αλλαγές στην οικονομία. Η πρόκληση για την εντατικοποίηση του ανταγωνισμού εντός της ευρωζώνης έθεσε υπό σοβαρή αμφισβήτηση τον παραδοσιακό ρόλο του ευρωπαϊκού κράτους, ενώ η νέα μεταρρυθμιστική ατζέντα προκάλεσε έντονο διάλογο γύρω από τον «εκσυγχρονισμό» και την «επαναδιαπραγμάτευση» του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου (Martin, Ross 1999, Pochet 1999)<sup>(193)</sup>.

Στον Πίνακα που ακολουθεί βλέπουμε τις δαπάνες και τα έσοδα της γενικής κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ στο διάστημα 2002-2006 στην Ελλάδα, στην ΕΕ27, στις ΗΠΑ και την Ιαπωνία<sup>(194)</sup>, ενώ στο διάγραμμα<sup>(195)</sup> βλέπουμε την εξέλιξη των δημοσίων εσόδων από τις ιδιωτικοποιήσεις στην Ελλάδα ανά έτος.

<b>ΠΙΝΑΚΑΣ Ι</b>		
<b>ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΑΙ ΕΣΟΔΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ</b>		
<b>ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ Α.Ε.Π. 2002-2006</b>		
	<b>ΔΑΠΑΝΕΣ</b>	<b>ΕΣΟΔΑ</b>
ΑΥΣΤΡΙΑ	50,1	48,9
ΒΕΛΓΙΟ	50,0	49,6
ΓΑΛΛΙΑ	53,2	50,0
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	47,2	43,9
<b>ΕΛΛΑΔΑ</b>	<b>44,0</b>	<b>39,0</b>
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	33,9	35,0
ΙΣΠΑΝΙΑ	38,6	39,0
ΙΤΑΛΙΑ	48,3	44,6
ΚΥΠΡΟΣ	43,1	39,4
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	41,3	41,7
ΜΑΛΤΑ	45,2	40,0
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	46,1	44,8
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	46,1	42,2
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	46,4	44,4
ΦΙΛΑΝΔΙΑ	49,5	52,6
<b>ΕΥΡΩΖΩΝΗ</b>	<b>47,5</b>	<b>45,0</b>
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	39,3	40,7
ΔΑΝΙΑ	53,6	55,9
ΕΣΘΟΝΙΑ	34,2	36,1
ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ	42,6	39,7
ΛΕΤΟΝΙΑ	35,8	34,7
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	33,8	32,7
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	50,2	42,3
ΠΟΛΩΝΙΑ	43,7	38,7
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	34,9	33,2
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	39,6	35,6
ΣΟΥΗΔΙΑ	56,8	57,5

ΤΣΕΧΙΑ	45,5	40,9
<b>ΕΕ 27</b>	<b>46,8</b>	<b>44,3</b>
ΗΠΑ	34,6	30,8
ΙΑΠΩΝΙΑ	40,0	33,4
<b>ΠΗΓΗ: EUROPEAN COMMISSION, AUTUMN 2007 FORECASTS</b>		



Από τα τέλη του 2008, ως αποτέλεσμα του συνδυασμού της διεθνούς οικονομικής κρίσης και εσωτερικών παραγόντων (ανεξέλεγκτες δαπάνες), η Ελληνική οικονομία βρέθηκε αντιμέτωπη με την πιο σοβαρή της κρίση από το 1993, με το υψηλότερο δημόσιο έλλειμμα (αν και κοντά σε αυτό της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου) καθώς και το δεύτερο υψηλότερο δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ στην ΕΕ. Το δημόσιο έλλειμμα του 2009 έφτασε στο 15,4% του ΑΕΠ και το χρέος στο 127,1% του ΑΕΠ το 2009. Ο ρυθμός μεγέθυνσης της οικονομίας γύρισε σε αρνητικό πρόσημο το 2009, για πρώτη φορά από το 1993<sup>(196)</sup>. Η κατάσταση αυτή οδήγησε σε υψηλό κόστος δανεισμού, με την Ελλάδα να προσπαθεί να καλύψει το υπερβολικό δημόσιο έλλειμμα της μέσα στη δίνη μιας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης <sup>(197)</sup>. Η Ελλάδα βρίσκεται σε μια κρίσιμη καμπή της σύγχρονης ιστορίας της. Είναι δυνατόν να επανέλθει σε τροχιά ανάπτυξης, με την προϋπόθεση ότι θα νομοθετηθούν θα εφαρμοστούν με συνέπεια σημαντικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις για την επιτυχία των οποίων σημαντικό ρόλο διαδραματίζει

<sup>(193)</sup> Παπαδημητρίου Δημ., «Αναζητώντας συλλογική διαφυγή: Η μεταρρύθμιση του 2000 στην Ελληνική αγορά εργασίας», στο Featherstone Kevin επιστημ. επιμ., *Πολιτική στην Ελλάδα. Η πρόκληση του εκσυγχρονισμού*, εκδ. Οκτώ, Αθήνα 2007

<sup>(194)</sup> Ράπανος Θ. Βασίλης, *Μέγεθος και εύρος δραστηριοτήτων του Δημόσιου Τομέα*, Κείμενο Εργασίας, Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, Νοέμβριος 2009, σελ. 7

<sup>(195)</sup> Ράπανος Θ. Βασίλης, *Μέγεθος και εύρος δραστηριοτήτων του Δημόσιου Τομέα*, Κείμενο Εργασίας, Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, Νοέμβριος 2009, σελ. 27

<sup>(196)</sup> European Commission, *Economic Forecast – Spring 2009*, pg 65

<sup>(197)</sup> i) «**ΖΟΥΜΕ ΜΕ ΔΑΝΕΙΚΑ**», 2007-10-16, <http://stocks.pathfinder.gr/news/560812.html>.

ii) Charter David, *Storm over bailout of Greece, EU's most ailing economy*. Time Online: Brussels, 2010

iii) Δερτιλής Γιώργος. «*Η Ιστορία δεν επαναλαμβάνεται και δεν διδάσκει: οικονομικές κρίσεις και κράτος στην Ελλάδα*», Ετήσια διάλεξη στο Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Αθήνα 4 Μαρτίου 2010, <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2010/03/Dertilis-Cnf-Eliamep.pdf>  
'Greece's economic crisis could signal trouble for its neighbours'

iv) Βαγιανός Δημ. (LSE, CEPR & NBER), Βέττας Νίκος (Οικονομικό Παν/μιο Αθηνών & CEPR), Μεγήρ Κώστας (Yale University, College of London), *Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μια κρίσιμη συγκυρία*, 5 Αυγούστου 2010, <http://greekeconomistsforreform.com/wp-content/uploads/deth73-80.pdf>

η κοινωνική συναίνεση. Οι μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται ώστε να ξεπεράσει η Ελλάδα την κρίση και να επιστρέψει σε τροχιά ανάπτυξης είναι σε δύο μέτωπα: αυτές που αποσκοπούν στη βελτίωση των δημόσιων οικονομικών και αυτές που αποσκοπούν στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Ακόμα κι αν το χρέος της Ελλάδας εξαφανιζόταν ξαφνικά, οι ίδιες μεταρρυθμίσεις θα έπρεπε να γίνουν. Αν πραγματοποιηθούν οι αλλαγές, η διαχείριση του χρέους θα διευκολυνθεί. Η Ελλάδα θα είναι σε θέση να δανείζεται με πολύ χαμηλότερα επιτόκια καθώς οι δανειστές της θα αισθάνονται πολύ πιο ασφαλείς. Η πρόκληση της «επανάδρυσης» αφορά όχι μόνον το πολιτικό σύστημα, αλλά και την ελληνική κοινωνία στο σύνολό της.

#### **A.4. Το περιβάλλον στην Ελλάδα όσον αφορά τις ιδιωτικοποιήσεις**

Στην Ελλάδα επικρατεί μια ιδιάζουσα κατάσταση όσον αφορά τις ιδιωτικοποιήσεις. Η πίεση για ιδιωτικοποιήσεις προέρχεται κυρίως από τους εξωτερικούς της δανειστές. Στο εσωτερικό, οι ιδιωτικοποιήσεις προκαλούν δυσαρέσκεια και αντιδράσεις. Σύμφωνα με δημοσκοπήσεις, μόνον το 42% των Ελλήνων πολιτών έχουν θετική άποψη για τις ιδιωτικοποιήσεις ("How Greeks Judge Privatization", p.9)<sup>(198)</sup>. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι πρόκειται για έναν τύπο «ιδιωτικοποιήσεων υπό εξαναγκασμό» ("privatization under duress")<sup>(199)</sup>. Σε πολλά σημεία η κατάσταση στην Ελλάδα προσομοιάζει με την κατάσταση στο Μεξικό μετά την κρίση χρέους τη δεκαετία του '80, με την κατάσταση στην Αργεντινή στο διάστημα 1990-1991 όταν έπρεπε να επιλυθεί μια σοβαρή μακροοικονομική κρίση με ανεξέλεγκτο πληθωρισμό και υπέρογκο χρέος σε μια μη ανταγωνιστική οικονομία, και με την κατάσταση στην Τουρκία μετά την χρηματοπιστωτική κρίση το διάστημα 2001-2002. Και, με τον ίδιο τρόπο πίεσαν το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα τις χώρες αυτές για διαρθρωτικές αλλαγές.

Η Ελλάδα υποτίθεται ότι θα συγκέντρωνε 50 δις ευρώ μέχρι το 2015 μέσω ιδιωτικοποιήσεων. Για να το επιτύχει αυτό, θα έπρεπε να «ανοίξει την όρεξη» των ξένων επενδυτών και να προσελκύσει άμεσες ξένες επενδύσεις (FDI), ώστε να διοχετεύσει νέο πλούτο στην ελληνική οικονομία, παρά να ανακυκλώνει τον υπάρχοντα πλούτο μεταξύ εγχώριων επενδυτών. Ένα σημαντικό πρόβλημα στην Ελλάδα είναι η ασυνέπεια που υπάρχει ανάμεσα στα προγράμματα ανάκαμψης και την αντίληψη που έχουν για αυτά οι Έλληνες πολίτες. Ενώ η πλειοψηφία των Ελλήνων, 56%, πιστεύουν ότι είναι απαραίτητο να πραγματοποιηθούν ριζικές μεταρρυθμίσεις, οι μεταρρυθμίσεις αυτές είναι εξαιρετικά αντιλαϊκές, κυρίως γιατί μεγάλο ποσοστό των πολιτών δεν καταλαβαίνουν πώς θα επωφεληθούν από τις αλλαγές αυτές. Η άρνηση των πολιτών να μειωθεί κι άλλο το βιοτικό τους επίπεδο σε συνδυασμό με την ελλιπή πληροφόρηση, καθιστούν την εφαρμογή προγραμμάτων ιδιωτικοποιήσεων εξαιρετικά δυσχερή.

-----  
<sup>(198)</sup> «Πώς κρίνουν οι Έλληνες τις Ιδιωτικοποιήσεις», Πανελλαδική τηλεφωνική έρευνα σε δείγμα 514 ατόμων που πραγματοποίησε ο ραδιοφωνικός και τηλεοπτικός σταθμός ΣΚΑΪ, τον Απρίλιο του 2011, βλ. σχετικό **Παράρτημα**.  
<http://www.publicissue.gr/1733/private-sector/>

<sup>(199)</sup> **Blacker A. Jared**, Privatization under duress: the privatization of the Greek economy, pg. 4,  
<http://martindale.cc.lehigh.edu/sites/martindale.cc.lehigh.edu/files/PrivatizationUnderDuress.pdf>



Το δυσμενές περιβάλλον καθιστά κάθε απόπειρα της ελληνικής κυβέρνησης προς ιδιωτικοποιήσεις, ένα ευαίσθητο θέμα που απαιτεί ένα καλά οργανωμένο στρατηγικό σχέδιο.

Εξάλλου – όπως ήδη αναφέραμε – ο προβληματισμός γύρω από τις ιδιωτικοποιήσεις υπερβαίνει το πρακτικό κομμάτι - το πώς δηλ. πρέπει να γίνει μια ιδιωτικοποίηση - και φτάνει στο **π** μπορεί να ιδιωτικοποιηθεί, σε **ποιες περιπτώσεις** είναι η ιδιωτικοποίηση η σωστή επιλογή, ποια είναι τα **όρια** των ιδιωτικοποιήσεων, πού τίθενται τα όρια μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (προβληματισμός που βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με το τι είδους κράτος θέλουμε να έχουμε). Ποιος είναι λοιπόν ο κατάλληλος φορέας που θα κρίνει λ.χ. όχι μόνον εάν μπορεί αλλά και αν πρέπει να ιδιωτικοποιηθεί μια δημόσια επιχείρηση όπως η επιχείρηση ύδατος στην Αθήνα, που θα κάνει τις απαραίτητες έρευνες και μελέτες, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, ώστε να εμφανιστεί κάποια στιγμή ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα, με τεκμηρίωση, συγκεκριμένες εκτιμήσεις και αξιολογήσεις για τις μελλοντικές επιπτώσεις, ώστε να μπορέσει και το κοινωνικό σύνολο – πρώτα από όλα και κυρίως – να ενημερωθεί, να κρίνει, να αξιολογήσει, να γίνει κοινωνός των εξελίξεων και όχι να τις πληροφορείται εκ των υστέρων από τα κανάλια και αναλόγως να παρέχει τη συναίνεσή του ή όχι? Όσον αφορά την ιδιωτικοποίηση της ΕΥΔΑΠ υπάρχει το ΤΑΙΠΕΔ το οποίο όμως ασχολείται με το πρακτικό κομμάτι της ιδιωτικοποίησης, η Γενική Γραμματεία Υδάτων (στο Υπουργείο Ανάπτυξης), ενώ το σχετικό θέμα έχει «φτάσει» τρεις φορές μέχρι την αρμόδια Επιτροπή της Βουλής αλλά η συζήτησή του έχει αναβληθεί.

Στην Ελλάδα η δημόσια ενημέρωση γίνεται συνήθως εκ των υστέρων, όταν έχουν ήδη ολοκληρωθεί οι σχετικές διαδικασίες, χωρίς να έχει προηγηθεί διάλογος και δημόσια διαβούλευση, με αποτέλεσμα να προκαλείται έντονη αντίδραση η οποία πολλές φορές καταλήγει σε σκληρή αντιπαράθεση. Όσον αφορά την ιδιωτικοποίηση του νερού, υπάρχουν σε όλη την Ελλάδα επιτροπές και κινήσεις πολιτών που δραστηριοποιούνται όσον αφορά τη διάχυση των πληροφοριών και την προώθηση της ενημέρωσης του κοινωνικού συνόλου σχετικά με τις καταγεγραμμένες διεθνώς δυσμενείς συνέπειες των ιδιωτικοποιήσεων των δημόσιων επιχειρήσεων ύδρευσης και αποχέτευσης, αυτό όμως δεν φαίνεται να είναι αρκετό. Και όπως γίνεται συνήθως θα φτάσουμε προ τετελεσμένου γεγονότος που θα προκαλέσει την «εξέγερση» των εργαζομένων με αποτέλεσμα να δημιουργείται η εντύπωση της αντίδρασης λόγω απώλειας θέσεων εργασίας ή εργασιακών δικαιωμάτων, ενώ θα πρόκειται για ένα θέμα πιο σημαντικό, πιο ευρύ, που θα «θίγει» την κοινωνία στο σύνολό της. Και πρόκειται για ένα θέμα με πολλές και σοβαρές προεκτάσεις, δεν περιορίζεται δηλαδή μόνον στην αύξηση των τιμολογίων του νερού ή της επιδείνωσης της ποιότητάς του – τα οποία από μόνα τους είναι πολύ σοβαρά – αλλά επεκτείνεται στα δημοκρατικά δικαιώματα των πολιτών και στη συμμετοχή τους ή όχι στη διαδικασία λήψης τόσο σημαντικών αποφάσεων που έχουν να κάνουν με την υγεία τους και την επιβίωσή τους.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ**

### **B.1. ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ: Η έννοια - Ο όρος – ΟΙ θεωρήσεις**

Η έννοια της ιδιωτικοποίησης είναι τόσο παλιά όσο και αυτή του κρατισμού. Ως επίσημη πολιτική πρόταση για τη βελτίωση της απόδοσης του δημόσιου τομέα, εμφανίστηκε για πρώτη φορά το 1969<sup>(200)</sup>. Το ρήμα «ιδιωτικοποιώ» (privatize) εμφανίστηκε στο λεξικό Webster's για πρώτη φορά το 1983 και ορίστηκε ως το «να κάνω κάτι ιδιωτικό» και ιδιαίτερα να μεταφέρω μια δραστηριότητα, μια επιχείρηση, ή ακόμα έναν ολόκληρο κλάδο από το δημόσιο έλεγχο ή ιδιοκτησία στον ιδιωτικό. Οι ιδιωτικοποιήσεις άλλαξαν τον τρόπο θεώρησης των αναγκών ενός κοινωνικού συνόλου καθώς και τον ρόλο του κράτους, αφού αποτελούν μια πράξη περιορισμού του ρόλου του κράτους ή αύξησης του ρόλου του ιδιωτικού τομέα σε κάποια συγκεκριμένη δραστηριότητα ή στην ιδιοκτησία περιουσιακών στοιχείων.

Η ιδιωτικοποίηση, γενικά, είναι μια εξαιρετικά πολιτικοποιημένη διαδικασία. Πρόκειται για τη μεταβίβαση του εθνικού πλούτου – σαν να λέμε των «διαμαντιών του στέμματος» - στον ιδιωτικό τομέα. Οι επιτυχείς ιδιωτικοποιήσεις προϋποθέτουν αποφασιστικότητα από την πλευρά της κυβέρνησης. Χαρακτηριστική είναι η επισήμανση του V. Wright ("Le privatizzazioni in Gran Bretagna", RTDP 1987, 86 επ. (86/7), ότι η ιδιωτικοποίηση είναι ένας «όρος ομπρέλα» (umbrella term) για πολλές διαφορετικές πολιτικές που συνδέονται μεταξύ τους χαλαρά και οι οποίες συνεπάγονται την ενδυνάμωση της αγοράς σε βάρος του κράτους<sup>(201)</sup>.

Η ιδιωτικοποίηση είναι ένας δύσκολα προσδιοριζόμενος όρος που έχει προκαλέσει έντονες πολιτικές αντιπαραθέσεις. Καλύπτει μια μεγάλη κλίμακα ιδεών και πολιτικών, οι οποίες μπορεί να ποικίλουν από τις πιο ευλογοφανείς ως τις πλέον απραγματοποίητες. Γεγονός είναι πάντως ότι το φαινόμενο αναδύθηκε στη Δύση ως μια αντίδραση προς την επέκταση του κράτους και κατέληξε να αποτελεί την πιο συντηρητική προσπάθεια της εποχής μας για διατύπωση μιας θετικής εναλλακτικής λύσης. Οι προτάσεις που αφορούν ιδιωτικοποιήσεις δεν αποσκοπούν μόνον στην επιστροφή της παροχής διαφόρων υπηρεσιών στην ιδιωτική σφαίρα. Ορισμένες από αυτές τις προτάσεις στοχεύουν στο να δημιουργήσουν νέα είδη σχέσεων στο πλαίσιο της αγοράς και υπόσχονται αποτελέσματα συγκρίσιμα ή ανώτερα από τα συμβατικά δημόσια προγράμματα. Κατά συνέπεια, είναι λάθος να προσδιορίζουμε ή να απορρίπτουμε το κίνημα των ιδιωτικοποιήσεων ως απλά μια επανάληψη της παραδοσιακής αντίθεσης προς την κρατική παρεμβατικότητα και δαπάνη. Το σύγχρονο κύμα ιδιωτικοποιήσεων ανοίγει ένα νέο κεφάλαιο στην αντιπαράθεση επάνω στην ισορροπία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα<sup>(202)</sup>.

-----  
<sup>(200)</sup> **Drucker F.P.**, *The Age of Discontinuity*, New York: Harper & Row, 1969

<sup>(201)</sup> **Καϊδατζής Ακρίτας**, *Συνταγματικοί Περιορισμοί των Ιδιωτικοποιήσεων*, Μελέτες Συνταγματικού Δικαίου και Πολιτειολογίας, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2006, σελ.11

<sup>(202)</sup> **i) Starr Paul**, "The Meaning of Privatization," *Yale Law and Policy Review* 6 (1988): 6-41. This article also appears in Alfred Kahn and Sheila Kamerman, eds., *Privatization and the Welfare State* (Princeton University Press, 1989), <http://www.princeton.edu/~starr/meaning.html>

**ii) Ricketts Martin** (University of Buckingham), *Further Lessons from Privatisation*, Economic Affairs, Vol. 24, No 3, pp9-14, September 2004

**Τι δηλώνει ο όρος «ιδιωτικοποίηση» (“privatization”)<sup>(203)</sup>:**

α) Τη μεταφορά (transfer) της ιδιοκτησίας ενός περιουσιακού στοιχείου (public property) ή μιας επιχείρησης (business or enterprise) ή ενός δημόσιου φορέα (agency) ή δημόσιας υπηρεσίας (public service) από μια κυβέρνηση σε μια οντότητα ατομικής ιδιοκτησίας.

β) Τη μετάβαση (transition) από μια εταιρεία της οποίας η ιδιοκτησία και η λειτουργία ανήκει στο δημόσιο (publicly traded company), σε μια εταιρεία της οποίας η ιδιοκτησία είναι ιδιωτική (privately owned) και δεν διαπραγματεύεται (trades) πλέον δημόσια στο χρηματιστήριο. Τα πρώτα δείγματα «ιδιωτικοποιήσεων» εντοπίζονται στην αρχαία Ελλάδα, όπου οι κυβερνήσεις ανέθεταν σχεδόν όλες τις δραστηριότητες σε ιδιώτες. Αλλά και στη Ρωμαϊκή Δημοκρατία, ιδιώτες εκτελούσαν τις περισσότερες υπηρεσίες όπως τη συλλογή φόρων, τις στρατιωτικές προμήθειες, τις θρησκευτικές θυσίες και τις κατασκευές. Υπήρχαν ωστόσο και τομείς που ανήκαν στην αρμοδιότητα του Αυτοκράτορα, όπως η συλλογή των σιτηρών, γι αυτό και πολλοί ιστορικοί υποστηρίζουν ότι ένας από τους λόγους της πτώσης της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ήταν η γραφειοκρατία<sup>(204)</sup>. Η βιομηχανική επανάσταση έφερε στο προσκήνιο την πραγματική αντιπαράθεση ανάμεσα στην ιδιωτική και την κρατική ιδιοκτησία. Εκείνη την εποχή οι περισσότερες χώρες βασίζονταν στο κράτος για την προώθηση της καινοτομίας στον τεχνολογικό τομέα. Μόνον η Βρετανία και οι ΗΠΑ στράφηκαν στις ιδιωτικές επιχειρήσεις προκειμένου να εμπορευματοποιήσουν τον ατμό, τον σίδηρο και το ασφάλι. Λέγεται ότι ο Adam Smith με τον Πλούτο των Εθνών (Wealth of Nations, 1776) διεύρυνε την αιτιολογική βάση όσον αφορά την ανωτερότητα της ιδιωτικής ιδιοκτησίας σε σύγκριση με την κρατική στις περισσότερες επιχειρήσεις. Ωστόσο, κατά τη Μεγάλη Ύφεση στη δεκαετία του 1930, πολλές κυβερνήσεις ανέλαβαν ενεργό ρόλο στις οικονομικές δραστηριότητες και η Γενική Θεωρία της Απασχόλησης, του Τόκου και του Χρήματος (1936) του John Maynard Keynes τους παρείχε το απαραίτητο ιδεολογικό υπόβαθρο για τη δραστηριότητά τους αυτή<sup>(205)</sup>.

Οι ιδιωτικοποιήσεις σε μεγάλη κλίμακα, αν και ξεκίνησαν από τη Χιλή, καθιερώθηκαν στη Βρετανία. Στη δεκαετία του 1950, η κυβέρνηση του Winston Churchill ιδιωτικοποίησε τη βιομηχανία χάλυβα, ενώ το 1961, η κυβέρνηση της Δυτικής Γερμανίας προέβη σε ευρείας κλίμακας ιδιωτικοποιήσεις, συμπεριλαμβανομένου και του πλειοψηφικού της πακέτου μετοχών στην Volkswagen. Το φαινόμενο πήρε τεράστιες διαστάσεις στη δεκαετία του '90 σε αντίθεση με ό,τι επικράτησε διεθνώς πριν τη δεκαετία του '80, όπου ο κρατισμός εξαπλώθηκε σε σημείο υπερβολής (αν και ήταν αρχικά αναγκαίος για να επαναδραστηριοποιηθούν οι κατεστραμμένες από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οικονομίες των περισσότερων κρατών).

-----  
<sup>(203)</sup> **Privatization** has also been used to describe two unrelated transactions. The first is the buying of all outstanding shares of a publicly traded company by a single entity, making the company privately owned. This is often described as private equity. The second is a demutualization of a mutual organization or cooperative to form a joint-stock company. <http://www.thefreedictionary.com/privatization>, <http://www.investopedia.com/terms/p/privatization.asp>

<sup>(204)</sup> [http://en.wikipedia.org/wiki/Public\\_company](http://en.wikipedia.org/wiki/Public_company)

<sup>(205)</sup> **PRASAD NAREN**, Research Coordinator, United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD), PRIVATISATION OF WATER: A HISTORICAL PERSPECTIVE, **LEAD JOURNAL** (LAW ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT JOURNAL), Volume 3/2, p.224, International Environmental Law Research Centre (IELRC), Switzerland [www.lead-journal.org](http://www.lead-journal.org)

Εκτεταμένο ήταν το φαινόμενο και στις χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ, όπου οι ιδιωτικοποιήσεις δεν αφορούσαν μόνον μερικές δημόσιες επιχειρήσεις, αλλά ολόκληρες οικονομίες<sup>(206)</sup>.

Φυσικά, οι πιο «διάσημες» είναι οι εκτεταμένες ιδιωτικοποιήσεις που πραγματοποιήθηκαν επί κυβερνήσεως Margaret Thatcher στη Βρετανία και επί κυβερνήσεως Ronald Reagan στις ΗΠΑ, με αποκορύφωμα την ιδιωτικοποίηση των Βρετανικών Σιδηροδρόμων το 1993, επί κυβερνήσεως John Major. Τη δεκαετία του '90, δημιουργήθηκε μια διεθνής φρενίτιδα ιδιωτικοποιήσεων με σκοπό την προώθηση της ελεύθερης οικονομίας και την ανταγωνιστική λειτουργία των αγορών<sup>(207)</sup>. Είναι χαρακτηριστικές οι σχετικές κυβερνητικές προτροπές προς τους δημόσιους λειτουργούς των ΗΠΑ: «*Μην κάθεστε με σταυρωμένα χέρια, καταργήστε κάτι*», εννοώντας περιστολή του δημόσιου τομέα με αντίστοιχες ιδιωτικοποιήσεις<sup>(208)</sup>.

Ένα από τα βασικά επιχειρήματα υπέρ της ιδιωτικοποίησης επιχειρήσεων που ανήκουν στο δημόσιο είναι η αύξηση της αποδοτικότητας (efficiency) που μπορεί να προκύψει αφού οι ιδιώτες ιδιοκτήτες τείνουν να δίνουν μεγαλύτερη σημασία στη μεγιστοποίηση του κέρδους, σε σύγκριση με μια κυβέρνηση η οποία (πρέπει να) προτάσσει το δημόσιο συμφέρον. Επίσης, όπως ήδη αναφέραμε, βασικό κίνητρο για τις ιδιωτικοποιήσεις είναι η μείωση του κρατικού τομέα, η περιστολή των δαπανών, αλλά και η εισροή μεγάλων χρηματικών ποσών με τα οποία οι κυβερνήσεις μπορούν να καλύψουν σημαντικά μέρη από τα ελλείμματά τους. Υπάρχουν διάφορες μορφές ιδιωτικοποίησης, όπως η σύμβαση (contracting) ιδιωτικών εταιρειών με κρατικούς φορείς – πχ. για τη χρηματοδότηση, κατασκευή και λειτουργία έργων ύδρευσης ή φυλακών, ή για τον καθαρισμό των δρόμων.

Η διάκριση ανάμεσα σε «δημόσιο» και «ιδιωτικό» δεν είναι πάντα τόσο σαφής, αφού ο όρος «δημόσια ιδιοκτησία» ("public property") μπορεί να αναφέρεται σε ένα πάρκο, αλλά και σε ένα κρατικό κτίριο γραφείων. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην αγγλική γλώσσα ο όρος "public company" χρησιμοποιείται όχι μόνον για μια κρατική ιδιοκτησία (government ownership), αλλά και για ευρύτερες διεσπαρμένες ιδιοκτησίες (widespread ownerships), λχ. για εταιρείες, όπως η IBM, των οποίων οι μετοχές της είναι διεσπαρμένες σε πολλούς μετόχους, αλλά και για ιδιοκτησίες απευθυνόμενες στο ευρύ κοινό (widespread access), όπως τα εστιατόρια.

#### **Θεωρήσεις που ωθούν την ιδιωτικοποίηση<sup>(209)</sup>:**

Υπάρχουν τέσσερις βασικές θεωρήσεις της ιδιωτικοποίησης:

- η «πραγματοστική» (pragmatic): βελτίωση του δημόσιου τομέα μέσω της αποτελεσματικής διαχείρισης του κόστους παροχής υπηρεσιών
- η «ιδεολογική» (ideological): μείωση της επιρροής της κρατικής εξουσίας
- η «επιχειρηματική» (commercial): αύξηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας

<sup>(206)</sup> **i) Καζάκος Πάνος**, *Ο δύσβατος δρόμος της πολιτικής ιδιωτικοποίησης*, ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΘΕΜΑΤΑ, Τριμηνιαία Έκδοση Επιστημονικού Προβληματισμού και Παιδείας, τχ. 120, σ. 40-46, Ιουλίου 16, 2013

**ii) Havlicek Roman**, Center for Environmental Public Advocacy, "Les Amis de la Terre Slovaquie), La situation des services de l'eau en Europe Centrale et Orientale", <http://www.globenet.org/aitec/chantiers/sp/eau/4pageseau.doc>

<sup>(207)</sup> **Ξαφά Μιράντα**, «Ιδιωτικοποίηση: Στόχοι, Μέθοδοι και Διαδικασίες», Επίκεντρα, τ. 67, Σεπτ. '91, σελ. 39-42

<sup>(208)</sup> **Goodman, John B. & Loveman W. Gary**, «Εξυπηρετεί η ιδιωτικοποίηση το Δημόσιο Συμφέρον;», Harvard Business Review (Μεταφρ. «Επιστημονικό Μάρκετινγκ, τ. 40, Ιαν. '92, σελ. 21-46)

<sup>(209)</sup> **ΣΑΒΒΑΣ Σ.Ε., ΚΟΝΔΥΛΗΣ Κ. Ε.**, *Ιδιωτικοποίηση και Παραγωγικότητα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1993, σελ. 25

- η «ανθρωπιστική» (populist): αυξημένη δυνατότητα για την ικανοποίηση κοινών αναγκών.

Μεταξύ των κυβερνήσεων που προβαίνουν σε ιδιωτικοποιήσεις, μπορούμε να διακρίνουμε δύο τύπους: τις λαϊκίζουσες και τις «δεσμευμένες» (populist and committed governments)<sup>(210)</sup>. Οι κυβερνήσεις που λαϊκίζουν δεν ιδιωτικοποιούν με στόχο τα μελλοντικά οικονομικά οφέλη και δεν είναι, απαραίτητα, υπέρ των ιδιωτικοποιήσεων. Ιδιωτικοποιούν συνήθως κάτω από πολιτικές και οικονομικές πιέσεις προκειμένου να συγκεντρώσουν κεφάλαια για να διαφύγουν από τις χρηματοπιστωτικές πιέσεις. Ορισμένες κυβερνήσεις αυτού του τύπου προσπαθούν να παρέμβουν μετά την ιδιωτικοποίηση, προκειμένου να αναδιανείμουν τα κέρδη από τις ιδιωτικοποιημένες επιχειρήσεις.

Από την άλλη πλευρά, οι «δεσμευμένες» κυβερνήσεις αποβλέπουν σε μακροπρόθεσμα οικονομικά οφέλη. Μια «δεσμευμένη» κυβέρνηση διευκολύνει την επιτυχή έκβαση των ιδιωτικοποιήσεων, κυρίως διότι εμπνέει εμπιστοσύνη στους επενδυτές ότι θα προκύψουν για αυτούς οικονομικά οφέλη. Ένα πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων υπό μια «δεσμευμένη» κυβέρνηση χαρακτηρίζεται από διαφάνεια και νομιμότητα και οι επενδυτές γνωρίζουν ότι η κυβέρνηση αυτή θα επιτρέψει στις ιδιωτικοποιημένες επιχειρήσεις να πραγματοποιήσουν σημαντικές λειτουργικές αλλαγές που θα επιφέρουν κέρδη (Jones et al., p.5). Εκτός όμως από τη δέσμευση της κυβέρνησης, για να έχει επιτυχία ένα πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων, προϋποθέτει τη συναίνεση, όχι μόνον των εργαζομένων στις επιχειρήσεις αυτές, αλλά και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Συνήθως το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο απορρίπτει τις ιδιωτικοποιήσεις εξαιτίας των πιθανών απολύσεων, εξαιτίας της μεταβίβασης εθνικής περιουσίας σε ξένα κεφάλαια και εξαιτίας της αβεβαιότητας σχετικά με την κατάληξη του όλου εγχειρήματος. Μια ιδιωτικοποιημένη επιχείρηση δίνει έμφαση στη μεγιστοποίηση του κέρδους, άρα είναι πιο πιθανό να υιοθετήσει μέτρα αναδόμησης (restructuring measures) προκειμένου να εξασφαλίσει την οικονομική της βιωσιμότητα. Η προώθηση της οικονομικής αποτελεσματικότητας και μεγέθυνσης (growth), η αύξηση των εσόδων για το κράτος, η δημιουργία ευκαιριών για ανταγωνισμό και ανάπτυξη (development), και η ενίσχυση της εθνικής κεφαλαιαγοράς είναι στόχοι που συνδέονται άμεσα μεταξύ τους.

Η κρατική ιδιοκτησία είναι η απάντηση στην αποτυχία της αγοράς και με την εμφάνισή της αλλάζει την κατανομή ανάμεσα στα οικονομικά κόστη και οφέλη. Αντίθετα, η πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων είναι μία από τις πλέον εμφανείς ενδείξεις ότι οι αγορές αναλαμβάνουν την ανακατανομή των πόρων<sup>(211)</sup>. Με άλλα λόγια, η ιδιωτικοποίηση είναι η απάντηση στις αποτυχίες της κρατικής ιδιοκτησίας<sup>(212)</sup>.

<sup>(210)</sup> **Blacker A. Jared**, Privatization under duress: the privatization of the Greek economy, pg. 4, <http://martindale.cc.lehigh.edu/sites/martindale.cc.lehigh.edu/files/PrivatizationUnderDuress.pdf>

<sup>(211)</sup> **Meggison L. W.**, *The Financial Economics of Privatization*, Oxford: Oxford University Press, 2005

<sup>(212)</sup> **Meggison L.W. and Netter J.**, "From State to Market: A Survey of Empirical Studies on Privatization", 39/2 Journal of Economic Literature 321-329, 2001.

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι πρόκειται για αντίρροπες δυνάμεις, για μια διελκυστίνδα, για δύο φαινόμενα που προκαλούν έντονες συζητήσεις και συνεχείς αντιπαραθέσεις. Οι πιο έντονες αντιπαραθέσεις σχετικά με την υπεροχή της δημόσιας ή της ιδιωτικής ιδιοκτησίας αφορούν πρωτίστως τα φυσικά μονοπώλια, όπως είναι η παροχή του νερού, που εξετάζουμε στην παρούσα εργασία.

## **B.2. Ιδιωτικοποιήσεις. Μεθοδολογικά προβλήματα έρευνας**

Η ιδιωτικοποίηση εξαρτάται από πολλές συνιστώσες και υπάρχει ευρύ πεδίο εμπειρικής έρευνας για να διαπιστωθεί η βαρύτητα κάθε μίας από αυτές. Όσον αφορά τη μεθοδολογία, οι περισσότερες μελέτες επικεντρώνονται σε μεγάλα δείγματα ιδιωτικών και δημόσιων επιχειρήσεων και εκτιμούν το αποτέλεσμα της ιδιοκτησίας εξετάζοντας διάφορους δείκτες παραγωγικότητας (Boardman and Vining 1989). Η προσέγγιση αυτή είναι προβληματική διότι, α) η ιδιοκτησία είναι ενδογενής (endogenous) (Himmelberg, Hubbard, and Palia 1999) και β) σε μια δια-τμηματική μελέτη, είναι δύσκολο να ελέγξει κανείς όλους τους πιθανούς δείκτες παραγωγικότητας σε επίπεδο επιχείρησης. Η άλλη διαδεδομένη προσέγγιση εστιάζει στην ιδιωτικοποίηση *per se* παρά στην ιδιοκτησία και συγκρίνει την αποδοτικότητα των επιχειρήσεων πριν και μετά την ιδιωτικοποίηση. Αυτή η προσέγγιση – που προτάθηκε και χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τους Megginson, Nash και van Randenborgh 1994, και η οποία αναφέρεται ως MNR από τα αρχικά των ονομάτων τους – βασίζεται στη σύγκριση ιδιωτικοποιημένων επιχειρήσεων σε διαφορετικούς κλάδους, χώρες και χρονικές περιόδους.

Η μέθοδος MNR έχει καταστεί το πρώτο εργαλείο επιλογής για τους ερευνητές καθώς απαιτεί στοιχεία για την επιχείρηση, τρία χρόνια πριν και τρία χρόνια μετά το γεγονός της ιδιωτικοποίησης. Τέτοια στοιχεία είναι συνήθως εύκολο να βρεθούν. Το μεγάλο όμως πλεονέκτημα της μεθόδου αυτής, το να εξετάζει κανείς μόνον τις ιδιωτικοποιημένες επιχειρήσεις είναι ταυτόχρονα και αδυναμία. Γιατί θα έπρεπε να συγκρίνει κανείς την αλλαγή στην απόδοση των ιδιωτικοποιημένων επιχειρήσεων με την απόδοση άλλων επιχειρήσεων δημόσιων ή ιδιωτικών, που δεν έχουν υποστεί τη διαδικασία της ιδιωτικοποίησης στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Αυτό φυσικά είναι πιο δύσκολο αφού απαιτεί ένα μεγάλο εύρος δεδομένων από διαφορετικές επιχειρήσεις σε μια αρκετά μεγάλη χρονική περίοδο (Brown, Earle, and Telegdy 2006).

Υπάρχουν και άλλα μεθοδολογικά προβλήματα που αφορούν όλες τις προσεγγίσεις. Το πρώτο πρόβλημα αφορά το ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος μέτρησης της αποδοτικότητας της επιχείρησης – εάν δηλαδή μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως δείκτες (proxies) το χρηματιστήριο ή άλλα λογιστικά στοιχεία. Δεύτερον, υπάρχουν ενδογενή θέματα (endogeneity issues). Προκειμένου οι κυβερνήσεις να εξασφαλίσουν τη βιωσιμότητά τους και να εμποδίσουν της ανατροπές της πολιτικής τους (policy reversals), ξεκινούν τις ιδιωτικοποιήσεις με επιχειρήσεις που θα έχουν τις περισσότερες πιθανότητες να ωφεληθούν από την ιδιωτικοποίηση.

Αυτό προκαλεί απόκλιση /προκατάληψη στην επιλογή (a selection bias). Μια άλλη πηγή απόκλισης κατά την επιλογή συνδέεται με την ποιότητα των στοιχείων. Η ποιότητα είναι υψηλότερη στις χώρες με πιο αποτελεσματική διακυβέρνηση και θεσμούς αγοράς. Επειδή οι θεσμοί της αγοράς επηρεάζουν την επιτυχία της ιδιωτικοποίησης, είναι πιθανόν να υπάρχουν περισσότερες μελέτες επιτυχημένων ιδιωτικοποιήσεων παρά αποτυχημένων.

Τρίτον, οι μελέτες των επιπτώσεων της ιδιωτικοποίησης σε επίπεδο επιχείρησης παραλείπουν εξ ορισμού τις εξωτερικές επιδράσεις της ιδιωτικοποίησης στην οικονομία και ευρύτερα στην κοινωνία. Συγκεκριμένα, εάν η ιδιωτικοποιημένη επιχείρηση είναι ένα μη ρυθμιζόμενο μονοπώλιο, η μελέτη σε επίπεδο επιχείρησης είναι πιθανόν να διαπιστώσει αύξηση της παραγωγικότητας: η συνεπαγόμενη αύξηση της τιμής θα καταγραφεί ως Συνολικός Συντελεστής Παραγωγικότητας στην ανάπτυξη (Total Factor Productivity (TFP) growth) ακόμα κι αν οι κοινωνικές απολαβές είναι αρνητικές. Υπάρχουν πολλοί τρόποι να ξεπεράσει κανείς το επίπεδο της επιχείρησης. Μπορεί να μελετήσει την ευημερία των πελατών της ιδιωτικοποιημένης επιχείρησης. Αυτό είναι εφικτό όταν πρόκειται για επιχείρηση κοινής ωφέλειας (utility company) που δραστηριοποιείται σε συγκεκριμένη περιοχή ή όταν υπάρχει συνολική ιδιωτικοποίηση στο πλαίσιο ενός κλάδου. Εναλλακτικά, εάν μια χώρα προβαίνει σε πρόγραμμα μαζικών ιδιωτικοποιήσεων, μπορεί κανείς να συγκρίνει τα οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματα σε επίπεδο χώρας.

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε επιχειρήσεις που ιδιωτικοποιήθηκαν σε διεθνές επίπεδο, όσον αφορά την αλλαγή στην παραγωγικότητα και τις θέσεις εργασίας των Megginson 2005, και Chong and Lopes-de-Silanes 2005<sup>(213)</sup>, η ιδιωτικοποίηση επιφέρει αύξηση της παραγωγικότητας (ο μέσος όρος είναι γύρω στο 20%) και μείωση ή καμία αλλαγή στις θέσεις εργασίας. Να σημειώσουμε όμως ότι αύξηση της παραγωγικότητας έχουμε κυρίως όταν η ιδιωτικοποίηση γίνεται προς ξένους επενδυτές<sup>(214)</sup> και έχει θετικά αποτελέσματα όταν υπάρχει το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο.

Υπάρχει ένα συνεχώς διογκούμενο σώμα ερευνών για όλες τις εκφάνσεις της ιδιωτικοποίησης που χρησιμοποιούν εκτενείς ελέγχους, λεπτομερή στοιχεία και σύγχρονες μεθόδους έρευνας. Σύμφωνα με τα πορίσματα τους, η ιδιωτικοποίηση «γενικά αποδίδει», τόσο για τις επιχειρήσεις που ιδιωτικοποιούνται όσο και για τις οικονομίες που ιδιωτικοποιούν στο σύνολό τους. Υπάρχει ωστόσο μια πολύ σημαντική προϋπόθεση. Τα οφέλη από τις ιδιωτικοποιήσεις εξαρτώνται από τους θεσμούς της αγοράς που υπάρχουν σε μια χώρα. Οι χώρες που καταφέρνουν να εξασφαλίσουν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας (τα περιουσιακά δικαιώματα) και το κράτος δικαίου,

-----  
<sup>(213)</sup> **Guriev Sergei**, Human Capital Foundation Professor of Corporate Finance, New Economic School and CEFIR, Moscow, and **CERP and Megginson William**, Professor and Rainbolt Chair in Finance, University of Oklahoma, "Privatization: What Have We Learnt?" paper prepared for ABCDE conference in St. Petersburg, January 2005. The paper draws heavily on Megginson 2005 and Guriev and Rachinsky 2005  
<http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/84797-1251813753820/64157391257192350745/gurievmeggison.PDF>

<sup>(214)</sup> **Boycko Maxim, Schleifer Andrei and Vishny W. Robert**, "A theory of privatization", The Economic Journal 106, March 1996, 309-319, Royal Economic Society 1996, published by Blackwell Publishers

να επιβάλλουν αυστηρούς περιορισμούς στους προϋπολογισμούς (hard budget constraints), να αυξάνουν τον ανταγωνισμό και να βελτιώνουν την εταιρική διακυβέρνηση (corporate governance), είναι αυτές που δρέπουν τα μεγαλύτερα οφέλη. Εάν δεν υπάρχουν οι κατάλληλοι θεσμοί, η ιδιωτικοποίηση συχνά αποτυγχάνει, δεν επιφέρει θετικά αποτελέσματα ούτε όσον αφορά την παραγωγικότητα σε επίπεδο επιχείρησης ούτε στην οικονομία στο σύνολό της.

Το βασικό πρόβλημα με τις ιδιωτικοποιήσεις είναι ότι η ανάγκη για ιδιωτικοποίηση είναι ισχυρότερη σε χώρες με λιγότερο ικανές και λιγότερο λογοδοτούμενες κυβερνήσεις, αυτές ακριβώς είναι οι χώρες από τις οποίες απουσιάζουν οι ώριμοι οικονομικοί και πολιτικοί θεσμοί.

Κατά συνέπεια, η κυβέρνηση η οποία δεν μπορεί να διοικήσει/ να διαχειριστεί τις δημόσιες επιχειρήσεις αποτελεσματικά, είναι συνήθως η κυβέρνηση που δεν μπορεί να σχεδιάσει και να εφαρμόσει τις ιδιωτικοποιήσεις σωστά και να ολοκληρώσει τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις.



### **B.3. Το φαινόμενο των ιδιωτικοποιήσεων και η σύγχρονη τάση**

Η τάση που επικρατεί σήμερα είναι η συνεχής απομείωση της δημόσιας κτήσης. Και ένα από τα ερωτήματα που τίθενται στο πλαίσιο των ραγδαίων εξελίξεων που λαμβάνουν χώρα στο πεδίο της οικονομίας και της αγοράς είναι το εάν μπορούν ή όχι να ενταχθούν οι εξελίξεις αυτές αρμονικά στο σύστημα της έννομης τάξης. Η συνεχής επέκταση της αγοράς επιβάλλει τους δικούς της νόμους και αυτό που προτάσσεται είναι ότι δεν χρειάζεται παρά ελάχιστο κράτος και ακόμα λιγότερο Δημόσιο Δίκαιο για να λειτουργήσει. Αυτό έχει ως συνέπεια τη σταδιακή συρρίκνωση και μετατροπή του κράτους σε ιδιώτη και τη συνακόλουθη μετάλλαξη του μεν δημόσιου δικαίου σε ιδιωτικό, της δε δημόσιας κτήσης σε ιδιωτική περιουσία του κράτους και οποιουδήποτε τρίτου, προς τον οποίον αυτή μεταβιβάζεται.

Όλοι μέχρι πρότινος θεωρούσαμε ως αυτονόητη την ύπαρξη «δημόσιων σκοπών» και την ύπαρξη «δημόσιου συμφέροντος». Και εφόσον αυτά είναι εγγενείς ανάγκες κάθε κοινωνίας, δεν αρκεί το κράτος και το δημόσιο δίκαιο, αλλά χρειάζεται και η δημόσια κτήση<sup>(215)</sup> για να τις μετατρέψει σε απτή πραγματικότητα. Μια άλλη πτυχή του θέματος αυτού, είναι η παροχή από το κράτος δημόσιων υπηρεσιών και η εξασφάλιση δημόσιων αγαθών. Βασικό χαρακτηριστικό των υπηρεσιών αυτών είναι ο δημόσιος χαρακτήρας τους, ενώ η οικονομική τους διάσταση έρχεται σε δεύτερη μοίρα. Ωστόσο, η τεράστια οικονομική τους σημασία έχει προσελκύσει τα τελευταία χρόνια το έντονο ενδιαφέρον του ιδιωτικού τομέα με αποτέλεσμα να επιχειρείται σήμερα η πλήρης αντιστροφή του σκηνικού.

Είναι χαρακτηριστικό ότι η ευρωπαϊκή έννομη τάξη αναφέρεται πλέον στις υπηρεσίες αυτές ως «υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος» (Services of General Economic Interest, SGEI)<sup>(216)</sup> – στις οποίες, σημειωτέον, περιλαμβάνονται και οι υπηρεσίες ύδρευσης και αποχέτευσης - προκειμένου να επιτύχει την υπαγωγή τους στις διατάξεις της Συνθήκης, αλλά και του δευτερογενούς κοινοτικού δικαίου.

<sup>(215)</sup> Το ελληνικό κράτος έχει ακόμα στην κατοχή του πολλά ακίνητα, «κληρονομιά» από την εποχή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Οι Οθωμανοί δεν ήθελαν να επεκταθεί η ιδιωτική ιδιοκτησία, από φόβο μήπως δημιουργηθούν εστίες ισχύος και αντίστασης. Όραμα του πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδας, του Ιωάννη Καποδίστρια, ήταν να γίνει η Ελλάδα μια χώρα στην οποία θα επικρατούσε η μικρή αγροτική ιδιοκτησία που θα βοηθούσε στην προώθηση της οικονομίας. Δεν πρόλαβε όμως να δει τα σχέδιά του να πραγματοποιούνται, καθώς δολοφονήθηκε το 1831. Ο Βαυαρός πρίγκιπας Otto, που έγινε Βασιλέας της Ελλάδας από τις Μεγάλες Δυνάμεις, δύο χρόνια αργότερα έθεσε σε εφαρμογή ένα πρόγραμμα πώλησης της δημόσιας γης, με στόχο να συγκεντρωθούν χρήματα για να αποπληρωθεί ένα ξένο δάνειο. Αναζητώντας όμως γρήγορες αποδόσεις, η κατάληξη ήταν η γη να αγοραστεί από τους λίγους πλούσιους ή να καταπατηθεί παράνομα.

<sup>(216)</sup> Οι «υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος» περιλαμβάνουν τις οικονομικές εκείνες δραστηριότητες που δεν θα μπορούσαν να παραχθούν μόνον από τις δυνάμεις της αγοράς ή τουλάχιστον όχι με τη μορφή μιας εφικτής οικονομικά υπηρεσίας που θα ήταν αδιακρίτως διαθέσιμη σε όλους. Παρόλο που το αντικείμενο και η οργάνωσή τους ποικίλλουν σημαντικά ανάλογα με την ιστορία και την παράδοση της κρατικής παρέμβασης, μπορούν να ορισθούν ως οι υπηρεσίες, οικονομικού και μη οικονομικού χαρακτήρα, τις οποίες η κρατικές αρχές χαρακτηρίζουν ως γενικού ενδιαφέροντος και ως υφιστάμενες σε συγκεκριμένες υποχρεώσεις παροχής δημοσίων υπηρεσιών. Οι υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος πραγματοποιούνται με στόχο το δημόσιο συμφέρον και υπό τις προϋποθέσεις που καθορίζει το ίδιο το Κράτος, το οποίο επιβάλλει υποχρέωση παροχής δημόσιας υπηρεσίας σε έναν ή περισσότερους παρόχους. Οι υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος μπορεί να περιλαμβάνουν από σημαντικές εμπορικές δραστηριότητες, τους τομείς της ενέργειας, των τηλεπικοινωνιών, των μεταφορών, τις ταχυδρομικές υπηρεσίες, την εκπαίδευση, **έως την ύδρευση και την επεξεργασία λυμάτων**, ακόμα και κοινωνικές υπηρεσίες, όπως η υγεία, η παροχή φροντίδας για τους ηλικιωμένους και τους ανάπηρους. [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-11-929\\_en.htm?locale=en](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-929_en.htm?locale=en)  
[http://ec.europa.eu/internal\\_market/top\\_layer/services/general-interest/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/internal_market/top_layer/services/general-interest/index_en.htm)

Σύμφωνα με τον σχετικό Κανονισμό<sup>(217)</sup> που εξέδωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τα κράτη μέλη μπορούν να παρέχουν και αυτά παράλληλα προς τον ιδιωτικό τομέα τέτοιου είδους υπηρεσίες, δεν επιτρέπεται όμως πλέον να παρέχουν τα δημοσίου δικαίου προνόμιά τους (επισχύσεις, επιδοτήσεις, κρατικά μονοπώλια κλπ.). Μετατρέπονται δηλ. έτσι σε «παρόχους υπηρεσιών» (public service providers). Αν υπάρχει κάποια πρόσθετη υποχρέωση του κράτους, αυτή είναι η διασφάλιση των συνθηκών ανταγωνισμού, διαφάνειας, ισότητας και αμοιβαίας αναγνώρισης μεταξύ ανταγωνιζόμενων επιχειρηματιών – και του ίδιου συμπεριλαμβανομένου<sup>(218)</sup>.

Διαπιστώνουμε δηλαδή ότι αντίθετα προς το πρώτο κύμα ιδιωτικοποιήσεων στις χώρες του ΟΟΣΑ στη δεκαετία του 1990, οι οποίες είχαν να κάνουν με δημόσιες επιχειρήσεις υποδομών στον τεχνικό τομέα και στον τομέα των μεταφορών, οι ιδιωτικοποιήσεις (συνοδευόμενες από το σχετικό ρυθμιστικό πλαίσιο) έχουν στραφεί πρόσφατα σε πεδία πολιτικής ή σε τομείς που μέχρι τώρα θεωρούνταν ότι «απέχουν από την αγορά» (ότι ήταν «market distant»)<sup>(219)</sup>. Υπηρεσίες που μέχρι τώρα ανήκαν αποκλειστικά στο κράτος πρόνοιας - όπως τα νοσοκομεία και οι κοινωνικές υπηρεσίες, η φροντίδα παιδιών και νέων, η ένταξη στην αγορά εργασίας - έχουν γίνει αντικείμενο συγκεκριμένων εθνικών και υποεθνικών πολιτικών ιδιωτικοποίησης (Public services, privately provided). Δηλαδή παρατηρούμε ότι η ιδιωτικοποίηση έχει αρχίσει να «αγγίζει» υπηρεσίες που μέχρι τώρα βρίσκονταν στην «καρδιά» (core functions or close-to-the-state)<sup>(220)</sup> του (φιλελεύθερου) κράτους, όπως οι φυλακές ή τα νοσοκομεία. Στο πλαίσιο αυτό, εγείρονται πολλά ερωτήματα:

- Ποιες μορφές (types) ιδιωτικοποίησης και /ή συνδυασμοί (patterns) πολιτικών ιδιωτικοποίησης μπορούν να εντοπιστούν σε πεδία ή τομείς που είναι market-distant or close-to-the-state.
- Ποια είναι τα κίνητρα της ιδιωτικοποίησης / οι κινητήριες δυνάμεις (παλιές και νέες)
- Τι μπορεί να εξηγήσει τις διαφορές ανάμεσα σε τομείς και χώρες
- Ποιες μέθοδοι και θεωρίες μπορούν να εφαρμοστούν στη μελέτη των νέων μορφών ιδιωτικοποιήσεων? Υπάρχουν νέες θεωρίες γύρω από τις ιδιωτικοποιήσεις?

-----  
<sup>(217)</sup> Το πρώτο πακέτο (package) υιοθετήθηκε από την Επιτροπή στις 20 Δεκεμβρίου 2011 προκειμένου να διευκρινίσει τις συνθήκες υπό τις οποίες η κρατική βοήθεια υπό τη μορφή επιδοτήσεων δημοσίων υπηρεσιών (public service compensation) μπορεί να θεωρηθεί συμβατή με τους κοινοτικούς κανονισμούς. Στις 25 Απριλίου 2012 η Επιτροπή υιοθέτησε, ως τον τελευταίο πυλώνα του πακέτου, τον **de minimis Κανονισμό** για το πεδίο των υπηρεσιών γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος. European Commission, **Brussels, 29.4.2013, SWD(2013) 53 final/2**, Commission Staff Working Document, *Guide to the application of the European Union rules on state aid, public procurement and the internal market to services of general economic interest, and in particular to social services of general interest*.

Η Επιτροπή εξέδωσε αναθεωρημένο Οδηγό, στις 20 Φεβρουαρίου 2013.

<http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=5f1ce179-9d9f-4b7c-af1e-d1af7de931a9>

<sup>(218)</sup> Οι δημόσιες επιδοτήσεις που χορηγούνται σε εταιρείες που πραγματοποιούν οικονομικές δραστηριότητες μπορεί να εξασφαλίζουν οικονομικό πλεονέκτημα στους δικαιούχους το οποίο δεν διαθέτουν οι ανταγωνιστές τους. Το γεγονός αυτό μπορεί να προκαλέσει στρεβλώσεις του ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά. Ο έλεγχος της κρατικής βοήθειας προς τις υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος εξασφαλίζει ότι η ανταμοιβή της δημόσιας υπηρεσίας δεν υπερβαίνει αυτό που είναι απαραίτητο για την παροχή της δημόσιας υπηρεσίας, ότι οι εταιρείες έχουν κίνητρα για να καινοτομήσουν και να ανταγωνιστούν και ότι η εσωτερική αγορά δεν διασπάται.

[http://europa.eu/rapid/press-release\\_MEMO-11-929\\_en.htm?locale=en](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-929_en.htm?locale=en)

<sup>(219)</sup> **Dr. Reiter Renate**, FernUniversität in Hagen, Germany, **Prof. Dr. Toller E. Annette**, FernUniversität in Hagen, Germany, [The new policies of Privatization, http://www.icpublicpolicy.org/The-new-Policies-of-Privatization](http://www.icpublicpolicy.org/The-new-Policies-of-Privatization)

<sup>(220)</sup> **Dr. Renate Reiter**, FernUniversität in Hagen, Germany, **Prof. Dr. Annette E. Toller**, FernUniversität in Hagen, Germany, [The new policies of Privatization, http://www.icpublicpolicy.org/The-new-Policies-of-Privatization](http://www.icpublicpolicy.org/The-new-Policies-of-Privatization)

- Τι είδους αποτελέσματα έχουν οι ιδιωτικοποιήσεις σε αυτούς τους τομείς που βρίσκονται στην καρδιά του κράτους, ιδίως στη ρυθμιστική αρμοδιότητα του κράτους, στην ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών, στο εργατικό δυναμικό που απασχολείται σε αυτούς τους τομείς και στους δικαιούχους ή χρήστες των αντίστοιχων πολιτικών/υπηρεσιών?

Και, πιο συγκεκριμένα, αυτό που μας απασχολεί στην παρούσα εργασία, μπορεί ο τομέας του νερού να συμπεριληφθεί σε αυτό το «τσουνάμι» ιδιωτικοποιήσεων?

Γι αυτόν το λόγο, είναι απαραίτητο να εξετάσουμε τι εννοούμε όταν αναφερόμαστε σε μια «δημόσια επιχείρηση» και ποια είναι τα βασικά αγαθά και υπηρεσίες που μπορούν να ιδιωτικοποιηθούν, προκειμένου να διερευνήσουμε τον ακριβή ρόλο αλλά και τα όρια του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα σε μια σύγχρονη κοινωνία.

-----

**Μέχρι το σημείο αυτό**, είδαμε την ιστορική διαδρομή του φαινομένου των ιδιωτικοποιήσεων τόσο στην Ελλάδα όσο και σε διεθνές επίπεδο, τις σύγχρονες τάσεις, πώς διαμορφώθηκαν και προς τα πού κατευθύνονται, τη μεθοδολογία έρευνας, τα προβλήματα, αλλά και τον ευρύτερο προβληματισμό που αναπτύσσεται γύρω από το μέλλον των δημοσίων επιχειρήσεων και των δημοσίων αγαθών στις κοινωνίες. **Στη συνέχεια της εργασίας αυτής**, θα εξετάσουμε τι εννοούμε με τον όρο δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμοί, ποια τα χαρακτηριστικά, οι στόχοι και ο τρόπος λειτουργίας τους, κατόπιν θα δούμε ποια ήταν η εξελικτική πορεία των ιδιωτικοποιήσεων των δημοσίων επιχειρήσεων, των ΔΕΚΟ, στην Ελλάδα, ποιες οι κατηγορίες των διαφόρων αγαθών και πώς προσδιορίζονται ώστε να καταλήξουμε στο θέμα που μας ενδιαφέρει, στο νερό. Τι είναι το νερό, τι είδους αγαθό είναι, τι είδους επιχείρηση είναι η ΕΥΔΑΠ, εάν μπορούμε να μιλάμε για ιδιωτικοποίηση ενός αγαθού όπως το νερό κλπ. Η τεκμηρίωση ορισμένων βασικών εννοιών θα μας βοηθήσει στη διατύπωση και κατανόηση του προβληματισμού γύρω από το νερό σε σύγκριση με τις εμπειρίες των άλλων κρατών, τις οποίες ήδη είδαμε.



### ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

## Γ. ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

### Γ.1. Έννοια – Χαρακτηριστικά - Στόχοι

Το ακρωνύμιο ΔΕΚΟ σημαίνει **Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί**<sup>(221)</sup> και χρησιμοποιείται για τις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς που ανήκουν στο Ελληνικό κράτος ή ελέγχονται από αυτό. Σύμφωνα με τον Νόμο 3429/2005 ως ΔΕΚΟ ορίζεται "*κάθε ανώνυμη εταιρεία, στην οποία το ελληνικό δημόσιο δύναται να ασκεί άμεσα ή έμμεσα αποφασιστική επιρροή, λόγω της συμμετοχής του στο μετοχικό της κεφάλαιο ή της χρηματοοικονομικής συμμετοχής του ή των κανόνων που τη διέπουν*"<sup>(222)</sup>. Η «δημόσια επιχείρηση» είναι ένας οργανισμός ο οποίος συνδυάζει συστατικά στοιχεία «δημόσιου χαρακτήρα» (publicness) αλλά και «επιχειρηματικού» (enterprise)<sup>(223)</sup>. Τα στοιχεία του δημόσιου χαρακτήρα τους συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- 1) Οι κυριότερες λειτουργικές αποφάσεις τους λαμβάνονται από πρόσωπα της δημόσιας διοίκησης (συνήθως διορισμένα από την εκάστοτε κυβέρνηση) και δεν έχουν ως γνώμονα την κερδοφορία και τη μεγιστοποίηση του κέρδους των μετόχων.
- 2) Το μετοχικό τους κεφάλαιο ανήκει στην κυβέρνηση ή σε άλλους δημόσιους φορείς, γι αυτό και τα κέρδη και τα οφέλη από τη λειτουργία τους δεν ιδιοποιούνται από ιδιωτικούς φορείς και πρόσωπα, αλλά από το δημόσιο.
- 3) Η επιχείρηση «λογοδοτεί» στην κοινωνία, αφού αυτοί που λαμβάνουν τις αποφάσεις ελέγχονται από το Κοινοβούλιο ή/και από ειδικές επιτροπές με κριτήριο την αποτελεσματική και ποιοτική εξυπηρέτηση των καταναλωτών – κοινωνικού συνόλου.

Τα χαρακτηριστικά της επιχειρηματικής φύσης του οργανισμού συνοψίζονται στα εξής:

- 1) Αναμένεται να είναι οικονομικά βιώσιμες επιχειρήσεις, με στόχους μακροπρόθεσμους, και να λειτουργούν με βάση τις αρχές της αγοράς.
- 2) Οι τιμές που χρεώνουν στους πελάτες – καταναλωτές πρέπει να βασίζονται στα σχετικά κόστη που αντιμετωπίζουν κατά τη λειτουργία τους.

Αυτή η σύνθεση «δημόσιων» και «επιχειρηματικών» χαρακτηριστικών δημιουργεί μεγάλες δυσκολίες γιατί τα χαρακτηριστικά του επιχειρηματικού στοιχείου, της ιδιωτικοοικονομικής φύσης έχουν την τάση να υπερισχύουν. Η ίδρυση και η λειτουργία δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών αναφέρεται ουσιαστικά στην παρέμβαση του κράτους στη διαδικασία παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών, η οποία φυσικά διαφέρει από την παροχή ή διάθεση αγαθών από το κράτος.

<sup>(221)</sup> i) <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%>

ii) **Κέφης Ν. Βασίλης**, «Δημόσιες Επιχειρήσεις και Δημόσιο Μάνατζμεντ στην Ελλάδα», Διοικητική Ενημέρωση, [http://www.special-edition.gr/pdf\\_dioik\\_enim/pdf\\_de\\_53/kefis.pdf](http://www.special-edition.gr/pdf_dioik_enim/pdf_de_53/kefis.pdf)

<sup>(222)</sup> Οι δημόσιες επιχειρήσεις περιλαμβάνονται στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, σε αντίθεση με τον δημόσιο τομέα με τη στενή έννοια όπου περιλαμβάνει τις δραστηριότητες του κράτους, των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης, των οργανισμών νομαρχιακής αυτοδιοίκησης, των διαφόρων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, και στον οποίο συνήθως αναφερόμαστε ως η Γενική Διοίκηση.

<sup>(223)</sup> **Καινούργιος Φ. Δημήτριος**, Χρηματοοικονομική Διοίκηση Δημόσιων Επιχειρήσεων και Οργανισμών, Οικονομικό Παν/μιο Αθηνών, Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής, εκδ. Οικονομικού Παν/μίου Αθηνών, Αθήνα 2004, σελ. 13

### Στόχοι των δημόσιων επιχειρήσεων:

**α)** Βελτίωση της παραγωγικής κατανομής πόρων, με στόχο τον εξορθολογισμό της συμπεριφοράς των ιδιωτικών φορέων – παραγωγών και την προστασία των καταναλωτών από τον κίνδυνο της επιβολής υψηλότερων τιμών.

**β)** Αναδιανομή εισοδήματος και πλούτου και μέσω της τιμολογιακής πολιτικής που αποβλέπει στην άμβλυση των εισοδηματικών ανισοτήτων.

**γ)** Προώθηση της οικονομικής μεγέθυνσης ή της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, μέσω της κατάλληλης τιμολογιακής και επενδυτικής πολιτικής και μέσω της υλοποίησης μεγάλων επενδυτικών προγραμμάτων σε τομείς στρατηγικής σημασίας.

**δ)** Σταθεροποίηση της οικονομίας μέσω της άμβλυσης των φαινομένων του πληθωρισμού και της ανεργίας.

**ε)** Συγκέντρωση εσόδων. Το κράτος ιδρύει σε ορισμένες περιπτώσεις μονοπωλιακές δημόσιες επιχειρήσεις για να εξυπηρετήσει ταμιακές ανάγκες.

**στ)** Ανάλυση δραστηριοτήτων υπό συνθήκες φθίνοντος κόστους. Υπάρχουν ορισμένοι κλάδοι, όπου η αύξηση της παραγωγής πέρα από ορισμένο σημείο οδηγεί σε μείωση του οριακού και μέσου κόστους. Όταν ισχύει αυτό, λέμε ότι η επιχείρηση ή ο κλάδος λειτουργούν κάτω από συνθήκες φθίνοντος κόστους ή αυξουσών αποδόσεων κλίμακας<sup>(224)</sup>. Η πρωτοεισερχόμενη επιχείρηση σε έναν τέτοιο κλάδο, όσο περισσότερο αυξάνει την παραγωγή, τόσο περισσότερο μειώνεται το μέσο κόστος. Άρα, αυξάνει την παραγωγή της, μέχρι να ικανοποιήσει πλήρως όλη τη ζήτηση. Κάθε άλλη επιχείρηση που εισέρχεται αργότερα στον κλάδο, βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, διότι η αρχική επιχείρηση έχει ήδη απορροφήσει τους περισσότερους πελάτες, οπότε οι επόμενες αναγκάζονται να λειτουργούν σε υψηλά επίπεδα μέσου κόστους, με συνέπεια, αργά ή γρήγορα, να κλείσουν. Επομένως, η ύπαρξη φθίνοντος κόστους οδηγεί στη δημιουργία μονοπωλιακών καταστάσεων, που αποκαλούνται «φυσικά μονοπώλια».

**ζ)** Ανάλυση δραστηριοτήτων σε τομείς, που δεν προσελκύουν των ιδιωτική επιχειρηματική πρωτοβουλία. Οι δραστηριότητες αυτές απαιτούν συνήθως τεράστια κεφάλαια, τα οποία οι ιδιωτικοί φορείς δεν μπορούν συγκεντρώσουν ή διστάζουν να αναλάβουν τον κίνδυνο, λόγω της αβεβαιότητας των αποδόσεων.

Η ιστορική εξέλιξη του θεσμού των δημοσίων επιχειρήσεων συνδέεται στενά με τις γενικότερες οικονομικές εξελίξεις και τον ρόλο του κράτους στην οικονομία. Στις περισσότερες οικονομίες της αγοράς, οι δημόσιες επιχειρήσεις δημιουργήθηκαν κυρίως για την αντιμετώπιση αυτού που οι οικονομολόγοι αναφέρουν ως αποτυχία της αγοράς, δηλ. δημιουργήθηκαν για να καλύψουν κενά που δημιουργούσε η λειτουργία των αγορών. Σε πρώτη φάση οι δημόσιες επιχειρήσεις ήταν σε τομείς, οι οποίοι είτε χαρακτηρίζονταν από φυσικά μονοπώλια είτε απαιτούσαν τεράστιες επενδύσεις τις οποίες δεν μπορούσε να αναλάβει ο ιδιωτικός τομέας.

-----  
<sup>(224)</sup> Τέτοιες συνθήκες συναντώνται συνήθως σε κλάδους κοινής ωφέλειας (π.χ. ηλεκτρική ενέργεια, τηλεφωνικές υπηρεσίες) όπου το πάγιο κόστος είναι υψηλότατο, ενώ το οριακό κόστος χρήσης του κάθε πελάτη είναι μικρό. Κατά συνέπεια, η αύξηση της ζήτησης για υπηρεσίες των παραπάνω κλάδων από κάθε επιπρόσθετο πελάτη θα συνεπάγεται τη συνεχή μείωση του μέσου (συνολικού) κόστους για τις δημόσιες επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας.)

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο όμως δημιουργήθηκαν ή και περιήλθαν υπό κρατικό έλεγχο και πολλές επιχειρήσεις που λειτουργούσαν στα πλαίσια του ανταγωνισμού. Οι ριζικές αλλαγές στην τεχνολογία και η μεγάλη διεθνοποίηση των συναλλαγών και η απελευθέρωση των αγορών έθεσαν και νέους προβληματισμούς για τον ρόλο των δημοσίων επιχειρήσεων και του κράτους γενικότερα. Ένα δείγμα των μεταβολών που έγιναν στο καθεστώς ιδιοκτησίας των δημοσίων επιχειρήσεων, κατά την περίοδο 1980-2000, δίνεται στον Πίνακα ΙΙ.

<b>ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙ</b> <b>Δραστηριότητα των δημοσίων επιχειρήσεων ως ποσοστό του ΑΕΠ</b> (μείωση σε ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ)			
<b>ΧΩΡΕΣ</b> Κατάταξη με βάση το εισόδημα	<b>1980</b>	<b>1999</b>	<b>Μεταβολή</b>
Χαμηλού εισοδήματος	15	2,5	-12,5
Χαμηλού μέσου εισοδήματος	11	4	-7
Ανώτερου μέσου εισοδήματος	10,5	4	-6,5
Υψηλού εισοδήματος	6	4	-2
<b>Πηγή: Sheshinski &amp; Lopez-Calva, 2003</b>			

Είναι σαφές ότι οι μεγάλες ιδιωτικοποιήσεις έγιναν στις χώρες χαμηλού και μέσου εισοδήματος, όπου το ποσοστό ιδιοκτησίας του κράτους, ως ποσοστό του ΑΕΠ ήταν μεγάλο.

## **Γ.2. Οι ιδιωτικοποιήσεις των Δημοσίων Επιχειρήσεων στην Ελλάδα**

Το θέμα των ΔΕΚΟ είναι ένα από τα πιο πολυσυζητημένα της ελληνικής οικονομικής και πολιτικής ζωής. Όπως είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, οι πολιτικές παρεμβάσεις και η δράση των άτυπων δικτύων διέβρωσε σταδιακά την αποδοτικότητά τους και εξέτρεψε τη λειτουργία τους από τις επίσημες (δημόσιες) πολιτικές, με συνέπεια η κοινωνική και οικονομική τους απόδοση, αλλά και η ίδια η νομιμοποίηση του δημόσιου μοντέλου, να τεθούν υπό αμφισβήτηση. Μια σειρά από βασικά προβλήματα αναδύθηκαν από τη λειτουργία τους: υψηλό κόστος λειτουργίας, αναποτελεσματικότητα, χαμηλή παραγωγικότητα εργασίας και αποδοτικότητα κεφαλαίων, εσφαλμένη πολιτική τιμών, ελλείμματα, γραφειοκρατική διόγκωση και υπεράριθμο προσωπικό. Τα προβλήματα αυτά οφείλονταν κυρίως στο ιδιοκτησιακό καθεστώς: «Το ιδιοκτησιακό καθεστώς επηρεάζει την αποτελεσματικότητα των επιχειρήσεων μέσω της επίδρασης του στο είδος των κινήτρων που αναπτύσσονται στους μετόχους και τους διευθυντές... Τα προβλήματα αντιπροσώπευσης των συμφερόντων της μιας ομάδας από την άλλη είναι μεγαλύτερα από αυτά που συναντώνται στις ιδιωτικές επιχειρήσεις»<sup>(225)</sup>. Το ίδιο υποστηρίζουν σε μελέτη τους οι Anderson, Smith και Simmons: «Τα διευθυντικά στελέχη του δημόσιου τομέα αποστασιοποιούνται από τα πραγματικά κόστη και οφέλη που συνδέονται με τις πράξεις τους με αποτέλεσμα μη αποτελεσματική διαχείριση των πόρων και φτωχή ηγεσία. Αντί να επιδιώκουν το κέρδος, επιδιώκουν μεγαλύτερους προϋπολογισμούς, περισσότερο προσωπικό και μεγαλύτερη δύναμη. Αντί να παράγουν αγαθά υψηλότερης αξίας για τους καταναλωτές, παράγουν τα αγαθά/ υπηρεσίες που ζητούν συγκεκριμένα πολιτικά συμφέροντα»<sup>(226)</sup>.

Επιπλέον, ο ακριβής προσδιορισμός των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών που λειτουργούσαν στην Ελλάδα ήταν ιδιαίτερα δυσχερής, διότι αφενός ανήκαν σε ένα πλήθος δημοσίων φορέων και αφετέρου είχαν δημιουργηθεί πολλές θυγατρικές εταιρείες. **Στη δεκαετία του 1990, λοιπόν, ξεκίνησε και στην Ελλάδα μια μεγάλη προσπάθεια εξορθολογισμού των επιχειρήσεων αυτών, με αναδιοργάνωση και ιδιωτικοποιήσεις.** Στο πεδίο των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, δύο βασικές πολιτικές σηματοδότησαν το πλαίσιο των αλλαγών: η μετοχοποίηση – αποκρατικοποίηση των ΔΕΚΟ και η απελευθέρωση των κρατικών μονοπωλίων. Οι εν λόγω μεταρρυθμίσεις οδήγησαν στον αναπροσδιορισμό των ορίων και των λειτουργιών μεταξύ του δημόσιου κι του ιδιωτικού τομέα, ή – υπό μια θεσμική οπτική – στη (μερική) υποκατάσταση των πολιτικο-διοικητικών διαδικασιών από τη λειτουργία της αγοράς. Αντικείμενο προς διερεύνηση αποτελεί στο πλαίσιο αυτό η επίδραση της ιδιωτικοποίησης τόσο στις τεχνικές – δομικές όσο και στις ποιοτικές – αξιακές παραμέτρους του συστήματος παροχής των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας<sup>(227)</sup>.

<sup>(225)</sup> **Παπαδημητρίου Δ. Π.**, «Ιδιοκτησιακό Καθεστώς. Κίνητρα και Αποτελεσματικότητα: Οι υπό κρατικό έλεγχο ελληνικές βιομηχανικές επιχειρήσεις», στο: *Λειτουργίες του Δημόσιου Τομέα*, επιμ.: Προβόπουλος Γ, Ράπανος Β., IOBE, Αθήνα 1997, σελ. 210-211.

<sup>(226)</sup> **Anderson L. Terry, Smith L. Vernon & Simmons Emily**, "How and Why to Privatize Federal Lands", Policy Analysis, No 363, November 9, 1999, p. 4

Το πιο επίμαχο ζήτημα στην ιδιωτικοποίηση των μεγάλων ΔΕΚΟ ήταν η διατήρηση του κρατικού ελέγχου επί της διαχείρισης. Γι αυτό και στόχος ήταν να βρεθεί ενός στρατηγικός επενδυτής<sup>(228)</sup>, ο οποίος θα αποκτούσε τον έλεγχο ενός μέρους της διαχείρισης (όπως έγινε στην περίπτωση της εταιρικής σχέσης Εμπορικής Τράπεζας με τη Γαλλική Credit Agricole).

Η αναζήτηση στρατηγικών εταίρων ενέπνευσε εμπιστοσύνη στους επενδυτές και διευκόλυσε την εταιρική αναδιάρθρωση και τις ευρωπαϊκές επιχειρηματικές συμμαχίες. Σε ορισμένες ΔΕΚΟ, η υφιστάμενη νομοθεσία καθόριζε συγκεκριμένα κατώτατα όρια κρατικού ελέγχου, όπως στην περίπτωση της ΔΕΗ με ελάχιστη κατοχή από το κράτος του 51% των μετοχών, στον ΟΠΑΠ 51%, στα Ελληνικά Πετρέλαια 34%, κλπ.<sup>(229)</sup>. Σε ορισμένες περιπτώσεις ωστόσο το κράτος παραχώρησε τον πλειοψηφικό έλεγχο, προς ικανοποίηση των επενδυτών, οι οποίοι γενικά ήταν διστακτικοί ως προς την αγορά μετοχικού κεφαλαίου επιχειρήσεων υπό το καθεστώς πλειοψηφικού ελέγχου που πολλοί εκλάμβαναν (κατά την ορολογία του ΟΑΣΑ) ως «ιδιόρρυθμο δημόσιο ιδιοκτήτη» (OECD 1998:155). Η διατήρηση πάντως του κυβερνητικού ελέγχου στη διαχείριση των ιδιωτικοποιημένων εταιρειών κοινής ωφελείας απέτρεψε την **ανάδυση ιδιωτικά ελεγχόμενων μονοπωλίων** και ικανοποίησε την ανάγκη για σεβασμό του **δημοσίου συμφέροντος**.

Σε αυτό συνέβαλε και η ίδρυση **ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών** (στην ενέργεια, στις τηλεπικοινωνίες, κλπ.) με στόχο την ασφάλεια του συστήματος, την προστασία του ανταγωνισμού και την προστασία του καταναλωτή. Βέβαια, παρά το ότι στο διάστημα 1991-2007 έγιναν σημαντικές ιδιωτικοποιήσεις, δεν υπάρχουν συγκεκριμένες μελέτες για τα αποτελέσματά τους, δηλ. το κατά πόσον η ιδιωτικοποίηση συνέβαλε στο να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα και αποτελεσματικότητα των επιχειρήσεων αυτών. Όπως δείχνει η διεθνής εμπειρία (Shirley & Walsh, 2000, Kikeri & Nellis, 2002 και Nicoletti & Scarpetta, 2003), τα ευεργετικά αποτελέσματα των ιδιωτικοποιήσεων υλοποιούνται μόνον όταν συνοδεύονται από απελευθέρωση των αγορών και βελτίωση του ανταγωνισμού.

Να αναφέρουμε στο σημείο αυτό, ενδεικτικά, ότι το 2008, εκτός από τις επιχειρήσεις που ήταν εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών, παρέμεναν στο κράτος 45 περίπου επιχειρήσεις με συνολικές ζημιές περί το 1,6 δις ευρώ. Οι μισές περίπου από αυτές ήταν κερδοφόρες, τα συνολικά τους κέρδη τους όμως δεν ήταν αρκετά για να αντισταθμίσουν έστω εν μέρει τις μεγάλες ζημιές που προκαλούσαν οι ζημιογόνες επιχειρήσεις. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι το 70% των επιχορηγήσεων του κρατικού προϋπολογισμού κατευθυνόταν σε τρεις φορείς συγκοινωνιών της Αθήνας. Το 2007, περίπου το 47% των ζημιών προερχόταν από τον ΟΣΕ και περίπου το 38% από τους συγκοινωνιακούς φορείς της Αθήνας.

(227) **i) Λαμπροπούλου Μαντώ**, *Μετατοπίσεις στα όρια και στην ισορροπία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα: Ιδιωτικοποίηση, δημόσιο συμφέρον και σχέσεις κράτους – αγοράς – πολιτών*, Διδάκτορας τμ. Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης Παν/μίου Αθηνών

**ii) Καινούργιος Φ. Δημήτριος**, Χρηματοοικονομική Διοίκηση Δημόσιων Επιχειρήσεων και Οργανισμών, Οικονομικό Παν/μιο Αθηνών, Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής, εκδ. Οικονομικού Παν/μίου Αθηνών, Αθήνα 2004, σ. 24-25

(228) **Παγουλάτος Γιώργος**, «Η πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων: επαναχαράσσοντας τα όρια δημοσίου – ιδιωτικού», στο Featherstone Kevin (επιστ. Επιμ.), *Πολιτική στην Ελλάδα. Η πρόκληση του εκσυγχρονισμού*, σελ. 211-242

(229) **Ράπανος Θ. Βασίλης**, *Μέγεθος και εύρος δραστηριοτήτων του Δημόσιου Τομέα*, Κείμενο Εργασίας, Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, Νοέμβριος 2009



Και ο ΟΟΣΑ στην έκθεσή του για την Ελλάδα το 2010 ("Greece at a Glance. Policies for a Sustainable Recovery"), μεταξύ όλων των άλλων συστάσεων, αναφέρει ότι εάν η χώρα επιθυμεί να ενισχύσει τις προοπτικές για δημοσιονομική σταθερότητα και βιώσιμη ανάκαμψη της οικονομίας της, θα πρέπει να επιδιώξει φιλόδοξες μεταρρυθμίσεις στον τομέα των δημόσιων επιχειρήσεων (State Owned Enterprises, SOEs). Παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα ήταν από τις πιο δραστήριες χώρες του ΟΟΣΑ στον τομέα των ιδιωτικοποιήσεων, κατά την περίοδο 2000-2008, η έκθεση επεσήμαινε ότι ο τομέας αυτός παρέμενε μεγάλος σε μέγεθος, με 74 επιχειρήσεις των οποίων η αξία έφτανε στα 44 δις ευρώ. Γι αυτό, συνιστούσε ο Οργανισμός, η χώρα θα πρέπει να προβεί άμεσα σε ιδιωτικοποίησή τους<sup>(230)</sup>.

Πάντως, ο προβληματισμός γύρω από τις ιδιωτικοποιήσεις των ΔΕΚΟ αφορά ειδικότερα τις επιπτώσεις αυτής της διαδικασίας στον μετασχηματισμό των εννοιών του δημόσιου συμφέροντος και της κοινωφελούς υπηρεσίας σε (δημόσια) πολιτική, και, αντίστοιχα, στις σχέσεις κράτους – αγοράς – πολιτών στις οποίες αυτές παραπέμπουν. Κεντρική ιδέα αποτελεί η θέση ότι η ιδιωτικοποίηση είχε ως συνέπεια όχι μόνον τον μετασχηματισμό των δομών και των μέσων παρέμβασης του κράτους όπως είχαν διαμορφωθεί στο δημόσιο μοντέλο παροχής των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, αλλά και την αναθεώρηση των αξιακών και ιδεολογικών παραδοχών στις οποίες είχε θεμελιωθεί το εν λόγω μοντέλο και οι σχέσεις κράτους – ΔΕΚΟ – πολιτών εντός αυτού.

Με άλλα λόγια, η ιδιωτικοποίηση οδήγησε στη σταδιακή εξάλειψη των χαρακτηριστικών της μεταπολιτευτικής περιόδου, αποδυναμώνοντας εν μέρει τις πολιτικοποιημένες και ιδεολογικοποιημένες πτυχές και ενισχύοντας αντίστοιχα τις οικονομικές και τεχνοκρατικές διαστάσεις των εφαρμοζόμενων πολιτικών. Ανάλογους μετασχηματισμούς υπέστη η έννοια του δημόσιου συμφέροντος, το οποίο αναπροσδιορίστηκε προς μια μάλλον (μικρο)οικονομική ερμηνεία του αναμενόμενου οφέλους, επηρεάζοντας ταυτόχρονα και τον τρόπο άσκησης των αντίστοιχων πολιτικών (policy outcomes)<sup>(231)</sup>. Ενδιαφέρον είναι επίσης το ενδεχόμενο διατήρησης ή εμφάνισης νέων τάσεων επιμερισμού του παραγόμενου οφέλους προς ιδιωτικά συμφέροντα αποκρατικοποιημένων ΔΕΚΟ, το οποίο θα έθετε το δημόσιο συμφέρον σε κίνδυνο, ωστόσο, αυτή τη φορά όχι από την πλευρά του κράτους, αλλά από την πλευρά της αγοράς.

Αυτό το σκεπτικό ακολούθησε εξάλλου και το Συμβούλιο της Επικρατείας, το οποίο έδωσε μεν το πράσινο φως κρίνοντας καταρχήν σύμφωνη με το Σύνταγμα την αύξηση του κεφαλαίου των δημοσίων επιχειρήσεων με τη μερική μετοχοποίηση αυτού, καθώς και την αποδέσμευσή τους από ορισμένες περιοριστικές διατάξεις, είχε θέσει όμως αυστηρούς όρους για τη διασφάλιση της συνεχούς και αδιατάρακτης λειτουργίας τους προς επιτέλεση του δημοσίου σκοπού τους υπό την εποπτεία και εγγύηση του Κράτους<sup>(232)</sup>.

<sup>(230)</sup> **Stamatelatos Diane** /Fotolia.com, Greece at a Glance. Policies for a Sustainable Recovery, <http://www.oecd.org/greece/44785912.pdf>

<sup>(231)</sup> **Λαμπροπούλου Μαντώ**, *Μετατοπίσεις στα όρια και στην ισορροπία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα: Ιδιωτικοποίηση, δημόσιο συμφέρον και σχέσεις κράτους – αγοράς – πολιτών*, Διδάκτορας τμ. Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης Παν/μίου Αθηνών

<sup>(232)</sup> **Καραμανώφ Μαρία**, *Βιώσιμο Κράτος και Δημόσια Κτήση*. Τα όρια των ιδιωτικοποιήσεων, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2010, σελ. 103

Πιο κάτω παρατίθενται οι κρίσιμες σκέψεις του πρώτου κατά σειρά σχετικού Πρακτικού Επεξεργασίας (Π.Ε. 159/1992), το οποίο είχε εκδοθεί με τη συμμετοχή του συνόλου των μελών του Ε' Τμήματος<sup>(233)</sup>.

Δηλαδή το ερώτημα που τίθεται πλέον είναι τι ΔΕΝ επιτρέπεται να ιδιωτικοποιηθεί - όπως στην περίπτωση που εξετάζουμε στην παρούσα εργασία, την περίπτωση του νερού - ερώτημα ιδιαίτερα δυσχερές. Η εξέταση των ορίων των ιδιωτικοποιήσεων προϋποθέτει παράλληλη εξέταση των ορίων της αποστολής του κράτους. Και σε αυτό το σημείο ακριβώς είναι απαραίτητη η συμβολή του συνταγματικού δικαίου, στα να αναδειχθεί δηλαδή ποιες δράσεις του κράτους παραμένουν τόσο στενά συνδεδεμένες με τον δημόσιο σκοπό του, ώστε να παραμείνουν εκτός της αγοράς και του ελεύθερου ανταγωνισμού. Δεν είναι πάντα εύκολο να διακρίνουμε πότε το κράτος δρα επιχειρηματικά και πότε κατ' ενάσκηση δημόσιας εξουσίας. Ένας από τους λόγους είναι ότι πρόκειται για διάκριση λειτουργική, που δεν αντιστοιχεί σε διάκριση θεσμών. Ο ίδιος κρατικός φορέας μπορεί άλλοτε να λειτουργεί επιχειρηματικά και άλλοτε εξουσιαστικά. Όταν, για παράδειγμα ένας δήμος εκδίδει μια κανονιστική πράξη, ασκεί δημόσια εξουσία. Όταν διαχειρίζεται την περιουσία του, ασκεί επιχειρηματική δραστηριότητα.

-----  
<sup>(233)</sup> «[3.] Από τις διατάξεις των άρθρων 23 παρ. 2, 29 παρ. 3 και 106 παρ. 3 του Συντάγματος, συνάγεται ότι οι δημόσιες επιχειρήσεις που παρέχουν αγαθά ζωτικής σημασίας για το κοινωνικό σύνολο, όπως είναι ιδίως η **ύδρευση**, η ενέργεια και οι επικοινωνίες, ασκούν πράγματι δημόσια υπηρεσία. Διότι, ασχέτως του ιδιωτικού προσώπου των, οι επιχειρήσεις αυτές επιδιώκουν τον δημόσιο σκοπό της διασφάλισης στο κοινωνικό σύνολο εκείνων των ζωτικών αγαθών, χωρίς τα οποία δεν υφίστανται οι ομαλοί όροι για την κατά τα σύγχρονα κριτήρια αξιοπρεπή διαβίωση του ανθρώπου και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και δραστηριότητάς του, που εγγυώνται τα άρθρα 2 παρ. 1 και 5 παρ. 1 του Συντάγματος. Κατά συνέπεια, και στις δημόσιες αυτές επιχειρήσεις ισχύει η αρχή της συνεχούς λειτουργίας που διέπει την Δημόσια Διοίκηση. Την θεμελιώδη αυτή αρχήν, ουδείς, εντός ή εκτός των δημοσίων επιχειρήσεων, επιτρέπεται να διαταράξει, διότι αυτή τελεί υπό την εγγύηση του Κράτους, που οφείλει να την πραγματώνει αυτοδύναμως, οσάκις απειλείται. Ως εκ τούτου, οι δημόσιες επιχειρήσεις που παρέχουν αγαθά ζωτικής σημασίας, ασχέτως του νομικού των ενδύματος, τελούν πάντοτε υπό την εξάρτηση και εποπτεία του κράτους, από την οποία δεν δύνανται να εξέλθουν.

[4.] Από τις συνταγματικές, όμως, αυτές διατάξεις, ιδίως δε από εκείνη της παρ. 3 του άρθρ. 106, συνάγεται ότι ο νομοθέτης δεν δεσμεύεται με τον ίδιο τρόπο καθ' όσον αφορά τη νομική μορφή των εν λόγω δημοσίων επιχειρήσεων, οι οποίες, επομένως επιτρέπεται να λειτουργούν είτε κατά τους κανόνες του δημοσίου δικαίου είτε κατά τους κανόνες του ιδιωτικού δικαίου, ανήκουσες στην τελευταία αυτή περίπτωση είτε αποκλειστικώς στο Κράτος, είτε εν μέρει σε αυτό, είτε, τέλος, σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, εξυπηρετούντα τον δημόσιο σκοπό με τη μέθοδο της παραχωρήσεως ή άλλως πως [CONCESSION]. Λόγω όμως του κατά τα ανωτέρω δημοσίου σκοπού τους, οι επιχειρήσεις αυτές θα πρέπει πάντοτε να λειτουργούν υπό τη νομική εγγύηση και εποπτεία του Κράτους, ούτως ώστε να παρέχουν συνεχώς προς το κοινωνικό σύνολο καλής ποιότητας αγαθά και υπηρεσίες. Κατά ταύτα, οι ανωτέρω εξουσιοδοτικές διατάξεις, με τις οποίες ουδόλως θίγεται η κρατική εποπτεία των ως άνω δημοσίων επιχειρήσεων, αλλ' επιτρέπεται απλώς η αποδέσμευσή τους από περιοριστικές διατάξεις που αφορούν ιδίως στην κατάσταση των υπαλλήλων τους, στο καθεστώς των προμηθειών τους και της εκτελέσεως των έργων τους, με ταυτόχρονα η δυνατότητα αυξήσεως του κεφαλαίου τους δια της αγοράς μετοχών από ιδιώτες, υπό τους όρους του άρθρ. 25 του Ν. 1914/1990, δεν αντίκεινται στις προειρημένες συνταγματικές διατάξεις. Οίκοθεν δε νοείται ότι επί των εν λόγω επιχειρήσεων εξακολουθούν να ισχύουν και οι κείμενες περί αυτών διατάξεις όσον αφορά την εποπτεία του κράτους και τη συνεχή παροχή των υπ' αυτών παραγομένων προϊόντων και παρεχομένων υπηρεσιών» [ΠΕ 159/1992 ΣτΕ κ.ά.]

Η πρώτη βασική θέση είναι ότι το κράτος δεν έχει καμία συνταγματική υποχρέωση να αναπτύσσει επιχειρηματική δραστηριότητα και άρα μπορεί καταρχήν ελεύθερα να αποφασίζει την ιδιωτικοποίησή της. Η εφαρμογή της απόφασής του αυτής όμως υπόκειται σε μια σειρά συνταγματικών δεσμεύσεων οι οποίες διαφοροποιούνται ανάλογα με τους σκοπούς που επιδιώκει με την επιχειρηματική δραστηριοποίησή του το κράτος. Η δεύτερη βασική θέση είναι ότι η δημόσια εξουσία δεν είναι δυνατόν να ασκείται από ιδιωτικά πρόσωπα και επομένως δεν μπορούν να ιδιωτικοποιηθούν δραστηριότητες στις οποίες είναι αναγκαία η εφαρμογή του μέσου της δημόσιας εξουσίας. Η αναγκαία για την εκπλήρωση των σκοπών του κράτους άσκηση δημόσιας εξουσίας συνιστά έκφραση κυριαρχίας. Σε αυτήν οι ιδιωτικοποιήσεις βρίσκουν τα όριά τους. Γι αυτό, το Σύνταγμα επιτρέπει την ιδιωτικοποίηση επιχειρηματικής δραστηριότητας, υπό την επιφύλαξη τήρησης κάποιων συνταγματικών δεσμεύσεων, ωστόσο στην κατ' ενάσκηση δημόσιας εξουσίας δράση του κράτους οι ιδιωτικοποιήσεις βρίσκουν τα όριά τους.

Σε ένα κράτος δικαίου η δημόσια εξουσία δεν μπορεί να ασκείται ως δικαίωμα, παρά μόνον ως αρμοδιότητα που απονέμει το δίκαιο και που ασκείται στο πλαίσιο της αρχής της νομιμότητας. Η δημόσια εξουσία δεν νοείται να εξυπηρετεί οποιαδήποτε επιμέρους συμφέροντα, αλλά οφείλει να παραμείνει διαρκώς δεσμευμένη αποκλειστικά στο δημόσιο συμφέρον. Είναι για τον λόγο αυτόν ανεπίτρεπτη η άσκησή της από ιδιωτικά πρόσωπα, είτε είναι «γνήσιοι» ιδιώτες, φορείς ατομικών δικαιωμάτων και της ιδιωτικής αυτονομίας, είτε είναι ιδιωτικού δικαίου φορείς του δημοσίου που λειτουργούν ιδιωτικοοικονομικά, οπότε καθίστανται φορείς ενός «ιδίου» συμφέροντος.

Από τη σκοπιά της οικονομικής επιστήμης, η ιδιωτικοποίηση είναι μια μονοσήμαντη έννοια. Σημαίνει τη μεταβίβαση περιουσίας από τον δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα<sup>(234)</sup>. Στη νομική της διάσταση, ωστόσο, η έννοια «διπλασιάζεται» και μάλιστα από δύο απόψεις. Πρώτον, από την άποψη του αντικειμένου της ιδιωτικοποίησης (τι μεταβιβάζεται) και δεύτερον, από την άποψη του υποκειμένου (σε ποιον μεταβιβάζεται). Γενικά, η πιο σημαντική και η περισσότερο ρυθμισμένη μορφή περιουσιακής ιδιωτικοποίησης είναι η μεταβίβαση επιχειρήσεων του δημοσίου. Αυτό είναι εύλογο, καθώς μέσα στην επιχείρηση και γύρω από αυτή συναντώνται περισσότερα αντιτιθέμενα κοινωνικά συμφέροντα. Οι συνέπειες της δεν περιορίζονται στη σχέση πωλητή (κράτος) και αγοραστή, αλλά επεκτείνονται και στους εργαζόμενους, στους πελάτες/καταναλωτές, τους προμηθευτές /πιστωτές της, ακόμα και στο ευρύτερο κοινό. Η σημασία των ιδιωτικοποιήσεων αυτών έγκειται, ωστόσο, και σε έναν ακόμα λόγο. Μια επιχείρηση του δημοσίου σπάνια αποτελεί απλώς περιουσιακό στοιχείο του κράτους<sup>(235)</sup>. Αυτό συμβαίνει στην περίπτωση επιχειρήσεων με καθαρά παραγωγικό, εμπορικό ή βιομηχανικό αντικείμενο, οι οποίες δεν εξυπηρετούν άμεσα κάποιο δημόσιο σκοπό. Συνηθέστερα, όμως, η δημόσια επιχείρηση, πέρα από περιουσιακό στοιχείο του κράτους, αποτελεί και μέσον για την εκπλήρωση

<sup>(234)</sup> **Haritakis N.** /C.Pitelis, Privatization in Greece, σε: D. Parker (επιμ.), Privatization in the European Union, London-NewYork 1998, 123 επ.

<sup>(235)</sup> **Καϊδατζής Ακρίτας**, *Συνταγματικοί Περιορισμοί των Ιδιωτικοποιήσεων, Μελέτες Συνταγματικού Δικαίου και Πολιτειολογίας*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2006, σελ.2-8

κρατικών καθηκόντων, καθώς εξυπηρετεί κάποιο δημόσιο σκοπό ή η δράση της αποτελεί αντικείμενο δημόσιας υπηρεσίας (πχ. παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας). Στην περίπτωση αυτή η μεταβίβαση της επιχείρησης αποτελεί ταυτόχρονα περιουσιακή και λειτουργική ιδιωτικοποίηση, με την έννοια της ανάθεσης σε ιδιώτες της άσκησης μιας δημόσιας υπηρεσίας ή γενικότερα της υλοποίησης κρατικών καθηκόντων<sup>(236)</sup>.

Αν η περιουσιακή ιδιωτικοποίηση ανταποκρίνεται στο αίτημα για μείωση του κράτους, η λειτουργική ιδιωτικοποίηση προτείνεται συνήθως ως απάντηση στο αίτημα «εξυγίανσης» και εκσυγχρονισμού του κράτους. Η κεντρική ιδέα είναι ότι το κράτος οφείλει να απαλλαγεί από όσες δραστηριότητες μπορούν να ανατεθούν σε ιδιώτες, ώστε να αποδεσμεύσει υλικά μέσα και προσωπικό από επουσιώδεις δράσεις και να επικεντρωθεί τις ουσιώδεις, τις «πυρηνικές» λειτουργίες του, που μόνον αυτό μπορεί να επιτελέσει. Η χαρακτηριστική εικόνα που χρησιμοποιείται είναι αυτή της δίαιτας του παχύσαρκου και δυσκίνητου κράτους, προκειμένου να καταστεί λεπτό και ευέλικτο, ώστε να ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου. Υπάρχει, ωστόσο, πάντα ο κίνδυνος – η άλλη όψη της εικόνας – η δίαιτα να καταλήξει σε αναγκαστική νηστεία και σε υποσιτισμό. «Θα ήταν μοιραίο, αν η δίαιτα αδυνατίσματος του κράτους κατέληγε σε ανορεξία: το λεπτό κράτος δεν επιτρέπεται να καταντήσει σκελετός»<sup>(237)</sup>.

---

<sup>(236)</sup> **Καϊδατζής Ακρίτας**, *Συνταγματικοί Περιορισμοί των Ιδιωτικοποιήσεων, Μελέτες Συνταγματικού Δικαίου και Πολιτειολογίας*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2006, σελ. 17-18

<sup>(237)</sup> Βλ. χαρακτηριστικά τον τίτλο "Verfassungsstaat auf Diät?" της μελέτης του **Kämmerer**, JZ 1996, 1042 επ., επίσης του ίδιου, *Privatisierung*, 2, 6, *Osterloh*, VVDStRL 1995, 207, *M. Ronellenfitsch*, *Rechtliche Probleme der Privatisierung und Regulierung aus der Sicht der Rechtswissenschaft*, σε: **Koenig/Benz** (επιμ.), *Privatisierung und Staatliche Regulierung*, 118 επ. (118/9)

### Γ.3. Βασικά χαρακτηριστικά και διακρίσεις των αγαθών και υπηρεσιών

Δημόσια αγαθά αποκαλούνται τα αγαθά ή οι υπηρεσίες που ικανοποιούν κοινωνικές ή συλλογικές ανάγκες και ταξινομούνται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- 1) Δημόσια αγαθά, που παράγονται και παρέχονται από το κράτος δωρεάν (πχ. υπηρεσίες δικαιοσύνης, έννομης τάξης).
- 2) Δημόσια αγαθά, που παράγονται από τον ιδιωτικό τομέα, αλλά παρέχονται από το κράτος δωρεάν (πχ. οπλικά συστήματα για τις ένοπλες δυνάμεις).
- 3) Ιδιωτικά, που παράγονται και παρέχονται από το κράτος δωρεάν (πχ. υπηρεσίες εκπαίδευσης).
- 4) Ιδιωτικά αγαθά, που παράγονται και παρέχονται από το κράτος (ΔΕΚΟ), έναντι τιμήματος (πχ. τηλεπικοινωνίες, ηλεκτροφωτισμός).
- 5) Ιδιωτικά αγαθά, που παράγονται και παρέχονται από τον ιδιωτικό τομέα, έναντι τιμήματος (πχ. καταναλωτικά είδη).

Τα αγαθά των δύο πρώτων κατηγοριών ονομάζονται αμιγή δημόσια αγαθά και κατέχουν δύο ιδιότητες: το ανεπιθύμητο του αποκλεισμού από το όφελός τους (το οριακό κόστος χρήσης τους από ένα πρόσθετο άτομο είναι μηδέν), και το ανέφικτο του αποκλεισμού από το όφελός τους (τεχνικά αδύνατη η επιβολή και είσπραξη τιμής)<sup>(238)</sup>.

(239)	<u>Excludable</u>	Non-excludable
<u>Rivalrous</u>	<b>Private goods</b> food, clothing, cars, personal electronics	<b>Common goods</b> <b>(Common-pool resources)</b> fish stocks, timber, coal
Non-rivalrous	<b>Club goods</b> cinemas, private parks, satellite television	<b>Public goods</b> free-to-air television, air, national defense

<sup>(238)</sup> Υπάρχουν και τα μη αμιγή που ενσωματώνουν σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό τη μία μόνον ή και τις δύο παραπάνω ιδιότητες. Για παράδειγμα, για την είσπραξη διοδίων σε δρόμους μη πολυσύχναστους ο αποκλεισμός είναι εφικτός, αλλά ανεπιθύμητος, σε κεντρικές αρτηρίες είναι επιθυμητός αλλά ανέφικτος ή εξαιρετικά δαπανηρός, ενώ για τις υπηρεσίες πυρόσβεσης είναι εφικτός αλλά άλλοτε επιθυμητός και άλλοτε ανεπιθύμητος.

<sup>(239)</sup> Η πρώτη διατύπωση της θεωρίας των δημόσιων αγαθών αποδίδεται στον οικονομολόγο **Paul A. Samuelson**. Στην κλασική μελέτη του *The Pure Theory of Public Expenditure* (1954) καθόρισε το «δημόσιο αγαθό» ή όπως το αποκαλούσε στη μελέτη «αγαθό συλλογικής κατανάλωσης», ως εξής: «...[αγαθά] τα οποία όλοι απολαμβάνουμε από κοινού, με την έννοια ότι η κατανάλωση κάθε ατόμου δεν μειώνει την κατανάλωση του ίδιου αγαθού από οποιοδήποτε άλλο άτομο.» Η ιδιότητα αυτή αποκαλείται «μη-ανταγωνιστικότητα» (non-rivalry). Και επιπλέον, ένα αμιγώς δημόσιο αγαθό χαρακτηρίζεται από μια δεύτερη ιδιότητα, την ιδιότητα του «μη-αποκλεισμού» (non-excludability), το οποίο σημαίνει ότι κανένας δεν μπορεί να αποκλεισθεί από την κατανάλωση του αγαθού αυτού.

<http://www.pitt.edu/~upjecon/MCG/MICRO/GOVT/Pubgood.html>

[http://en.wikipedia.org/wiki/Public\\_good#Terminology.2C\\_and\\_types\\_of\\_goods](http://en.wikipedia.org/wiki/Public_good#Terminology.2C_and_types_of_goods)

Η κατηγορία 3 αφορά τα μικτά ή ημιδημόσια ή οιονεί κοινωνικά αγαθά, των οποίων μέρος του οφέλους ή του κόστους μπορεί να διαιρεθεί και να εξατομικευτεί, η παραγωγή ή κατανάλωση τους προκαλεί εξωτερικές κοινωνικές επιδράσεις/ οικονομίες, θετικές ή αρνητικές, υπάρχει αδυναμία επιβολής ενός μηχανισμού τιμών, και η κρατική παρέμβαση είναι απαραίτητη. Υπάρχουν δύο βασικά χαρακτηριστικά των αγαθών και υπηρεσιών. Το πρώτο έχει να κάνει με τη δυνατότητα ή όχι του αποκλεισμού από τη χρήση τους, ενώ το δεύτερο έχει να κάνει με τη μορφή της κατανάλωσής τους<sup>(240)</sup>.

Η δυνατότητα ή όχι αποκλεισμού από τη χρήση τους σημαίνει ότι ο καταναλωτής μπορεί απλώς να τα προμηθευτεί απευθείας από τη φύση ή από κάποιον άλλον προμηθευτή που μπορεί να του τα διαθέσει, όπως είναι η λειτουργία ενός φάρου - είναι μάλλον απίθανο να φανταστούμε το φαροφύλακα να σβήνει το φανό του φάρου κάθε φορά που κάποιος χρήστης πλησιάζει στην περιοχή χωρίς να έχει πληρώσει τη συνδρομή - ή το καθαρό νερό μιας μεγάλης λίμνης. Οι καταναλωτές μπορούν ελεύθερα να χρησιμοποιούν το νερό προς πόση ή άρδευση.

Το δεύτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα των αγαθών και των υπηρεσιών έχει να κάνει με τον τρόπο με τον οποίον καταναλώνονται ή χρησιμοποιούνται. Ορισμένα αγαθά μπορούν να καταναλωθούν από κοινού και ταυτόχρονα από πολλούς καταναλωτές - είναι δηλ. κοινόχρηστα, χωρίς να παρουσιάζεται μείωση της ποιότητας ή της ποσότητάς τους (π.χ. εθνική άμυνα). Ενώ άλλα διατίθενται μόνον για ατομική χρήση, όταν δηλ. χρησιμοποιούνται από ένα καταναλωτή δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν από άλλον (π.χ. ψάρι).

Άρα, διακρίνουμε τέσσερις τύπους αγαθών<sup>(241)</sup>:

- 1) Τα **ιδιωτικά αγαθά**, που προορίζονται για ατομική κατανάλωση και δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τον καταναλωτή χωρίς προηγούμενη συγκατάθεση του προμηθευτή, που συνήθως παρέχεται κατόπιν αμοιβής.
- 2) Τα **αγαθά κοινού ταμείου**, που προορίζονται επίσης για ατομική χρήση και καθένας μπορεί ελεύθερα να τα αποκτήσει.

Τα αγαθά κοινού ταμείου εμφανίζουν σημαντικές αδυναμίες από την πλευρά της προσφοράς. Επειδή προσφέρονται δωρεάν (αδυναμία αποκλεισμού), αυτό συχνά οδηγεί σε κατάχρηση και εξάντληση ή ακόμα και σε καταστροφή τους. Όταν ποτάμια και λίμνες ρυπαίνονται - λόγω της ρίψης αποβλήτων-, μειώνεται η ποιότητα, αλλά και η διαθεσιμότητά τους στο κοινωνικό σύνολο. Παύουν λοιπόν να είναι διαθέσιμα σε όλους και καταλήγουν να χρησιμοποιούνται ως ιδιωτικά αγαθά. Άρα, λοιπόν, παρουσιάζουν από τη φύση τους ορισμένες αδυναμίες: τον κίνδυνο αφανισμού τους, τη δημιουργία πρόσθετων συλλογικών αγαθών - υπηρεσίες που συνήθως παρέχονται από το κράτος στην προσπάθεια εξεύρεσης «κάποιας» λύσης για την προστασία τους - και, τέλος, την περιορισμένη αποτελεσματικότητα αυτών των μέτρων λόγω της αδυναμίας εφαρμογής του αποκλεισμού.

<sup>(240)</sup> **Καινούργιος Φ. Δημήτριος**, Χρηματοοικονομική Διοίκηση Δημόσιων Επιχειρήσεων και Οργανισμών, Οικονομικό Παν/μιο Αθηνών, Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής, εκδ. Οικονομικού Παν/μίου Αθηνών, Αθήνα 2004, σελ. 14

<sup>(241)</sup> **Καινούργιος Φ. Δημήτριος**, Χρηματοοικονομική Διοίκηση Δημόσιων Επιχειρήσεων και Οργανισμών, Οικονομικό Παν/μιο Αθηνών, Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής, εκδ. Οικονομικού Παν/μίου Αθηνών, Αθήνα 2004, σ. 42-43

Λόγω της ιδιαιτερότητάς τους, αναπτύχθηκε μια νέα θεώρηση γύρω από αυτά, που βασίζεται στην έννοια των «δικαιωμάτων ιδιοκτησίας» (property rights)<sup>(242)</sup>. Σύμφωνα με αυτήν, όταν ένα αγαθό κοινού ταμείου μετατρέπεται σε ιδιωτικό αγαθό – και συνεπώς ανήκει σε έναν και μόνον ιδιοκτήτη – τότε η διατήρηση και η αποτελεσματική διαχείριση του αγαθού καθίσταται εφικτή. Αντιστρόφως, γη που ανήκει στο κράτος τείνει να χρησιμοποιείται ως αγαθό κοινού ταμείου, με αποτέλεσμα να διαμελίζεται και καθίσταται λιγότερο παραγωγική.

Ο αέρας θεωρείται αγαθό κοινού ταμείου επειδή μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τον καθένα χωρίς περιορισμό (non-excludable and non-rivalrous). Εάν όμως μεσολαβήσει μια διαδικασία συμπίεσης, ο αέρας μετατρέπεται σε καθαρά ιδιωτικό αγαθό, ο δε αποκλεισμός του είναι απόλυτα εφικτός. Ο αέρας μπορεί επίσης να ρυπανθεί, αποτρέποντας έτσι το κοινό από τη χρησιμοποίησή του (σε αυτήν την περίπτωση δημιουργούνται αρνητικές εξωτερικότητες/negative externalities). Ανάλογα περίπου ισχύουν και για τα ψάρια της θάλασσας – τα οποία αποτελούν αγαθά κοινού ταμείου. Ο καθένας είναι ελεύθερος να ψαρέψει (δεν υπάρχει αποκλεισμός), το ψάρι όμως που θα πιάσει αποτελεί ιδιωτικό αγαθό, αφού κανένας άλλος δεν είναι σε θέση να πιάσει (να χρησιμοποιήσει) το ίδιο ψάρι.

Το νερό ενός αρτεσιανού φρέατος αποτελεί αγαθό κοινού ταμείου, μπορεί δε να αντληθεί από τον ιδιοκτήτη της γης επάνω από αυτό. Από τη στιγμή όμως που το νερό θα περάσει μέσα από το κεντρικό σύστημα ύδρευσης, μετατρέπεται αυτόματα σε ανταποδοτικό αγαθό.

Οι ποταμοί και οι λίμνες αποτελούν αγαθά κοινού ταμείου είτε χρησιμοποιούνται για μεταφορές ή συγκοινωνίες είτε για την άντληση νερού είτε, τέλος, για την απόρριψη βιομηχανικών αποβλήτων (όχι όμως «καθαρού» τύπου, αφού ο αποκλεισμός τους είναι μάλλον αδύνατος). Οι υπηρεσίες αποχέτευσης, παροχής ηλεκτρικής ενέργειας, οι γέφυρες και οι αυτοκινητόδρομοι με διόδια, τα θέατρα, τα στάδια και τα μουσεία αποτελούν ανταποδοτικά αγαθά, έστω κι αν κανένα από αυτά δεν μπορεί να χαρακτηριστεί καθαρού τύπου – όπως θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, για παράδειγμα, η καλωδιακή τηλεόραση.

**3)** Τα **ανταποδοτικά αγαθά**, που αποτελούν αγαθά κοινής χρήσης και ο καταναλωτής μπορεί να πληρώσει για να τα αποκτήσει, ενώ όποιος δεν πληρώνει μπορεί να αποκλεισθεί.

Τα ανταποδοτικά αγαθά μπορούν να εξασφαλισθούν με τους μηχανισμούς της ελεύθερης αγοράς. Επειδή ο αποκλεισμός μπορεί εύκολα να εφαρμοστεί, οι καταναλωτές πληρώνουν και συνεπώς οι προμηθευτές εφοδιάζουν την αγορά με αυτά τα αγαθά στην ποσότητα και την ποιότητα που απαιτούν οι καταναλωτές. Ορισμένα ανταποδοτικά αγαθά παρουσιάζουν ιδιαιτερότητες, όπως η περίπτωση των προϊόντων των φυσικών μονοπωλίων, η παραγωγή των οποίων παρουσιάζει σημαντικές οικονομίες κλίμακας: το κόστος ανά μονάδα ή ανά καταναλωτή μειώνεται καθώς ο αριθμός των καταναλωτών αυξάνεται. Τελικά, είναι πιο οικονομικό να υπάρχει ένας μόνον προμηθευτής.

-----  
<sup>(242)</sup> **Alchian A.A. and Kessel R.A.**, "Competition, Monopoly and the Pursuit of Money. Aspects of Labor Economics", ed. National Bureau of Economic Research (Princeton: Princeton University Press, 1962), και **DeAlessi L.**, "The Economics of Property Rights: A Review of the Evidence", Research in Law and Economics 2 (1980)

Η ηλεκτρική ενέργεια, η υδροδότηση μιας πόλης, οι συγκοινωνίες και οι τηλεπικοινωνίες αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα. Η συλλογική δράση συνίσταται αρχικά στην παραχώρηση του δικαιώματος δημιουργίας και στην επιχορήγηση των φυσικών μονοπωλίων και έπειτα στον έλεγχο για την αποφυγή κατάχρησης των προνομιακών τους δικαιωμάτων. Σύμφωνα με μια άποψη δεν θα πρέπει να υπάρχουν νομοθετικές ρυθμίσεις (regulations) για τα μονοπώλια, διότι πολλά ανταποδοτικά αγαθά που υπήρξαν κάποτε μονοπώλια έπαψαν να υπάρχουν στη συνέχεια<sup>(243)</sup>. Επίσης, επειδή ακριβώς τα μονοπώλια αυτά θεωρούνται «φυσικά», δεν υπάρχει λόγος να προστατεύονται με νομοθετικές ρυθμίσεις από το κράτος. Τα φυσικά μονοπώλια μπορούν να γίνουν ακόμα και ανταγωνιστικά <sup>(244)</sup>. Ένα μονοπώλιο θα μπορούσε να δημιουργηθεί (λόγω έλλειψης εναλλακτικής λύσης) και να λειτουργήσει για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο και στη συνέχεια να ανατεθεί στη βάση ενός πλειοδοτικού διαγωνισμού<sup>(245)</sup>. Η συλλογική δράση συνίσταται εδώ στη διεκπεραίωση αυτής της πλειοδοτικής διαδικασίας ανάμεσα στους υποψήφιους προμηθευτές.

- 4)** Τα **συλλογικά αγαθά**, που αποτελούν επίσης αγαθά κοινής χρήσης, μόνον που εδώ ο αποκλεισμός είναι πολύ δύσκολος και δαπανηρός. Ο καταναλωτής συνήθως δεν πληρώνει για η χρήση ή κατανάλωση των συλλογικών αγαθών, εκτός κι αν αυτό του επιβληθεί.

Είναι πολύ εύκολο να γίνει κατάχρηση και καταστροφή ενός αγαθού που προσφέρεται δωρεάν, ενώ πάντα υπάρχει μια τάση στους περισσότερους πολίτες να μην καταβάλουν στο «κοινό ταμείο» την εισφορά που δίκαια τους αναλογεί ("free-rider" problem). Όπως χαρακτηριστικά έγραψε ο Αριστοτέλης: *«Σε αυτό που είναι κοινό στο μέγιστο αριθμό πολιτών, προσφέρεται η ελάχιστη φροντίδα. Ο καθένας σκέπτεται κυρίως το δικό του, σπάνια το κοινό συμφέρον, και μόνον τα θέματα που τον αφορούν ως άτομο»*<sup>(246)</sup>.

-----  
<sup>(243)</sup> **Primeaux W.J.**, "Some Problems with Natural Monopoly", Antitrust Bulletin 24, no. 1, Spring 1979: 63-85

<sup>(244)</sup> **Baumol W.J., Panzar J.C, and Willig R.D.**, *Contestable Markets and the Theory of Industry Structure*, San Diego: Harcourt Brace, 1982

<sup>(245)</sup> **Hanke S.H.**, "The Theory of Privatization", *The Privatization Option*, ed. S.M. Butler, Washington, D.C.: Heritage Foundation, 1985

<sup>(246)</sup> **Καινούργιος Φ. Δημήτριος**, Χρηματοοικονομική Διοίκηση Δημόσιων Επιχειρήσεων και Οργανισμών, Οικονομικό Παν/μιο Αθηνών, Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής, εκδ. Οικονομικού Παν/μίου Αθηνών, Αθήνα 2004, σελ. 49



## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ**



### **Δ. Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ**

Η Εταιρεία Ύδρευσης και Αποχέτευσης Πρωτεύουσας (ΕΥΔΑΠ Α.Ε.), είναι η μεγαλύτερη εταιρεία στην Ελλάδα που δραστηριοποιείται στην αγορά του νερού και μια από τις μεγαλύτερες στην Ευρώπη. Διαθέτει μονοπωλιακό χαρακτήρα και μεγάλη πελατειακή βάση. Το πελατολόγιο της ΕΥΔΑΠ Α.Ε στον τομέα της ύδρευσης, περιλαμβάνει περίπου 4.300.000 πελάτες (2.020.000 συνδέσεις), ενώ το μήκος των αγωγών ανέρχεται σε 9.500χλμ. Εξυπηρετεί το 40% του πληθυσμού της Ελλάδας και διαθέτει το μεγαλύτερο στην Ευρώπη Κέντρο Επεξεργασίας Λυμάτων. Ο τομέας της αποχέτευσης εξυπηρετεί 3.500.000 κατοίκους ενώ το συνολικό μήκος αγωγών ανέρχεται σε 6.000χλμ. Μεταφέρει το νερό στην Αθήνα μέσω του δεύτερου μεγαλύτερου εξωτερικού υδραγωγείου στην Ευρώπη.

Η ΕΥΔΑΠ ιδρύθηκε το 1980 με το Νόμο 1068/1980 "περί συστάσεως ενιαίου φορέα Ύδρευσης και Αποχέτευσης Πρωτεύουσας", μετά από τη συγχώνευση της Ανωνύμου Ελληνικής Εταιρείας Υδάτων των Πόλεων Αθηνών - Πειραιώς και περιχώρων (Ε.Ε.Υ.) και του Οργανισμού Αποχετεύσεως Πρωτεύουσας (Ο.Α.Π.). Στη σημερινή νομική της μορφή περιήλθε το 1999, όταν τα κυριότερα πάγια της Εταιρίας, δηλαδή τα φράγματα, οι ταμιευτήρες, τα εξωτερικά υδραγωγεία και τα αντλιοστάσια απορροφήθηκαν από την Εταιρία Παγίων ΕΥΔΑΠ ΝΠΔΔ, παραμένοντας στην κυριότητα του Ελληνικού Δημοσίου. Τον Ιανουάριο του 2000, η ΕΥΔΑΠ εισήχθη στην κύρια αγορά του Χρηματιστηρίου Αθηνών.

#### **Οι σκοποί της λειτουργίας της ΕΥΔΑΠ είναι οι εξής:**

- Παροχή υπηρεσιών ύδρευσης και αποχέτευσης.
- Μελέτη, κατασκευή, εγκατάσταση, λειτουργία, εκμετάλλευση, διαχείριση, συντήρηση, επέκταση και ανανέωση συστημάτων ύδρευσης και αποχέτευσης.
- Άντληση, αφαλάτωση, επεξεργασία, αποθήκευση, μεταφορά και διανομή πάσης φύσεως υδάτων με στόχο την υλοποίηση των προαναφερομένων σκοπών της ΕΥΔΑΠ.
- Έργα και διαδικασίες συλλογής, μεταφοράς, αποθήκευσης, επεξεργασίας, καθώς και διαχείριση και διάθεση των προϊόντων της επεξεργασίας των λυμάτων.

Η περιοχή αρμοδιότητας της ΕΥΔΑΠ είναι η μείζων περιοχή της Αττικής. Όμως η ΕΥΔΑΠ έχει τη δυνατότητα να παρέχει όλο το εύρος των υπηρεσιών της και εκτός περιοχής αρμοδιότητάς της μέσω θυγατρικών Εταιριών και μέσω σύναψης προγραμματικών συμβάσεων με τους ΟΤΑ.

Η ΕΥΔΑΠ διαθέτει υψηλό επίπεδο τεχνογνωσίας και εκσυγχρονίζει συνεχώς τη λειτουργία της με νέα τεχνολογία. Χαρακτηρίζεται από ανθρωποκεντρισμό και ακολουθεί αναπτυξιακή πορεία βασισμένη στην εξωστρέφεια. Το 2012 αύξησε τα κέρδη της μετά φόρων κατά 79,23%. Παρέχει άριστης ποιότητας νερό. Η ΕΥΔΑΠ μέσω σύμβασης με το ελληνικό δημόσιο έχει την ευθύνη της διαχείρισης όλης της λειτουργίας του κύκλου του νερού, δηλαδή, τη συλλογή του νερού, την επεξεργασία και τη διανομή ποιοτικού νερού, τη συλλογή και επεξεργασία λυμάτων. Ένας από

τους στόχους των μελετών για την εξεύρεση αξιόπιστων εναλλακτικών λύσεων είναι και η επαναχρησιμοποίηση των επεξεργασμένων λυμάτων. Η λάσπη που παράγεται από την επεξεργασία των λυμάτων ξηραίνεται και αξιοποιείται ως πράσινο καύσιμο ή/και εδαφοβελτιωτικό. Μέσα από τον τομέα R&D γίνεται συνεχής προσπάθεια για καινοτόμες λύσεις. Στον πυρήνα της Βιώσιμης Ανάπτυξης βρίσκεται η προστασία του υδροφόρου ορίζοντα και της θάλασσας. Ενώ στον πυρήνα της λειτουργίας της εταιρείας βρίσκεται η εξυπηρέτηση των πελατών.

### SWOT ANALYSIS

<b>STRENGTHS</b>	<b>WEAKNESSES</b>
Φυσικό μονοπώλιο	
Εξασφαλισμένη και υπερεπαρκής Πρώτη Ύλη	Χαμηλή εισπραξιμότητα οφειλών Δήμων και Δημοσίου
Ιδιαίτερο και Ανελαστικό προϊόν	Αθέτηση όρων από την πλευρά του Ελληνικού Δημοσίου
Μεγάλη και με άριστη διασπορά πελατειακή βάση	Έλλειψη ορθολογικών κανόνων τιμολογιακής Πολιτικής
Σταθερές, βέβαιες, προβλέψιμες πωλήσεις που καθιστούν την Εταιρεία ανεπηρέαστη από την κρίση	Παλαιότητα εγκαταστάσεων
Υψηλό Επίπεδο τεχνογνωσίας και αντιστάθμιση της μείωσης του μόνιμου προσωπικού	
Ανάπτυξη Τεχνολογιών για την αύξηση του χρόνου ζωής των εγκαταστάσεων	
<b>OPPORTUNITIES</b>	<b>THREATS</b>
Ένταξη στο δίκτυο ύδρευσης ΕΥΔΑΠ και άλλων Δήμων του λεκανοπεδίου	Παράταση της οικονομικής κρίσης
Εφαρμοσμένη Παροχή Συμβουλευτικών Υπηρεσιών σε άλλους Δήμους	Αύξηση ληξιπρόθεσμων Οφειλών Πελατών
Επέκταση δραστηριοτήτων σε Ελλάδα και Εξωτερικό	Αυστηρή Περιβαλλοντική Νομοθεσία για την Αποχέτευση
Βελτίωση λειτουργίας με νέες τεχνολογίες	Φυσικές καταστροφές
Αξιοποίηση της τεχνογνωσίας	

### Α.1. Τα σημαντικά Γεγονότα το 2012 και το 2013

Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 195/2011 απόφαση της Διυπουργικής Επιτροπής Αναδιρθώσεων και Αποκρατικοποιήσεων (ΔΕΑΑ) και την από 27.1.2012 σχετική γνωστοποίηση, μεταβίβαστηκαν από το Ελληνικό Δημόσιο 29.074.500 μετοχές της ΕΥΔΑΠ Α.Ε. και ισάριθμων δικαιωμάτων ψήφου, ήτοι ποσοστό 27,30% του μετοχικού κεφαλαίου της Εταιρείας στο «Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου ΑΕ».

Με την υπ' αριθμ. 206/2012 (ΦΕΚ 1363) απόφαση της Διυπουργικής Επιτροπής Αναδιρθώσεων και Αποκρατικοποιήσεων (ΔΕΑΑ) και την από 11.5.2012 σχετική γνωστοποίηση, μεταβίβαστηκαν από το Ελληνικό Δημόσιο 36.245.240 μετοχές της ΕΥΔΑΠ Α.Ε. και ισάριθμων δικαιωμάτων ψήφου, ήτοι ποσοστό 34,033% του μετοχικού κεφαλαίου της Εταιρείας στο «Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου ΑΕ». Αποτέλεσμα, ή ταν η μεταβολή του ποσοστού συμμετοχής του ΤΑΙΠΕΔ στο μετοχικό κεφάλαιο της Εταιρείας από 27,30% σε 61,33%. Σημειώνεται ότι το ποσοστό του Ελληνικού Δημοσίου στο μετοχικό κεφάλαιο της ΕΥΔΑΠ ΑΕ διαμορφώνεται πλέον σε 0,00%<sup>(247)</sup>.

Στις 18 Ιουλίου 2011, η εταιρεία ΕΥΔΑΠ ίδρυσε με την υπ' αριθμ. απόφαση του Δ.Σ. 17241/13.5.2011, εταιρεία με την επωνυμία «ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗΣ ΝΗΣΩΝ», με το διακριτικό τίτλο «ΕΥΔΑΠ ΝΗΣΩΝ Α.Ε.», στην οποίας το μετοχικό κεφάλαιο συμμετέχει με ποσοστό 100% με σκοπό την ανάπτυξη δραστηριοτήτων στους τομείς ύδρευσης, αποχέτευσης, άρδευσης και συλλογής ομβρίων υδάτων της νησιωτικής Ελλάδας. Η θυγατρική μέχρι σήμερα έχει περιορισμένη δραστηριότητα.

Τον Φεβρουάριο του 2013, υπεγράφη Μνημόνιο συνεργασίας μεταξύ του Υπουργείου Ναυτιλίας και Αιγαίου και της ΕΥΔΑΠ, για την παροχή τεχνικών – συμβουλευτικών υπηρεσιών προς το Ελληνικό Δημόσιο, στον τομέα ολοκληρωμένης διαχείρισης του νερού και των λυμάτων των νησιών. Τον ίδιο μήνα, πραγματοποιήθηκε κοινή σύσκεψη μεταξύ της ΕΥΔΑΠ και οκτώ Δημάρχων Αττικής όπου τους παραδόθηκε σχέδιο προς υπογραφή συμβάσεων παραχώρησης της διαχείρισης των δικτύων ύδρευσης. Τον Μάρτιο του 2013, το Δ.Σ. της ΕΥΔΑΠ αποφάσισε την αύξηση μετοχικού κεφαλαίου (Α.Μ.Κ.) της «ΕΥΔΑΠ ΝΗΣΩΝ» Α.Ε. κατά 30.000 ευρώ.

Την 1<sup>η</sup> Απριλίου 2013, ο κ. Αντώνης Βαρθολομαίος εκλέχθηκε Διευθύνων Σύμβουλος σε αντικατάσταση του παραιτηθέντος από τη θέση αυτή Στυλιανού Σταυρίδη, και από την 23<sup>η</sup> Μαΐου 2013, και Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου της Εταιρείας.

Το μετοχικό κεφάλαιο της Εταιρείας στις 30 Σεπτεμβρίου 2013 ανέρχεται σε 63,9 εκατομμύρια ευρώ διαιρούμενο σε 106.500.000 μετοχές ονομαστικής αξίας 0,60 ευρώ έκαστη. Δεν υπήρξε καμία μεταβολή στο μετοχικό κεφάλαιο της Εταιρείας ούτε σε αυτήν ούτε στην προηγούμενη περίοδο.

-----  
<sup>(247)</sup> Συνοπτικές Ενδιάμεσες Οικονομικές Καταστάσεις σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα χρηματοοικονομικής αναφοράς του Ομίλου και της ΕΥΔΑΠ Α.Ε. (Η Εταιρεία) οι οποίες εγκρίθηκαν κατά τη συνεδρίαση του Διοικητικού Συμβουλίου της Εταιρείας την 27<sup>η</sup> Νοεμβρίου 2013

## **Α.2. Οι τομείς δραστηριότητας της Εταιρείας: Ύδρευση – Κατανάλωση – Αποχέτευση- Τιμολογιακή πολιτική – Εταιρική Υπευθυνότητα – Διακρίσεις**

### **1) Ύδρευση**

- 4.300.000 καταναλωτές
- 9.500 χλμ. μήκος Δικτύου Διανομής
- 2.060.000 συνδέσεις ύδρευσης
- 51 δεξαμενές χωρητικότητας 885.000 μ3 σε λειτουργία
- Συνολική ικανότητα διύλισης 4 EEN: 1.970.000 μ3/ημέρα
- 81 αντλιοστάσια ισχύος 22,6MW
- 80.000 δικλείδες απομόνωσης και 550 βάνες ελέγχου πίεσης
- 24ωρο σύστημα παρακολούθησης τηλεέγχου/ τηλεχειρισμού (SCADA)
- 744 σημεία καταγραφής και τηλεμετάδοσης δεδομένων (SMS)
- Εργαστήριο ελέγχου υδρομετρητών διαπιστευμένο κατά ISO 17025
- Περίπου 100.000 έλεγχοι ποιότητας νερού ετησίως
- 84% του πληθυσμού των Δήμων υδρεύεται πόρτα-πόρτα
- 16% του πληθυσμού των Δήμων υδρεύεται μέσω ενίσχυσης Δικτύου

### **2) Κατανάλωση**

- Η συνολική και τιμολογημένη κατανάλωση σημείωσε αύξηση κατά 0,6% και 0,3% αντίστοιχα.
- Η μη τιμολογημένη κατανάλωση διαμορφώθηκε στο 23% αυξημένη κατά 0,2%.
- Μέση ημερήσια κατανάλωση το 2012: 1.157.442 μ3/ημέρα.
- Ειδική κατανάλωση (λίτρα/άτομο/ημέρα) λαμβάνοντας υπόψη όλες τις χρήσεις του νερού: 269,2.

### **3) Αποχέτευση**

- Περίπου 8.300 χλμ. μήκος Δικτύου
- 44 αντλιοστάσια ισχύος 11 MW
- 24ωρο σύστημα τηλεέγχου/ τηλεχειρισμού αντλιοστασίων
- 3.500.000 πελάτες αποχέτευσης
- Περίπου 500.000 συνδέσεις αποχέτευσης
- Δίκτυο χωριστικό στην πλειονότητά του
- Παντοροϊκό δίκτυο στο κέντρο της Αθήνας μήκους περίπου 200 χλμ.
- 3 εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων συνολικής μέσης δυνατότητας επεξεργασίας: 1.215.000 μ3/ημέρα αναλογικού πληθυσμού 4.420.000
- Πρόγραμμα προληπτικής συντήρησης αγωγών και αντλιοστασίων με χρήση τελευταίας τεχνολογίας
- Πάνω από 3.000 ποιοτικούς ελέγχους λυμάτων ετησίως

#### 4) Τιμολογιακή πολιτική

Στις 28 Μαρτίου 2013, το Δ.Σ. της ΕΥΔΑΠ, αποφάσισε ομόφωνα και ενέκρινε τις παρακάτω μειώσεις στα τιμολόγια της εταιρείας στο πλαίσιο του ευρύτερου κοινωνικού της ρόλου. Θα ακολουθήσει εισήγηση προς τα συναρμόδια Υπουργεία και σε περίπτωση που γίνει αποδεκτή θα εκδοθεί σχετική Υπουργική Απόφαση.

<p><b><u>(1) ΓΕΝΙΚΟ ΤΙΜΟΛΟΓΙΟ</u></b></p> <p><b>α)</b> Στην 1<sup>η</sup> κλίμακα (2-5μ3/μήνα) έχουμε μείωση κατά 15,4%  <b>β)</b> Στη 2<sup>η</sup> κλίμακα (5-20 μ3/μήνα) μείωση 1,1%  <b>γ)</b> Στην 3<sup>η</sup> κλίμακα (20-27 μ3/μήνα) μείωση 1,4%  <b>δ)</b> Στην 4<sup>η</sup> κλίμακα (27-35 μ3/μήνα) μείωση 1,5%  <b>ε)</b> Στην 5<sup>η</sup> κλίμακα (35 + μ3/μήνα) μείωση 1,1%</p>	<p><b><u>(4) ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΟ ΤΙΜΟΛΟΓΙΟ</u></b></p> <p>Γίνεται έκπτωση 20% στο φιλανθρωπικό τιμολόγιο και προτείνεται η επέκτασή του.</p>
<p>Το πάγιο της ΕΥΔΑΠ Α.Ε. καθορίζεται σε 1 Ε/μήνα.</p>	<p><b><u>(5) ΚΡΟΥΑΖΙΕΡΑ &amp; ΑΚΤΟΠΛΟΪΑ</u></b></p> <p>Το τιμολόγιο εφοδιασμού πλοίων μειώνεται κατά 1,64%.</p>
<p><b><u>(2) ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟ &amp; ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΤΙΜΟΛΟΓΙΟ</u></b></p> <p>Οι δύο κλίμακες του βιομηχανικού και επαγγελματικού τιμολογίου μειώνονται αντίστοιχα κατά 1% και 0,7%.</p>	<p><b><u>(6) ΤΙΜΟΛΟΓΙΟ ΚΥΚΛΑΔΩΝ</u></b></p> <p>Η τιμή του νερού για τις Κυκλάδες μειώνεται κατά 21% και εξομοιώνεται με την τιμή ενίσχυσης δικτύων Δήμων και Κοινοτήτων.</p>
<p><b><u>(3) ΤΙΜΟΛΟΓΙΟ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΩΝ</u></b></p> <p>Μειώνεται κατά 1,72%</p>	<p><b><u>(7) ΠΑΓΙΟ ΤΕΛΟΣ ΜΕΓΑΛΩΝ ΠΑΡΟΧΩΝ</u></b></p> <p>1' – 1 1/2": μείωση έως 48%  2 – 3: μείωση έως 45%  4 – 6: μείωση έως 31%</p> <p><b><u>(8) ΧΡΕΩΣΗ ΔΙΑΡΡΩΝ</u></b></p> <p>Καταργείται η χρέωση του τέλους αποχέτευσης</p>

#### 5) Εταιρική Υπευθυνότητα

Η ΕΥΔΑΠ έχει υιοθετήσει και εφαρμόζει τις αρχές Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης σε κάθε επίπεδο λειτουργίας.

##### **A) Περιβάλλον:**

- Εξοικονόμηση ενέργειας – Μείωση περιβαλλοντικής επιβάρυνσης
- Προστασία του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος
- Προστασία και εξοικονόμηση του φυσικού πόρου
- Δημιουργία περιβαλλοντικής συνείδησης και ευαισθησίας

##### **B) Ανθρώπινο Δυναμικό:**

- Συνεχή εκπαιδευτικά προγράμματα εντός και εκτός ΕΥΔΑΠ
- Παροχή οικονομικής υποστήριξης για κάλυψη υγειονομικών δαπανών
- Παροχή δανείων στους εργαζόμενους
- Οργάνωση εκδηλώσεων

**Γ) Κοινωνία:****i) Κοινωνική πολιτική προς τους πελάτες:**

- Οικονομική ή υλική υποστήριξη ασθενών κοινωνικών ομάδων και αναξιοπαθούντων
- Ειδικά τιμολόγια χαμηλής χρέωσης σε ευαίσθητες κατηγορίες (πολύτεκνες οικογένειες, υπερήλικες με χαμηλό εισόδημα)
- Ευνοϊκές ρυθμίσεις λογαριασμών
- Πολύ σημαντικά είναι και τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Εταιρείας.

Εδώ και 16 χρόνια διεξάγεται το Εκπαιδευτικό Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα που απευθύνεται σε μαθητές όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης. Κάθε χρόνο το παρακολουθούν περίπου 20.000 μαθητές και λαμβάνουν δωρεάν ενημερωτικά έντυπα και αναμνηστικά δώρα. Επίσης, υπάρχει ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τα σχολεία της Νότιας Ευρώπης, «*Το Νερό στην Πόλη*», με στόχο να κατανοήσουν οι μαθητές τη διαδρομή του νερού από τις λίμνες και τα ποτάμια στις σύγχρονες πόλεις και στις βρύσες των σπιτιών, τη διαδρομή του χρησιμοποιούμενου νερού μετά την απόρριψή του από τα σπίτια και γιατί μεταφέρεται το νερό από τα πιο μακρινά μέρη και προκαλούνται πλημμύρες μέσα στις πόλεις.

**ii) Πολιτισμός**

- Δημιουργία ιστορικού ντοκιμαντέρ για την κατασκευή του φράγματος του Μαραθώνα με υλικό από τα αρχεία της ULLEN
- Διατήρηση μικρού μουσείου στο Φράγμα Μαραθώνα
- Διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων για την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των πολιτών.

**Δ) Υπεύθυνη Επιχειρηματική Πρακτική:****α) Εταιρική Διακυβέρνηση**

Η ΕΥΔΑΠ εφαρμόζει όλες τις αρχές της εταιρικής διακυβέρνησης.

**β) Ποιότητα Ύδατος**

Διεξάγονται καθημερινοί έλεγχοι (100.000 ετησίως) σε όλα τα στάδια μεταφοράς του νερού στα διαπιστευμένα κατά ISO EN 17025 χημικά εργαστήρια της εταιρείας

**γ) Εξυπηρέτηση Πελατών**

Χάρτης Υποχρεώσεων Καταναλωτή

Συνεργασία με τον Συνήγορο του Πολίτη και τον Συνήγορο του Καταναλωτή

Εφαρμογή σύγχρονων ηλεκτρονικών μεθόδων εξυπηρέτησης

**6) ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ**

Η ΕΥΔΑΠ έχει δεχτεί πολλές διεθνείς διακρίσεις, τόσο για τη λειτουργία της, όσο και για την ποιότητα του παρεχομένου ύδατος. Ενδεικτικά αναφέρουμε μερικά από αυτά:

- 1) 2013 ENVIRONMENTAL AWARDS. BPABEIO Water Stewardship Water Efficiency: «Η μεγάλη αυτή διάκριση έρχεται να επιβραβεύσει τη διαχρονική προσφορά της ΕΥΔΑΠ στην προστασία του πολυτιμότερου φυσικού πόρου, του νερού.

- 2) ΧΡΗΜΑ 2012: 1<sup>ο</sup> Βραβείο Ανάκαμψης Αποτελεσμάτων – 2012 και 2<sup>ο</sup> Βραβείο Καλύτερης Εταιρείας του Δημοσίου – 2012
- 3) Εθνικά Βραβεία Εξυπηρέτησης Πελατών 2010: «Καλύτερη Χρήση Τεχνολογίας στην Εξυπηρέτηση Πελατών»
- 4) UN GLOBAL COMPACT: Η ΕΥΔΑΠ έχει ενταχθεί στο Δίκτυο Οικουμενικού Συμφώνου του ΟΗΕ (UN Global Compact) ενώ συμμετέχει και στους υποστηρικτές του CEO WATER MANDATE μιας πρωτοβουλίας ειδικά για το νερό του ΟΗΕ.

### Α.3. Η ποιότητα του νερού

Το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο για την ποιότητα του πόσιμου νερού περιλαμβάνει τις ακόλουθες διατάξεις<sup>(248)</sup>: α) την Α5/288/86 (ΦΕΚ 53 Β 379 Β) Υγειονομική Διάταξη «Περί ποιότητας πόσιμου νερού» σε εναρμόνιση οδηγίας 80/778 /ΕΟΚ η οποία αναφέρεται στα ποιοτικά χαρακτηριστικά του πόσιμου νερού, στη συχνότητα των δειγματοληψιών και στις υποχρεώσεις των υπευθύνων, β) την Γ3α/761/68 Υγ. Διάταξη, όπως έχει τροποποιηθεί (ΦΕΚ 189/68 Β, 988/74 Β) που περιλαμβάνει συμπληρωτικές διατάξεις για τους υπεύθυνους ύδρευσης του νερού, καθώς και τις υποχρεώσεις τους, γ) την ΥΜ/5673/57 (ΦΕΚ 5/58 Β) Υγ. Διάταξη, που αναφέρεται στις μεθόδους απολύμανσης του νερού ύδρευσης, δ) την Ε1β/221/65 (ΦΕΚ 138/τ.β/24-2-65) Υγ. Διάταξη, στην οποία προβλέπονται αποστάσεις ασφαλείας των πηγών υδροληψίας από χώρους διάθεσης λυμάτων, ε) τα άρθρα 8-17 του Υγειονομικού Κανονισμού, που αναφέρονται σε μέτρα προστασίας πηγών υδροληψίας και συστημάτων ύδρευσης, στ) τη Β1 /οικ 5508/98 Υπουργική Απόφαση, που αναφέρεται στην αναγνώριση των Πανεπιστημιακών εργαστηρίων των Ιατρικών Σχολών, Θεσ/νίκης, Ιωαννίνων, Πατρών, Κρήτης και Αθηνών, ως Κέντρα Αναφοράς ελέγχου νερών κ.λπ., ζ) την Α5/2280/85 (ΦΕΚ 720/τ.β./13-12-83) Υγ. Διάταξη, με την οποία ρυθμίζονται θέματα προστασίας των πηγών υδροληψίας της ευρύτερης περιοχής της Πρωτεύουσας (λίμνες και υδραγωγεία Μαραθώνα, Υλίκης, Μόρνου), από υπέρμετρη ρύπανση και θεσπίζονται διάφοροι περιορισμοί και ζώνες προστασίας και, τέλος, η) το νέο νομοθετικό πλαίσιο που τέθηκε σε ισχύ από 25.12.03: η νέα ΚΥΑ 2600/01 σε εναρμόνιση με την οδηγία 98/83 ΕΚ για την ποιότητα του νερού ανθρώπινης κατανάλωσης.

Βασικός στόχος της εταιρείας είναι «η άριστη λειτουργία των εγκαταστάσεων επεξεργασίας και η εξασφάλιση της απρόσκοπτης και αδιάλειπτης παραγωγής πόσιμου νερού με τη βέλτιστη ποιότητα. Καλή ποιότητα στην «πηγή», σωστή επεξεργασία και άριστη ποιότητα στην είσοδο του δικτύου και διαχείριση του δικτύου για διατήρηση της ποιότητας μέχρι τη βρύση του καταναλωτή είναι το ζητούμενο.»<sup>(249)</sup>. Σκοπός της Διεύθυνσης Μονάδων Επεξεργασίας Νερού (ΜΕΝ) είναι: α) η παραγωγή νερού που θα είναι ασφαλές για ανθρώπινη κατανάλωση, β) παραγωγή νερού που θα έχει ευχάριστη γεύση για τον καταναλωτή και γ) παραγωγή νερού

<sup>(248)</sup> **Καραούλη Βασιλική**, Π.Μ. Υγιεινολόγος- Υπ. Υγείας-Πρόνοιας, «Ποιότητα του πόσιμου νερού – Ισχύον και νέο θεσμικό πλαίσιο»,

<sup>(249)</sup> **Ξανθάκη Μαργαρίτα**, «82 χρόνια ποιότητα νερού και περιβαλλοντική ευαισθησία!», Πηγή Ενημέρωσης, Τριμηνιαία έκδοση των Δημοσίων Σχέσεων της ΕΥΔΑΠ, Τεύχος 70, 2013

με τη χρήση εγκαταστάσεων και μηχανημάτων που να μπορούν να κατασκευαστούν και να λειτουργήσουν με λογικό κόστος. Η ποιότητα του ακατέργαστου νερού από τον ταμιευτήρα του Μόρνου είναι συνήθως σταθερή με χαμηλή θολότητα (περίπου 8 NTU), χαμηλή συγκέντρωση σε διαλυμένα στερεά και υψηλό pH. Μικρά προβλήματα αλγών /φυτοπλαγκτόν αντιμετωπίζουν από το ακατέργαστο νερό της Υλίκης και του Μαραθώνα. Έτσι, η ποιότητα του ακατέργαστου νερού θεωρείται καλή και η ποιότητα του πόσιμου νερού μετά την επεξεργασία είναι άριστη. Το νερό της Αθήνας, που εξέρχεται από τις Μονάδες Επεξεργασίας Νερού για διανομή στην κατανάλωση είναι νερό ασφαλές και πόσιμο και πληρεί τους όρους των σχετικών υγειονομικών διατάξεων. Είναι άριστης ποιότητας και θεωρείται από τα καλύτερα στην Ευρώπη.

Η διάκριση – που προαναφέραμε - 2013 ENVIRONMENTAL AWARDS. ΒΡΑΒΕΙΟ Water Stewardship Water Efficiency, δόθηκε στην ΕΥΔΑΠ για την αντικατάσταση του χλώριου, απολυμαντικού μέσου στις ΜΕΝ, με το περιβαλλοντικά φιλικότερο «διοξειδίο του χλώριου».

#### **Δ.4. ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑ**

##### **Δ.4.1. Στρατηγικός Σχεδιασμός**

### **ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ**

#### **Στρατηγικοί Στόχοι**

Οι στρατηγικοί άξονες βάσει των οποίων οργανώνεται και λειτουργεί η εταιρεία είναι:

<b>Βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών</b>	<b>Παραγωγή υπεραξίας</b>	<b>Επέκταση παρεχομένων υπηρεσιών</b>
<p>Σκοπός είναι η βελτίωση των παρεχομένων σήμερα υπηρεσιών προς όφελος των καταναλωτών, με σημαντικές οικονομίες κλίμακας στις λειτουργικές δαπάνες και την καθημερινή διαχείριση μέσω κυρίως της εταιρικής αναδιοργάνωσης, της μελέτης αλλαγών στο τιμολόγιο και της ρύθμισης οφειλών ΟΤΑ.</p>	<p>Παραγωγή υπεραξίας από τη συμπληρωματική αξιοποίηση των υποδομών της και τη συμπληρωματικότητα των έργων του επενδυτικού της προγράμματος, στην περιοχή εφαρμογής του στην Αττική προς όφελος των πολιτών και του περιβάλλοντος, στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης:</p> <p>Έργα επαναχρησιμοποίησης εκρών ΕΕΛ, μείωση του ενεργειακού αποτυπώματος, αυτοματισμοί, βελτίωση ποιότητας του παραγομένου επεξεργασμένου λύματος, υποδοχή πρόσθετων λυμάτων.</p>	<p>Επέκταση της υψηλής προστιθέμενης αξίας παρεχομένων υπηρεσιών της για την οριστική επίλυση των θεμάτων ύδρευσης – αποχέτευσης της χώρας (Νησιά και Ηπειρωτική Ελλάδα), με έννοιες αειφορίας και ορθών περιβαλλοντικών πρακτικών.</p> <p>Για τον σκοπό αυτόν έχει ιδρυθεί η ΕΥΔΑΠ ΝΗΣΩΝ Α.Ε., ενώ έχουν υπογραφεί μνημόνια συνεργασίας με την περιφέρεια Πελοποννήσου όπου η ΕΥΔΑΠ θα λειτουργεί ως τεχνικός σύμβουλος σε θέματα νερού και λυμάτων και με το Υπουργείο Ναυτιλίας &amp; Αιγαίου για την παροχή τεχνικών - συμβουλευτικών υπηρεσιών προς το Ελληνικό Δημόσιο, στον τομέα ολοκληρωμένης διαχείρισης του νερού και των λυμάτων των νησιών.</p>



	<b>ΕΥΔΑΠ ΝΗΣΩΝ Α.Ε.</b>	
<b>Ύδρευση – Σκοπός</b>		<b>Λειτουργία</b>
Τον Ιούλιο του 2011 ιδρύθηκε η ΕΥΔΑΠ ΝΗΣΩΝ Α.Ε., αμιγώς θυγατρική εταιρεία της ΕΥΔΑΠ Α.Ε.		Το 2012 συνεχίστηκαν οι αποτυπώσεις στους ακόλουθους νησιωτικούς δήμους; Λευκάδα, Ύδρα, Σίκινο, Φολέγανδρος, Κίμωλος, Αγκίστρι, Ελαφώνησος, Νάξος (και Ηράκλειο, Σχοινούσα, Κουφονήσι, Δονούσα), Χάλκη, Μήλος, Αγαθονήσι, Αμοργός, Οινούσες, Ψαρά, Τήλος και Άγιος Ευστράτιος.
Σκοπός της εταιρείας είναι η οριστική επίλυση των θεμάτων Ύδρευσης και Αποχέτευσης στα Νησιά όπου και εκδηλώνονται τα περισσότερα προβλήματα, μέσω της συνολικής Διαχείρισης και Λειτουργίας από την ΕΥΔΑΠ ΝΗΣΩΝ, των συστημάτων Ύδρευσης και αποχέτευσης με αξιοποίηση των υφιστάμενων πόρων.		Η ΕΥΔΑΠ ΝΗΣΩΝ έχει ήδη υποβάλει πρόταση σε πέντε από αυτούς, τη Λευκάδα, την Ύδρα, την Κίμωλο, τη Φολέγανδρο και τη Σίκινο, ενώ σύντομα αναμένεται να συνταχθούν αντίστοιχες προτάσεις και στους υπόλοιπους νησιωτικούς δήμους.

**ΟΦΕΙΛΕΣ ΟΤΑ (ποσά σε εκατομμύρια ευρώ)**

	<b>Δήμοι με Δίκτυο Ευθύνης ΕΥΔΑΠ</b>	<b>Δήμοι με Ενίσχυση Δικτύου</b>	<b>Σύνολο</b>	<b>Προσαυξήσεις</b>
Αναγνωρισμένες οφειλές	23,1 (24 Δήμοι)	28,3 (15 Δήμοι)	51,4	
Σε διαδικασία διαπραγμάτευσης		101,5 (8 Δήμοι)	101,5	
Σε αναμονή	9,5 (19 Δήμοι)	27 (6 Δήμοι)	36,5	44
		Γενικό σύνολο οφειλών	<b>189,4</b>	<b>233,4</b>

**Δ.4.2. ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΜΕΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ**

Υλοποίηση δράσεων σχετικά με τον εκσυγχρονισμό της λειτουργίας με σκοπό την ενίσχυση της αποδοτικότητας και την αναβάθμιση της ποιότητας εξυπηρέτησης του πολίτη.

**Α) Πληροφορική και Τεχνολογία**

**1) Διοικητικοοικονομικός τομέας**

- Παραγωγική λειτουργία νέου ERP "SAP Business One"
- Νέο έργο Διαχείρισης Προμηθειών
- Λειτουργία νέου συστήματος Αυτόματης Ηλεκτρονικής Διαχείρισης Αιτήσεων Παραγγελίας

**2) Γεωγραφικό Σύστημα Πληροφοριών (ΓΠΣ)**

- Βελτίωση εφαρμογών ύδρευσης, αποχέτευσης

- Online σύνδεση της εφαρμογής βλαβών με την εφαρμογή παραπόνων
- Υπηρεσίες υποστήριξης – εκπαίδευσης χρηστών ΓΠΣ
- Παροχή ψηφιακών δεδομένων για τα δίκτυα

### **3) Εξυπηρέτηση Πελατών**

- Διαχείριση των Ληξιπρόθεσμων Οφειλών στο σύστημα πελατών
- Διεύρυνση των συνεργαζόμενων τραπεζών και πρακτόρων για την είσπραξη λογαριασμών
- Λειτουργία νέων εφαρμογών σε τομείς της εταιρείας που αφορούν σε πελάτες

### **4) Τηλεπικοινωνίες**

- Αντικατάσταση μέσου επικοινωνίας δικτύου φωνής από συμβατικά κυκλώματα σε IP
- Κεντρική Διαχείριση εγκατεστημένων συστημάτων UPS

### **5) Υποδομές και Τεχνολογία**

- Λειτουργία επιχειρησιακού κέντρου ΕΥΔΑΠ στον Περισσό
- Εφαρμογές διασύνδεσης αναφορών συμβάντων από τα Συστήματα Τηλεέλεγχου – Τηλεχειρισμού
- Αναβάθμιση Εσωτερικής Ιστοθέσης
- Αναβάθμιση Εταιρικής Ιστοθέσης της ΕΥΔΑΠ

## **B) Εξυπηρέτηση Πελατών – Επιχειρησιακό Κέντρο Λειτουργίας & 1022**

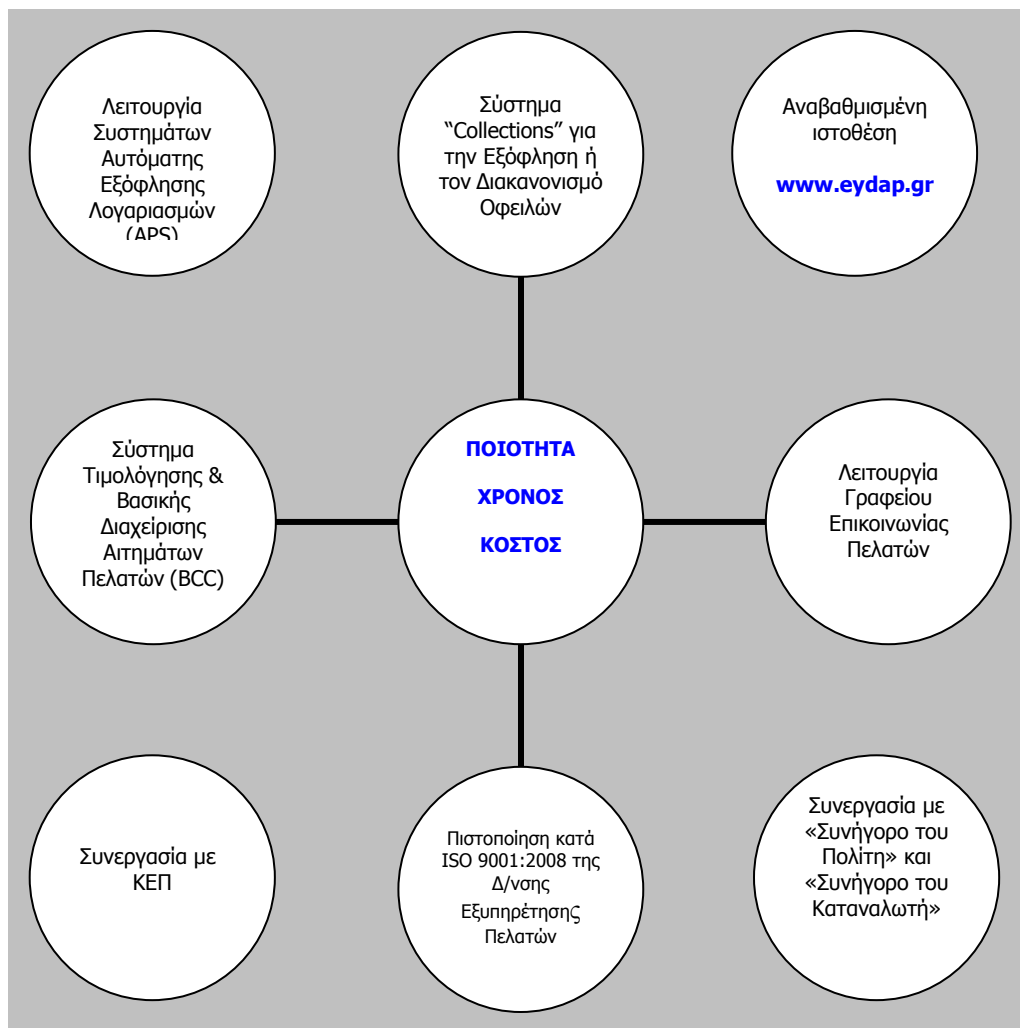
### **1) Οργάνωση**

- Τηλεφωνικό κέντρο 24ωρης εξυπηρέτησης πελατών 1022 με αμεσότητα απόκρισης
- Γραφείο Τεχνολογίας και Τεκμηρίωσης Επιχειρησιακού
- Βάρδιες μηχανικών παρακολούθησης λειτουργίας

### **2) Δυνατότητες**

- Διαβάθμιση των συναγερμών λειτουργίας και των παραπόνων των πελατών
- Υποστήριξη των τεχνικών διευθύνσεων στη διερεύνηση κρυφών προβλημάτων λειτουργίας
- Τήρηση αναλυτικών σχετικών ψηφιακών βάσεων δεδομένων λειτουργίας της ΕΥΔΑΠ
- Εκσυγχρονισμός των εργαλείων κεντρικής συλλογής, παρακολούθησης, ανάλυσης, κατάταξης και on-line αναφοράς δυναμικών δεδομένων λειτουργίας
- Αναβάθμιση της ενημέρωσης του καταναλωτή και της εσωτερικής οργάνωσης στην αντιμετώπιση καθημερινών συμβάντων
- Διάχυση εμπειρίας και δημιουργία απαραίτητου τεχνικού υπόβαθρου σε 117 στελέχη του Επιχειρησιακού Κέντρου

## Γ) Εξυπηρέτηση Πελατών



### Δ) Ανάπτυξη Συστήματος Διαχείρισης Ποιότητας (QMS) κατά ISO 9001:2008

Η ΕΥΔΑΠ αναπτύσσει το σύστημα διαχείρισης ποιότητας σύμφωνα με τις απαιτήσεις του προτύπου ISO 9001 που βασίζεται στην εταιρική συμμετοχή και στην αξιοποίηση του υφιστάμενου στελεχιακού δυναμικού.

#### Η εφαρμογή του ΣΔΠ

- Προσδιορίζει και αναδεικνύει τις περιοχές προβλημάτων και μεθοδεύει την επίλυσή τους.
- Αξιοποιεί την τεχνογνωσία των στελεχών
- Επιχειρεί την εσωτερική αναδιοργάνωση της εταιρείας προωθώντας την κουλτούρα του στόχου ποιότητας και την εφαρμογή δεικτών ποιότητας
- Καλλιεργεί τη φιλοσοφία της μεθοδολογίας «**σχεδιάζω – εκτελώ – ελέγχω – βελτιώνω**»
- Καλύπτει τις διεθνείς απαιτήσεις που υπηρετούν την ποιότητα κατά σύγχρονο και παγκόσμια αποδεκτό τρόπο.

**Δ.5. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ 2012**

<b>Σε εκατ. ευρώ</b>	<b>2008</b>	<b>2009</b>	<b>2010</b>	<b>2011</b>	<b>2012</b>
Κύκλος εργασιών	403,2	386,2	379,0	358,6	353,3
Μικτά κέρδη*	172,0	142,7	136,7	141,4	146,2
% επί κύκλου εργασιών	42,7%	36,9%	36,1%	39,4%	41,4%
EBITDA	78,3	48,3	63,2	77,6	108,2
% επί κύκλου εργασιών	19,4%	12,5%	16,7%	21,6%	30,6%
EBIT	55,8	23,5	34,7	46,6	73,9
% επί κύκλου εργασιών	13,8%	6,1%	9,2%	13,0%	20,9%
Κέρδη προ Φόρων (EBT)	49,2	18,0	29,8	35,5	61,9
% επί κύκλου εργασιών	12,2%	4,7%	7,9%	9,9%	17,5%
Φόρος Εισοδήματος	18,0	12,3	18,5	9,4	15,2
Κέρδη μετά Φόρων	31,2	5,7	11,3	26,1	46,8
% επί κύκλου εργασιών	7,7%	1,5%	3,0%	7,3%	13,2%
Κέρδη ανά μετοχή	0,29	0,05	0,11	0,24	0,44
Μέρισμα (σε ευρώ)	0,13	0,02	0,04	0,17	0,15**

\* Επαναταξινόμηση μικτών κερδών από 2008-2011

\*\* Προτεινόμενο μέρισμα στη Γενική Συνέλευση των Μετόχων

**Δ.6. ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΥΚΛΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ 2012**

(σε χιλιάδες ευρώ)

<b>ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ</b>	<b>2010</b>	<b>2011</b>	<b>2012</b>
Έσοδα από παροχή νερού και σχετιζομένων υπηρεσιών	249.492	237.378	235.798
% επί κύκλου εργασιών	65,84%	66,20%	66,73%
Έσοδα από υπηρεσίες αποχέτευσης	125.812	116.638	114.965
% επί κύκλου εργασιών	33,20%	32,53%	32,54%
Έσοδα από κατασκευές για τρίτους	1.263	3.270	1.465

% επί κύκλου εργασιών	0,33%	0,91%	0,41%
Έσοδα από πώληση ηλεκτρικού ρεύματος	2.240	1.261	860
% επί κύκλου εργασιών	0,59%	0,35%	0,24%
Πωλήσεις αποθεμάτων	157	3	256
% επί κύκλου εργασιών	0,04%	0,00%	0,07%
<b>Σύνολο Κύκλου Εργασιών</b>	<b>378.965</b>	<b>358.550</b>	<b>353.344</b>

#### Δ.6.1. ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΣΟΔΩΝ ΥΔΡΕΥΣΗΣ 2012

(σε χιλιάδες ευρώ)

<b>ΤΟΜΕΑΣ ΥΔΡΕΥΣΗΣ</b>	<b>2010</b>	<b>2011</b>	<b>2012</b>
Έσοδα από κατανάλωση νερού	237.804	229.562	230.402
% συνόλου εσόδων ύδρευσης	95,3%	96,7%	97,7%
Έσοδα από νέες παροχές νερού	7.660	5.000	2.966
% συνόλου εσόδων Ύδρευσης	3,1%	2,1%	1,3%
Δικαίωμα σύνδεσης και Εισφορές	579	379	226
% συνόλου ύδρευσης	0,2%	0,2%	0,1%
Εργασίες Αποκατάστασης	1.867	774	804
% συνόλου εσόδων ύδρευσης	0,7%	0,3%	0,3%
Λοιπά	1.582	1.665	1.400
% συνόλου εσόδων ύδρευσης	0,6%	0,7%	0,6%
<b>Σύνολο Τομέα Ύδρευσης</b>	<b>249.492</b>	<b>237.378</b>	<b>235.798</b>

**Δ.6.2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗΣ 2012**

(σε χιλιάδες ευρώ)

<b>ΤΟΜΕΑΣ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗΣ</b>	<b>2010</b>	<b>2011</b>	<b>2012</b>
Έσοδα από Χρήση Υπονόμων	120.822	112.720	112.707
% επί συνόλου εσόδων αποχέτευσης	96,0%	96,6%	98,0%
Δικαιώματα Σύνδεσης	2.671	2.000	728
% επί συνόλου εσόδων αποχέτευσης	2,1%	1,7%	0,6%
Τέλη Λυμάτων	1.650	1.617	1.393
% επί συνόλου εσόδων αποχέτευσης	1,3%	1,4%	1,2%
Έσοδα από Εργασίες Αποχέτευσης	669	300	137
% επί συνόλου αποχέτευσης	0,5%	0,3%	0,1%
<b>Σύνολο Τομέα Αποχέτευσης</b>	<b>125.812</b>	<b>116.638</b>	<b>114.965</b>

**Δ.6.3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΞΟΔΩΝ 2012**

(σε χιλιάδες ευρώ)

<b>ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΕΞΟΔΑ</b>	<b>2010</b>	<b>2011</b>	<b>2012</b>
Αμοιβές και έξοδα Προσωπικού	195.908	165.280	109.697
% επί λειτουργικών εξόδων	62%	59%	45%
Παροχές τρίτων	43.055	41.394	44.096
% επί λειτουργικών εξόδων	14%	15%	18%
Διάφορες προβλέψεις	20.368	19.455	38.603
% επί λειτουργικών Εξόδων	6%	7%	16%
Διάφορα έξοδα	9.383	6.738	8.416
% επί λειτουργικών Εξόδων	3%	2%	3%
Αναλώσεις υλικών	11.238	11.864	6.975

% επί λειτουργικών Εξόδων	4%	4%	3%
Έξοδα Ιδιοκατασκευών	-9.032	-7.431	-4.893
% επί λειτουργικών Εξόδων	-3%	-3%	-2%
<b>Λειτουργικά Έξοδα*</b>	<b>313.686</b>	<b>278.401</b>	<b>244.362</b>

\*Προ αποσβέσεων

#### **Δ.6.4. ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΜΟΙΒΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ 2012**

(σε χιλιάδες ευρώ)

<b>ΑΜΟΙΒΕΣ ΚΑΙ ΕΞΟΔΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ</b>	<b>2010</b>	<b>2011</b>	<b>2012</b>
Αμοιβές προσωπικού	134.301	115.868	88.959
% επί συνόλου αμοιβών – εξόδων προσωπικού	69%	70%	81%
Εργοδοτικές Εισφορές	26.964	23.087	19.989
% επί συνόλου αμοιβών – εξόδων προσωπικού	14%	14%	18%
ΠροβλέψειςΥγειονομικής Περιθαλψης	31.016	22.928	-1.883
% επί συνόλου αμοιβών – εξόδων προσωπικού	16%	14%	-2%
Λοιπά Έξοδα και Προβλέψεις	3.627	3.397	2.632
% επί συνόλου αμοιβών – εξόδων προσωπικού	2%	2%	2%
<b>Σύνολο Αμοιβών και Εξόδων Προσωπικού</b>	<b>195.908</b>	<b>165.280</b>	<b>109.697</b>

#### **Δ.6.5. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ 2012**

(σε χιλιάδες ευρώ)

<b>ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ</b>	<b>2011</b>	<b>2012</b>	<b>12-11%</b>
Ιδιοχρησιμοποιούμενα Ενσώματα Πάγια Στοιχεία	1.017.919	995.178	-2,2%
Άυλα Περιουσιακά Στοιχεία	3.185	1.772	-44,4%
Λοιπά μη Κυκλοφορούντα Περιουσιακά Στοιχεία	193.661	209.597	8,2%

Αποθέματα	16.288	17.616	8,2%
Απαιτήσεις από Πελάτες	322.012	310.042	-3,7%
Λοιπά Κυκλοφορούντα Περιουσιακά Στοιχεία	104.672	133.619	27,7%
<b>ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ</b>	<b>1.657.737</b>	<b>1.667.824</b>	<b>0,6%</b>
ΚΑΘΑΡΗ ΘΕΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ			
Μετοχικό Κεφάλαιο	63.900	63.900	0,0%
Λοιπά Στοιχεία Καθαρής Θέσης	788.197	817.600	3,7%
Υποχρεώσεις για Παροχές στους Εργαζομένους	224.690	211.117	-6,0%
Επιχορηγήσεις Επενδύσεων και Συμμετοχές Καταν.	213.737	211.379	-1,1%
Προβλέψεις/Λοιπές Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις	77.196	85.929	11,3%
Βραχυπρόθεσμες Δανειακές Υποχρεώσεις	201.674	185.481	-8,0%
Λοιπές Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις	88.343	92.418	4,6%
<b>ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΘΑΡΗΣ ΘΕΣΗΣ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ</b>	<b>1.657.737</b>	<b>1.667.824</b>	<b>0,6%</b>

#### Α.6.6. ΤΑΜΕΙΑΚΕΣ ΡΟΕΣ 2012

(σε χιλιάδες ευρώ)

Ταμειακές Ροές από Λειτουργικές Δραστηριότητες	2008	2009	2010	2011	2012
Κέρδη προ Φόρων	49.217	18.016	30.004	35.578	62.005
Προσαρμογές μη ταμειακών στοιχείων	33.416	32.679	64.592	69.406	70.572
Προσαρμογές λειτουργικών λογαριασμών	-57.006	-15.918	-48.399	-48.280	-46.545
Χρεωστικοί τόκοι και συναφή έξοδα καταβεβλ.	-7.095	-8.087	-10.411	-12.131	-14.991
Καταβεβλημένοι φόροι	-15.534	-14.547	-7.979	-26.017	-9.736
<b>Καθαρές ροές από Λειτουργικές Δραστηριότητες</b>	<b>2.998</b>	<b>12.142</b>	<b>27.807</b>	<b>18.556</b>	<b>61.305</b>
Ταμειακές Ροές από Επενδυτικές Δραστηριότητες					
Μερίσματα Εισπραχθέντα	32	37	35	30	50



Τόκοι εισπραχθέντες	2.746	2.686	3.686	3.344	3.929
Αγορά ενσώματων Ακινήτοποιήσεων	-45.308	-42.678	-49.814	-32.131	-16.466
Αγορά ασώματων Ακινήτοποιήσεων	-2.592	-2.568	-2.025	-640	-916
Είσπραξη επιχορηγήσεων και συμμετοχών καταναλ.	7.711	6.858	15.595	11.572	4.968
Συμμετοχές σε συν. Επιχ. – απόκτηση θυγατρικών	0	0		-60	0
<b>Καθαρές Ροές από Επενδυτικές Δραστηριότητες</b>	<b>-37.411</b>	<b>-35.665</b>	<b>-32.523</b>	<b>-17.885</b>	<b>-8.435</b>
Ταμειακές Ροές από Χρηματοδοτικές Δραστηριότητες					
Εισπράξεις Δανείων	66.000	67.500	64.800	0	0
Αποπληρωμές Δανείων	-22.333	-34.128	-53.500	-4.600	-15.372
Μερίσματα πληρωθέντα	-5.960	-5.005	-1.366	-1.993	-16.346
<b>Καθαρές Ροές από Χρηματοδοτικές Δραστηριότητες</b>	<b>37.707</b>	<b>28.367</b>	<b>9.934</b>	<b>-6.593</b>	<b>-31.718</b>
Καθαρή (μείωση) αύξηση σε ταμειακά διαθέσιμα	3.294	4.844	5.218	-5.922	21.152
<b>Ταμειακά Διαθέσιμα και ισοδύναμα έναρξης</b>	<b>14.486</b>	<b>17.780</b>	<b>22.624</b>	<b>27.842</b>	<b>21.920</b>
<b>Ταμειακά Διαθέσιμα και ισοδύναμα λήξης</b>	<b>17.780</b>	<b>22.624</b>	<b>27.842</b>	<b>21.920</b>	<b>43.072</b>

#### **Δ.6.7. ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΔΑΠ ΑΠΟ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΣΤΙΣ 31/12/2012**

(εκτός των απαιτήσεων από ΟΤΑ)

<b>Κατηγορίες Απαιτήσεων</b> (ποσά σε χιλιάδες ευρώ)	<b>2011</b>	<b>2012</b>	<b>Σημείωση</b>
Από <b>κατασκευές έργων</b> για λογαριασμό του Ν.Π.Δ.Δ. «ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΑΓΙΩΝ Ε.Υ.Δ.Α.Π.» (άρθ.6 Ν.2744/99, άρθ.26 Ν.2939/01, αριθ.50 Ν.3105/03)	45.625	46.087	24
Από <b>κατασκευές έργων</b> «Αντιπλημμυρικής Προστασίας» για λογαριασμό του Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. και από άντληση ύδατος Υλίκης-Βίλιζας (άρθ.6 Ν.2744/99, άρθ.26 Ν.2939/01, αριθ.50 Ν.3105/03)	64.973	65.976	24
Λοιπές Απαιτήσεις από τον Ν.2939/01	62.433	68.844	28

Από <b>Ληξιπρόθεσμους Λογαριασμούς</b> Ύδρευσης – Αποχέτευσης*	31.754	30.823	27
<b>ΣΥΝΟΛΟ (περιλαμβάνεται στην κατάσταση οικονομικής θέσης)</b>	<b>204.785</b>	<b>211.730</b>	
Από <b>Επιχορηγήσεις</b> Επενδυτικού Προγράμματος 2000-2008	250.414	250.414	40.2
Από <b>Επιχορηγήσεις</b> Επενδυτικού Προγράμματος 2009-2010	63.200	63.200	40.2
<b>ΣΥΝΟΛΟ (εκτός της κατάστασης οικονομικής θέσης)</b>	<b>313.614</b>	<b>313.614</b>	
<b>ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ</b>	<b>518.399</b>	<b>525.344</b>	

\*Ληξιπρόθεσμες οφειλές Δημοσίου λήξεως στις 3/1/2013 χωρίς προσαυξήσεις. Οι προσαυξήσεις στο ποσοστό αυτό αντιστοιχούν σε επιπρόσθετα **26,2** εκατ. ευρώ (**24,4** εκατ. στις 4/1/12).

Από τα στοιχεία που παρατέθηκαν πιο πάνω διαπιστώνουμε ότι πρόκειται για μια υγιή, κερδοφόρα επιχείρηση – τόσο η ΕΥΔΑΠ όσο και η ΕΥΑΘ ήταν κερδοφόρες ακόμα και κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης.

## **ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ**

Αν θέλουμε να διατυπώσουμε μερικά γενικά συμπεράσματα για τα συστήματα ύδρευσης και αποχέτευσης, από όσα διαπιστώσαμε στην εξέλιξη αυτής της εργασίας, θα λέγαμε τα εξής:

Τα συστήματα ύδρευσης περιλαμβάνουν τόσο την παροχή καθαρού ύδατος όσο και την επεξεργασία και αποκομιδή των λυμάτων. Οι υπηρεσίες αυτές αποτελούν ένα φυσικό μονοπώλιο που περιλαμβάνει υψηλά σταθερά κόστη και σημαντικές οικονομίες κλίμακας (Noll et al 2000). Είναι πολύ μικρός έως ανύπαρκτος ο ανταγωνισμός σε ένα σύστημα ύδρευσης που λειτουργεί σωστά, από άλλες εναλλακτικές πηγές (Foster 1999, Estache et al 2001). Άλλες εναλλακτικές λύσεις είναι είτε να προμηθεύονται τα νοικοκυριά νερό από πηγάδια είτε να συγκεντρώνουν το νερό βροχής είτε να χρησιμοποιούν βόθρους, πράγματα φυσικά αδιανόητα στη σημερινή εποχή. Ούτως ή άλλως τέτοιου είδους λύσεις θα σήμαιναν χαμηλή ποιότητα και υψηλό κόστος (Abdala and Spiller 1999) και πάνω από όλα σοβαρή απειλή για τη δημόσια υγεία. Επίσης, η πώληση πόσιμου νερού από ιδιώτες πωλητές είναι πολύ πιο ακριβή, άρα δεν αποτελεί ανταγωνιστικό παράγοντα. Τέλος, ο μέσος όρος ζωής των εγκαταστάσεων για την επεξεργασία του νερού είναι πολύ μακρύς, κατά συνέπεια εμποδίζει κάθε πιθανό ανταγωνισμό.

Ο τομέας του νερού χαρακτηρίζεται από την παρουσία σημαντικών εξωτερικοτήτων. Οι περισσότερες ασθένειες που προκαλούνται από το νερό είναι μολυσματικές. Άρα η εξασφάλιση ασφαλούς πόσιμου ύδατος σε όλη την κοινωνία προκαλεί θετικές εξωτερικότητες. Κατά τον ίδιο τρόπο, ο σωστός τρόπος εξάλειψης των κατάλοιπων της αποχέτευσης (sanitation residuals) και των επεξεργασμένων βιομηχανικών λυμάτων εμποδίζει τις αρνητικές εξωτερικότητες μέσω της ρύπανσης του υδροφόρου ορίζοντα και άλλων φυσικών πόρων. Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό της ύδρευσης είναι ότι, καθώς η ανθρώπινη ζωή εξαρτάται από την πρόσβαση σε πόσιμο νερό, η ζήτηση για το νερό είναι απολύτως ανελαστική ως προς την τιμή σε επίπεδα επιβίωσης. Φυσικά, η ζήτηση παρουσιάζει κάποια ελαστικότητα ως προς την τιμή στα επίπεδα όπου το νερό χρησιμοποιείται για άλλες χρήσεις – όχι για επιβίωση – για τα νοικοκυριά και την παραγωγή.

Τα χαρακτηριστικά αυτά, το φυσικό μονοπώλιο, οι σημαντικές εξωτερικότητες, και η ανελαστικότητα της ζήτησης, δικαιολογούν ιστορικά τη δημόσια παρέμβαση στον τομέα του νερού, γι αυτό και οι περισσότερες χώρες παρέχουν τις υπηρεσίες ύδρευσης μέσω του δημόσιου τομέα. Η ιδιωτική παροχή έχει το πλεονέκτημα να παρέχει ισχυρά κίνητρα για μείωση του κόστους και ενίσχυση της παραγωγικότητας. Αντιθέτως, τα κίνητρα αυτά είναι αδύναμα υπό καθεστώς δημόσιας ιδιοκτησίας όπου οι φορείς δεν μπορούν να καρπωθούν τα οφέλη από την προσπάθεια και την καινοτομία τους. Πραγματικά, εμπειρικά στοιχεία από διάφορους τομείς δηλώνουν έντονα ότι οι ποιότητες των παρεχομένων υπηρεσιών, η παραγωγικότητα και η κερδοφορία αυξάνουν σημαντικά με την ιδιωτικοποίηση (Megginson et al 1994, Barberis et al 1996, Frydman et al 1999, La Porta and Lopez-de-Silanes 1999).

Από την άλλη πλευρά, τα ισχυρά κίνητρα αποδοτικότητας στις δημόσιες επιχειρήσεις αποτελούν κοινωνικό πλεονέκτημα όταν η μείωση στο κόστος από τους ιδιώτες προμηθευτές γίνονται σε

βάρος ανεπιθύμητης μείωσης της ποιότητας ή περιορισμού της πρόσβασης για τους φτωχούς. Συγκεκριμένα, εάν δεν υπάρχει αυστηρό νομοθετικό πλαίσιο οι ιδιώτες προμηθευτές μπορεί να υποβαθμίσουν την κοινωνικά βέλτιστη ποιότητα του νερού υπό την παρουσία εξωτερικότητων, διότι δεν λαμβάνουν υπόψη τα περιθωριακά κοινωνικά οφέλη στις αποφάσεις τους. Επίσης, ο ιδιωτικός τομέας μπορεί να αποκλείσει τα νοικοκυριά με χαμηλά εισοδήματα από το δίκτυο, αυξάνοντας τις τιμές, επιβάλλοντας με αυστηρότητα την πληρωμή των τιμολογίων και επικεντρώνοντας τις επενδύσεις του σε περιοχές με υψηλά εισοδήματα – όπως είδαμε ότι έγινε σε πόλεις όπως το Μπουένος Άιρες ή η Κοχαμπάμπα.

Σαφώς και η ιδιωτικοποίηση έχει τα πλεονεκτήματά της. Οι φόβοι για μείωση της ποιότητας ή αποκλεισμό από την πρόσβαση μπορούν να αντιμετωπισθούν με ένα αυστηρό νομοθετικό πλαίσιο και συγκεκριμένες συμβατικές υποχρεώσεις (Shleifer, 1998). Στη βιομηχανία του νερού οι ασυμμετρίες στην πληροφόρηση όσον αφορά την ποιότητα παροχής υπηρεσιών μπορούν να αντιμετωπισθούν, και οι ρυθμιστικοί φορείς μπορούν να παρακολουθήσουν την ποιότητα του νερού, την πίεση, τις καθυστερήσεις στις επισκευές και τις ελλείψεις. Οι επεκτάσεις του δικτύου και η καθολική κάλυψη μπορούν επίσης να κατοχυρωθούν μέσω της νομοθεσίας. Επίσης, η ανακατανομή των πόρων μέσα στον ευρύτερο δημόσιο τομέα δεν εγγυάται την προώθηση των κεφαλαίων στα πλέον προσοδοφόρα projects. Οι χρόνιες υπο-επενδύσεις σε φυσικό κεφάλαιο που καταδικάζει πολλές δημόσιες επιχειρήσεις επιδεινώνεται για τις υπερχρεωμένες κυβερνήσεις με μεγάλα χρηματοπιστωτικά ελλείμματα. Αντίθετα, η ιδιωτικοποίηση μπορεί να βελτιώσει σημαντικά την πρόσβαση των επιχειρήσεων στις κεφαλαιαγορές και κατά συνέπεια τη δυνατότητά τους για επενδύσεις.

Τα επιχειρήματα υπέρ της ιδιωτικοποίησης ενισχύονται όταν αναφερόμαστε σε κυβερνήσεις non benevolent. Οι πολιτικοί μπορούν να εκμεταλλευθούν το έλεγχο τους στις δημόσιες επιχειρήσεις προς ίδιο όφελος ή προς όφελος των υποστηρικτών τους (Shleifer and Vishny, 1994). Το υπεράριθμο προσωπικό, η διαφθορά, οι επιδοτήσεις και η ψηφοθηρία (pork barreling) είναι συνήθη χαρακτηριστικά των δημοσίων επιχειρήσεων σε όλον τον κόσμο. Όπως εξηγεί ο Shleifer (1998) οι κρατικές επιχειρήσεις είναι αντιπαραγωγικές όχι μόνον εξαιτίας της έλλειψης κινήτρων των διευθυντικών στελεχών τους, αλλά επίσης διότι η αναποτελεσματικότητα προκύπτει από την πολιτική χρήση των πόρων τους. Σε προηγούμενο κεφάλαιο που αναφέρεται στις ιδιωτικοποιήσεις γενικά, τονίσαμε ότι αυτό που παίζει πολύ σημαντικό ρόλο σε ένα κράτος είναι η ύπαρξη ισχυρής κυβέρνησης και ισχυρών, υγιών θεσμών. Μια αδύναμη κυβέρνηση που λειτουργεί μέσα σε ένα ασθενές θεσμικό πλαίσιο είναι αυτή που δεν μπορεί ούτε σωστή διαχείριση των δημοσίων επιχειρήσεων να έχει ούτε να εφαρμόσει σωστά ένα πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων.

Όπως διαπιστώσαμε όμως από τις περιπτώσεις που εξετάσαμε, αυτά ισχύουν σε ιδανικές συνθήκες. Αυτό που επικράτησε τελικά σε όλες ανεξαιρέτως τις περιπτώσεις ιδιωτικοποιήσεων ήταν η μεγιστοποίηση του κέρδους εκ μέρους των μεγάλων πολυεθνικών, οι ραγδαίες αυξήσεις στα τιμολόγια, ο αποκλεισμός πολιτών από την παροχή ύδρευσης, οι απολύσεις και η μείωση των θέσεων εργασίας, η μείωση της ποιότητας του παρεχομένου ύδατος και η αθέτηση των

όσων είχαν συμφωνηθεί στις συμβάσεις σχετικά με τις επενδύσεις, με τη συντήρηση, την αναβάθμιση και την επέκταση των δικτύων. Είδαμε εξάλλου ότι οι πολυεθνικές εταιρείες προτιμούν για τις επενδύσεις τους τις χώρες που διαθέτουν ήδη ανεπτυγμένο δίκτυο και στις χώρες αυτές προτιμούν τις περιοχές με υψηλά εισοδήματα. Οι εξαιρέσεις είναι λίγες και δακτυλοδεικτούμενες και αυτό σε περιπτώσεις που υπήρξε συνεργασία μεταξύ δημοσίου τομέα και ιδιωτικού, δηλαδή ανάθεση της διαχείρισης σε ιδιωτική εταιρεία, όχι πολυεθνική, υπό αυστηρό όμως κρατικό έλεγχο. Στις περιπτώσεις των πολυεθνικών εταιρειών, όπως είδαμε, κανείς δεν μπορεί να ελέγξει τη ροή των κεφαλαίων, τα οποία διοχετεύονται σε άλλες δραστηριότητες – αφού οι εταιρείες αυτές δραστηριοποιούνται σε πολλούς και διαφορετικούς τομείς και σε πολλά κράτη – σε άλλες θυγατρικές και δεν εσωτερικεύονται στα συστήματα ύδρευσης για νέες επενδύσεις, για έρευνα και καινοτομία.

Πάνω απ' όλα αυτό όμως που αποτελεί ανάχωμα στην ιδιωτικοποίηση μιας επιχείρησης ύδρευσης είναι η ίδια η φύση του νερού, του πολυτιμότερου αγαθού για την ανθρώπινη ζωή και όλη τη φύση γι αυτό πάντα υπάρχει αντίδραση των πολιτών. Μια από τις θετικές και σημαντικές συνέπειες των από-ιδιωτικοποιήσεων των συστημάτων ύδρευσης σε όλο τον κόσμο ήταν η κινητοποίηση της κοινωνίας των πολιτών, η δημιουργία δικτύων και τελικά η εφαρμογή διαδικασιών συμμετοχικής δημοκρατίας και δημόσιας διαβούλευσης στο νέο καθεστώς διαχείρισης.

Αντιλαμβανόμαστε ότι όλα τα παραπάνω «απαντούν» και στο ερώτημα για την ιδιωτικοποίηση ή όχι της ΕΥΔΑΠ. Η ΕΥΔΑΠ είναι ένας πολύ μεγάλος οργανισμός, με πολλούς εργαζόμενους, ένα πολύ καλά οργανωμένο και εκτεταμένο δίκτυο, ο οποίος παρέχει στους κατοίκους του λεκανοπεδίου Αττικής εξαιρετικής ποιότητας νερό σε λογικές τιμές. Σαφώς υπάρχουν πολλά ακόμα που μπορούν να γίνουν γιατί οι συνθήκες αλλάζουν και οι απαιτήσεις συνεχώς αυξάνονται: τεχνολογική εξέλιξη, ευρωπαϊκό περιβάλλον, αύξηση του πληθυσμού, ανάγκη για συντήρηση και αναβάθμιση του δικτύου, επέκταση των αγωγών, εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων και όλα αυτά μέσα σε ένα περιβάλλον οικονομικής ύφεσης. Δεν θα διατυπώσουμε εδώ προτάσεις βελτίωσης της λειτουργίας τους, θα μπορούσαμε όμως να αναφέρουμε μέτρα που εφαρμόζονται στο Παρίσι, όπως το δίκτυο με μη πόσιμο νερό για μεγαλύτερη οικονομία (αξιοποίηση του φαιού ύδατος) – οικονομία και για τα νοικοκυριά και για τον φυσικό πόρο, το νερό – το Παρατηρητήριο για το Νερό, που είναι φορέας δημόσιας διαβούλευσης, η καλύτερη ενημέρωση του κοινού και η πιο ενεργή συμμετοχή των πολιτών στα θέματα διαχείρισης του νερού, διότι αυτό θα έχει εκτός από πρακτικό και παιδευτικό στόχο, τη διαμόρφωση περισσότερο συνειδητοποιημένων και υπεύθυνων πολιτών. Όλα αυτά δεν είναι απαραίτητο να αντιμετωπισθούν μέσα από την ιδιωτικοποίηση της εταιρείας. Από τη στιγμή που η εταιρεία έχει κερδοφορία ακόμα και κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, η βελτίωση της λειτουργίας της και η αναβάθμισή της μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη συνεργασία της πολιτικής ηγεσίας και της διοίκησής της με αξιοποίηση των κερδών της σε επενδύσεις, σε έρευνα, σε καινοτόμες πρακτικές και πρωτοβουλίες.

Η Ο.Κ.Ε. (Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος) ανέλαβε την έκδοση Γνώμης Πρωτοβουλίας με τίτλο «Διαμόρφωση πλαισίου για την αξιοποίηση των υδατικών πόρων», με βάση το άρθρο 4 του Νόμου 2232/1994, σύμφωνα με το οποίο «η Ο.Κ.Ε. μπορεί με δική της πρωτοβουλία να εκφράζει γνώμη και για άλλα θέματα κοινωνικοοικονομικής πολιτικής». Σύμφωνα λοιπόν με την Ο.Κ.Ε., η βιώσιμη πολιτική για το νερό πρέπει να χαρακτηρίζεται από τις εξής βασικές αρχές:

1) Ολοκληρωμένη διαχείριση των υδατικών πόρων, η οποία συνεπάγεται τη συγκρότηση και εφαρμογή ολοκληρωμένης πολιτικής νερού με την ένταξη και την ενιαία θεώρηση όλων των διαστάσεων της διαχείρισης των υδατικών πόρων: τεχνικών, περιβαλλοντικών, αναπτυξιακών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών. Η ολοκληρωμένη διαχείριση των υδατικών πόρων προϋποθέτει την ένταξη της διαχείρισης των υδάτων στην περιβαλλοντική πολιτική, καθώς και την κατάργηση της κλαδικής (κατά κατηγορία χρήσης) και της αποσπασματικής διαχείρισης του νερού. Προϋποθέτει επίσης την πολυκλαδική και διεπιστημονική θεώρηση του νερού και την ενιαία αντιμετώπιση τόσο των ποσοτικών όσο και των ποιοτικών παραμέτρων του.

2) Διαχείριση του ισοζυγίου προσφοράς και ζήτησης του νερού η οποία συνεπάγεται την ένταξη σε ενιαία προοπτική των δύο διαστάσεων της διαχείρισης των υδατικών πόρων: της φυσικής προσφοράς και της ζήτησης του νερού. Προβλέπει την ισόρροπη διευθέτηση και των δύο σκελών του ισοζυγίου, δίνοντας έμφαση στο τεχνικό μέρος της αξιοποίησης των υδατικών πόρων, όσο και στον κοινωνικοοικονομικό έλεγχο των χρήσεων, με στόχο την εξοικονόμηση του νερού.

3) Αποκεντρωμένη και συμμετοχική διαχείριση του νερού η οποία προϋποθέτει τη διαχείριση του νερού στο κατώτατο δυνατό διοικητικό επίπεδο και εντός των ορίων της Υδατικής Περιφέρειας.

Για να είναι μια πολιτική νερού βιώσιμη θα πρέπει να διασφαλίζει διαχρονικά:

- την οικονομική ανάπτυξη, με την ικανοποίηση των αναγκών των οικονομικών δραστηριοτήτων σε νερό,
- την περιβαλλοντική προστασία, με τη διατήρηση της υγείας και της ακεραιότητας των υδατικών συστημάτων, καθώς και
- την κοινωνική ευημερία, με τη διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης όλων σε νερό καλής ποιότητας και ικανής ποσότητας.

## ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Θα κλείσουμε την εργασία αυτή με μια ευρύτερη αναφορά στο ζήτημα των ιδιωτικοποιήσεων στην Ελλάδα.

Η Ελλάδα ανήκει στις χώρες εκείνες στις οποίες το κράτος ασκεί παραδοσιακά εκτεταμένη παρέμβαση στην οικονομία και την αγορά. Επιπλέον – όπως είδαμε πιο πάνω - η Ελλάδα ανήκει στην ομάδα των αργοπορημένων χωρών στο πεδίο της οικονομικής ανάπτυξης και εκβιομηχάνισης. Η Ελλάδα έχει θεωρηθεί συχνά ως μια χώρα του «περιφερειακού φορντισμού» (Selwyn 1979, Lipietz 1985, King 1982) που πάσχει από χαρακτηριστικές αδυναμίες: έλλειψη αποτελεσματικού εθνικού ελέγχου επί των πόρων και των σημαντικών οικονομικών αποφάσεων, εξάρτηση από τα εισαγόμενα κεφαλαιουχικά αγαθά, την εισαγόμενη τεχνολογία και οργάνωση, τη μετανάστευση, την άτυπη ευελιξία, τις αρκετά μεγάλες άτυπες αγορές εργασίας και τη «μαύρη» εργασία. Μπορεί τα χαρακτηριστικά αυτά να αποτελούσαν συχνά την «εύκολη λύση», εξελίχθηκαν όμως διαχρονικά σε δομικά προβλήματα και διαρθρωτικές παθογένειες, οι οποίες όπως όλοι διαπιστώνουμε σήμερα είναι πολύ δύσκολο να διορθωθούν.

Οι ιδιωτικοποιήσεις, λοιπόν, παρά τις αδυναμίες και τις παρενέργειές τους, αποτέλεσαν ένα πολύ σημαντικό μέσον για τον εκσυγχρονισμό και εξευρωπαϊσμό της ελληνικής οικονομίας. Η κατάργηση ή η ελάττωση της ιδιοκτησίας του κράτους στον δημόσιο επιχειρηματικό τομέα σηματοδότησε την εγκατάλειψη του μετα-αυταρχικού μοντέλου κρατισμού που αποτέλεσε συνέχεια της μεταπολεμικής περιόδου ανάπτυξης (Pagoulatos 2003). Οι ιδιωτικοποιήσεις διέυρυναν σημαντικά τη σφαίρα της οικονομίας της αγοράς και ενίσχυσαν την ενσωμάτωση της ελληνικής στην παγκοσμιοποιημένη ευρωπαϊκή οικονομία. Η αποκρατικοποίηση συνδυασμένη με την απορρύθμιση επέτρεψε την ευθυγράμμιση των ζωτικών οικονομικών τομέων (τραπεζών, τηλεπικοινωνιών, σε μικρότερο βαθμό της ενέργειας, κλπ.) με τις ευρωπαϊκές και διεθνείς συνθήκες της αγοράς και τα πρότυπα στους εν λόγω τομείς. Η αλληλεξάρτηση με τις διεθνείς αγορές και η είσοδος παγκόσμιων και ευρωπαίων επενδυτών ως μετόχων ή στρατηγικών εταιρών στις μεγαλύτερες ιδιωτικοποιημένες επιχειρήσεις επιτάχυναν τον εξευρωπαϊσμό των επιχειρηματικών ελίτ, των πρακτικών και των συμπεριφορών. Οι ιδιωτικοποιήσεις συνέβαλαν έτσι στην επαναχάραξη των ορίων μεταξύ δημόσιου – ιδιωτικού, όχι μόνον μέσω της θεσμικής μεταρρύθμισης, αλλά και μέσω της ανακατανομής της εξουσίας.

Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι οι ιδιωτικοποιήσεις είναι πανάκεια. Οι ιδιωτικοποιήσεις έχουν θετικά αποτελέσματα όταν σχεδιάζονται σωστά και όταν εφαρμόζονται σωστά μέσα στο σωστό ρυθμιστικό πλαίσιο και όταν κανείς έχει τις σωστές προσδοκίες. Για να είναι επικερδείς οι ιδιωτικοποιήσεις, όχι μόνον για το κράτος αλλά και για το κοινωνικό σύνολο θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως επένδυση και όχι ως αγοραπωλησία. Γιατί οι ιδιωτικοποιήσεις μειώνουν μεν το δημόσιο χρέος, μειώνουν όμως και τα δημόσια έσοδα. Για να λύσουν οι ιδιωτικοποιήσεις το πρόβλημα της Ελλάδας για ρευστότητα και αξιοπιστία, θα πρέπει να αποδειχτούν πολύ πιο επικερδείς από ό,τι ήταν οι επιχειρήσεις αυτές όσο αποτελούσαν ιδιοκτησία του κράτους.

Σε συνέντευξή του στην «Καθημερινή» (17 Νοεμβρίου 2013), ο κ. Τζεφ Άντερσον, επικεφαλής για την Ευρώπη του Διεθνούς Χρηματοπιστωτικού Ινστιτούτου (IIF), τόνισε ότι η χώρα ανακάμπτει πιο γρήγορα από ό,τι αναμενόταν και προσελκύει το ενδιαφέρον των ξένων επενδυτών και ότι επίσης θεωρεί τις ιδιωτικοποιήσεις ως την πλέον καθοριστική εξέλιξη, όχι μόνον για την αύξηση των εσόδων, αλλά, κυρίως, για τη θετική ανταπόκριση που προκαλούν στις αγορές. Υπό αυτό το πρίσμα θα πρέπει να γίνει η αντιμετώπιση και ο χειρισμός τους, ώστε να αυξηθούν όχι μόνον τα οικονομικά κέρδη αλλά να αυξηθούν και την κοινωνική ευημερία.

Και, τέλος, μερικές συμβουλές για τη χρήση του νερού:

- Αποφεύγετε τη σπατάλη νερού και καταπολεμήστε τις απώλειες νερού, όπως μια βρύση που στάζει – πρόκειται για χιλιάδες λίτρα τον χρόνο.
- Αγοράστε οικιακές συσκευές που λειτουργούν πιο σωστά και δεν καταναλώνουν πολύ νερό (πλυντήριο ρούχων, πλυντήριο πιάτων κατηγορίας A, κλπ.) και χρησιμοποιείτε απορρυπαντικά που είναι βιοδιασπώμενα.
- Περιορίστε όσο το δυνατόν περισσότερο τη ρύπανση απορρίπτοντας τα άχρηστα προϊόντα και κάνοντας ανακύκλωση (ειδικά συγκεκριμένα σκουπίδια που μπορούν να ρυπάνουν τον υδροφόρο ορίζοντα: μπαταρίες, χημικά προϊόντα, σπρέι, ορισμένα προϊόντα υγιεινής και συντήρησης).
- Καταναλώνετε φρέσκα προϊόντα, εποχής, προϊόντα τοπικής προέλευσης, κατά προτίμηση βιολογικά: έτσι αποφεύγουμε την εντατική καλλιέργεια που έχει καταστροφικές συνέπειες για το περιβάλλον, περιορίζονται οι μεταφορές, καταναλώνεται πολύ λιγότερο νερό, προκαλείται πολύ λιγότερη ρύπανση και δημιουργούνται τοπικά θέσεις εργασίας. Ο αντίκτυπος της γεωργίας στο νερό είναι τεράστιος, το ίδιο και η αγορά ειδών διατροφής.



**1. ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ****ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ**

- ✓ Σχεδιασμός, προγραμματισμός, παρακολούθηση υλοποίησης και αξιολόγηση
- ✓ Αποκέντρωση, αποσυμφόρηση του δημόσιου τομέα
- ✓ Εξασφαλίζει έναν «ευέλικτο συγκεντρωτισμό» στη διοίκηση των επιχειρήσεων και στη διαχείριση των υπηρεσιών
- ✓ Διαθέτει τεχνογνωσία και κεφάλαια
- ✓ Οδηγούνται στις ιδιωτικοποιήσεις από την ανάγκη για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα, διαφάνεια και συντονισμό

- ✓ Αυξημένη τάση αποτυχιών, επαναδιαπραγματεύσεων ή καταγγελίας των συμβάσεων
- ✓ Μετά από μια δεκαετία πειραματισμού, αναστροφή της τάσης παγκοσμίως
- ✓ Το θέμα που τίθεται: εάν οι αρχές της αγοράς μπορούν να εφαρμοσθούν στην παροχή πόσιμου ύδατος

- ✓ Διεύρυνση κάλυψης
- ✓ Βελτίωση αποτελεσματικότητας
- ✓ Μείωση δημοσιονομικών ελλειμμάτων
- ✓ Συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη
- ✓ Προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων
- ✓ Ανάπτυξη κεφαλαιαγοράς
- ✓ Βελτίωση στην παροχή υπηρεσιών
- ✓ Αντίβαρο στην πολιτική παρέμβαση, στην κομματοκρατία, στην πελατοκρατία, στα ρουσφέτια
- ✓ Ιδεολογικο-πολιτικοί λόγοι
- ✓ Έρευνα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (WHO): κάθε δολάριο που επενδύεται στην ύδρευση (και αποχέτευση) με στόχο την καθολική κάλυψη, θα αποφέρει στη χώρα κατά προσέγγιση 10,3 δολάρια.
- ✓ Μια επένδυση της τάξης των 16,6 δις δολ. θα επιφέρει 171 δις οικονομικά οφέλη (εξοικονόμηση χρόνου, οφέλη στον τομέα της παραγωγικότητας, εξοικονόμηση κόστους λόγω της προστασίας της υγείας).

- ✓ Ιδιωτικές επενδύσεις σε χώρες που διαθέτουν πιο ανεπτυγμένα δίκτυα και υψηλότερα ποσοστά συνδέσεων
- ✓ Ιδιωτικές επενδύσεις σε χώρες που λαμβάνουν εξωτερική βοήθεια (aid)
- ✓ Προτιμούν χώρες που πραγματοποιούν μεταρρυθμίσεις στον τομέα του νερού

- ✓ ΜΕΓΑΛΕΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΕΣ
- ✓ Έλλειψη διαφάνειας
- ✓ Χειριστική αντιμετώπιση τιμολογίων από τις εταιρείες
- ✓ Μονομερής εξασφάλιση των συμφερόντων των μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών σε βάρος του δημοσίου συμφέροντος
- ✓ Αποκλεισμός της κοινωνίας των πολιτών από τη συμμετοχή στη διαδικασία των διαπραγματεύσεων
- ✓ Ραγδαία αύξηση των τιμολογίων
- ✓ Επιδείνωση της ποιότητας
- ✓ Όχι εσωτερίκευση των κερδών στις εταιρείες ύδρευσης και αποχέτευσης αλλά διοχέτευσή τους σε άλλες θυγατρικές των πολυεθνικών
- ✓ Αδυναμία δημόσιου ελέγχου των κερδών και των επανεπενδύσεων
- ✓ Η ιδιωτική ιδιοκτησία και έλεγχος των υδάτινων πόρων οδηγεί στην υπαγωγή υπό ιδιωτικό έλεγχο των δημοκρατικών συστημάτων διοικητικού και πολιτικού ελέγχου που ρυθμίζουν τη διαχείριση του νερού.
- ✓ Σε διάλυση των συλλογικών θεσμών οι οποίοι αποτελούν ανάχωμα στις αυθαιρεσίες της αγοράς
- ✓ Σε διάβρωση των κοινωνικών δικαιωμάτων
- ✓ Σε μετατροπή των χρηστών (users) των δημοσίων υπηρεσιών σε καταναλωτές (consumers)

- ✓ **Δηλ. 673 εκατομμύρια λιγότερες περιπτώσεις ασθενειών**
- ✓ **600.00 λιγότεροι θάνατοι**
- ✓ **1,7 δις δολάρια εξοικονόμηση στον τομέα της υγείας (από τα οποία περισσότερα από 200 εκατ. δολάρια σε μη ιατρικά κόστη, όπως φαγητό και μεταφορές)**
- ✓ **3,5 δις εξοικονόμηση από την απώλεια ημερών εργασίας που αποφεύγεται**
- ✓ **7,3 δις επιπλέον ως αποτέλεσμα των ζωών που διασώζονται**
- ✓ **Η ιδιωτικοποίηση αποδίδει μόνον όταν υπάρχει το κατάλληλο ρυθμιστικό πλαίσιο**
- ✓ **Εάν η κυβέρνηση είναι αδύναμη και δεν υπάρχει το κατάλληλο ρυθμιστικό πλαίσιο, τότε κινδυνεύει να βρεθεί σε κατάσταση «αιχμαλωσίας» (regulatory capture) – κατάσταση «ρυθμιστικής αιχμαλωσίας» από τις επιχειρήσεις**
- ✓ **Αιχμαλωσία του ρυθμιστή (régulateur) από τον διαχειριστή (opérateur)**
- ✓ **Η ιδιωτικοποίηση μπορεί να δημιουργήσει πολύ ισχυρές ομάδες συμφερόντων οι οποίες να επηρεάσουν αποφασιστικά τις επιλογές οικονομικής πολιτικής της κυβέρνησης (Guriev & Rachinsky, 2005)**
- ✓ **Οι πολιτικές διασυνδέσεις είναι εξαιρετικά σημαντικές σε χώρες με λιγότερο ώριμους θεσμούς (Faccio, 2006)**
- ✓ **Κίνδυνος να δημιουργηθούν μεγάλα ιδιωτικά μονοπώλια**
- ✓ **Εάν ιδιωτικά μονοπώλια σε οικονομία με αδύναμους θεσμούς, τότε η πολιτική ανταγωνισμού δεν θα αναπτυχθεί ποτέ.**
- ✓ **Ο ιδιωτικός τομέας ξέρει πώς να κάνει να εισακούγονται τα αιτήματά του, να δημιουργεί συνεργασίες, να οργανώνει αποτελεσματικές δράσεις lobbying (δράσεις άσκησης πίεσης**
- ✓ **Αν και αναπόφευκτη** η πολιτική διαπλοκή, η διαφθορά, η αδιαφάνεια
- ✓ Φυσικές καταστροφές
- ✓ Έλλειψη σεβασμού προς το περιβάλλον
- ✓ Οι τιμές να καθορίζονται ανάλογα με το κόστος παραγωγής και παράδοσης = «πλήρης επανάκτηση του κόστους» (“full cost recovery”)
- ✓ Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα εξαρτάται από τις πολιτικές, θεσμικές, κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες κάθε χώρας
- ✓ Δεν ισχύει η προσέγγιση «one size fits all”
- ✓ Δύσκολο για μια εταιρεία ύδρευσης να λειτουργήσει κερδοσκοπικά και παράλληλα να έχει οικονομικά προσιτές για τους πολίτες τιμές (ή κοινωνικά τιμολόγια)
- ✓ Αυξανόμενες διαμαρτυρίες, δυσανεγιόμενες κυβερνήσεις και δυσανεγιόμενοι επενδυτές
- ✓ Η υπερβολική έμφαση στη μεγιστοποίηση του κέρδους εκμηδενίζει στόχους κοινωνικά σημαντικούς εάν μάλιστα δεν προβλέπονται ρητά στις συμβάσεις (Shleifer, 1998)
- ✓ Κανείς δεν μπορεί να ελέγξει τη ροή των κεφαλαίων μιας μεγάλης πολυεθνικής εταιρείας

προς την πολιτική εξουσία)

- ✓ Συχνά ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις εταιρείες είναι ολιγοπωλιακός ψευδοανταγωνισμός, αφού το 90% των συμβάσεων ανανεώνονται με τον ίδιο δικαιούχο και οι διαχειριστές αποτελούν τοπικά μονοπώλια σχεδόν αδιάσειστα
- ✓ Οι καταναλωτές τελούν και αυτοί σε αιχμαλωσία: δεν έχουν τη δυνατότητα επιλογής παρόχου, δεν έχουν καμία δυνατότητα διαπραγμάτευσης της τιμής και πολύ συχνά τους επιβάλλονται καταχρηστικές συνθήκες
- ✓ Μετά από κάποιο διάστημα η ιδιωτική διαχείριση εξαλείφει τις δημοτικές επιχειρήσεις και είναι πολύ δύσκολο να τις ξαναδημιουργήσει κανείς αργότερα (ταξίδι χωρίς επιστροφή!)
- ✓ Σύμφωνα με στοιχεία ενώσεων καταναλωτών η τιμή του νερού στο Παρίσι ήταν κατά 30% υψηλότερη από τον μ.ό.
- ✓ Περιπτώσεις καταχρήσεων και κακοδιαχείρισης
- ✓ Περιθώρια κέρδους αστρονομικά (σχεδόν 60% στη Μασσαλία και στην περιοχή Ile-de-France)
- ✓ Όλα αυτά έχουν επιπτώσεις σε θεσμικό επίπεδο

✓

#### **ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ**

- ✓ Οι συμφωνίες που συνάπτει η Παγκόσμια Τράπεζα, συμπεριλαμβανομένων και των συμβάσεων ιδιωτικοποίησης του νερού θεωρούνται πνευματική ιδιοκτησία και κατά συνέπεια, κοινότητες και δημόσιοι θεσμοί που τους αφορούν οι συμβάσεις, δεν έχουν καμία πρόσβαση σε αυτές.

✓

- ✓ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ
- ✓ Έχει αρχίσει να υπαναχωρεί
- ✓ Ο όρος «ιδιωτικοποίηση» αρχίζει να αντικαθίσταται από άλλους πιο ήπιους όρους, όπως η «συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα» (“private sector participation”) και η «σύμπραξη δημόσιου – ιδιωτικού τομέα» (“public-private partnership”).
- ✓ Παρέχει οικονομική βοήθεια, χάραξη πολιτικής, τεχνογνωσία
- ✓ Επηρεάζει πολιτική ατζέντα χωρών, φορέων, παγκόσμιας κοινότητας
- ✓ Απομακρύνεται από την ορθόδοξη πολιτική της εξάρτησης

από την αγορά

- ✓ Φαίνεται να δίνει μεγαλύτερη σημασία στο κοινωνικό και περιβαλλοντικό κόστος
- ✓ Μεγάλη πίεση από τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών

✓

✓

- ✓ Η ιδιωτικοποίηση έχει «κλείσει τον κύκλο της» (“has come full circle”)

✓

✓

✓

✓

✓

✓

✓

✓

## 2. ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

## ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

- ✓ **Σχεδιασμός, προγραμματισμός, παρακολούθηση υλοποίησης και αξιολόγηση**

- ✓ **Οικονομική ανεξαρτησία**

- ✓ **Βιώσιμα (sustainable) και δίκαια (equitable) τιμολόγια**

- ✓ **Αποτελεσματική διοίκηση**

- ✓ **Διοικητικές ικανότητες προσωπικού**

- ✓ **Βελτίωση της αποτελεσματικότητας και παραγωγικότητάς της**

- ✓ **Λογική τιμολόγηση**

- ✓ **Διαφάνεια**

- ✓ **Λογοδοσία**

- ✓ **Ρυθμιστική Αρχή**

- ✓ **Προστασία της δημόσιας υγείας**

- ✓ **Προστασία του περιβάλλοντος**

✓

- ✓ Δημοσιονομικά ελλείμματα

- ✓ Αδυναμία χρηματοδότησης

- ✓ Ανάγκη για επενδύσεις προκειμένου για συντήρηση υπάρχουσας υποδομής, αντικατάσταση, εκσυγχρονισμός και επέκταση των δικτύων

- ✓ Κακή διαχείριση

- ✓ Κακή διοίκηση

- ✓ Πλεονάζον προσωπικό

- ✓ Managers / Experts

- ✓ Μείωση διαρροών/ απώλειας ύδατος

- ✓ Επέκταση των υπηρεσιών

- ✓ Εκσυγχρονισμός

- ✓ Επέκταση και πολλαπλασιασμός των υπηρεσιών, διάχυση των αρμοδιοτήτων

- ✓ Επικάλυψη αρμοδιοτήτων και ανταγωνισμός μεταξύ των υπηρεσιών

✓

**Ανάγκη για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα, διαφάνεια και συντονισμό**

- ✓ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ
- ✓ Ανικανότητα των τοπικών αρχών να διαπραγματευθούν σωστά
- ✓ Ανεπαρκείς νομικές παραμέτρους
- ✓ Ελλιπές ρυθμιστικό πλαίσιο

✓

- ✓
- ✓ ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ
- ✓ Πολίτες που έχουν δικαίωμα να έχουν πρόσβαση και να απολαμβάνουν τις βασικές τουλάχιστον υπηρεσίες που μπορεί να τους εξασφαλίσει, να τους παρέχει το κράτος.
- ✓
- ✓
- ✓

- ✓ **Υπερβάσεις λειτουργιών και έργων εξαιτίας της ύπαρξης πολλών εντολοδόχων**
- ✓ **Ανάθεση των έργων σε θυγατρικές εταιρείες των μεγάλων ομίλων οι οποίες τα υπερτιμολογούσαν**
- ✓ **Καταβολή μέρους των εσόδων στους μετόχους – χανόταν έτσι μέρος των χρηματικών εισροών**
- ✓ **Έλεγχοι από ιδιώτες εντολοδόχους που καλύπτονταν από μεγάλη αδιαφάνεια**
- ✓ **Παρίσι: αύξηση κατά 260% από την εποχή της ιδιωτικοποίησης το 1985**

✓ **ΕΠΑΝΑΔΗΜΟΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ**

- ✓ Τα κέρδη επανεπενδύονται εξολοκλήρου στον τομέα της ύδρευσης – εσωτερικεύονται στη δημοτική επιχείρηση
- ✓ Ο Δήμος απευθύνεται σε δημόσιες ανταγωνιστικές αγορές για την ανάθεση των έργων
- ✓ Επανασύνδεση των καταναλωτών, των πολιτών, στον αγώνα για τη δημόσια διαχείριση του νερού
- ✓ Δημόσια διαχείριση: βασική αρχή : συνεχής έλεγχος, παρακολούθηση, αξιολόγηση, αναφορά, λογοδοσία
- ✓ Μεγαλύτερη συνέργια και συντονισμός – μεγαλύτερη τεχνική αποτελεσματικότητα
- ✓ Αναπτύσσεται ένας ιδιαίτερος σύνδεσμος με τους καταναλωτές /με τους πολίτες
- ✓ Συμμετοχική διακυβέρνηση/ συμμετοχικές διαδικασίες
- ✓ Δημόσια διαβούλευση (διαφάνεια)
- ✓ Καλύτερη πληροφόρηση, καλύτερη ενημέρωση
- ✓ Παιδαγωγικές δραστηριότητες
- ✓ Ευαισθητοποίηση του κοινού και σε ευρύτερα περιβαλλοντικά θέματα
- ✓ Καμπάνιες προώθησης του νερού της βρύσης, το οποίο είναι πιο οικονομικό και πιο οικολογικό από το νερό στο μπουκάλι
- ✓ Σύσταση νέων δημόσιων φορέων: Παρίσι: Δημοτικό Παρατηρητήριο για το Νερό (Observatoire parisien de l'eau), ένας φορέας ελέγχου στα χέρια των πολιτών, φορέας διαβουλεύσεων και υποβολής προτάσεων
- ✓ Συμμετέχει στην κατάρτιση και εφαρμογή της πολιτικής του Δήμου
- ✓ Παρίσι: από την 1<sup>η</sup> Ιουλίου 2011, η τιμή μειώθηκε κατά

---

8%

- ✓ Παρά τη μείωση στην κατανάλωση, απόδοση στους Παριζιάνους 75 εκ. ευρώ για το διάστημα 2011-2015
  - ✓ Κοινωνικά μέτρα για τους οικονομικά ασθενέστερους
  - ✓ Ενισχύσεις για την πληρωμή των λογαριασμών
  - ✓ Αύξηση των σημείων παροχής νερού στους δημόσιους χώρους
  - ✓ Εγκατάσταση εξοπλισμού εξοικονόμησης ύδατος
  - ✓ Ειδική πρόβλεψη για τους άστεγους
  - ✓ Λύση για τα νοικοκυριά με απλήρωτους λογαριασμούς
  - ✓ Καλύτερη παρακολούθηση της ατομικής κατανάλωσης
  - ✓ Καλύτερη ανταπόκριση στις προσδοκίες του κοινού
  - ✓ Άμεση συμμετοχική διακυβέρνηση
  - ✓ Ενίσχυση των συμμαχιών και των συνεργασιών ανάμεσα στους δημόσιους φορείς
  - ✓ Ανάδειξη του ρόλου της κοινωνίας των πολιτών
  - ✓ Σύσταση δικτύων (Aqua Publica Europa, Reclaiming Public Water, )
  - ✓ Δημιουργία συνεταιρισμών δημόσιου-δημόσιου με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση
  - ✓ Αλλαγή του τοπίου: η ικανότητα και η θέληση των δημοτικών αρχών για διαπραγμάτευση έχουν βελτιωθεί σημαντικά
- ✓
- ✓
-

**3. ΝΕΡΟ****ΝΕΡΟ**

- ✓ Η «κρίση του νερού»: η πιο σοβαρή, η πιο διαβρωτική και η πιο αόρατη διάσταση της οικολογικής ερήμωσης της γης
- ✓ 1998: 28 χώρες σε κάποιου είδους έλλειψη νερού, σε water stress or scarcity
- ✓ Μέχρι το 2025 ο αριθμός αυτός αναμένεται να φτάσει στο 56
- ✓ 1990-2025: ο αριθμός των ανθρώπων που ζουν σε χώρες χωρίς επαρκείς υδάτινους πόρους αναμένεται να αυξηθεί από 131 εκ. σε 817 εκατομμύρια
- ✓ Μια χώρα έχει πρόβλημα, όταν ατομική κατανάλωση νερού είναι λιγότερο από 1.000 μ3/χρόνο
- ✓ Κάτω από 500 μ3 απειλείται η επιβίωσή τους
- ✓ Αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού
- ✓ Λειψυδρία
- ✓ Αστικοποίηση
- ✓ Κλιματικές αλλαγές
- ✓ Υπερβολική σπατάλη νερού
- ✓ Μείωση των υδάτινων πόρων
- ✓ Κατά τη διάρκεια του τελευταίου αιώνα, ο ρυθμός μείωσης του νερού έχει υπερβεί το ποσοστό αύξησης του πληθυσμού κατά 2,5%.
- ✓ Υπερβολική εκμετάλλευση
- ✓ Διατάραξη των κύκλων του νερού
- ✓ Σοβαρές ελλείψεις στις αγορές
- ✓ Η ρύπανση επιδεινώνεται παντού

- ✓ ΝΕΡΟ
- ✓ Θέμα δημόσιου προβληματισμού
- ✓ Ένα μη συνηθισμένο αγαθό – πολύ δύσκολη η κατηγοριοποίησή του
- ✓ Αγαθό που δεν μπορεί να εμπορευματοποιηθεί
- ✓ Όχι ένα συνηθισμένο προϊόν που μπορεί να παράγει κέρδος.
- ✓ Πόρος ευάλωτος και απαραίτητος για τη ζωή.
- ✓ Δημόσιο αγαθό (public good)
- ✓ Κοινωνικό αγαθό (merit good)
- ✓ Ανθρώπινο δικαίωμα
- ✓ Εξαιρετικά ανελαστική ζήτηση
- ✓ Θετικές εξωτερικότητες (positive externalities)
- ✓ Η περατή και τοπικά προσδιορισμένη παροχή του το καθιστά ανταγωνιστικό (rival), άρα αυτό σημαίνει ότι οι κανόνες της αγοράς θα μπορούσαν να εφαρμοσθούν στην παροχή και τη ζήτηση.
- ✓ Ίση πρόσβαση για όλους
- ✓ Δημόσια υγεία – εξασφάλιση της πρόσβασης σε ασφαλές πόσιμο νερό
- ✓ Δεν μπορεί να υποκατασταθεί από άλλο αγαθό
- ✓ Απαραίτητο σε όλες τις οικονομικές δραστηριότητες (γεωργία, βιομηχανία)
- ✓ Έχει αναγνωρισθεί η σχέση μεταξύ νερού και φτώχειας
- ✓ Στόχος 10 των Αναπτυξιακών Στόχων για τη Χιλιετία (Millennium Development Goals, MDG)– «Μέχρι το 2015 να μειωθεί στο μισό το ποσοστό του πληθυσμού χωρίς πρόσβαση σε ασφαλές πόσιμο νερό και βασικές παροχές υγιεινής»
- ✓ Νερό = ανθρώπινο δικαίωμα = αρμοδιότητα του κράτους να παράσχει αυτόν τον ζωτικό πόρο σε όλους

✓

✓

✓

✓

	✓
	✓
<b>Ηλεκτρονική διακυβέρνηση –</b>	✓
<b>διαχείριση δεδομένων</b>	✓
	✓
	✓
	✓
<b>Εξορθολογισμός και μείωση των</b>	✓
<b>δημοσίων δαπανών</b>	



**ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ****Α) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**

- ❖ **Ανδρονόπουλου Βας., Μαθιουδάκη Μίνωα**, *Νεοελληνική Διοικητική Ιστορία*, εκδ. Α. Μαθιουδάκη, Π. Ανδρονόπουλου, (α) 1988 / 1992 (β)
- ❖ **Βαβούρας Σ. Ιωάννης, Τσίρης Παναγιώτης**, επιμ. «*Διακυβέρνηση και διαφθορά*», εκδόσεις Παπαζήση, 2011
- ❖ **Γκλαβίνης Παναγιώτης**, *Το Μνημόνιο της Ελλάδος στην ευρωπαϊκή, τη διεθνή και την εθνική έννομη τάξη*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2010
- ❖ **Δρακάτος Γ. Κωνσταντίνος**, *Δυσχέρειες εξόδου της ελληνικής οικονομίας από την κρίση*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1992
- ❖ **Ευαγγελόπουλος Παναγιώτης**, *Περιουσία και Αγορά*, Παπαζήσης, 2000
- ❖ **Ευαγγελόπουλος Παναγιώτης**, «Ο κανόνας της πλειοψηφίας και ο προσδιορισμός των δικαιωμάτων», Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, Φθινόπωρο 1998, εκδ. Αντ.Ν.Σάκκουλα
- ❖ **Θεοδώροπουλος Τάκης, Μανδραβέλης Πάσχος** (δημοσιογράφος), **Μάρκαρης Πέτρος, Βασιλίας Παπαβασιλείου** (σκηνοθέτης-ηθοποιός), *Υπό το Μηδέν. Τέσσερα σχόλια για την κρίση*, εκδ. Ωκεανίδα, Αθήνα
- ❖ **Ιωακείμιδης Π.**, *Η θέση της Ελλάδας στο διεθνές, ευρωπαϊκό και περιφερειακό σύστημα. Ιστορικές εννοιολογήσεις και σύγχρονη πραγματικότητα*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 2007
- ❖ **Ιωακείμιδης Κ. Π.**, *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, 1981-1996. Προοπτικές του Εξευρωπαϊσμού στην Ελλάδα*, Δοκίμιο, εκδ. Θεμέλιο, Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών Θεμάτων, Αθήνα 1997
- ❖ **Ιωακείμιδης Κ. Π.**, *Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση. Θεωρία, Διαπραγμάτευση, Θεσμοί και Πολιτικές. Η Συνθήκη του Maastricht και η Ελλάδα*, εκδ. Θεμέλιο, Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών Θεμάτων, Αθήνα 1993
- ❖ **Ιωακείμογλου Ηλίας**, *Η Ελληνική Οικονομία 1960-2007. Ανάπτυξη, παραγωγική δομή και αγορά εργασίας*, Ιανουάριος 2008, [http://www.ine.otoe.gr/Upl/pdf/Greece\\_IneOtoe.pdf](http://www.ine.otoe.gr/Upl/pdf/Greece_IneOtoe.pdf)
- ❖ **Καζάκος Πάνος**, *Ανάμεσα σε κράτος και αγορά Οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1944-2000*, 2009
- ❖ **Καϊδατζής Ακρίτας**, *Συνταγματικοί Περιορισμοί των Ιδιωτικοποιήσεων, Μελέτες Συνταγματικού Δικαίου και Πολιτειολογίας*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2006, σελ.2-8
- ❖ **Καινούργιος Φ. Δημήτριος**, *Χρηματοοικονομική Διοίκηση Δημόσιων Επιχειρήσεων και Οργανισμών*, Οικονομικό Παν/μιο Αθηνών, Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής, εκδ. Οικονομικού Παν/μίου Αθηνών, Αθήνα 2004
- ❖ **Καραγεώργου Ι. Βασιλική**, *Η διοικητική διαδικασία υπό την επίδραση της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005
- ❖ **Καραμανώφ Μαρία**, *Βιώσιμο Κράτος και Δημόσια Κτήση. Τα όρια των ιδιωτικοποιήσεων*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2010, σελ. 103
- ❖ **Κατσέλη Τ. Λούκα, Πελαγίδης Κ. Θεόδωρος**, επιμέλεια, *Για μια Ευρώπη των Κοινωνικών Δικαιωμάτων*, Βιβλιοθήκη Δημοσίου Διαλόγου για την Εθνική Στρατηγική, Ινστιτούτο Ερευνών και Πολιτικής Στρατηγικής, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1998
- ❖ **Κοντιάδης Ι. Ξενοφών, Ανθόπουλος Θ. Χαράλαμπος** (επιμ.), *Κρίση του Ελληνικού Πολιτικού Συστήματος*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2008
- ❖ **Λαδή Στέλλα –Νταλάκου Βασιλική**, *Ανάλυση Δημόσιας Πολιτικής*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2010

- ❖ **Λαμπροπούλου Μαντώ**, *Μετατοπίσεις στα όρια και στην ισορροπία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα: Ιδιωτικοποίηση, δημόσιο συμφέρον και σχέσεις κράτους – αγοράς – πολιτών*, Διδάκτορας τμ. Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης Παν/μίου Αθηνών
- ❖ **Μακροδημήτρης Αντώνης**, *Ο «Μεγάλος Ασθενής». Η μεταρρύθμιση και ο εκσυγχρονισμός της Δημόσιας Διοίκησης*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1999
- ❖ **Μακροδημήτρης Αντώνης**, *Προσεγγίσεις στη Θεωρία των Οργανώσεων*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2004
- ❖ **Μηλιός Γιάννης**, *Η Ελληνική οικονομία κατά τον 20<sup>ο</sup> αιώνα*,  
[http://users.ntua.gr/jmilios/Oikonomia\\_Eikostos1ab.pdf](http://users.ntua.gr/jmilios/Oikonomia_Eikostos1ab.pdf)
- ❖ **Μπαμπανάσης Στέργιος**, Δημόσιες Επιχειρήσεις. Οργάνωση και Διοίκηση, σελ. 389-392.
- ❖ **Παγκάκη Λ. Γρ.**, *Εισαγωγή στη Δημόσια Διοίκηση*, β' έκδοση αναθεωρημένη, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1991
- ❖ **Παπαδημητρίου Γιώργος, Σωτηρέλης Γιώργος**, *Το Σύνταγμα της Ελλάδας*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2001
- ❖ **Πασσάς Γ. Αργύρης, Τσέκος Ν. Θεόδωρος**, επιμ., *Εθνική Διοίκηση και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Η Ελληνική εμπειρία*, Δημόσια Πολιτική και Θεσμοί, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2009
- ❖ **Πεπελάση Ιωάννα-Σαπφώ**, επίκουρη καθηγήτρια Οικονομικής Ιστορίας στο Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών Θεσσαλονίκη, 14 Οκτωβρίου 2011  
[http://www.economia.gr/index.php?dispatch=pages.view&page\\_id=1786](http://www.economia.gr/index.php?dispatch=pages.view&page_id=1786)
- ❖ **Ξαφά Μιράντα**, «Ιδιωτικοποίηση: Στόχοι, Μέθοδοι και Διαδικασίες», Επίκεντρα, τ. 67, Σεπτέμβριος 1991
- ❖ **ΣΑΒΒΑΣ Σ.Ε., ΚΟΝΔΥΛΗΣ Κ. Ε.**, *Ιδιωτικοποίηση και Παραγωγικότητα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1993,
- ❖ **Σπανού Καλλιόπη**, *Ελληνική Διοίκηση και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2001
- ❖ **Σπανού Καλλιόπη** επιστημ. επιμ., *Δημόσιες πολιτικές στην Ελλάδα. Όψεις & αντιφάσεις*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2010
- ❖ **Σπανού Καλλιόπη**, *Πρόσβαση στα έγγραφα και διαφάνεια της διοικητικής δράσης*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2010
- ❖ **Σπηλιωτόπουλος Π., Αντ. Μακροδημήτρης επιμ.**, *Η Δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα*, Ελληνικό Ινστιτούτο Διοικητικών Επιστημών, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2001
- ❖ **Σωτηρόπουλος Α. Δημ.**, «Υποθέσεις Εργασίας και Ανοικτά Ερωτήματα στη Βιβλιογραφία για την Ελληνική Κοινωνία Πολιτών, στο **Κοντιάδης Ι. Ξενοφών, Ανθόπουλος Θ. Χαράλαμπος** (επιμ.), *Κρίση του Ελληνικού Πολιτικού Συστήματος*; εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2008
- ❖ **Featherstone Kevin, Παπαδημητρίου Δημ.**, *Τα όρια του Εξευρωπαϊσμού. Δημόσια Πολιτική και Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα*, εκδ. Οκτώ, Αθήνα 2010
- ❖ **Featherstone Kevin**, *Ο «εκσυγχρονισμός» και οι διαρθρωτικοί περιορισμοί της ελληνικής πολιτικής*, στο: *Πολιτική στην Ελλάδα. Η πρόκληση του εκσυγχρονισμού*, επιστημ. επιμ. Kevin Featherstone, εκδ. Οκτώ, Αθήνα 2007
- ❖ **Χίου– Μανιατοπούλου Θεοδώρα**, *Η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη της Λισαβώνας. Documents on International and European Law*, International and European Law Library, Papazissis Publishers, Athens 2008
- ❖ **Acemoglu Daron & Robinson A. James**, «Γιατί αποτυγχάνουν τα Έθνη. Οι καταβολές της ισχύος, της ευημερίας και της φτώχειας», Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2013, σελ. 93
- ❖ **M.Buchanan James and Wagner E. Richard**, *“Democracy in Deficit: the Political Legacy of Lord Keynes”*, Academic Press, New York, 1977.
-

❖ **Sklias Pantelis**, Associate Professor, Dept. of Political Science & International Relations University of Peloponnese, Corinth, Greece, "The Political Economy of the Greek Crisis: Roots, Causes and Perspectives for Sustainable Development", Middle Eastern Finance and Economics, EuroJournals Publishing, Inc. 2010, ISSN: 1450-2889 Issue 7 (2010)

❖ **Wallis Joe –Dollery Brian**, *Αποτυχία της αγοράς, αποτυχία της κυβέρνησης, ηγεσία και δημόσια πολιτική*, Κέντρο Θεσμικών Μεταρρυθμίσεων, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2005

## **B) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΘΟΓΡΑΦΙΑ**

❖ **Βαγιανός Δημ.** (LSE, CEPR & NBER), **Βέττας Νίκος** (Οικονομικό Παν/μιο Αθηνών & CEPR), **Μεγύρ Κώστας** (Yale University, College of London), *Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μια κρίσιμη συγκυρία*, 5 Αυγούστου 2010, <http://greekeconomistsforreform.com/wp-content/uploads/deth73-80.pdf>

❖ **Δερτιλής Γιώργος**. «*Η Ιστορία δεν επαναλαμβάνεται και δεν διδάσκει: οικονομικές κρίσεις και κράτος στην Ελλάδα*», Ετήσια διάλεξη στο Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Αθήνα 4 Μαρτίου 2010, <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2010/03/Dertilis-Cnf-Eliamep.pdf>.

❖ **Δοξιάδης Αρ.**, άρθρο με τίτλο «Αλλαγή τρόπου διακυβέρνησης», ΤΟ ΒΗΜΑ, 15.05.11

❖ **Δρ. Ντάλης Σωτήρης**, άρθρο με τίτλο «Η Ευρώπη, η Ελλάδα και το Πλανητικό Παιχνίδι», στην Τριμηνιαία Πολιτική & Οικονομική Επιθεώρηση «Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική», Τεύχος 19, Ιούλιος – Σεπτ. 2010, εκδ. Παπαζήση

❖ **Ζούμε με δανεικά**, 2007-10-16, <http://stocks.pathfinder.gr/news/560812.html>

❖ **Ιωακείμογλου Ηλίας**, *Η Ελληνική Οικονομία 1960-2007. Ανάπτυξη, παραγωγική δομή και αγορά εργασίας*, Ιανουάριος 2008, [http://www.ine.otoe.gr/Upl/pdf/Greece\\_IneOtoe.pdf](http://www.ine.otoe.gr/Upl/pdf/Greece_IneOtoe.pdf)

❖ **Καζαμίας Αλέξανδρος**, «Το φαινόμενο του «αποευρωπαϊσμού» στις σχέσεις Ελλάδας – Ευρωπαϊκής Ένωσης», Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών (European Society of Modern Greek Studies)

❖ **Καραμούζης Ν.**, Καθ.του Παν/μίου Πειραιά, «Η ανάπτυξη θα δαμάσει το χρέος», ΤΟ ΒΗΜΑ, 20 Μαρτίου 2011

❖ **Καραούλη Βασιλική**, Π.Μ. Υγιεινολόγος- Υπ. Υγείας-Πρόνοιας, «Ποιότητα του πόσιμου νερού – Ισχύον και νέο θεσμικό πλαίσιο»

❖ **Κέφης Ν. Βασίλης**, «Δημόσιες Επιχειρήσεις και Δημόσιο Μάνατζμεντ στην Ελλάδα», Διοικητική Ενημέρωση, [http://www.special-edition.gr/pdf\\_dioik\\_enim/pdf\\_de\\_53/kefis.pdf](http://www.special-edition.gr/pdf_dioik_enim/pdf_de_53/kefis.pdf)

❖ **Κουτσογιάννη Ξένια**, άρθρο «*Κράτος και αγορές. Μια διαλλακτική σχέση*», ΕΡΥΜΑΝΘΟΣ, Δίκτυο Κοινωνικού Ακτιβισμού & Περιβαλλοντικών Δράσεων, [http://erymanthos.eu/index.php?option=com\\_content&view=article&id](http://erymanthos.eu/index.php?option=com_content&view=article&id)

❖ **Λιαργκόβας Παναγιώτης**, «Η Αναγκαιότητα της Μεταρρύθμισης της Δημόσιας Διοίκησης», στο ΚΕΡΔΟΣ, 09/06/06

❖ **Λάβδας Α. Κωνσταντίνος**, Καθ. Ευρωπαϊκής Πολιτικής, Παν/μιο Κρήτης, «Interest Groups in Disjointed Corporatism: Social Dialogue in Greece and European 'Competitive Corporatism'», *West European Politics*, 28. 2 (2005)

❖ **Μακροδημήτρης Αντώνης Καθ.**, *Η Τέχνη της Διοίκησης στην Καμπή του Αιώνα*, στον Οικονομικό Ταχυδρόμο, 11 Ιανουαρίου 2003

❖ **Μαλούχος Π. Γ.**, *Ένα βήμα μπρος, δύο βήματα πίσω προς την Ευρώπη. Η πελατειακή λογική και τα συντεχνιακά συμφέροντα μπλοκάρουν αυτονόητες μεταρρυθμίσεις*, ΤΟ ΒΗΜΑ, 02.11.10

- ❖ **Μηλιός Γιάννης**, *Η Ελληνική οικονομία κατά τον 20<sup>ο</sup> αιώνα*, [http://users.ntua.gr/jmilios/Oikonomia\\_Eikostos1ab.pdf](http://users.ntua.gr/jmilios/Oikonomia_Eikostos1ab.pdf)
- ❖ **Ξανθάκη Μαργαρίτα**, «82 χρόνια ποιότητα νερού και περιβαλλοντική ευαισθησία!», Πηγή Ενημέρωσης, Τριμηνιαία έκδοση των Δημοσίων Σχέσεων της ΕΥΔΑΠ, Τεύχος 70, 2013
- ❖ **Όλι Ρεν**, «Η Ελλάδα σε πορεία επανόδου», στην Τριμηνιαία Πολιτική & Οικονομική Επιθεώρηση «Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική», Τεύχος 19, Ιούλιος – Σεπτ. 2010, εκδ. Παπαζήση
- ❖ **Παπαδημητρίου Δ. Π.**, «Ιδιοκτησιακό Καθεστώς. Κίνητρα και Αποτελεσματικότητα: Οι υπό κρατικό έλεγχο ελληνικές βιομηχανικές επιχειρήσεις», στο: *Λειτουργίες του Δημόσιου Τομέα*, επιμ.: Προβόπουλος Γ, Ράπανος Β., ΙΟΒΕ, Αθήνα 1997
- ❖ **Ράπανος Θ. Βασίλης**, *Μέγεθος και εύρος δραστηριοτήτων του Δημόσιου Τομέα*, Κείμενο Εργασίας, Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, Νοέμβριος 2009
- ❖ **Featherstone Kevin**, «Τι πρέπει να γίνει με το δημόσιο?», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 23-24 Απριλίου 2011
- ❖ «Πώς κρίνουν οι Έλληνες τις Ιδιωτικοποιήσεις», Πανελλαδική τηλεφωνική έρευνα σε δείγμα 514 ατόμων που πραγματοποίησε ο ραδιοφωνικός και τηλεοπτικός σταθμός ΣΚΑΪ, τον Απρίλιο του 2011, βλ. σχετικό **Παράρτημα**. <http://www.publicissue.gr/1733/private-sector/>

### **Γ) ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΑΡΘΟΓΡΑΦΙΑ**

- ❖ **Ait-Ouyahia M.**, *Public-private Partnerships for Funding Municipal Drinking Water Infrastructure: What are the Challenges?*, Government of Canada, Policy Research Initiative, 2006
- ❖ **Alchian A.A. and Kessel R.A.**, "Competition, Monopoly and the Pursuit of Money. Aspects of Labor Economics", ed. National Bureau of Economic Research (Princeton: Princeton University Press, 1962), και **DeAlessi L.**, "The Economics of Property Rights: A Review of the Evidence", *Research in Law and Economics* 2 (1980)
- ❖ **Alford John and O'Flynn Janine**, "*Public Value: A Stocktake of a Concept*", Paper presented at the Twelfth Annual Conference of the International Research Society for Public Management
- ❖ **Alston J. Lee and Mueller Bernardo**, *Property Rights and the State*, [http://www.development.wne.uw.edu.pl/uploads/Courses/institutional\\_alston\\_mueller.pdf](http://www.development.wne.uw.edu.pl/uploads/Courses/institutional_alston_mueller.pdf)
- ❖ **R. and Cashman A.**, *The Impacts of Change on the Long-term Future Demand for Water Sector Infrastructure in Infrastructure to 2030: Telecom, Land Transport, Water and Electricity* 241-349 (Paris: OECD, 2006)
- ❖ **Anderson L. Terry, Smith L. Vernon & Simmons Emily**, "How and Why to Privatize Federal Lands", *Policy Analysis*, No 363, November 9, 1999
- ❖ **Audretsch B. David & Keilbach Max**, *Entrepreneurship Capital and Economic Performance*, *Regional Studies*, Vol. 38:8, pg 949-959
- ❖ **Balch Oliver**, *Guardian Professional*, "The murky pool of big business, water and policy capture", Wednesday 18 December 2013, <http://www.theguardian.com/sustainable-business/big-business-water-policy-capture>
- ❖ **Baumol W.J., Panzar J.C, and Willig R.D.**, *Contestable Markets and the Theory of Industry Structure*, San Diego: Harcourt Brace, 1982
- ❖ **Blacker A. Jared**, *Privatization under duress: the privatization of the Greek economy*, pg. 4, <http://martindale.cc.lehigh.edu/sites/martindale.cc.lehigh.edu/files/PrivatizationUnderDuress.pdf>
- ❖ **Bongardt Annette & Torres Francisco**, "Europe 2020 – A Promising Strategy?", *Intereconomics* 2010

- ❖ **Bongardt Annette & Torres Francisco**, "The Competitiveness Rationale, Sustainable Growth and the Need for Enhanced Economic Coordination", Forum, Intereconomics 2010
- ❖ **Besley Timothy and Persson Torsten**, The Origins of State Capacity: Property Rights, Taxation, and Politics, <http://econ.lse.ac.uk/~tbesley/papers/originsofstatecapacity.pdf>
- ❖ **Blaug Ricardo, Horner Louise, Lekhi Rohit**, "Public value, Politics and Public Management. A literature review", The Work Foundation
- ❖ **Bortolotti Bernardo** (University of Turin and Fondazione Eni Enrico Mattei) & **Milella Valentina** (Fondazione Eni Enrico Mattei), *Privatization in Western Europe. Stylized Facts, Outcomes, and Open Issues*, Nota di Lavoro 124.2006, PRCG – Privatisation, Regulation, Corporate Governance, Fondazione Eni Enrico Mattei, October 2006 [http://policydialogue.org/files/publications/Privatization\\_Bortolotti.pdf](http://policydialogue.org/files/publications/Privatization_Bortolotti.pdf)
- ❖ **Bosman M. Martin**, University of South Florida, Tampa, "A Review of Privatization of Water and Sanitation Systems: The Case Greater Buenos Aires", Draft Discussion Paper prepared for Conference on Global Cities: Water, Infrastructure and Environment, Santa Barbara, CA, 16-19 May 2005
- ❖ **Boscheck R.**, "European Water Infrastructure: Regulatory Flux void of Reference?" in: Intereconomics, Volume 37, Number 3, 2002
- ❖ **Boscheck Ralf**, "Procurement, Privatisation, Principles and Presumptions. The EU's Proposed Concessions Directive and the Governance of Water Supply", Forum: The Regulation of Water Services in the EU, Intereconomics, Review of European Economic Policy, Volume 48, May/June 2013, Number 13
- ❖ **Boscheck R.**, "The EU Water Framework Directive", in: Intereconomics, Volume 41, Number 5, 2006
- ❖ **Drucker F.P.**, *The Age of Discontinuity*, New York: Harper & Row, 1969
- ❖ **Boscheck Ralf**: Procurement, Privatisation, Principles and Presumptions, **Judith C. Clifton and Daniel Díaz Fuentes**: The European Union's Concessions Directive: A Critical Reading, **Mark Oelmann and Christoph Czichy**: Water Service Provision as a Natural Monopoly, **Monica Alessi and Sébastien Treyer**: Economic Models and Water Pricing Towards Water Efficiency, **Janet Wright and Martin Cave**: The Development of Upstream Competition in the England and Wales Water Industry, <http://intereconomics.eu/archive/year/2013/3/857/>
- ❖ **Botton Sarah, Brailowsky Alexandre and Matthieussent Sarah**, The real obstacles to universal access to the water service in developing countries: Thoughts stemming from the experience of access to drinking water of the poor neighbourhoods populations living in Port-au-Prince (Haiti) and Buenos Aires (Argentina), May 2005
- ❖ **Boycko Maxim, Schleifer Andrei and Vishny W. Robert**, "A theory of privatization", The Economic Journal 106, March 1996, 309-319, Royal Economic Society 1996, published by Blackwell Publishers [http://scholar.harvard.edu/files/shleifer/files/theory\\_privatisation.pdf](http://scholar.harvard.edu/files/shleifer/files/theory_privatisation.pdf)
- ❖ **Breyer H.**, *Mortality, Morbidity and Improvements in Water and Sanitation: Some Lessons from English History* (Occasional Paper from Human Development Report 2006, Human Development Report Office, United Nations Development Programme, 2006), <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2006/papers/breyer%20helen.pdf>
- ❖ **Briscoe Ivan**, "Argentina: How Politicians Survive While People Starve", *openDemocracy*, March 17, 2003
- ❖ **Burchardt Tania**, (Research Officer in the Center for Analysis of Social Exclusion, in STICERD, at the London School of Economics), BOUNDARIES BETWEEN PUBLIC AND PRIVATE WELFARE: A TYPOLOGY AND MAP OF SERVICES [http://eprints.lse.ac.uk/6534/1/Boundaries\\_between\\_Public\\_and\\_Private\\_Welfare\\_a\\_typology\\_and\\_map\\_of\\_services.pdf](http://eprints.lse.ac.uk/6534/1/Boundaries_between_Public_and_Private_Welfare_a_typology_and_map_of_services.pdf)
-

- ❖ **Candy M.**, *Water, Sanitation and the Modern City: Colonial and Post-colonial Experiences in Lagos and Mumbai*, H. D. R. O. Occasional paper for Human Development Report 2006, United Nations Development Programme, 2006
- ❖ **Carbonneau Marc**, "LRR Focus: Privatizing Lithuania's Water", *Labor Research Review*, Volume 1, number 23, Article 10, Cornell University, ILR School  
<http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1260&context=lrr>
- ❖ **Caroline de la Porte**, *Is the Open Method of Coordination Appropriate for Organising Activities at European Level in Sensitive Policy Areas?*, *European Law Journal*, [Volume 8, Issue 1](#), pages 38–58, March 2002
- ❖ **Chadwick**, (1842, 1965) "Report on the Sanitary Conditions of the labouring population of Gr. Britain" in **G.D. Smith, D. Dorling and M. Shaw** ed., *Poverty, Inequality and Health in Britain, 1800-2000: A reader*, 46 (London: The Policy Press, 2001
- ❖ **Charter David**, *Storm over bailout of Greece, EU's most ailing economy*. Time Online: Brussels, 2010
- ❖ **Cutler D. and Miller G.**, *Water, Water, Water, Everywhere: Municipal Finance and Water Supply in American Cities* (Cambridge, USA: National Bureau of Economic Research Cambridge, Working Paper W11096, 2005) "Making a Big Splash: With More than a Century in the Private Sector, French Water Companies are Showing the Rest of the World How to Manage Their Water Utilities", **Financial Times**, 24 August 1999
- ❖ **David M. Trubek, Louise G. Trubek**, *Hard and Soft Law in the Construction of Social Europe: the Role of the Open Method of Co-ordination* *European Law Journal*, [Volume 11, Issue 3](#), pages 343–364, May 2005
- ❖ **Davis Mike**, "Planet of Slums: The Third World's Megacities", *New Left Review* 26, March-April 2004
- ❖ **Davis J.**, "Private Sector Participation in the Water and Sanitation Sector", 30 *Annual Review of Environment and Resources* 145-147, 2005
- ❖ **Dr Christoph Demmke and Danielle Bossaert**, *EIPASCOPE 25th Anniversary Special Issue* "GOVERNANCE. What is Governance?"
- ❖ **Dumol Mark**, "The Manila water concession : a key government official's diary of the world's largest water privatization", 31.7.2000, The World Bank, Washington, D.C., no de rapport 20766  
<http://documents.banquemondiale.org/curated/fr/2000/07/443557/manila-water-concession-key-government-officials-diary-worlds-largest-water-privatization>
- ❖ **Eckehard Rosenbaum**, "Lisbon, Europe 2020 and the Case for Soft Coordination in EU Policymaking", *Intereconomics* 2010
- ❖ **Esguerra Jude**, "Manila Water Privatization: Universal Service Coverage after the Crisis?", Programme Area: Social Policy and Development, UNRISD, United Nations Institute for Social Development  
[http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/\(httpPublications\)/7B90D9FACECE6689C1257A52005900D4?OpenDocument](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpPublications)/7B90D9FACECE6689C1257A52005900D4?OpenDocument)
- ❖ **Galiani Sebastian** (Univeridad de San Andres), **Gertler Paul** (University of California at Berkeley and NBER), **Schargrodsky Ernesto** (Universidad Torcuato Di Tella), "Water for Life: The Impact of the Privatization of Water Services on Child Mortality", August 31, 2002, Retrieved 2008-02-14
- ❖ **Germa Bel, Fageda Xavier and Warner E. Mildred**, "Is Private Production of Public Services Cheaper than Public Production? A meta-regression analysis of solid waste and water services", *Journal of Policy Analysis and Management*, 2010, 29(3): 553-577
- ❖ **Godoy Julio**, "EUROPE: Privatised Services Back in Public Hands", Berlin, 27 Iavouapiou 2010  
<http://www.ipsnews.net/2010/01/europe-privatised-services-back-in-public-hands/>
-



- ❖ **Goodman, John B. & Loveman W. Gary**, «Εξυπηρετεί η ιδιωτικοποίηση το Δημόσιο Συμφέρον;», Harvard Business Review (Μεταφρ. «Επιστημονικό Μάρκετινγκ, τ. 40, Ιαν. '92, σελ. 21-46)
- ❖ **Gosta Esping-Andersen**, *A Welfare State for the 21<sup>st</sup> Century. Ageing societies, knowledge-based economies, and the sustainability of European welfare states*, Nordic News Network, <http://www.nnn.se/seminar/pdf/report.pdf>
- ❖ **Goodman John** (Kellye Wright Fellow in Health Care at the National Center for Policy Analysis, Dallas and an author), "It's time for Congress to privatize the Welfare State", <http://www.forbes.com/sites/johngoodman/2013/06/19/its-time-for-congress-to-privatize-the-welfare-state/>
- ❖ **Guriev Sergei**, Human Capital Foundation Professor of Corporate Finance, New Economic School and CEFIR, Moscow, and CERP **and Megginson William**, Professor and Rainbolt Chair in Finance, University of Oklahoma, "Privatization: What Have We Learnt?" paper prepared for ABCDE conference in St. Petersburg, January 2005. The paper draws heavily on Megginson 2005 and Guriev and Rachinsky 2005 <http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/84797-1251813753820/64157391257192350745/gurievmeeggison.PDF>
- ❖ **Hall D., Lobina E.**, "Water companies and trends in Europe in 2012", Public Services International Research Unit (PSIRU), August 2012]
- ❖ **Hacher Sebastian**, Εμπειρογνώμων στο CorpWatch, "Argentina Water Privatization Scheme Runs Dry", 26 Φεβρουαρίου 2004, <http://www.corpwatch.org/article.php?id=10088>
- ❖ **Hanke S.H.**, "The Theory of Privatization", The Privatization Option, ed. S.M. Butler, Washington, D.C.: Heritage Foundation, 1985
- ❖
- ❖ **Haritakis N.** /C.Pitelis, Privatization in Greece, σε: D. Parker (επιμ.), Privatization in the European Union, London-NewYork 1998, 123 επ.
- ❖ **Havlicek Roman**, Center for Environmental Public Advocacy, "Les Amis de la Terre Slovaquie), La situation des services de l'eau en Europe Centrale et Orientale", <http://www.globenet.org/aitec/chantiers/sp/eau/4pageseau.doc>
- ❖ **Holstrom Bengt and Milgrom Paul**, School of Organization and Management, Yale University, "The firm as an Incentive System", [http://www.nuff.ox.ac.uk/users/klemperer/IO\\_Files/firm%20as%20an%20incentive%20system%20Holmstrom%20and%20Milgrom.pdf](http://www.nuff.ox.ac.uk/users/klemperer/IO_Files/firm%20as%20an%20incentive%20system%20Holmstrom%20and%20Milgrom.pdf)
- ❖ **Hunter W.**, "London Water Supply", 47/2422 Journal of the Society of Arts 475, 476 (1898)
- ❖ **Husock Howard**, Research Fellow at Harvard University's Hauser Center for Nonprofit Organizations, "Privatize the Welfare State", The Wall Street Journal, Manhattan Institute for Policy Research, March 9, 2006
- ❖ **Hutton G., Haller L. and Bartram J.**, Economic and Health Effects of Increasing Coverage of Low Cost Water and Sanitation Interventions (Human Development Report Office Occasional Paper 2006/33, Report prepared for the United Nations Development Programme Human Development Report 2006), available at: [http://hdr.undp.org/hdr2006/pdfs/background-docs/Thematic\\_Papers/WHO.pdf](http://hdr.undp.org/hdr2006/pdfs/background-docs/Thematic_Papers/WHO.pdf)
- ❖ **Ian Bache**, *Europeanization: A Governance Approach*, Department of Politics, University of Sheffield
- ❖ **Juuti P. and Katko T.**, "City in Time" *Water Time* (2005), [http://www.watertime.net/wt\\_reports.asp](http://www.watertime.net/wt_reports.asp)
- ❖ "Verfassungsstaat auf Diät?" της μελέτης του **Kämmerer**, JZ 1996, 1042 επ., επίσης του ίδιου, Privatisierung, 2, 6, *Osterloh*, VVDStRL 1995, 207, *M. Ronellenfitsch*, Rechtliche Probleme der Privatisierung

und Regulierung aus der Sicht der Rechtswissenschaft, σε: **Koenig/Benz** (επιμ.), *Privatisierung und Staatliche Regulierung*, 118 επ. (118/9)

❖ **Kaul Inge, Conceicao Pedro, Le Goulvent Katell and Mendoza U. Ronald**, *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*, Oxford University Press, 2003

❖ **Kevin Featherstone, LSE**, *The Limits of Europeanization: Explaining Law Reform Capacity in Greece? What Model Interest Mediation*, WORK IN PROGRESS

❖ **Knack Stephen & Keefer Philip**, *Institutions and Economic Performance: Cross-Country Tests Using Alternative Institutional Measures*, Economics and Politics, November 1995

❖ **Knack Stephen & Keefer Philip**, *Does Social Capital have an Economic Payoff? A Cross-Country Investigation*, The Quarterly Journal of Economics, November 1997

❖ **Kerry Howell**, *Developing Conceptualizations of Europeanization and European Integration: Mixing Methodologies*, Seminar Series on the Europeanization of British Politics, by Research Unit for Institutional Governance, Ashcroft International Business School, APU, Chelmsford, November 2002

❖ **Kessides N. I.**, *Reforming Infrastructure: Privatization, Regulation, and Competition*, Washington, D.C.: World Bank, 2004

❖ **Marc Laimé**, «Le Dossier de l'eau. Pénurie, pollution, corruption», éditions du Seuil, mars 2003  
<http://www.globenet.org/aitec/chantiers/sp/eau/4pageseau.doc>

❖ **Luc Soete**, «Towards a Sustainable Knowledge-based Economy in Europe: from the Costs of "Non-Europe" to the Costs of Europe?», Intereconomics 2010

❖ **Madalina Gligor**, *Broadening the Perspectives of Incompatibility: Accounting for Europeanization and Balkanness as Complementary Realities*, 4<sup>th</sup> HEIRS Conference 11-12 April, Université Libre de Bruxelles

❖ **Merrick** 1985, **Behrman** and **Wolfe** 1987, the **Cebu Team** 1991, **Esrey** et al 1991, **Lavy** et al 1996, **Lee** et al 1997, inter alia

❖ **Meggison** et al 1994, **Barberis** et al 1996, **Frydman** et al 1999, and **La Porta** and **Lopez-de-Silanes** 1999),

❖ **Meggison L. W.**, *The Financial Economics of Privatization*, Oxford: Oxford University Press, 2005

❖ **Meggison L.W. and Netter J.**, «From State to Market: A Survey of Empirical Studies on Privatization», 39/2 Journal of Economic Literature 321-329, 2001

❖ **M. Trubek, Patrick Cottrell and Mark Nance**, «Soft Law», «Hard Law» and European Integration: toward a theory of hybridity», November 2005

❖ OUTLINE. The Manila Water Privatization Fiasco and the Role of Suez Lyonnaise/Ondeo. Presentation for the Summit for Another World (during G8 Summit in Evian, 2003), **Montemayor A. Carla**, The Philippine Water Vigilance Network (Bantay Tubig), 20 May 2003

<http://www.tni.org/sites/www.tni.org/archives/altreg-docs/manila.pdf>

❖ **Mosley Paul**, «Microfinance and Poverty in Bolivia», Journal of Development Studies, April 2001

❖ **Parmy Olson** (2008-05-21), *The World's Hardest-Working Countries*. Forbes, 12/04/2010

[http://www.forbes.com/2008/05/21/labor-market-workforce-lead-citizen-cx\\_po\\_0521countries.html](http://www.forbes.com/2008/05/21/labor-market-workforce-lead-citizen-cx_po_0521countries.html)

❖ **Petitjean Olivier**, «France: de la gestion privée à la remunicipalisation de l'eau?», Septembre 2009,  
<http://www.partagedeseaux.info/article163.html>

❖ **Pigeon M., MacDonald D., Hoedeman O., Kishimoto S.**, «Remunicipalisation: Putting water back into public hands», TNI/CEO/MSP, March 2012

❖ **Pinsent Masons Water Yearbook**, <http://wateryearbook.pinsentmasons.com/>



- ❖ **PRASAD NAREN**, Research Coordinator, United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD), *PRIVATISATION OF WATER: A HISTORICAL PERSPECTIVE*, LEAD JOURNAL (LAW ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT JOURNAL), Volume 3/2, p.224, International Environmental Law Research Centre (IELRC), Switzerland, [www.lead-journal.org](http://www.lead-journal.org)
  - ❖ **Primeaux W.J.**, "Some Problems with Natural Monopoly", *Antitrust Bulletin* 24, no. 1, Spring 1979: 63-85
  - ❖ **Radaelli M. Claudio**, *The Open Method of Coordination: A new governance architecture for the European Union?*, Sieps, Swedish Institute for European Policy Studies, March 2003
  - ❖ **R. Albers, F. Dionyssopoulou and C. Van Hooydonk**, *How could Greece engineer a soft landing?*, ECFIN Country Focus, Economic Analysis from the European Commission's Directorate-General for Economic and Financial Affairs, Volume 1, Issue 2, 30.01.2004
  - ❖ **Reimut Zohlhofer**, *Partizan Politics and Privatization in OECD Countries*, <http://www.icpublicpolicy.org/The-new-Policies-of-Privatization>
  - ❖ **Dr. Renate Reiter**, FernUniversität in Hagen, Germany, **Prof. Dr. Annette E. Toller**, FernUniversität in Hagen, Germany, *The new policies of Privatization*, <http://www.icpublicpolicy.org/The-new-Policies-of-Privatization>
  - ❖ **Ricketts Martin** (University of Buckingham), *Further Lessons from Privatisation*, *Economic Affairs*, Vol. 24, No 3, pp9-14, September 2004
  - ❖ **Robert Ladrech**, *Europeanization and National Politics*, *The European Union Series*, Palgrave Macmillan, April 2010
  - ❖ **Roderick Rhodes**, *The new Governance: Governing without Government*, *Journal of Political Studies*, Vol. 4
  - ❖ **Salzman J.**, "Thirst: a Short History of Drinking Water", 17/3 *Yale Journal of Law & the Humanities* 94, 2006
  - ❖ **Saltiel Gustavo, Maywah Nicole**, *Argentina: The Salta Public-Private Partnership*, February 2007, World Bank, Washington DC., 2007 <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/10300>
  - ❖ **Savas, E.S.**, "How Much Do Government Services Really Cost?" *Urban Affairs Quarterly*, 15, no I, Sept. 1979, 23-41
  - ❖ **Schaefer Christina, Warm Stephanie**, University of the Federal Armed Forces Hamburg, "Privatization in the German water sector. A theory driven analysis of patterns and impacts", PanelQ The New Policies of Privatization, panel 39
  - ❖ **Serafeim George**, Assistant Professor of Business Administration, Harvard Business School, **Loumioti Maria**, Doctoral Candidate, Harvard Business School  
<http://www.hbs.edu/faculty/Pages/profile.aspx?facId=15705&facInfo=custom&pageId=864>
  - ❖ **Shiva Vandana**, "Water Wars: Privatization, Pollution, and Profit", South End Press, 2002, [http://www.thirdworldtraveler.com/Vandana\\_Shiva/Water\\_Wars\\_VShiva.html](http://www.thirdworldtraveler.com/Vandana_Shiva/Water_Wars_VShiva.html)
  - ❖ **Sison Marites**, "Manila. A Case Study in Private Water Crisis",  
<http://www.monitor.net/monitor/0302a/copyright/manilawater.html>
  - ❖ **Snitow A. and Kaufman D. et al.**, *Thirst: Fighting the Corporate Theft of Our Water* (San Francisco: John Wiley, 2007)
  - ❖ **Shultz Jim** (28 January 2005). "The Politics of Water in Bolivia". *The Nation*. Archived from the original on 22 February 2007. Retrieved February 13, 2007, <http://www.thenation.com/issue/february-14-2005#>
-

- ❖ **Soete Luc**, "Towards a Sustainable Knowledge-based Economy in Europe: from the Costs of "Non-Europe" to the Costs of Europe?", *Intereconomics* 2010, <http://www.intereconomics.eu/archive/year/2010/3/731/>
- ❖ **Solanes Miguel**, 2006. "Efficiency, Equity, and Liberalisation of Water Services in Buenos Aires, Argentina", *Industry, Services & Trade* (Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2006 (22): 124-148. ISBN 92-64-02867-6
- ❖ **Stamatelatos Diane** /Fotolia.com, Greece at a Glance. Policies for a Sustainable Recovery, <http://www.oecd.org/greece/44785912.pdf>
- ❖ **Starr Paul**, "The Meaning of Privatization," *Yale Law and Policy Review* 6 (1988): 6-41. This article also appears in Alfred Kahn and Sheila Kamerman, eds., *Privatization and the Welfare State* (Princeton University Press, 1989), <http://www.princeton.edu/~starr/meaning.html>
- ❖ **Vickers Brendan**, Institute for Global Dialogue, *States, Markets and Industrial Development in the 21<sup>st</sup> century. What options for developing countries?*, Occasional Paper No 56, Johannesburg South Africa, October 2007
- ❖ **Werle Hermann**, Political Scientist and Author, "Between Public Well-being and Profit Interests. Experiences of the partial privatization of water supply in Berlin", Background Materials, Stuttgart, Germany, 2004, σελ. 3-6
- ❖ **William N. Dunn & David Y. Miller**, *A Critique of the New Public Management and the Neo-Weberian State: Advancing a Critical Theory of Administrative Reform*, *Public Organization Review*, Volume 7, No 4, 2007
- ❖ **Wingate F. C.**, "The Water-supply of Cities", 136 *North American Review*, 1883, p. 364-365
- ❖ **Wu Xun and Malaluan A. Nepomuceno**, "A Tale of Two Concessionaires: A Natural Experiment of Water Privatisation in Metro Manila", Paper received in final form, October 2006, *Urban Studies* 45(1) 207-229, January 2008, [http://lkyspp.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2013/03/Urban\\_Studies\\_Wu\\_Malaluan\\_20081.pdf](http://lkyspp.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2013/03/Urban_Studies_Wu_Malaluan_20081.pdf)

#### **Α) ΜΕΛΕΤΕΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ**

- ❖ **AITEC** – Association International de Techniciens, Experts et Chercheurs Service Public. Dossier EAU – Le service public de l'eau en France <http://www.globenet.org/aitec/chantiers/sp/eau/SPeauFrance.html>
  - ❖ Council Directive 98/83/EC, 3 Νοεμβρίου 1998 για την ποιότητα του νερού που προορίζεται για κατανάλωση από ανθρώπους [http://europa.eu/legislation\\_summaries/environment/water\\_protection\\_management/l28079\\_el.htm](http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l28079_el.htm)
  - ❖ Council Directive 80/777/EEC, 17 Ιουλίου 1980
  - ❖ Deutscher Bundestag: Bericht der Bundesregierung zur Modernisierungsstrategie für die deutsche Wasserwirtschaft und für ein stärkeres internationales Engagement der deutschen Wasserwirtschaft, Berlin 2006, Drucksache 16/1094; Modernisierungsstrategie, adopted by the German Bundestag on 21 March 2002 (Plenary Protocol 14/227)
  - ❖ EU Commission forces crisis-hit countries to privatize water, Corporate Europe Observatory, October 17<sup>th</sup> 2012, Water Justice <http://corporateeurope.org/pressreleases/2012/eu-commission-forces-crisis-hit-countries-privatise-water>
  - ❖ European Commission, Directorate General Economic and Financial Affairs, Economics of the Member States II, Greece, Brussels, 26 September 2012, GG C(2012) Ares, [http://corporateeurope.org/sites/default/files/reply\\_to\\_mrs\\_zanzanaini.pdf1\\_0.pdf](http://corporateeurope.org/sites/default/files/reply_to_mrs_zanzanaini.pdf1_0.pdf)
-

- ❖ European Commission: Proposal for a Directive of the European Parliament and the Council on the award of concession contracts, COM(2011) 897 final, 2011/0437 (COD) IP/11/1580 and MEMO/11/932  
EE L 327 της 22.12.2000, σ. 1.
  - ❖ Οδηγία 2008/105/ ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2008 σχετικά με πρότυπα ποιότητας περιβάλλοντος στον τομέα της πολιτικής των υδάτων καθώς και σχετικά με την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών του Συμβουλίου 82/176/ΕΟΚ, 83/513/ΕΟΚ, 84/156/ΕΟΚ, 84/491/ΕΟΚ και 86/280/ΕΟΚ και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου<sup>(3)</sup> (ΟΠΠΠ-EQSD) [ΕΕ L 348 της 24.12.2008, σ. 84]
  - ❖ Οδηγία 91/676/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 1991 για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης (οδηγία για τα νιτρικά ιόντα) [ΕΕ L 375 της 31.12.1991, σ. 1]
  - ❖ Parliamentary questions, 2 October 2012, Question for written answer to the Commission, Rule 117  
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=WQ&reference=E-2012-008837&language=EN>
  - ❖ **Global Water Intelligence.** Market-Leading Analysis of the International Water Industry, "Suez Environment and Agbar have won the right to claim limited damages for lost revenues associated with Argentinean water concessions. Was the ruling tribunal's judgement flawed?", August 2010  
<http://www.globalwaterintel.com/archive/11/8/general/suez-seeks-12bn-damages-argentina.html>
  - ❖ **IMF.** ESAF Policy Framework Paper, [www.imf.org/external/np/pfp/bolivia/index.htm](http://www.imf.org/external/np/pfp/bolivia/index.htm)
  - ❖ **IMF.** Bolivia Public Expenditure Review, [www.wds.worldbank.org](http://www.wds.worldbank.org)
  - ❖ "The Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council establishing a framework for the Community action in the field of water policy" or, in short, the EU Water Framework Directive (WFD), Official Journal (OJ L 327), 22 December 2000
  - ❖ **OECD, Greece at a Glance. Policies for a Sustainable Recovery, pg.1,**  
<http://www.oecd.org/greece/44785912.pdf>
  - ❖ **World Bank,** *World Development Report 2004, Making Services Work for the Poor* (New York: Oxford University Press, 2003)
  - ❖ **World Bank,** *World Development Report 1994: Infrastructure for Development 2* (New York: Oxford University Press, 1994)
  - ❖ **World Bank,** *Bureaucrats in Business: The Economics and Politics of Government Ownership* (New York: Oxford University Press, 1995)
  - ❖ **World Bank,** *Water Resource Management: A World Bank Policy Paper* (Washington: World Bank, 1993).
  - ❖ **World Bank,** *Infrastructure Development: the Roles of the Public and Private Sectors,* World Bank Group's Approach to Supporting Investments in Infrastructure (Working Paper, 2005),  
<http://siteresources.worldbank.org/INTINFNETWORK/Resources/Rolesupdt.pdf>
  - ❖ UN Task Force on Water and Sanitation, UN Millennium Project Task Force on Water and Sanitation, Final Report, 2005. Health, Dignity and Development: What Will It Take?,  
[http://www.unmillenniumproject.org/documents/What\\_Will\\_It\\_Take.pdf](http://www.unmillenniumproject.org/documents/What_Will_It_Take.pdf)
-

**E) ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ**

- 1) **Ralli Elena**, «Η Επιτροπή υπέρ της ιδιωτικοποίησης του νερού στις χώρες που λαμβάνουν οικονομική βοήθεια», 18.10.12, <http://www.neurope.eu/article/commission-favor-water-privatisation-countries-receiving-bailout>
- 2) Συνέντευξη της Αντιδημάρχου Anne Le Strat στις «Οικοτριβές», <http://oikotrives.wordpress.com/2013/03/31/paris-anne-le-strat/> και από ομιλία της σε συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, [http://ydrokritis.blogspot.gr/2013/10/blog-post\\_6056.html](http://ydrokritis.blogspot.gr/2013/10/blog-post_6056.html), καθώς και διάφορες ιστοσελίδες που περιλαμβάνουν πολλές πληροφορίες για το θέμα αυτό: <http://www.partagedeseaux.info/article477.html>  
[http://www.waterjustice.org/uploads/attachments/Paris%20Chapter%20by%20Anne%20le%20strat%20E\\_n\\_final\\_0.pdf](http://www.waterjustice.org/uploads/attachments/Paris%20Chapter%20by%20Anne%20le%20strat%20E_n_final_0.pdf)
- 3) Ιστοσελίδα της **Katherine Varin**, Secrétariat du CELSIG (Comité européen de liaison sur les Services d'intérêt général), avec P. Bauby et J-C Boual, et rédactrice en chef de la lettre d'information "Nouvelles News Europe"<http://www.globenet.org/aitec/chantiers/sp/eau/SPEauFrance.html>
- 4) **Raül Romeva I Rueda** (Verts/ALE), Ruiio Tavares (Verts/ALE), Nikos Chrysogelos (Verts/ALE), Heide Rühle (Verts/ALE) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=WQ&reference=E-2012-008837&language=EN>
- 5) [http://www.paris.fr/pratique/environnement/eau/l-observatoire-de-l-eau/rub\\_134\\_stand\\_25356\\_port\\_3119](http://www.paris.fr/pratique/environnement/eau/l-observatoire-de-l-eau/rub_134_stand_25356_port_3119)
- 6) <http://www.savegreekwater.org/?cat=443>
- 7) <http://www.acquabenecomune.org/raccoltafirme/index.php>
- 8) "Italy's Public says " NO " to Water Privatization", <http://waterculture.wordpress.com/2011/06/13/italys-public-says-no-to-water-privatization/>
- 9) <http://www.bwb.de/unternehmen/statistik.html>
- 10) The full Women & Water in Canada report is available online at: [www.canadians.org](http://www.canadians.org) and [www.womenandwater.ca](http://www.womenandwater.ca), <http://www.commondreams.org/newswire/2010/03/08-6>
- 11) [http://www.fnccr.asso.fr/documents/APE-GestionPubliqueDeLEau\\_2pdf](http://www.fnccr.asso.fr/documents/APE-GestionPubliqueDeLEau_2pdf) ).
- 12) <http://www.partagedeseaux.info/article477.html>
- 13) <http://www.veolia.com/fr/> <http://www.veoliawater.com/>
- 14) [http://en.wikipedia.org/wiki/Veolia\\_Environnement](http://en.wikipedia.org/wiki/Veolia_Environnement)
- 15) [http://en.wikipedia.org/wiki/Suez\\_Environnement/](http://en.wikipedia.org/wiki/Suez_Environnement/)
- 16) <http://www.suez-environnement.fr/>
- 17) <http://en.wikipedia.org/wiki/Vivendi>
- 18) L' association Eau Secours! Etude de cas d'une association de defense de service public de l'eau a Grenoble, par AITEC, Association International de Techniciens, Experts et Chercheurs Petit Fanny, 2005 <http://www.partagedeseaux.info/article121.html>
- 19) Water privatization in Metro Manila, From Wikipedia, the free encyclopedia *This article was last updated in July 2012.* [http://en.wikipedia.org/wiki/Water\\_privatization\\_in\\_Metro\\_Manila](http://en.wikipedia.org/wiki/Water_privatization_in_Metro_Manila)
- 20) Sommet pour un Autre Monde – 31 mai 2003 Table ronde "Soif d'Eau, Soif de Solidarité!", Carla A. Montemayor, Bantay Tubig (Réseau de vigilance sur l'eau des Philippines), "A Manille, le fiasco d'une privatisation et le rôle de Suez Lyonnaise/ Ondéo"  
<http://www.globenet.org/aitec/chantiers/sp/eau/4pageseau.doc>
- 21) [http://en.wikipedia.org/wiki/2000\\_Cochabamba\\_protests](http://en.wikipedia.org/wiki/2000_Cochabamba_protests)

- 22) Water Privatization Case Study: Cochabamba, Bolivia, Public Citizen 30 years protecting Health, Safety & Democracy, [http://www.citizen.org/documents/Bolivia\\_\(PDF\).PDF](http://www.citizen.org/documents/Bolivia_(PDF).PDF)
- 23) [http://en.wikipedia.org/wiki/Water\\_privatization\\_in\\_Argentina](http://en.wikipedia.org/wiki/Water_privatization_in_Argentina)
- 24) **Buenos Aires** – Collapse of the Privatization Deal, Food & Water Watch, NW Suite 300 Washington, DC 20036,  
<http://www.foodandwaterwatch.org/global/latin-america/argentina/buenos-aires-collapse-of-the-privatization-deal/>
- 25) Suez Environment, "Argentinian official website", Archived from the original on 2007-12-15, Retrieved 2008-02-14
- 26) [http://siteresources.worldbank.org/INTENBREVE/Newsletters/21455620/Feb07\\_102\\_Salta\\_EN.pdf](http://siteresources.worldbank.org/INTENBREVE/Newsletters/21455620/Feb07_102_Salta_EN.pdf)
- 27) <http://www.globenet.org/aitec/chantiers/sp/eau/4pageseau.doc>
- 28) <http://ec.europa.eu/environment/water/water-drink/>
- 29) [http://en.wikipedia.org/wiki/2000\\_Cochabamba\\_protests](http://en.wikipedia.org/wiki/2000_Cochabamba_protests)
- 30) <http://corporateeurope.org/open-letter-eu-commission-water-privatisation>
- 31) <http://corporateeurope.org/open-letter-eu-commission-water-privatisation>
- 32) <http://www.right2water.eu/>
- 33) [http://corporateeurope.org/sites/default/files/reply\\_to\\_the\\_ecs\\_letter.pdf](http://corporateeurope.org/sites/default/files/reply_to_the_ecs_letter.pdf)
- 34) [www.remunicipalisation.org](http://www.remunicipalisation.org)
- 35) [http://ec.europa.eu/commission\\_2010-2014/barnier/docs/news/2013/130124\\_water-services\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/barnier/docs/news/2013/130124_water-services_en.pdf)
- 36) <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/initiatives/ongoing>
- 37) [http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-20120273+0+DOC+XML+V0//EL#ref\\_1\\_1](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-20120273+0+DOC+XML+V0//EL#ref_1_1)
- 38) Από το προσωπικό site του τότε Υπουργού Οικονομικών της κυβέρνησης Καραμανλή, Γιώργου Αλογοσκούφη, στο: <http://news.radiobubble.gr/2012/11/20.html>  
<http://news.radiobubble.gr/2012/11/20.html>
- 39) **Υπουργείο Οικονομικών** (αποκρατικοποιήσεις 2004-2009), **Privatization Barometer**, **Κ. Μελά**(καθηγητής οικονομικών Παντείου Πανεπιστημίου), **Γ. Αλογοσκούφης** (πρ. Υπ. Οικονομικών),  
<http://news.radiobubble.gr/2012/11/20.html>
- 40) <http://www.thefreedictionary.com/privatization>.
- 41) <http://www.investopedia.com/terms/p/privatization.asp>
- 42) [http://en.wikipedia.org/wiki/Public\\_company](http://en.wikipedia.org/wiki/Public_company)
- 43) <http://www.lexology.com/library/detail.aspx?q=5f1ce179-9d9f-4b7c-af1ed1af7de931a9>
- 44) <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%>
- 45) <http://www.pitt.edu/~upjecon/MCG/MICRO/GOVT/Pubgood.html>
- 46) [http://en.wikipedia.org/wiki/Public\\_good#Terminology.2C\\_and\\_types\\_of\\_goods](http://en.wikipedia.org/wiki/Public_good#Terminology.2C_and_types_of_goods)

---

## **ΣΤ) ΕΚΘΕΣΕΙΣ / REPORTS**

- ❖ **Το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016**, Αιτιολογική Έκθεση στο Σχέδιο Νόμου, Υπουργείο Οικονομικών, Αθήνα, Οκτώβριος 2012,  
[http://www.minfin.gr/contentapi/f/binaryChannel/minfin/datastore/a7/91/b0/a791b0bf4bc73a9679bac65792933157d4cf7b27/application/pdf\\_N.4093/12.11.2012](http://www.minfin.gr/contentapi/f/binaryChannel/minfin/datastore/a7/91/b0/a791b0bf4bc73a9679bac65792933157d4cf7b27/application/pdf_N.4093/12.11.2012) - Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 <http://www.payroll.gr/2012/11/16/n4093-12-11-2012>
-

❖ **1η Εγκύκλιος Σχεδιασμού και Κατάρτισης Αναπτυξιακού Προγραμματισμού Περιόδου 2014-2020**, Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, Ειδική Γραμματεία ΕΣΠΑ, Ειδική Υπηρεσία Στρατηγικής, Σχεδιασμού & Αξιολόγησης Αναπτυξιακών Προγραμμάτων (ΕΥΣΣΑΑΠ), Απρίλιος 2012

❖ ΕΕ, *Πολιτική της Συνοχής για την ενίσχυση της Ανάπτυξης και της απασχόλησης: Στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές της κοινότητας 2007-2013*, COM (2005) 0299

❖ Σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με το εθνικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων της Ελλάδας για το 2011 και την έκδοση γνώμης του Συμβουλίου σχετικά με το επικαιροποιημένο πρόγραμμα σταθερότητας της Ελλάδας, 2011-2014 {SEC(2011) 717 τελικό}

❖ **Hellenic National Reform Programme 2011-2014**, Hellenic Republic Ministry of Finance, Athens, April 2011

❖ **Human Development Report 2013. The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World**, Published for the United Nations Development Programme (UNDP), New York, USA, 2013, pg 127  
<http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/GRC.html>

